

Lluís Maria Xirinacs

UN MODEL GLOBAL DE LA REALITAT

PRIMERA PART: MODEL MENOR

UN MODEL GLOBAL DE LA REALITAT

PRIMERA PART: MODEL MENOR

LLUÍS MARIA XIRINACS

PRÒLEG SEGONA EDICIÓ: Joan Parés, Manuel García i Àngels Baldó
PRÒLEG PRIMERA EDICIÓ: Jaume Chalamanch

Un model global de la realitat. Primera part: Model Menor

Primera edició: abril 2007

© Del text: **Lluís Maria Xirinacs**

© Del pròleg: **Jaume Chalamanch**

Correcció **Màriam Serrà**

Llibre de figures Globàlium menor: **Lluís Maria Xirinacs**

Informatització figures Globàlium menor: **Antoni Aceves**

Editat per **ABADIA editors**

Col·lecció **Randa**

Segona edició (en format electrònic): abril 2014

Segona revisió i correcció de detalls: juny 2014

© Del text: **Lluís Maria Xirinacs Damians**

© Del pròleg 2014: **Joan Parés Grahit, Manuel García Sanz i Àngels Baldó Bullido**

© Del pròleg 2007: **Jaume Chalamanch Cenosa**

Correccions sobre el contingut de la primera edició:

Lluís Maria Xirinacs Damians i Manuel García Sanz

Revisió: **Núria Roig Esteve**

Cobertes: **Miscellaneous**

Llibre de figures Globàlium menor: **Lluís Maria Xirinacs Damians**

Informatització figures Globàlium menor: **Antoni Aceves Díaz**

Cobertes: **Miscellaneous**

EQUIP D'INVESTIGACIÓ GLOBÀLIUM. 2014

FUNDACIÓ RANDA **LLUÍS M. XIRINACS**

Rambla de Badal, 121, 1r. 08028-Barcelona

Tel. 934194747 . <http://xirinacs.cat> - <http://xirinacs.wordpress.com>

info@fundadoranda.org - germanies.randa.xirinacs@gmail.com

A “GLOBÀLIUM. Un model global de la realitat”, objecte de la tesi doctoral de Lluís Maria Xirinacs i Damians, exposada a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona el desembre de 1997, s’hi accedeix primerament per un “model menor”, una mena d’Ars Brevis lulliana, i segonament, pel “model major”, una mena d’Ars Magna, també lulliana.

Lector: el llibre que tens a les mans és el primer dels dos: el model menor.

Les mentalitats assenyades faran bé de començar la lectura d’aquesta obra pels primers paràgrafs de la tercera part, on s’expliquen les generalitats introductòries d’aquest “model GLOBÀLIUM menor” en forma més generativa i sistemàtica. Les mentalitats arrauxades potser fruïran més si comencen per l’inici ex abrupto d’aquesta primera part, en la qual, com succeeix en les pel·lícules actuals, passes intrigat els primers minuts, sense entendre gran cosa, acumulant informació que s’integrarà i interpretarà posteriorment.

El “model menor”, una superfície esfèrica, té vint-i-sis categories: sis de color verd; dotze de color negre i vuit de color roig. Les verdes són les fonamentals, col·locades respectivament davant/darrere, amunt/avall i a la dreta/a l’esquerra de la superfície esfèrica. Les negres són al bell mig de la distància entre dues categories verdes, veïnes en la superfície esfèrica. Les roges són en el centre dels triangles formats per tres categories verdes, veïnes, no alineades.

Caldria una llarga llista d’agraïments a molts col·laboradors fidels i esforçats. Menció especial mereix la informatització dels complicats esquemes de l’obra a càrrec d’Antoni Aceves. També hem rebut un ajut de la Direcció General de Recerca del Departament d’Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya.

Abril 2007

GLOBÀLIUM©

Un model global de la realitat

Viatge per la realitat a través de vuitanta fites

Lluís M. Xirinacs

Un diamant és una trampa per a fer ensopegar la llum.

*Una ombra, fixa en la terra, pot provenir d'un ocell que, en el seu vol,
cavalca cap al sol sobre un raig de llum.*

Qui va a la velocitat de la llum és immens i etern... com Déu?

ÍNDIX

PRÒLEG A LA SEGONA EDICIÓ	10
PRÒLEG A LA PRIMERA EDICIÓ	14

11.- ELS TRES ANELLS

111.- EL PRIMER ANELL: 24

LA PRÀCTICA I LA TEORIA DEL FENOMEN I DEL NOÛMEN

111.1.- FENOMEN (FEN) (v.112.1) (FIG. 1.1)	24
111.2.- EXPERIÈNCIA EXP)	27
111.3.- ANÀLISI (ANA)	29
111.4.- PRÀCTICA (PRA) (v. 113.4, 122)	32
111.5.- TEORIA (TEO) (v. 113.5,127)	34
111.6.- AMOR (AMO)	36
111.7.- SÍNTESE (SIN)	39
111.8.- NOÛMEN (NOU) (v. 112.8)	41
111.9.- CIRCULARITAT (v. 112,9, 113.9, 134.7) (FIG. 1.4)	43

112.- EL SEGON ANELL: 46

L'OBJECTE I EL SUBJECTE DEL FENOMEN I DEL NOÛMEN

112.1.- FENOMEN (FEN) (v. 111.1) (FIG. 1.2)	46
112.2.- CIÈNCIA (CIE)	48
112.3.- ART (ART)	51
112.4.- OBJECTE (OBJ) (v. 113.1)	54
112.5.- SUBJECTE (SUB) (v. 113.8)	56
112.6.- METAFÍSICA (MTF)	59
112.7.- METAPSÍQUICA (MTP)	60
112.8.- NOÛMEN (NOU) (v.111.8)	63
112.9.- ESFERICITAT. (111.9, 113.9, 134.7)	65

113.- EL TERCER ANELL: 70

D'OBJECTE A PRÀCTICA I TEORIA FINS A SUBJECTE

113.1.- OBJECTE. (OBJ) (v. 112.4) (FIG. 3)	70
113.2.- SIGNE (SGE)	72
113.3.- SIGNIFICAT (SGT).....	74

113.4.- PRÀCTICA (PRA) (v. 111.4)	77
113.5.- TEORIA (TEO) (v. 111.5)	79
113.6.- SENTIMENT (STM)	81
113.7.- SENTIT (STT)	83
113.8.- SUBJECTE (SUB) (v. 112.5)	86
113.9.- L'ESFERA DELS TRES ANELLS (v. 111.9, 112.9, 134.7, FIG. 1.4)	88

12.- DESCRIPCIÓ DE LA RESTA DE CATEGORIES (8) DEL MODEL MENOR

121.- VISIÓ DE CONJUNT 93

121.1.- DE DIVUIT A VINT-I-SIS TERMES (v. 111.9, 112.9, 113.9) (FIG. 1.5/6)	93
121.2.- ELS QUATRE FUSOS ESFÈRICS VERTICALS (FIG. 1.7)	96
121.3.- ELS QUATRE PRINCIPIS DE L'ENTENIMENT ABSTRACTE. (FIG. 1.8)	98
121.4.- ELS QUATRE PRINCIPIS DE LA INTUÏCIÓ CONCRETA	102
121.5.- LES CINQ ZONES ESFÈRIQUES DE LA REALITAT MENTALITZADA	103

122.- EL POL SUD: LA PRÀCTICA 106

122.1.- EL NUCLI DE LA PRÀCTICA. (v. 111.4, 113.4, 121.5) (FIG. 1.10)	108
122.2.- DES DE LA PRÀCTICA CAP A LA TÈCNICA O DES DE LA TÈCNICA CAP A LA PRÀCTICA (v. 123.1)	109
122.3.- DES DE LA PRÀCTICA CAP A LA PSÍQUICA O DES DE LA PSÍQUICA CAP A LA PRÀCTICA (v. 124.1)	112
122.4.- DES DE LA PRÀCTICA CAP A L'ÈTICA O DES DE L'ÈTICA CAP A LA PRÀCTICA (v. 125.1)	114
122.5.- DES DE LA PRÀCTICA CAP A LA MÍSTICA O DES DE LA MÍSTICA CAP A LA PRÀCTICA (v. 126.1)	115

123.- ANALÍTICA D'ESTRUCTURES (FIG. 1.11) 117

123.1.- TÈCNICA (TEC)	118
123.2.- LÒGICA (LOG)	120

124.- ANALÍTICA DE VIVÈNCIES (FIG. 1.12) 123

124.1.- PSÍQUICA (PSI)	124
124.2.- ESTÈTICA (EST)	127

125.- SINTÈTICA D'ESTRUCTURES (FIG. 1.13)	129
125.1.- ÈTICA (ETI)	130
125.1.- IDEICA (IDE).....	133
126.- SINTÈTICA DE VIVÈNCIES (FIG. 1.14)	137
126.1.- MÍSTICA (MIS)	138
126.2.- MÍTICA (MIT)	141
127.- EL POL NORD: LA TEORIA	146
127.1.- EL NUCLI DE LA TEORIA (v. 111.5, 113.5, 121.5) (FIG. 1.15)	146
127.2.- DES DE LA LÒGICA CAP A LA TEORIA O DES DE LA TEORIA CAP A LA LÒGICA (v. 123.2)	149
127.3.- DES DE L'ESTÈTICA CAP A LA TEORIA O DES DE LA TEORIA CAP A L'ESTÈTICA (v. 124.2)	151
127.4.- DES DE LA IDEICA CAP A LA TEORIA O DES DE LA TEORIA CAP A LA IDEICA (v. 125.2)	155
127.5.- DES DE LA MÍTICA CAP A LA TEORIA O DES DE LA TEORIA CAP A LA MÍTICA (v. 126.2)	158

13.- MAPAMUNDI PER A NAVEGANTS DECIDITS

131.- UNIVERSITAT GLOBALISTA	164
131.1.- "DAMUNT EL NUVOLAT VÈIEM CLAROR D'ESTRELLES" (S. ESPRIU)	164
131.2.- EL CUB D'IRATXE (NAFARROA), 1950 (FIG. 1-16/17)	166
131.3.- DEL CUB A L'ESFERA (FIG. 1.18/19/20/21)	167
131.4.- PLURIVERSITAT I UNIVERSITAT	169
131.5.- IMAGO MUNDI	171
131.6.- LA MÀQUINA DE PENSAR	173
132.- UN MODEL GLOBAL DE LA REALITAT	177
132.1.- TESI DOCTORAL	177
132.2.- UN	179
132.3.- MODEL	180
132.4.- GLOBAL	182
132.5.- DE LA REALITAT	185
132.6.- DEFINICIONS	186

DEFINICIÓ	188
132.7.- METALINGÜÍSTICA: ELS TRES NIVELLS	192
133.- GEOMETRIA ESFÈRICA DEL MODEL (FIG. 1.22)	194
133.1.- FIGURA ESFÈRICA	195
133.2.- DISTÀNCIA ESFÈRICA	198
133.3.- UNITAT	199
133.4.- MÈTRICA ESFÈRICA	201
134.- TOPOLOGIA RIEMANNIANA	204
134.1.- TOPOLOGIA (FIG. 1.23)	204
134.2.- ESPAIS	206
134.3.- DIMENSIONS	207
134.4.- FRACCIONALITAT (FIG. 1.24/25/26)	210
134.5.- COORDENADES (FIG. 1.27/28)	212
134.6.- LA NOSTRA ESFERA	214
134.7.- MENTALITAT CORBA (v. 111.9, 112.9, 113.9)	217
135.- DINÀMICA DEL MODEL	220
135.1.- MOVIMENT I MODEL	220
135.2.- FORÇA I MODEL	223
135.3.- ELASTICITAT I MODEL	225
135.4.- GRAVETAT I MODEL	228
135.5.- OSCIL·LACIÓ I MODEL (FIG. 1.29A,B/30/31/32/33/34)	231
135.6.- EL MOVIMENT EN EL MODEL	236
135.7.- CONCEPTES I JUDICIS VIUS.....	237
136.- MÈTRICA DE CONCEPTES	239
136.1.- EL PROBLEMA DE LA DISTÀNCIA ENTRE CONCEPTES (FIG. 1.35)	239
136.2.- CORRESPONDÈNCIA BIUNÍVOCA ENTRE MENT I REALITAT	241
136.3.- LES MESURES EN EL MODEL (FIG. 1.36/37/38)	244
136.4.- LA DOMESTICACIÓ DEL “NO”	246
136.5.- NUCLI I AURÈOLA (FIG. 1.39)	248
137.- DIALÈCTICA (FIG. 1.40)	250
137.1.- EL PROBLEMA HISTÒRIC	250
137.2.- DIALÈCTICA METALINGÜÍSTICA	253
137.3.- DIALÈCTICA LINGÜÍSTICA EN EL NOSTRE MODEL MENOR: D0 DOGMÀTICA (OBJ), D1 ETERNA (NOU), D2 SUCCESSIVA (FEN) I D3 SIMULTÀNIA (SUB)	257

138.- ALGUNES APLICACIONES

259

138.1.- TEORIA DEL CONEIXEMENT (FIG. 1.41)	259
138.2.- PROCÉS GENERATIU DE LA CIÈNCIA MODERNA (FIG. 1.42)	261
138.3.- INICIACIONS SAGRADES (FIG. 1.43/44)	263
138.4.- LA NACIÓ I LA CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT (FIG. 1.45).....	264
138.5.- EL PROCÉS EDUCATIU	265
138.6.- CARACTERITZACIÓ PSICOLÒGICA (FIG. 1.46/47)	266
138.7.- “LES CONSTRUCCIONS DEL SUBJECTE”?	269
138.8.- L'INACABABLE CONTENCIÓS TRADICIONAL: LA RELACIÓ MENT-COS (FIG. 1.2)	270
138.9.- ESPAIS POLÍTICS (FIG. 1.48/49) I CERCLE CENTRAL DE LA FIG. 1.45)	272

PRÒLEG A LA SEGONA EDICIÓ

Aquest llibre és una guia de gimnàstica mental, fruit d'un treball colossal de més de 50 anys, fet per Lluís M. Xirinacs. Ara que està tant de moda la gimnàstica física i l'esport, ens plau complementar-ho presentant un model mental global, molt eficaç per tenir també un cap ben endreçat.

Entenem per model una simplificació, reducció o abstracció de la realitat (inesgotable i complexa), que ens serveix per entendre-la millor (decidir amb més elements de judici) o per orientar-nos (sentir-nos còmodes, segurs, tranquils). Un mapa és un model d'un territori i un model filosòfic global és un mapa o constructe mental. No s'ha de confondre mapa i territori; en el mateix sentit no s'ha de confondre realitat amb model per captar aquesta realitat. Si els nostres models són incomplets o estan deformats, les nostres actuacions també ho seran. Un model és fiable si és revocable, ampliable, reformable, falsable i aquest que us presentem ho és.

Parlar d'en Lluís Maria com a filòsof pot sobtar a qui no li conegui aquesta faceta. El cert és que des de ben jove ja tenia aquesta dèria a la qual va ser addicte tota la vida, tal i com ell mateix explica al capítol 131. En el capítol següent parla d'uns amics que li aconsellaren de fer la carrera de filosofia per contrastar el model, entre d'altres l'amic Antoni Quirós, i que el varen reptar tot dient-li: *“no és la primera vegada que dius que faràs els estudis de filosofia...”* A en Lluís Maria li agradaven els reptes, per difícils que fossin, si en veia la conveniència de fer-los. I així va ser. L'any 1992 ens va dir: *“Estic matriculat a 1r de filosofia!”* Va començar la carrera amb 60 anys i va treure onze matrícules d'honor, vuit excel·lents, vuit notables i *cum laude per unanimitat* en la tesi doctoral, presentada el desembre de 1997.

En Lluís Maria era un home extraordinàriament valent, molt seriós i fiable, era un treballador infatigable, fins a emmalaltir; era un estudiant fora de sèrie i això ja li venia de jove quan treia les màximes qualificacions a l'escola i al noviciat. Una anècdota en aquest sentit és que va aprendre a nedar de gran i quan li van dir de fer moviment de peus agafat a un tauló, s'hi va entregar tant, que va sortir de la piscina amb els turmells desllorigats.

En Lluís M. va construir un model filosòfic perquè, de jove, volia tenir una classificació on hi pogués col·locar des de Déu fins a una espartdenya, sense barrejar els conceptes de qualsevol manera. Va estudiar molt. Deia: *“Al seminari no teníem televisió ni xicota i, per tant, em dedicava als llibres.”* Va començar la carrera de biologia, tenia els estudis i el títol de mestre a més de la carrera eclesiàstica. Degut a l’activitat política, va estudiar sistemes polítics i socials. Interessadíssim per la ciència, llegia regularment les revistes científiques al seu abast i ens regalava amb síntesis sobre diferents temes; en recordem un d’impressionant sobre la física quàntica. Durant tres anys, va assistir als cursos d’economia i política dictats per Agustí Chalaux. Per tant, tenia un bagatge imponent de coneixements teòrics però també pràctics. A més de ser senador en una legislatura, va estar a la presó diverses vegades durant la seva vida, defensant valors democràtics bàsics. S’ho prenia tan seriosament que s’hi jugava la vida; va fer vuit vagues de fam, dues de més de quaranta dies i una de menjar i beure de sis dies, que el van portar al llindar de la mort.

Doncs bé, amb aquest bagatge, els darrers anys de la seva vida van estar molt dedicats a completar el model mental per copsar la realitat. Per fer-lo didàctic, va utilitzar la geometria i, molt especialment, la geometria corba; això ja fa ballar el cap perquè treballar amb pissarres, que són superfícies corbes o esfèriques, no és gens corrent. I, a més, el model Globàlium, té quatre dimensions o variables independents que configuren un model espacial igual al que fan servir els físics per explicar l’Univers. Aquestes quatre variables són:

1a: **Cernent**, que representa la capacitat d’abstracció que tenim per teoritzar o mentalitzar les intuïcions, sensacions, percepcions, al·lucinacions, imatges, somnis, records... El Cernent té dos pols: **concerniment**, que correspon a la categoria Pràctica i **discerniment** o abstracció en el pol oposat, corresponent a la categoria Teoria. En el camí entre concerniment i discerniment, hi trobem pensar i filosofar.

2a: **Parença** o capacitat de distingir el que és aparent de l’ocult, el visible de l’invisible transcendent. La Parença té dos pols: **aparença**, que correspon a la categoria Fenomen, i **desparença** en el pol oposat, corresponent a la categoria Noümen (el misteriós, l’ocult, l’amagat darrere qualsevol fenomen). A més, té la gosadia d’unificar el Ser de la metafísica amb l’U de la mística en la categoria Noümen.

3a: **Tensió** o capacitat de diferenciar les vivències de les coses. La Tensió té dos pols: **extensió**, que correspon a la categoria Objecte, i **intensió** en el pol oposat, corresponent a la categoria Subjecte. En aquesta variable, en Lluís Maria fa complementàries la “mentalitat oriental” i la “mentalitat occidental”.

Amb aquestes tres variables o dimensions representades per tres segments rectes, els vèrtexs dels quals són Teoria - Pràctica, Subjecte - Objecte i Fenomen - Noümen, que al mig es creuen perpendicularment, queda configurada una superfície esfèrica que és la que s’usa per explicar el model Globàlium menor. Diem menor perquè, cronològicament parlant, aquest model el va emprar fins els anys 1995-1996 quan hi va afegir una quarta variable, creant el model complet o Globàlium major. D’aquesta nova dimensió anomenada **Voltant (involució-evolució)** ja en parlarem quan publiquem el Globàlium major.

El Globàlium menor o primer, va servir per mirar la realitat (allò que flueix dintre i fora nostre) des de vint-i-sis angles o punts de vista diferents però interrelacionats. Això li donava un constructe intel·lectual superior al normal, entenent per normal el moure’s intel·lectualment en una o més dimensions sense relacionar-les totes.

Comença el llibre amb el capítol anomenat *El primer anell* (111.) on ens explica vuit conceptes categorials representats en una circumferència, les coordenades de la qual són les variables Cernent i Parença.

El següent capítol anomenat *El segon anell* (112.) els vuit conceptes explicats estan representats en una circumferència, les coordenades de la qual són les variables Parença i Tensió. Aquí es recreen dos conceptes corresponents a la dimensió Parença que ja s’havien tractat en el capítol anterior i que són Fenomen i Noümen, però ho fa incorporant la perspectiva que li dona treballar amb una variable diferent a la del capítol anterior.

En el tercer capítol anomenat *El tercer anell* (113.) els vuit conceptes explicats estan representats en una circumferència, les coordenades de la qual són Tensió i Cernent. Aquí es reprenen quatre conceptes ja explicats en els capítols anteriors sota una perspectiva matisada per les dues variables d’aquest cercle.

En els capítols del 121 al 127 s’expliquen i se situen els vuit conceptes categorials que falten per completar els vint-i-sis del Globàlium menor.

En els capítols 133 fins el 137 fa una revisió filosòfica de la geometria, topologia, dinàmica, mètrica i dialèctica presents en el Globàlium.

Per a què serveix aquest model? Doncs a més de servir per fer gimnàstica mental, que vol dir revisar i actualitzar o contrastar els nostres models mentals, serveix per tenir-ne un de global. Com diu en Lluís Maria: *“si no mantenim sota control els models mentals que condueixen la nostra vida, altres ens introduiran models més convenients per a ells que no pas per a nosaltres”*.

Actualment es considera molt interessant la visió global de qualsevol afer però manquen propostes creïbles per aconseguir aquesta visió. Sovint es considera global el que és multi o pluridisciplinar; després de llegir aquest llibre veureu la diferència. Doncs bé, el Globàlium és una manera, no diem que sigui l'única, de tenir una visió global. Portem més de deu anys fent la divulgació del Globàlium i sempre hem proposat als alumnes que, al final de l'explicació del model, ens diguin quelcom de la realitat existent o de la realitat insistent que no es pugui ubicar en algun punt del Globàlium. Fins ara ningú no ho ha aconseguit.

A l'últim capítol del llibre s'hi proposa una aplicació del Globàlium a nou temes tan diversos com: espais polítics, procés educatiu, iniciacions sagrades, teoria del coneixement... que ens permeten una nova aproximació, més àmplia i rica, a aquestes qüestions.

Som conscients de les dificultats que té estudiar aquest model però sabem que, a nosaltres, ens ha funcionat per eixamplar la nostra visió de la realitat; d'altra banda també sabem que un model és bo sempre que sigui útil, i per saber-ho el que cal és posar-lo a prova i fer-lo girar.

Des de la Fundació Randa - Lluís M. Xirinacs, que en Lluís M. mateix va fundar fa vint-i-set anys amb un grup d'amics, us animem a conèixer aquest model. Ho intentem amb bona voluntat i amb el desig que, contra el curt termini de la vida, el Globàlium sigui capaç de generar una esperança llarga pel diàleg i la vera pau entre les diferents cultures.

Joan Parés, Manuel García i Àngels Baldó

Barcelona, abril del 2014

PRÒLEG A LA PRIMERA EDICIÓ. 2007

Mirant el cel, entre nosaltres i l'infinit no hi ha cap obstacle; hom creu veure valors purs, abstractes. Mirant horitzontalment, saltant d'obstacle a obstacle, hom experimenta valors pràctics, realitats mentalitzades, substància per a les idees. Atenent-nos al moment de l'esperit, sota la ferma consigna d'una topografia multidimensional tancada, els mots pur i pràctic poden ser substituïts per un nombre indeterminat d'aparellaments (subjectiu i objectiu, teòric i pràctic, noumenal i fenomenal, mental i material), i llavors, amb el bleix del misteri de la fe i una paciència incommensurable, anant a l'orsa amb la intel·ligència i contra la fatalitat, a la manera de Lluís M. Xirinacs, aflora netament *Un model global de la realitat*, ancorat dins un ideograma racional hiperesfèric.

Un model progressa obeint el deixant de l'art pur: comença acabant.

De fet, l'home de seny, tot i ésser el més intrèpid dels aventurers, no gosaria mai de traçar la frontera entre el que es troba fora d'ell i el que es troba dins seu, i, evidentment, comença acabant. I just aquí retruny l'eco de la seva petja, la veritat incontestable: sap que l'Absolut ens té i ens posseeix, i que no el posseïm. Immers en aquest fet evident, l'home pren consciència que l'Absolut no és un objecte que pugui ser percebut; així, impedit sense perspectiva, en la negra nit de l'ànima, el seu esperit es deixa anar dins el buit absolut: una entelèquia incontrastable, allò que només el poeta mític, en la seva follia genial, interpreta com l'essència de l'Amor; contra tot propòsit, en detriment de tot propòsit, fins i tot intel·ligent.

Tothom sap que el savi és savi perquè no és boig; tothom, llevat del savi. El savi percep, per exemple, que les categories teoria i pràctica no existeixen, ans les fem existir teoritzant sobre la pràctica, i que l'exactitud de la teoria tan sols traspunta en el terreny de la pràctica. Per això, en sentir-se tot ell afrontat a la constel·lació epistemològica, el savi mai no es fa mala sang: sap que la seva condició de persona es troba en la situació d'un cigró en el bell mig d'un ingent sac de cigrons, i que les categories han estat ideades a fi de poder albirar la possibilitat d'ordenar i fer lluir els autèntics atributs de la intel·ligència, els quals ordenen els coneixements amb la benvolença de l'enteniment. Així, doncs, tot li apareix condicionat.

I, a causa d'aquest absolut en ell mateix, per contemplar la condició que el condiciona, l'home conscient del miracle d'existir s'instal·la despreocupadament com una pedra a la base d'una muntanya, amb la certesa que no té cap altra opció que veure-s'hi integrat. I, amb aquesta acme d'inspiració condicionada, s'esdevé allò sublim del geni, com l'artista esdevé sublim pintant de fora cap a dins allò que veient-ho fora d'ell ho mira dins seu; perquè no hi ha res fora de nosaltres que no estigui dins nostre.

Pel que es veu, la intel·ligència mateixa no es troba mai en situació de governar les prerrogatives inherents a la seva pròpia naturalesa, que han moblat. Imaginar vol dir anar d'allò que hom percep a allò possible conforme als coneixements. I hom sap que una imaginació sense objecte, que no ressegueix els lligams que canalitzen una experiència fins a una altra, és el caràcter de la bogeria. A menys que ens doni entrada al gran món de la contemplació estètica, a la quietud metapsíquica, al cessament de l'activitat intel·ligent enfront de la Bellesa, atenent que definir o relacionar la Bellesa, l'esperit ocult inobservable, allò veritablement subjectiu i que ens agrada d'intuir com una dinamo psíquica estable que il·lumina l'esperit, vessa per damunt dels atributs de les categories i de l'enteniment mateix, atesa la gràcia que ens autoritza a entreveure que l'Absolut, tanmateix, existeix.

Un model, ve a tomb puntualitzar-ho, significa la intenció d'un esperit lliure que es veu empès a jugar amb el conjunt d'imatges subjectives, allò sobrenatural de l'epistemologia, una mena d'exaltació de l'arborescència espiritual, sense amagar-se darrere la complexitat inherent a la formació de les categories, guiant sempre l'esperit amb la imaginació, per tal de regentar la vivacitat de la suma de valors estètics purs dins els quals la consciència es troba submergida.

Aquesta proesa incontrovertible significa la genuïna qualitat que ens permet de centrar la ment i preveure la inefable realitat, amb el goig de sentir-nos, tot d'una, espectacle i espectadors en la imatge del mateix model.

Això no obstant, en aquest laboriós desplegament de la consciència, el pensament només desencalla afeccions, a fi que el major nombre de conceptes ballin entre ells i que mai no en quedi cap a les fosques, postrat

en les profunditats de l'inconscient. En aquest espai radial, els arguments no pesen i el convencional exercici de donar cos a una categoria no ve a tomb; cal una Imatge. Tanmateix, la imatge d'un model representa la culminació d'un propòsit que l'observador percep acabat, com una experiència passada que no pot ser inferida: les analogies no troben lloc on exercir el procés d'eliminació.

Un model projecta una figura articulada amb la finalitat de circumscriure la resistència i el caràcter imprevisible de la realitat: la realitat sempre ens balla damunt del nas, i fa de mal veure, i no hi ha mirall prou polit per a copsar-la. La imatge, però, no explica l'art, com el traç de la geometria no explica la geometria, ni els girs de la idea no expliquen la idea. En veritat, l'individu ho delimita tot en la consciència, en el seu exuberant geni *loci* psicològic, allí on el conscient i l'inconscient es retroalimenten necessàriament.

Amb tot, aquest model no deixa de ser mai un ideograma racional hiperesfèric, un instrument de precisió que tant apunta cap al macrocosmos com al microcosmos, passant pels filtres de la memòria històrica de l'art de pensar. Parlem d'una eina per a focalitzar l'atenció, una pissarra corba enginyada per a relacionar la qualitat primordial de les categories que conformen l'essència de l'argot del pensament individual, amb l'harmonia dels impulsos de l'esperit de la col·lectivitat humana.

Clar i net, el model global de la realitat de Lluís M. Xirinacs significa un ideograma ideal per a aprendre a pensar o a resignar-nos a morir abans mateix d'adonar-nos del privilegi de ser persones de bé i no pas dimonis solts, empudeïts de nomenclatures inconnexes. Perquè pensar no és viure: vivim a anys llum d'exercir l'habilitat de pensar; perquè pensar és l'única manera creïble per a entrar dins els meandres de la realitat: la Idea que s'ha de pensar; perquè s'ha de saber el Què i com s'ha de pensar: les poderoses qualitats fefaents del suprem do humà de pensar no són baldufes per a entretenir la mainada del pati de l'escola; perquè, ben mirat, mentre passem de naixement a naixement i de mort a mort, recollint ensenyaments pretèrits, és un deure inapel·lable demanar-nos què hi ha en nosaltres que escenifiqui la puixança del drama transmigratori si no és la glòria de la memòria condicionada, que ens revela "el secret del descans, de la pau infinita i de la felicitat perdurable"; perquè remoure la brossa que els accidents adhereixen al magí, com la pols del camí s'enganxa a la suor del

cos, és com departir les ànsies de color blau del cel, de les angúnies de color groc de la bilis i, evidentment, el contrari de pensar: és ballar-la segons la brossa, una criaturada.

Un model incentiva, doncs, el goig de moure'ns lliurement alhora i fruit dels exponents de les idees amb els exponents de les convencions que mouen el poder del coneixement, relacionant el nucli de les categories. I aquí toca de subsistir-hi, i tothom hi sobreviu com pot, i tothom hi pensa com vol. I compregui qui pugui!

Tot sigui dit, la genialitat del pioner de justícia reposa precisament en l'ardit de pensar com vol. Això pesa tant com repensar-ho tot, i tot enmig de la brossa. Hom diria que ha nascut en l'edat antediluviana, abans que les doctrines de tot calat conseqüessin l'existència i Déu mateix. Ara bé, el ver savi no és un ver innocent. La seva naturalesa indomable i feréstega li procura tics insolents: sempre porta un crostó de pa sec per a la gana, la seva feina, i una poma per a la set, la seva fe, i un roc a la faixa, i, dolent com ell mateix, no sabia portar un roc qualsevol, arrancat a la pols del camí o emparat als cabassos de runa; el seu roc, amb la seva estratègia, esdevé, a despit d'ell mateix, cantellut, i estripa fins el moll de l'os i, com qui no fa res, paralitza l'opositor: el savi estima. El sant home recorda, de mà de mestre, ara sí i després també, mentre tots anem clavats dins fangars de misèria, que va existir l'Home i que, segons il·lustren els fets, va ofendre tota la humanitat, i que el seu atroç delictes l'ha fet mereixedor de l'ostracisme perpetu més sofisticat, i que va dir, per tota doctrina: estima l'altre com a tu mateix. I es revela certament un provocador nat. Tanmateix, la seva estratègia flueix amb una gran naturalitat, clara com la llum del dia, i no s'equivoca mai. Quan la pluja no respon al seu signe com ho hauria de fer, el savi es demana: «Però he fet bé el signe? Ho he portat tot a cap segons la regla, amb el dejuni i la preparació ascètica sense els quals l'home és talment indigne de signes?»

És clar, per gaudir del plaer de fixar els peus en terra llevadora, cal comprendre que el pensament existeix per la gràcia dels signes, i que els signes ens fan avenir a la força de les coses i la força de les coses als signes, i encara i encara, eternament. Per consegüent, la revelació ens arriba de dins i no la podem compulsar en les paraules, ni en els signes, ni en els símbols; ans al contrari, les paraules, els signes i els símbols són formes

revelades: són el triomf en la forma de la precisa percepció de les entitats existents. I heus ací el model global de la realitat de Lluís M. Xirinacs.

Perquè capbussar-se en el model global de la realitat d'en Lluís M. és com entrar en el claustre matern de la geometria i contemplar-hi la prodigiosa genialitat de l'art de pensar veient-hi evolucionar la qualitat olímpica de l'epistemologia. La categoria, qualsevol categoria, hi queda matemàticament plantada i relacionada amb les altres categories, i s'hi desplega amb la singularitat d'un estel dins la galàxia, una galàxia feta de pura inquietud humana, recollint sempre ensenyaments pretèrits, l'essència del drama transmigratori i la revelació de la memòria condicionada, que ens arriba de temps ancestrals pel goig de pensar i estimar, aquí i ara mateix, a l'instant.

La geometria entra pels ulls, atia la consciència. L'ull, expedit com la llum, la introdueix en l'espai qualificat per moure els mètodes resolutius de l'enteniment. És la homogeneïtat estètica d'una imatge feta de rectes i corbes ordenades, «amb vista a determinar les relacions de distància entre els objectes de l'experiència». Dibuixa un espai on exposar els coneixements metòdicament. La veritat de la geometria permet imaginar-hi la fondària i la dimensió, amb el pes de l'inconscient i de l'experiència psicològica, mitjançant la forma, l'aparença externa d'una cosa.

La qualitat de la geometria radica a anar d'allò més simple a allò més complex: primer hi ha el punt i la recta, a la vegada distància i direcció, després la distinció de dos moviments, el moviment al llarg de la recta i la rotació de la recta al voltant d'un punt fix, d'on surten l'angle i el cercle, que no fan sinó un. La recta és la més simple de les línies i el triangle la més simple de les figures acabades. El cercle és una corba que acaba exactament en el punt on ha començat, el moviment hi mor tot just començar. La necessitat lingüística li ha donat el nom que li escau, el mateix que procura esperança agònica a les persones abocades a la desesperació: revolució.

Ara bé, aquest anar fàcil entre rectes i corbes és un espai dibuixat en el buit absolut. No és una cosa, ans una forma de l'esperit per a percebre l'home amb les seves coses. I aquí, l'home mateix, amb el cor bategant lliurement però impel·lit per la misèria que aclapara la història del pensament, esmaperdut per a recuperar la dignitat humana, descarrega el seu puny de seda i diu: «La restauració es farà, però a l'hora de l'home. Vet

aquí per què allò que hom anomena anarquisme és l'ànima de les doctrines i ens hi sentim bé. Per això algunes vegades he pensat que el pitjor dels tirans és aquell que té raó.» I, amb la pietat de qui afegeix una pedra a la tomba del mort, a fi de dificultar la voracitat de les hienes, també recorda que Leibniz, «el més hàbil dels conciliadors, deia que si un geòmetra trobés que la seva vanitat està contrariada per la geometria, bé prou llençaria les proves. Ell mateix en va veure un exemple. »

És cert: si la consciència deixés de presidir-ho tot, obeint amb la promptitud de la perfumada excelsitud espiritual de les flors, aleshores podríem dir que no hem existit mai. Així, doncs, la qualitat primotera de *Un model global de la realitat* de Lluís M. Xirinacs és l'Obediència, una obediència que regalima de l'abstracte teològic, una relació apel·lant una altra relació, omplint l'enorme buit preexistent en la matèria de les idees. En aquesta calmosa dansa on cada pas prepara la coherència del següent, la qualitat convencional de l'obediència esdevé el centre vital de l'univers humà, el baricentre de l'existència, la subsistència i el valor: l'essència de l'obediència pura.

En el model global de la realitat de Lluís M. Xirinacs, les energies latents en la memòria suren dins mateix de les categories i es manifesten amb l'elegància de la intenció: aquesta benaurada qualitat tota humana les situa matemàticament. L'obstacle que entorpeix la progressió lineal del coneixement del subjecte es doblega a la simple puixança de l'Univers, el qual es resisteix al desplaçament, és a dir, a les pretensions de l'individu. A la vegada, la gràcia que fa que tots siguem humanament iguals i psicològicament diferents, hi trasllueix imperativament i mostra que hi ha una esclatxa per on albirar la immensitat en la qual l'esperit està obligat a actuar subsistent i a subsistir actuant.

Ha arribat l'hora d'acabar. I, ara, després de rellegir-nos per enèsima vegada, collportant les incerteses dels deixebles aplicats als quals ha caigut damunt seu la feixuguesa de presentar l'obra del Mestre, ens adonem que l'hem errada en tot, i que en lloc d'una presentació ens ha sortit una mena d'epíleg delirant. L'orgull d'haver estat deixebles privilegiats ens ha traït: hem fet mal ús de la ciència que comença acabant; no hem sabut contenir-nos. Potser no en som responsables; potser la base de la dualitat de les antinòmies sinèrgiques ens ha tret de polleguera i ens ha lliurat a l'esclavitud de creure o pensar irreverentment i fora de lloc. Qui sap si el

gruix de la simplicitat d'en Lluís M. ens desborda i ens sentim en nosaltres mateixos uns estranys maldestres.

Sàpigues, però, benvingut lector estudiós, que tot el que segueix és un temple buit d'escalf humà: hi ha grans parets gruixudes, una teulada sense goteres, frescos magistrals, bancs ben il·lustrats i l'extensió analògica d'essències exòtiques. Però la imatge de la precisió denotativa formal, a plec de braç de la flexibilitat connotativa de fons, és a dir, l'essència del temple del pensament, roman en les profunditats de la nostra memòria amb el privilegi de ser deixebles d'en Lluís M.

Nosaltres hem vist l'orador sublim que llisca sobre les Escripures Sagrades per anar al superàtom, dit condensació Bose-Einstein, passant per la flor i nata de l'ànima d'una bateria d'exquisits pensadors d'ultratomba, de diferents disciplines, amb nom i cognoms, per nosaltres mai oïts. L'hem vist topar de cap contra la més funesta i rabiosa actualitat, jugant-s'ho tot, esma i salut, pel seu poble. L'hem contemplat recollit en l'esgotadora necessitat d'explicar-se degudament, descabdellant l'argot de la ciència que tocava explicar per situar en el seu lloc la categoria que estudiàvem, amb una resposta a l'alçada de cadascú, dubtant de tot amb l'ansia de perfer-ho tot, sense parar mai de tornar a començar, sempre temorós d'ofendre Déu.

En aquesta constel·lació de categories generosament esbossades, amb un reguitzell d'etimologies simplement relacionades sota els efectes d'una generosa pesantor, amb alguns brots de dolor mal dissimulats, no hi ha el fatídic punt i a part que obliga a repetir-se. En Xirinacs t'ha fet la constel·lació amb mà de ferro; tu pots polir, pentinar l'estrella (categoria) de la teva devoció o la que et vingui de gust, o prostrar-te davant seu; tanmateix, no mouràs una estructura d'acer forjada durant cinquanta anys.

En aquest temple per als homes, tot són mans que s'obren i que mai no es tanquen, i reflexions que porten a la reflexió, lloant sempre els dons rebuts. Nosaltres hem viscut la revelació de la generositat: tot hi és perquè puguem jugar i estimar lliurement, sense el risc mortal de creure'ns allò que no som. Hem sentit l'home, escoltant-lo llegir un vers o una frase, exclamar admirat: «Això no és mel per a la boca de l'ase! »

Lluís M., amic estimat: el Senyor t'ha ungit amb el sant oli del sacrifici i la humilitat dels profetes vers!

En el present gruix de paper no hi ha els milers d'hores d'enregistraments que desborden l'enteniment, simplement per asseure un grapat de categories en el seu lloc. Això deu ser per a temps millors. Potser quan el sistema sigui a l'hora de l'home; potser quan els seus acòlits de tot pelatge vegin les orelles de la seva intenció i obrin el seu cor dur, i sumin prou dignitat per a no frustrar els versos del poeta:

*...Ah, joves llavis desclosos després
de la foscor, si sabíeu com l'alba
ens ha trigat, com és llarg d'esperar
un alçament de llum en la tenebra!
Però hem viscut per salvar-vos els mots,
per retornar-vos el nom de cada cosa,
perquè seguíssiu el recte camí
d'accés al ple domini de la terra...*

Salvador Espriu

Mentrestant, mercès a la prohomenia benvolent, es publiquen uns centenars d'exemplars del Model menor, les vint-i-sis categories fonamentals, tot esperant que un miracle permeti de publicar el Model major hiperesfèric, un gegant de vuitanta categories, en el qual es poden contemplar, a tall d'exemple, les quaranta-dues cares matemàticament ancorades, no mai abans concebibles, de la categoria Intenció.

Jaume Chalamanch

1. MODEL MENOR

(LES PRIMERES VINT-I-SIS FITES)

11. ELS TRES ANELLS

111. EL PRIMER ANELL:

LA PRÀCTICA I LA TEORIA DEL FENOMEN I DEL NOÛMEN

111.1. FENOMEN (FEN) (v. 112.1) (FIG. 1.1)

Anàlisi de la situació. Calda. Xafogor. Tothom de vacances. Silenci. Comerços tancats. Barcelona, dilluns, 17 d'agost de 1998. Són les deu del matí. He vingut al Centre d'Investigació de la Fundació Randa no sé si a jugar o a feinejar, com sempre. Felïç de mi! Felicitat tova (jugar)? O felicitat dura (feinejar)? Aquest lloc em funcionarà de pista de llançament als espais immensos, copsables per la ment humana. Començo un viatge al·lucinant per les diferents senderes de la realitat amb la intenció de professional topogràfic de dissenyar-ne un mapa global per a ajut de caminants i navegants. Es pot començar aquest esbós exploratori per qualsevol banda -el mapa, com el de la Terra, veurem que resulta de forma esfèrica-, però ho faig per “Fenomen”, perquè potser és el centre principal d'atenció de la investigació i actuació de la gent d'aquest tros del nostre planeta que es diu l'àrea nord-occidental, a la qual, principalment, va adreçat aquest treball. Fenomen ve del grec *fainómenon* (“allò que apareix, que és visible als sentits”), participi passiu de *faínomai* (“manifestar-se”, “mostrar-se”, “fer veure”, “esdevenir”), derivat de *faíno* (“lluir”, “il·luminar”, “aclarir”). Ens preocupa molt l'immediat. El convertim en pedra de toc per saber si quelcom és real. És un criteri sovint fals: veiem el

Sol rodar al voltant de la Terra, però no; veiem la Terra plana, però no; veiem un bastó blegar-se en introduir-lo a l'aigua, però no. I tanmateix creiem que la confirmació experimental avala qualsevol teoria: "Si no ho veig no ho crec." L'única cosa ben certa en aquest terreny és que allò que estic sentint o veient realment ho sento o ho veig. "Què estic fent, ara, en concret?" "Estic fent quelcom", o millor, "s'està fent quelcom". "Caldeja", "fa calda". He triat aquest petit i trivial esdeveniment a fi de començar el viatge d'alguna manera de les moltes possibles. "Ara i aquí": fet atòmic o indivisible. Sabem concentrar-nos en l'ara i en l'aquí? No distreure'ns amb altres coses, ni que siguin més certes que l'ara i aquí? No mirar ni la dreta ni a l'esquerra, ni amunt ni avall, ni a l'abans (els records), ni al després (els projectes). Cada ara-i-aquí; sigui mirant a simple vista, sigui amb ulleres, a través d'un microscopi o d'un telescopi, o fins i tot amb els ulls tancats, veient taques de colors, o imaginacions projectades, o records evocats, fets presents, de figures antigues; sigui escoltant "a simple orella", o amb un telèfon, o amb un amplificador o accel·lerador, tot recordant músiques pretèrites o confegint-ne de noves. Encara no vull considerar els instruments per a mirar, escoltar, etc., ni les reserves de memòria o creacions imaginatives. Només el fet pur, allò que els anglesos, tan observadors i empírics ells, en diuen *sense data*, dades del sentit, dades sentides. I la sensació, la manifestació, allò que apareix, l'aparença, que tusta a la nostra porta, des de fora o des de dins, pot canviar a cada moment. O pot restar igual, però jo no comparo el moment actual amb l'anterior o el posterior per a saber-ho. En aquests casos usaria l'abans o el després, i ho tinc prohibit. En aquest punt inicial de la nostra excursió per la realitat, cal viure el moment, l'instant, el present, amb tota la seva radical novetat, malgrat que sigui repetit. No sé ni vull saber si repetiré "**Experiència**". Des d'aquesta posició de la meva ment devers la realitat, tant la repetició com la novetat són imprevisibles, són sorpresa. Atzar pur?, possibles causes? Constatació segons l'actuat, *ex actis*, exacta, en absoluta dependència del que hagi succeït. "Què passa?" I allò que passa a continuació, encara que sigui la mateixa imatge, no és la mateixa imatge; és una altra d'igual, com podria ser diferent. Els estudiosos han descobert, que entre imatge i imatge, ni que siguin iguals, ha existit un moment fosc, no captable a simple vista – si es tracta d'aquest sentit-, malgrat l'aparença de continuïtat. Quan veiem una imatge, la rodopsina dels bastons de la retina de l'ull humà, activada per la llum, es descompon en opsina i un derivat de la vitamina A. Durant la regeneració de la rodopsina no veiem res -"Com el sol s'amaga darrere de la muntanya, així jo m'amago en el moment de la pròpia creació" (Krishnamurti)-... i després torna a sortir el sol. Després el procés continua: afirmació - negació - afirmació - negació de la imatge, prop de vint vegades per segon; altrament, una imatge esborrallaria la següent. Això demostra que tot i repetir-se una imatge, és nova a cada instant i precedida i seguida

per la seva contradicció. Cada imatge purament fenomènica mor i una altra neix a cada instant: “Cal que neixin flors a cada instant” (Lluís Llach)... i que en morin. Vida i mort, pau i guerra, construcció i destrucció, **Fenomen** i no-**Fenomen**. El no-**Fenomen** també és un **Fenomen**! Destrucció, lluita, competitivitat quotidianes. Estar al cas, estar despert, atenció, concentració, vigilància. “Cada moment té la suficient malícia, que li pertoca.” Tot moviment, fins el moviment pur del temps en les coses que romanen constants, exigeix un continuat sí i no. Això constitueix el ritme, el tic-tac indispensable per a patentitzar, per a fer fenomènic, el decurs continu (analític fins a l’infinitèssim) del temps mental. “Cal que mori l’actual perquè se salvi el següent.” O, segons l’aforisme del desert: “Beu i fes-te a un costat perquè pugui beure qui ve darrere teu.” **Fenomen** és un esdeveniment singular i irrepetible que s’imposa per la seva sola presència, i, en “**Sentit**” ampli, tot allò que es manifesta per si mateix. Veurem com en el nostre model és mig abstracte i mig concret dins un procés analític, situat amb neutralitat entre vivències i estructures, entre la vigília i la son, entre la identitat i l’alteritat. És l’“**Anàlisi**” de les formes sensibles i factibles, és el lloc d’unió (112.1) en el temps del “**Subjecte**” vivent (112.5) amb l’“**Objecte**” estructurat (112.4), del psiquisme amb el món físic, del cos amb l’ànima, del cervell amb la ment. “Teresa (**Subjecte**) menja (ara i ací en el temps) taronges (**Objecte**)”. Per a nosaltres, el **Fenomen** és una discriminació, una separació d’esdeveniments amb la intenció que puguin ser observats sense interferències, extrets del context al qual es troben units. El **Fenomen** permet de simplificar el coneixement de la complexitat de la realitat, i per això mateix és una bona eina de coneixement de la realitat. Però és evident que aquesta atomització i simplificació implica una visió parcial i esbiaixada de la complexitat real. Des de l’“**Art**” es capten les qualitats secundàries (sensorials i factuais) del **Fenomen**; des de la “**Ciència**” es capten les seves qualitats primàries (quantitat, duració, massa, força). Veurem com des de la “**Pràctica**” (122) el **Fenomen** s’alimenta i emergeix de l’“**Experiència**” (111.2), i com des de la “**Teoria**” (127) el **Fenomen** es configura per “**Anàlisi**” (111.3) i “**Síntesi**” fenomèniques. El seu gènere literari propi és l’expositiva. De la seva arrel etimològica, a través del grec o del llatí, deriven prolíficament: epifania, diafanitat, fantasia, fantasma, afany, fenotip, infant, fanal, fotografia, fotó, fat, fama, èmfasi, afàsia, profeta, hierofant, apòfansi, fase, fanerògam, nefand, facúndia, faula, fastuós, festa, fèria, etc. En són termes afins o veïns: esdeveniment, fluència, fet, acte, temps (moment), quan, història, anècdota, *maia* (hind.), aparença, manifestació, novetat, notícia, dada, present puntual, ara, instant, salt, conflicte, interacció, intersubjectivitat, diàleg, dialèctica, canvi, això-ací-ara-per-a-mi, transparència, diafanitat, informació, moment del moviment, etc. L’antiterme serà “**Noümen**” (**NOU**) (111.8 i 112.8).

111.2. EXPERIÈNCIA (EXP)

Anàlisi concreta de conjunts heterogenis. El fet que els esdeveniments siguin realment atòmics sempre nous, separats entre ells pel “no”, costa de veure en la complexa realitat que els envolta. A primer cop d’ull, només veiem atomitzats esdeveniments diferents. Per a veure que un esdeveniment mantingut és clivellat amb talls de negror, com els fotogrames d’una pel·lícula, cal destriar del gran “Fenomen”, mitjançant el microscopi o un aparell equivalent, els petits subfenòmens. Cal concentrar més l’atenció. Del gran “Fenomen”, en tant que abraça un conjunt concret de fenòmens més petits, en direm **Experiència**, del grec *ex-* (“cap a fora”) i *-perior* (“travessar”), de la fecunda arrel indoeuropea **pr-* (“travessar”), que dona, entre d’altres, aquests derivats: part, parir, per, per a, perímetre, però, superior, peregrí, persona, empíric, port, porta, porus, “Pràctica” (111.4, 113.4), pre-, pressa, pressió, prior, privar, pro-, prosa, a prop, propi, perit, expert, experiment, etc. Aquesta atomització del “Fenomen”, que també es pot dir “quantificació”-derivat de *quantitat-*, que cal no confondre amb la “quantització” de la física més moderna –derivat de *quantum-*, no ens la inventem; existeix en la realitat concreta. No la veiem a simple vista per la nostra incapacitat resolutiva de detalls petits. La “Ciència” (v. 112.2) avançada ens ensenyarà a afinar més en el món físic i l’“Art” (112.3) avançat ens ensenyarà a afinar més dins el nostre món psíquic. El fet que avui, per obra de la tecnologia però també de la sensibilitat avançades, s’hagi arribat a un altíssim grau de resolució fenomènica en tots els camps, ens obliga a definir nivells de resolució o de tractament d’un tema determinat (partícula, àtom, molècula, cèl·lula, individu vivent, comunitat...), com veurem en la segona part d’aquest llibre.

Convencionalment es considera “fenomen” propi d’una investigació determinada allò que servirà com a unitat fonamental per a l’estudi de les seves combinacions i no serà, al seu interior, objecte d’investigació en tot el treball. És allò que es pren com a element indivisible, atòmic, quàntic, amb el qual es bastirà l’edifici de tota la investigació. En una novel·la sobre les passions, “passió” és “Fenomen” si s’estudien les diferències entre les passions però no les variacions dins de cada passió. En química, “àtom” és “Fenomen”, perquè no s’hi estudiaran els components de l’àtom. El “tema” d’una investigació marca el “Fenomen” bàsic, la individualitat elemental (v. 121.5), els buits i els plens de l’interior de la qual no seran experimentats. Durant més de vint segles els pensadors nord-occidentals creien que, fonamentant llurs estudis en els “fenòmens”, fundaven llurs coneixements en la realitat concreta. L’aïllament, la individuació fenomènics són en part concrets i extramentals, però també el resultat d’un esforç que la nostra

ment sobreposa a la realitat concreta per aïllar-la de la resta de la realitat que la circumscriu i així apoderar-se'n. Sí, les coses són engrunes, però relacionades de fet entre elles. Envoltar una realitat determinada amb una frontera individuadora, delimitadora o atomitzant, es pot fer de moltes maneres. Aquelles maneres que respectin més les relacions concretes, per exemple entre els elements subatòmics i extraatòmics fenomènics, en la química, són respectuoses amb l'**Experiència**: són **Experiència**. Quan marquem territori purament de manera formal per a la conveniència del nostre estudi o de la nostra fantasia, aquelles maneres són "**Anàlisi**", com veurem a continuació (111.3). Mirar fets atòmics de conjunt, simplement com es presenten, ben o mal conjuntats els uns amb els altres, és **Experiència** i ens acosta a la vera realitat concreta, que anomenarem "**Pràctica**" (v. 111.4 i 113.4). El científic, l'artista, el polític, el professional, sovint no toca de peus a terra; està obsessionat per la forma de la seva tasca especialitzada. L'**Experiència** de l'intuïtiu, de l'hàbil, del manobre, de l'artesà autodidacta, sense estudis, és "el "**Fenomen**" i la seva circumstància", i, podríem afegir-hi, la seva "circumvivència", *Lebensraum*, "l'espai de la vida", que diria E. Husserl. "El text i el context" de la vida mateixa, on res no està deslligat de res ("**Pràctica**"), tot i que res no es confon amb res ("**Fenomen**"). Hem vist en el "**Fenomen**" el fet o l'esdeveniment atòmic: la capacitat d'aïllament; però veurem en la "**Pràctica**", els lligams universals que uneixen els fets individuals: la capacitat inabastable de relació. En la vida corrent ens movem en un terme mitjà, experiencial. Unim els fets atòmics, el temps present concret amb uns fils misteriosos de memòria espacial i temporal que els lliga, els relaciona o els separa, segons sigui la realitat concreta. Lliga allò que s'assembla molt i fa conjunts heterogenis (perquè els seus elements, per molt que s'hi esforci la tecnologia estandarditzant, mai no són iguals del tot) i separa allò que no s'assembla i fa conjunts disjunts. La intuïció capta aquests conjunts concrets més enllà dels "fenòmens" elementals engrunats. Hi ha persones molt vitals, amb un gran do de gent, amb facilitat de moure's pel món amb encert, amb un esperit pràctic que fuig de la quinta essència de la concentració "fenomènica" i s'instal·la en l'**Experiència** de la vida, en aquells conjunts més amplis, entreteixits en la realitat concreta. L'**Experiència** és el meu món ara i aquí; és l'univers dels esdeveniments actuals; la participació amb les persones i les coses que permet adquirir-ne coneixença i tracte; serà, com veurem tot seguit, la diversificació "fenomènica" i heterogènia de la "**Pràctica**" original. Quan en la vida diària es té una actitud de curiositat, de qüestionament permanent sobre allò que t'envolta, s'aconsegueix la informació que donen els objectes exteriors i els estats interiors observats. Aquesta informació diversa, àmplia, variada, permet de parar compte en la multiplicitat de la realitat sense necessitat d'aïllar els "fenòmens" ni els "objectes" (112.4 i 113.1). Sabem, llavors,

distingir els components d'un conjunt; per exemple, cadascuna de les fulles d'un arbre sense deixar de veure l'arbre en el seu conjunt, fulla i arbre, sorra i platja, estel i firmament, ull i persona. Entre el “**Fenomen**” i la “**Pràctica**”, els elements diversos romanen lligats entre ells com les parts d'un cos, i lligats a la totalitat com el fill a la mare. William James, filòsof i psicòleg dels EUA, un dels fundadors del pragmatisme, ho descriu així: “Les relacions entre les coses, són tema d'experiència directa [...] com les coses mateixes.” L'**Experiència**, pertanyent al món del concret, apleva l'atomicitat del “**Fenomen**” i diversifica la bigarrada realitat de la “**Pràctica**” mitjançant una intuïció analítica. Gràcies a l'**Experiència** comencem a concernir l'entorn i l'interior del “**Fenomen**”, a través de l'endormiscament i del son lleuger, i a discernir la realitat concreta de la “**Pràctica**”, a separar-la segons els elements interconnectats. Si s'accentua la utilitat vigilada de l'“**Objecte**”, entrem en el terreny de la “**Tècnica**” (123.1, fig. 1.11); si s'accentua la vivència ensonyada del “**Subjecte**”, entrem en el terreny de la “**Psíquica**” (124.1). En el nostre model, té un “**Significat**” més restringit que en el llenguatge corrent. En l'ús d'aquest podríem parlar d'**Experiència** “**Mística**”; aquí no; caldria inventar un neologisme (*imperència* “**Mística**”). Per això l'**Experiència** es governa per principis pràctics analítics, el de vigília i el de somni, i el gènere literari adequat és la narrativa: diversificació seriada heterogènia dels “fenòmens”. En són termes afins i veïns: concurrència, món immediat, entorn, rodalies, medi ambient, possessió, existència, empíria, circumstància, condicions, condicionament, força de treball, impuls físic, conducta, competència, competició, participació, tracte, context, simpatia, tàctica, sorpreses, atzar fenomènic, *mundologia*, la quotidianeïtat, les desviacions, etc. L'antiterme serà “**Síntesi**” (**SIN**) (111.7). Sense moure's de l'hemisferi concret, l'oposada serà l'“**Amor**” (**AMO**) (111.6).

111.3. ANÀLISI (ANA)

Anàlisi abstracta de conjunts homogenis. Molts acadèmics europeus de les edats antiga i mitjana i, potser la majoria d'acadèmics dels darrers segles, han fet avançar una visió més abstracta dels esdeveniments elementals o “fenòmens”. Imaginem una cinta vertical (fig. 1.1: El primer anell), en el centre de la qual trobem els “fenòmens”. He anat cap avall en l'escala. En l'espai immediat inferior, més concret, més real en brut que “**Fenomen**”, hi hem situat l'“**Experiència**”. Puc dir que, en estat salvatge, l'aptitud per a l'“**Experiència**” concreta, predominantment, ha estat pròpia dels pobles llatins, que disposen de la polidesa que dóna la lluminositat del clima mediterrani. Ara, després d'haver baixat un graó de “**Fenomen**” a

“Experiència”, fem un salt dos graons cap amunt, en vaivé, que anirem repetint al llarg de les exploracions successives. En l’espai immediatament superior, més abstracte, més mental que **“Fenomen”**, hi posarem l’**Anàlisi**, en grec *ana-* (“cap amunt”) i *-lyo* (“deslligar”). Popularment, analitzar és parar esment en els detalls. Aquest territori fou explorat a fons a partir del segle XVI, especialment per l’anglès Francis Bacon. Ell anomenà “ídols” les diferents classes de qualitats amb què les conveniències de la nostra ment ordena la inextricable varietat de la realitat concreta. Tota la **“Ciència”** occidental posterior a ell voldrà fundar els seus enunciats en l’exercici de la funció classificadora dels conjunts abstractes dels “fenòmens” elementaritzats. Els coneixements nord-occidentals són el resultat d’una immensa tasca taxonòmica. Els conjunts abstractes es poden subdividir en parts o elements iguals, cosa que els permet d’èsser considerats homogenis (v. 121.5) i, per consegüent, aptes per a sumar i restar en llur interior. No pots sumar dues peres i tres pomes, però sí dues fruites i tres fruites: són cinc fruites. En canvi, elements diferents fan “conjunts” disjunts: les qualitats. Cada element pot esdevenir conjunt d’elements menors, i cada conjunt, element d’un conjunt major. Major/menor: heus ací l’aparició de la quantitat. Quantificar una qualitat fa una magnitud. Així les magnituds (espai, temps, temperatura, freqüència...) són qualitats quantificades. “Analitzar” és classificar. L’**“anàlisi”** gramatical –allò que ens feien fer a l’escola, a la classe de gramàtica, de petits- classifica les paraules del llenguatge usual en articles, substantius, adjectius, verbs (i dintre dels verbs, en modes, temps, persones), adverbis, preposicions, conjuncions i interjeccions. L’**“anàlisi estètica”** dels autèntics crítics d’art classifica les paraules del llenguatge artístic en metàfores, al·literacions, metonímies, al·legories, sinèdoques, paradoxes, pleonasmes, etc. I l’**“anàlisi”** científica classifica les paraules del llenguatge matemàtic en variables, constants, funcions, axiomes, teoremes, lleis, hipòtesis, definicions, etc. És llei mental, condicionada a les nostres conveniències teòriques i pràctiques. L’afinament històric de les **“anàlisis”** abstractes filosòfiques i matemàtiques portà els pensadors (els mentals) a superar els contrasentits de l’atomisme o discontinuisme mental (Demòcrit, Leucip, Epicur) i del continuisme mental (Parmènides, Zenon d’Elea) de la Grècia antiga mitjançant allò que culminà en el segle XVII amb Leibniz i Newton i que s’ha anomenat càlcul diferencial, infinitesimal o integral. L’estri analític s’esmola tant que permet definir i tractar matemàticament subdivisions descendents fins a l’infinitèsim més proper al punt considerat o al temps zero. La ment, separada de la realitat, ha assolit el control de la possibilitat de subdivisió fins a l’infinit! I, en conseqüència, també ha assolit el control (des de Cantor, s.XIX-XX, i els seus nombres transfinitos) de la possibilitat d’integració fins a l’infinit. En el llenguatge corrent, **Anàlisi** i **“Síntesi”** són dos processos abstractes correlatius, el primer

descendent i el segon ascendent, talment que aquest apartat en el qual som s'hauria de dir d'“**Anàlisi/Síntesi**”. Ambdós procediments són emprats en les ciències i en les arts, com a mètodes d'investigació: **Anàlisi** o “**Síntesi**” química, mèdica, matemàtica, històrica, filosòfica, cromàtica, formal, coreogràfica, etc. Però en el nostre model ens estimem més parlar d'**Anàlisi** descendent i ascendent i de reservar la paraula “**Síntesi**” en un sentit molt més fort per a una altra categoria que apareixerà aviat en aquest mateix “anell” (v. 111.7). Abans es creia que aquest llenguatge abstracte pertanyia a la pròpia realitat i nosaltres només el descobríem. Ara sabem que l'**Anàlisi** és classificació convencional, que canvia segons les cultures, els temps i les conveniències. Tanmateix, si més no des d'Aristòtil, el nord-occidental analitza. Ha tingut una gran fe en la força de l'**Anàlisi**: l'Univers endreçat per i per a la ment humana. Abans creien que l'endreç venia de la ment divina (Pitàgores, Leibniz...). Quan s'analitza, no s'agleva la realitat per fets atòmics, ans per conjunts o classes abstractes. Aquests vénen expressats pels noms comuns (veritat, gerra, blau, agut...) i, en el nostre cas, especialment pels verbs (ací només verbs impersonals per a allunyar la consideració del “**Subjecte**”, que encara no hem contemplat): “caldeja”, “fresqueja”, “plou”, “glaça”, “venteja”, “llampega”. Aquests conjunts es distingeixen pel concepte. Es tracta d'una distinció entre conjunts de fets abstractes iguals i no de la distinció entre “fenòmens d'un mateix conjunt”. Uneix transversalment “fenòmens” diferents sota un mateix referent o qualitat. La realitat, endreçada per la ment, és més manipulable, més dominable, més accessible, més transformable, més “*fingible*”. Es posen de manifest unes relacions invisibles o s'introdueixen unes relacions abstractes inexistents en el maremàgnum de l'“**Experiència**”. Les ciències i les arts especialitzades han permès uns avenços en la utilització de la realitat concreta, que la sola habilitat i el sol mestratge dels artesans no podien ni somniar, talment que entre els uns i els altres –arquitecte i paleta, enginyer i mecànic, etc.- s'estableix històricament una dialèctica a voltes guerrera i a voltes cooperativa. Hi ha temperaments per a tots dos gustos: els uns primer fan (“**Experiència**”) i després pensen i critiquen allò que han fet i els altres primer pensen (**Anàlisi**) i després fan allò que han pensat. Anàlisi és diferenciar les qualitats o accidents; és l'operació mental mitjançant la qual separem els fenòmens del seu context concret i els reagrupem en forma artificial, convencional i abstracta. Qui primerament es dedicà seriosament d'aquest tema fou René Descartes, que escriví *El discurs del mètode*. Recomanava en una de les seves regles de “dividir les dificultats bo i examinant-les en tantes parts com calgui per a resoldre-les “. Analitzar vol dir desmuntar, descompondre les parts d'un tot per tal d'obtenir uns convenients components més simples, per a després recompondre conjunts preexistents o nous i sorprenents conjunts per a la utilitat o el gust. Es troba situat, com veurem, entre el món lògico-científic,

quan, per exemple, la matèria, a partir d'una visió clàssica estructural, es redefineix com a energia (pel quadrat de la velocitat de la llum), i l'estètico-artístic, quan l'artista tria, de les moltes possibilitats de combinació dels elements sensibles, les formes noves que acabaran constituint l'obra d'"**Art**". Pertany al món de l'abstracte, mental i, per consegüent, pressuposa un cert distanciament de l'"**Experiència**". Treballa amb els dos principis teòrics d'identitat i d'alteritat, segons miri a la "**Lògica**" (123.2) o a l'"**Estètica**" (124.2). El seu gènere literari és la descriptiva. En són exemples: el primer esquema amb claudàtors del *Diccionario ideològico*, de Julio Casares, o la *Classificació decimal universal* (C.D.U.). En són termes afins: crítica, discerniment, discriminació, disjunció, dissecció, disputa, perspicàcia, selecció, variables, accidents, detalls, matisos, formes, figures, qualitats, descripció, explicació, discurs, dièresi, dicotomia, divisió, temps cronològic, diferencial, semblança, analogia, comparació, gramàtica, retòrica. En seran els antitermes: "**Amor**" (**AMO**) (111.6) i, sense moure'ns de l'àmbit abstracte, "**Síntesi**" (**SIN**) (111.7).

111.4. **PRÀCTICA (PRA)** (v. 113.4, 122)

El graó de sota de l'"**Experiència**" és la **Pràctica**, del grec *praktiké* ("activitat, eficàcia, força, valor"), de *prasso* ("fer", "realitzar", "acabar", "obtenir", "aconseguir"). La gent confon pràctica amb habilitat, destresa, *savoir faire*, que n'és un aspecte. Ací li dono un sentit molt més ampli: el conjunt concret total de tots els conjunts concrets heterogenis parcials de tots els seus elements concrets. Es tracta de la totalitat de la realitat abans que la ment se la faci seva i hi intercali els seus criteris classificadors. Els infants, com més a l'inici de la seva vida millor, tenen encara l'accés directe a la **Pràctica** sense mediació de cap mena. La intuïció primera és una intuïció de la totalitat com a tal. Diuen que els nadons són cecs. Crec que no és cert. No veuen res (en llatí *res* vol dir "quelcom", "alguna cosa") perquè ho veuen tot; veuen una unitat policroma i bigarrada on tot hi és però res no se sap distingir encara. Els adults, viciats per les nostres distincions inexorables, només ens hi podem introduir després d'abandonar tot conjunt parcial, tot element individual. Cal fer-se infant, la conquesta de la segona innocència. La **Pràctica** interpel·la els nostres sentits, ofereix resistència a la nostra acció, anima el nostre esperit i funda la força contundent dels valors: impedeix que el món sigui pur idealisme. Un cec camina amb els braços estesos paral·lelament davant seu per evitar els obstacles invisibles. I de sobte rep un cop brutal al nas. És una porta oberta, amb la fulla de cantell, que no entrava en els seus càlculs mentals. S'ha

esmunyit en el petit espai existent entre tots dos braços. En la **Pràctica**, la ment humana no hi figura; però, com ja he insinuat, s'hi troba la font còsmica de la consciència, que es manifesta en forma d'una intuïció primera i universal, que acompanya inseparablement tota la realitat (*cit* en sànscrit, segons una hipòtesi del pensament oriental que potser no tothom compartirà). Abans o després de la **Pràctica** apareixen progressivament postintuïcions, més i més definides, segons el mètode disjuntiu (*diàiresi* platònica). De llur banda, els marxistes, especialistes en la **Pràctica** material, limiten el seu abast a la part que mira al graó immediat anterior de l'“**Experiència**”. En diuen “praxi” i l'entenen com el moviment espontani i radical de la història material de la natura i de la humanitat. Consideren que aquesta força que dinamitza la història és la primera cosa que cal atendre: “la praxi dicta la “**Teoria**” i aquesta dicta la política”. En creuen manifestació clara les sorpreses de la natura, les vagues obreres salvatges, els moviments revolucionaris incontrolats, etc. Costa de submergir-se en la **Pràctica** pura. La ment llança al mar tempestuós de la **Pràctica** la xarxa de les seves formes pures i, de passada, se'ns enduu, als humans, cap amunt, separant-nos del món del concret. Hegel, el fundador de la filosofia idealista, deia que tot prové de la Idea. EL filòsof Feuerbach, girà la filosofia del revés, i afirmà que tot prové de la **Pràctica**. Marx afegí que no és suficient entendre el món concret pràctic; cal canviar-lo en la **Pràctica**. I, segons ell, cal canviar-lo obeint a les forces subterrànies de la totalitat concreta. Permeteu-me ací de recordar una anècdota paradigmàtica dels temps de Marx a Alemanya. Els deixebles de Hegel s'havien escindit en dues tendències: els joves hegelians, idealistes, i els marxistes, materialistes. Entre els teixidors de la zona industrial de Silèsia esclatà una imponent vaga obrera salvatge, que fou reprimida despietadament amb sang per l'Estat prussià. En les revistes de crítica social del moment els joves hegelians condemnaven l'acció obrera per esbojarrada i suïcida. Abans d'actuar, calia aclarir-se mentalment i, tot seguit, organitzar-se en sindicats per a fer front mancomunadament a la repressió. Marx, en un article, que feu època, blasrà els joves hegelians idealistes. “Primer és la praxi espontània del poble; després la “**Teoria**” (v. 111.5), i després la política.” Si la política intervé la primera (com ocorrerà en el cas dels comunismes polítics posteriors), es cau en l'idealisme i es pertorba la realitat espontània, la qual, altrament, palesaria els moviments profunds de la història i de la natura a què cal obeir, per exigència científica, per a encertar en l'acció política i que així restaran emmascarats per unes superestructures de despatx. És horrible, volia dir, la carnisseria perpetrada en la classe treballadora de Silèsia, però sense la vaga salvatge no coneixeríem la necessitat històrica del fet que ja començava a ser l'hora en què el proletariat assumís el protagonisme social. Moltes persones, avui dia, estan desenganyades de la “**Teoria**” i es refugien en la **Pràctica**, sense sistema,

improvisant, segons els dicta la intuïció més o menys egoïsta o còsmica. D'aquesta actitud se'n diu pragmatisme. **Practica**, en grec, es diu *pragma*. Hi estan molt inclinats, de sempre, els anglosaxons (Bacon, Hobbes, Locke, William James). La joventut actual té fortes tendències practicistes: fa abans de pensar. No resisteix gaire estona una dissertació teòrica. “Quin rotllo!”, diuen. “Com s'enrotlla, aquesta persona!” Però, per aquest camí de davallada, ara ja som lluny dels fenòmens sensibles, i en el nucli més profund de la **Pràctica** neix una nova “**Experiència**” que no ve dels sentits, que és transcendent i que ens durà a la veïna casella de l’“**Amor**” (v. 111.6). També aquesta “**Experiència**” profunda és **Pràctica**, *l'élan vital* (“l'alè vital”), que diria Henry Bergson. És curiós que aquesta força misteriosa inclou, com un cas particular, la força física que, tot i ser física, ningú no ha vist mai directament, com si fos espiritual; només es coneix pels seus efectes, pel moviment o la transformació de la matèria a la qual afecta. També inclou la força “**Ètica**”, que converteix un ésser feble en heroi, i la força “**Psíquica**”, la inspiració artística, que ens manté vius i creatius. La gent desanimada, deprimida, sense forces, està mal comunicada o fins i tot tallada respecte de llur pròpia base. La base, que és la **Pràctica**, és un dipòsit de força universal inesgotable que impulsa els esdeveniments en el temps i els substitueix per uns altres en una processó interminable (*maia*, en sànscrit). *Rien ne se crée, rien ne se perd, tout se transforme* (“Res no es crea, res no es perd; tot es transforma”). Tot l'Univers vessa força. Qui, sense perdre la consciència, se sap abandonar al corrent de l'Univers no se sent mai mancat de força.

111.5. **TEORIA (TEO)** (v. 113.5, 127)

Oposada a la “**Pràctica**”, veïna immediata de l’“**Anàlisi**” i ja considerablement allunyada del punt de partida, el “**Fenomen**”, la **Teoria** representa en el nostre camí la ment pura enfront de la realitat, l'abstracció pura. La paraula realitat es pot fer servir en molts sentits. Sovint s'usa segons els significats d’“experimentació”, “cosa concreta” o “cosa objectiva”, fins i tot sense distingir-los, considerant-los sinònims. En el meu model, a part d'altres menys importants, distingeixo quatre significats bàsics de realitat: a) realitat original: la totalitat de la realitat abans de desplegar-se (la mònada original); b) realitat concreta: la realitat bruta, sense realitat mental o abstracta (la “**Pràctica**”); c) realitat abstracta: la realitat mental, la qual, tot i que se sol oposar a realitat (ment/realitat), també té entitat i és una realitat existent; així mateix les fantasies o les fórmules són alguna cosa (la **Teoria**), i d) realitat mentalitzada: la realitat concreta, teoritzada, entesa, modelada per l'enteniment. En el model que

tracto d'exposar, he pres com a polars la realitat concreta (“Pràctica”) i la realitat abstracta (Teoria). L'espai intermedi (“Experiència” – “Fenomen” – “Anàlisi”) permet una participació graduable de la influència dels dos pols: “Experiència” (75% de “Pràctica” o concreció i 25 % de Teoria o abstracció), “Fenomen” (50% de “Pràctica” i 50% de Teoria) i “Anàlisi” (25% de “Pràctica” i 75% de Teoria). No cal dir que, dels dos pols extrems, la “Pràctica” té un 100% de concret i un 0% d'abstracte, mentre que la Teoria té un 0% de concret i un 100% d'abstracte. Doncs en la posició actual de la nostra exposició som a la realitat abstracta, la Teoria (del grec *theorós* [“enviat”, “diputat”, “representant”, “contemplador”, “pensador”]), l'abstracció total, la ment pura; la “intuïció” consistirà en les restes de ment (0% - 50%) que hi ha més a prop de la “Pràctica”, i l’“enteniment” serà l'abundància de ment (50% - 100%) que hi ha més a prop de la Teoria. El món de la “Pràctica”, de la realitat concreta o de la concreció pura és la totalitat bruta (intuïció universal); el món de la Teoria, de la realitat abstracta o de la ment pura és la globalitat bruta (enteniment universal). Vull una primera aproximació a la noció de globalitat, si més no perquè aquest llibre tracta d'un model *global* de la realitat; no dic *total*. Qui pot pretendre ficar dins un model totes les realitats de l'Univers? Aquest, el tot, ens conté. La nostra ment no pot creure que pugui contenir el tot. Creure's amb la capacitat d'abastar-ho tot no és assolir la totalitat, ans és enganyar-se, i pot fer caure en el totalitarisme, que confon la pobra part que controla un mateix amb el tot incommensurable. La ment pot pretendre abastar i tendir a abastar el tot i prou. De fet, quan elaborem models mentals de la realitat, fem una operació de reducció de la realitat, segons diferents criteris, per encabir-la en un esquema. “Globalitat” vol dir això: una reducció manejable de la realitat. Però una “especialitat” també és una reducció d'aquesta. En canvi, quan parlem de globalitat no volem referir-nos a “especialitat”, si per cas, la globalitat és una especialitat *sui gèneris*. L'especialitat (o particularitat) sap o manipula molt de molt poc; la globalitat (o generalitat) sap o manipula molt poc de molt. I encara no n'hi ha prou; calen dues precisions més per a entendre què és globalitat: a) sap molt poc de molt; “molt” no vol dir només això, ans pretén fer i tendeix a fer que aquest “molt” cobreixi, ni que sigui amb grans forats, la totalitat dels territoris reals coneguts: abstractes i concrets, orientals i occidentals, terrenals i còsmics, materials i espirituals, clàssics i moderns, etc.; b) “sap molt poc”, però el poc que sap és allò més determinant, allò més important en el territori de la realitat mentalitzada que es considera; talment que en cada regió cal anar al nucli essencial dels diferents temes referents a aquesta. Triar, en cada cas, l'essencial que es portarà a la integració en el model, és feina difícil, arriscada; se'n diu “categoritzar”, i el resultat són les “categories”, del grec *kata-* (“treure”, “exposar”) i *-agoreuo*, d'*àgora*, (“la plaça pública”, l’“assemblea”). Cal conèixer bé la regió. Cal saber

categoritzar, seleccionar les realitats de més categoria. La **Teoria** no és només l'abstracció que prové de la "**Lògica**" matemàtica (axiomes) o dels grans sistemes filosòfics (p. ex., escepticisme), socials (p. ex., liberalisme), econòmics (p. ex., capitalisme), científics (p. ex., darwinisme), religiosos (p. ex., protestantisme), etc.; inclou també els mites, els imaginaris individuals i col·lectius, els estils estètics, etc. La **Teoria**, com a globalitat mental, és un model global de la realitat.

111.6. AMOR (AMO)

En aquest punt de l'excursió passen coses sorprenents. D'antuvi, la gran desconfiança del poder resolutiu de la "**Teoria**", al llarg de la nostra història, com he dit, propicia el refugi de molts en la "**Pràctica**". Un altre factor d'aprofundiment en la via "**Pràctica**" és la malfiança de les aparences fenomèniques..., el pallaso, trist per dintre, que riu i fa riure per fora, la tragèdia del Tercer Món patida amb ulls transparents i amb serenitat profunda de cor. I finalment, el tercer factor és la insuficiència de la mera "**Pràctica**" per a resoldre amb eficàcia la maldat del món en una banda sense augmentar-la en una altra. Més enllà de les teories, de les aparences, de la "mundologia", de les perícies i habilitats, més enllà de deixar-se endur per les onades espontànies de la "**Pràctica**", sempre pertorbades per voluntats egoistes, apareix un horitzó insospitat: el país de l'**Amor** (del llatí *amo* ["estimo", "amo"], que probablement prové d'un mot popular expressiu destinat a l'ús d'infants o d'origen pròpiament infantil: *amma*, *mamma*). Aquest concepte, tot i la seva potència, s'ha banalitzat en l'ús quotidià: s'empra per a expressar qualsevol mena d'amistat o de mer apropament interessat o egoista, d'una persona a una altra. L'**Amor** s'ha pervertit quan el seu significat vol dir "satisfà el meu egoisme, les meves conveniències". Amar, en el significat profund que hi donem ací, és lliurar-se a l'altre i acollir l'altre sense condicions de cap mena. I, a més, quan un grup posa en comú el seu **Amor**, sorgeix l'**Amor** comunitari, l'**Amor** de la persona col·lectiva. Posar en comú l'**Amor** és un acte superior d'**Amor**. Hi ha amors més fàcils, quan els qui estimen són estimats; hi ha amors més difícils, quan els qui estimen no són correspostos. Fins i tot, cal incloure, en el concepte d'**Amor**, l'**Amor** a l'enemic, que evidentment no és igual que l'**Amor** a l'amic. La confusió entre ambdós Amors fóra nefasta. Tota la doctrina i la "**Pràctica**" de la no-violència, desenvolupada magistralment per Gandhi, inspirat en l'*ahimsa* dels Vedes sagrats de l'Índia i en el sermó de la muntanya de Jesús de Natzaret, és potser el manual que explica millor com estimar un enemic. Hem vist que, quatre graons enrere d'**Amor** (després veurem que és a les antípodes, 111.9), hi ha l'"**Anàlisi**".

L'“**Anàlisi**” tracta les relacions interpersonals sota el prisma de la justesa, de la justícia. Cerca la llei perfecta, el contracte (*foedus*) perfecte, la relació ajustada, afinada... impossible? L'**Amor** cerca la solució de les relacions interpersonals per una via oposada: robar el cor de l'altre, guanyar l'altre tot servint-lo, aconseguir concòrdia i consens (*fides*), lliurar-se a l'altre sense demanar contrapartida, permetre que l'altre t'instrumentalitzï, t'exploiti. Si el llibertinatge i l'egoisme són la perversió de la llei, l'**Amor** és la superació de la llei. Per això tradicionalment es diu que on hi ha **Amor** la llei cessa. “Estima i fes allò que vulguis” (Agustí d'Hipona).

L'ocell manyac era a la gàbia i l'ocell lliure era al bosc...

L'ocell lliure cridà: Oh, amor meu, vola amb mi devers el bosc!

I murmurà l'ocell engabiat: Atansa't més, i viurem tots dos dins la gàbia.

Diu l'ocell lliure: Entre reixes, com poden desplegar-se les ales?

Ai!, gemegà l'ocell engabiat, les meves no sabrien sostenir-me a fora!...

(R. Tagore, El jardiner, 6)

“Vola amb mi”: **Amor** autèntic. “Tots dos dins la gàbia”: **Amor** fals. En el fons l'**Amor** tot ho venç, l'**Amor** no resulta dominat per ningú. La mateixa persona amorosa no posseeix l'**Amor**; és aquest que la posseeix. Com hi ha possessió diabòlica, hi ha possessió amorosa..., sempre, només d'aquell que es deixa posseir. Vistes les interpretacions reduccionistes, dic que aquí **Amor** és estimar cada cosa en el tot i el tot en cada cosa. Aquest tot (**NOU**), en el seu caient subjectiu, s'expressa amb el nom de Déu.

Amor meu, el meu cor glateix nit i dia per la unió amb tu, per la unió que és la mort, que tot ho consum.

Arrabassa'm com una tempesta, pren-me tot el que tinc; trenca el meu son i despulla'm de tots els meus somnis. Roba'm tot el meu món.

*Enmig d'aquesta destrucció, en la nuesa completa de l'esperit,
esdevindrem un sol ésser en bellesa.*

*Ai las! El meu desig és debades! Com pot realitzar-se aquesta
esperança d'unió, si no és en Vós, Déu meu?*

(R. Tagore, El Jardiner, 50).

Però també s'expressa, en el seu caient objectiu, per l'**Amor** a la natura de totes les coses.

Una veu cridava des de la riba: Vine, Amor meu!

Tancant el llibre, vaig obrir la finestra per mirar a fora.

*Un gran búfal, cobert de fang, romania prop de la riba amb ulls plàcids i
pacients; i un minyó, amb l'aigua fins als genolls, el cridava...*

Vaig somriure, divertit, sentint al cor un contacte de dolçor.

(R. Tagore El Jardiner, 78)

És sinònim de caritat (“estimar Déu i tota altra criatura per **Amor** d'Ell”), paraula que en la tradició cristiana conserva el “**Significat**” més profund suara esmentat, tot i que també ha patit un lliscament reductiu envers “fer almoïna”. En les escriptures cristianes, la caritat, la tercera de les virtuts teologals, sobrepassa les altres dues. La fe i l'esperança cessaran en l'eternitat, mentre que la caritat no passarà mai. Vegi's a I Corintis 13 el meravellós elogi de la caritat. A més, en qualsevol tradició sagrada, un acte de caritat, així entesa, ho perdona tot, ho regenera tot, ho resol tot, eleva a divina la condició del qui estima, salva. L'**Amor** sempre ha tingut quelcom de diví. Podríem dir més: si hi ha un nom que escau al sense nom –Déu–: és el d'**Amor**. Aquest Déu, que ho és tot en tots (**NOU**) és **Amor**. L'**Amor** fraternal és signe de l'**Amor** de Déu: “Com podem estimar Déu, a qui no veiem, si no sabem estimar el germà que veiem?” L'**Amor** és l'ànima dels pobles, llur Déu; l'**Amor** català, l'ànima catalana, el Déu dels Països Catalans. “Tota la llei i els profetes es resumeixen en això: estimaràs Déu amb totes les forces i el proïsme per **Amor** de Déu”. No és doncs estrany que, al llarg de tota la història de l'Església cristiana, una munió de persones i comunitats, al marge de teories, filosofies i teologies,

dediquessin tota la seva vida a viure en el més pur exercici de l'**Amor** als esclaus, als malalts, als vells, als infants, als oprimits, als captius, als presos, als immigrants, als discapacitats, als drogaddictes, als perseguits, als exiliats, com també a l'altre en el si de la parella i fins i tot a l'amic, amb risc de mort: "No hi ha major prova d'**Amor** que donar la pròpia vida pels amics". Veiem, doncs, que en entrar en el territori de l'**Amor**, la realitat se'ns està tornant sagrada. Diu Joan de la Creu: "En la vesprada de la vida només serem jutjats per l'**Amor**", perquè Jesús, en l'evangeli, diu que en el dia del judici les ovelles seran salvades perquè quan tenia fam li donaren menjar i quan tenia set li donaren beure, i els cabrits seran condemnats perquè negaren menjar i beure als qui n'havien de menester.

111.7. SÍNTESEI (SIN)

Descarto aquí, com he deixat dit a propòsit de l'"**Anàlisi**", el "**Significat**" d'"**Anàlisi**" ascendent amb què s'interpreta el mot **Síntesi**. Jo avisava en el lloc citat (111.3) que en aquest model donava a la paraula **Síntesi** un "**Significat**" molt més fort. Podríem definir-la com veure les coses en la seva unitat més profunda, en les seves interrelacions més fonamentals. Els xocs cecs, les guerres, les incomprensions i els enfrontaments de la "**Pràctica**" espontània –com els cops de mar en la costa rocosa- propicia el refugi de la gent entenimentada i reflexiva en la "**Teoria**". Els enganys de les aparences, de la credulitat ingènua, que pensant fer un bé sovint acaba empitjorant les coses, allunya l'home prudent de la fixació en els fenòmens. I, finalment, la insuficiència de la "**Teoria**", producte genuí de la ment humana, força limitada, per cert, fa que la llum de la consciència cerqui refugi en una regió fascinant de la realitat, la regió de la **Síntesi** (del grec *syn-* ["amb"] i *-thesis* ["acció de posar"], del verb *títhemi* ["posar", "assentar"]). El nord-occidental inicia, com ja he dit, la seva exploració de la realitat en el "**Fenomen**" elemental i a través d'una "**Anàlisi**" ascendent o construcció feta, peça a peça, amb els elements controlats; assegurant bé cada graó, tracta d'arribar a les majors síntesis... construïdes, muntades, mecàniques. Per a aquest occident fóra una heretgia començar per la **Síntesi** i acabar en l'"**Anàlisi**" descendent cap als fenòmens. Tanmateix, fins i tot a l'Occident del nord, a principis del segle XX, el moviment anomenat *Gestalttheorie* demostrà que el procedir natural de la humanitat és progressar des de la **Síntesi** cap a l'"**Anàlisi**". El nen petit, a casa, com els salvatges actuals i els homes primitius, de primer copsa una visió general de la realitat i, a poc a poc, va destriant els fenòmens en forma analítica. És tan veritat, això, que s'ha capgirat el procés d'aprenentatge de la lectura en els infants: abans s'aprenien primer

les lletres, després les síl·labes i després les paraules, les frases, els paràgrafs, etc.; ara es fa exactament al revés, com aprenen a parlar els nens a casa o els salvatges al bosc. Però, de la mateixa manera que la “**Ciència**” clàssica intentava partir d’uns fenòmens ben fundats en l’“**Experiència**”, aquesta moderna i antiga manera de tractar el coneixement teòric de la realitat intenta partir d’una **Síntesi** ben fundada en la unitat profunda de la realitat. Tradicionalment, aquest ancoratge rigorós en la consciència de la realitat com a conjunt unitari s’ha anomenat “saviesa” (del llatí *sapientia*; el grec equivalent és *sofia*). *Sapere*, en llatí, originalment volia dir “tenir gust saborós o de perfum” i, ja en sentit figurat, “tenir (bon o mal) gust, discerniment, coneixement”. El savi no és el científic; el savi no és el filòsof (*filo-* [“amic”], *-sofos* [“del savi”]), però sí el seu veí més proper. En tots els pobles de l’antiguitat i en les salvatgies, com també en molts petits pobles actuals i, fins i tot, en barris de les grans ciutats, s’hi troben savis, carregats de seny i d’encert, que enfoquen les coses en llur conjunt, que no separen els regnes mineral, vegetal, animal i humà, que no es deixen arrossegar pel desfici especialitzador tan ben remunerat i tan cruel amb els estranys a l’especialitat aquella. La gent els consulta, els seus consells corren de boca en boca. Com saben allò que saben? És una mica un misteri; fa la impressió que tenen connexió directa amb una saviesa primordial que no se sap on sojorna. Alguns són acceptats com a jutges de pau, de barri o simplement com a “homes bons”, mediadors en els conflictes en vista a la conciliació. El dret consuetudinari o costumer és en cada poble un recull, gairebé sempre amb intenció social, però de vegades amb intenció egoista o de domini (per a la supervivència i prepotència d’advocats, procuradors, jutges i legisperits). Les escriptures sagrades de les diferents tradicions són reculls, gairebé sempre amorosos però, de vegades, també amb intenció egoista o de domini (per a la supervivència i prepotència de sacerdots, teòlegs i hermeneutes). Podríem definir els codis legals com una antologia dels consells pràctics memorables dels savis de cada tradició, i les escriptures sagrades com l’antologia de les seves dites memorables. Alguns les adoren; d’altres, senzillament, les consulten com anirien a consultar un savi. El savi és tingut per savi per aclamació, per consens explícit o tàcit. Sol ser perseguit pels administradors religiosos, acadèmics, polítics de la “saviesa” o del pensament oficial. Els solen titllar de folls. Tanmateix, en la tradició judeocristiana, existeix el bell mite de Salomó, el rei savi. La vera saviesa jueva és saber governar bé i administrar justícia amb justícia; la vera saviesa grega és, en canvi, adquirir una visió vera de la realitat. L’una porta a l’altra i l’altra a l’una. Totes les tradicions sagrades tenen entre els seus llibres sagrats un paquet de llibres anomenats llibres sapiencials. En la tradició jueva aquests llibres són molts: el llibre de Job, el de Rut, els salms, els proverbis, el llibre de la saviesa, el cohèlet, el siràcida, el càntic dels càntics. Us recomano la lectura de tres elogis de la saviesa d’aquests

llibres: Proverbis 1,10 – 2,22; 8,1 – 9,18; Saviesa 7; Siràcida 24. De vegades els savis, perquè no són escoltats o perquè se senten en l'obligació de dir coses transcendents, esdevenen profetes, que no vol dir endevins del futur, ans anunciadors de coses importants. És l'autoritat que ve de la saviesa profunda de l'Univers, de la Síntesi de tots els detalls dels cultivadors de fenòmens; **Síntesi** potser anterior a tots aquests, **Síntesi** no construïda peça a peça, ans generadora de tot allò que existeix, **Síntesi** que no posseïm sinó que ens posseeix a nosaltres. Aquesta **Síntesi** sàvia és la superació de la “**Teoria**” general com l’“**Amor**” supera la “**Pràctica**” general.

111.8. **NOÛMEN (NOU)** (v. 112.8)

Semblava que l’“**Anàlisi**”, la “**Teoria**” i la “**Síntesi**” (la saviesa), en el món de l'abstracció ideal eren les regions de la realitat més allunyades de l’“**Experiència**”, la “**Pràctica**” i l’“**Amor**” del món de la concreció real. La gran sorpresa d'aquesta excursió divergent en dos sentits oposats és que al final conflueixen: “els extrems es toquen”. Com Joan Sebastià Elcano, tot navegant cap a occident arribà de tornada al punt de partida per orient; així bleguem l'escala dissenyada en aquestes planes i la convertim en un anell, el primer anell del model, iniciat en “**Fenomen**” i tancat en el pol oposat a **Noümen** (del grec *noúmenon* [“cosa entesa profundament”], participi passiu de *noein* [“comprendre”], derivat de *nous* [“ment”]). Aquest fet del corbament i tancament per darrere de dues tendències oposades és de conseqüències incalculables, com veurem. Vegem primer què és **Noümen**. Així com el terme “**Fenomen**”, tot i ser d'origen culte, ha esdevingut d'ús plenament popular –“això és fenomenal”, “ets un “**Fenomen**”-”, en canvi **Noümen** és terme que continua essent culte i ignorat pel poble. Tant l'un com l'altre foren elevats a categoria filosòfica important per obra d'Immanuel Kant en el trànsit entre el segle XVIII i el XIX. Com a bon nord-occidental, Kant lloa del “**Fenomen**” l'accessibilitat indubitable. És allò que, com ja he dit, apareix a primera vista: és la validació, confirmació o, si s'escau, falsació experimental de qualsevol “**Teoria**”. En canvi, - llegeixo en el diccionari -, **Noümen** “en la filosofia kantiana és la realitat intel·ligible en ella mateixa però incognoscible per l'home, que no posseeix intuïció intel·lectual”. Però aquesta realitat tan profunda, tan inassequible per als nord-occidentals és el *leit motiv* de tota la cultura oriental; és una cultura en què resulta impossible destriar el sagrat del profà. El fi únic d'aquesta cultura, que inclou un sens fi de tradicions diferents a l'Índia, al Tibet, a la Xina, al Japó, a l'Àsia sud-oriental, etc., és arribar a aquesta realitat que tractem d'explicar; és el final normal de la

formació de qualsevol jove, malgrat que no tots l'assoleixen. Aquesta fita final té molts noms, amb petites diferències de contingut: *brahman, mokxa, kaivalya, nirvana, tao, txung yung, yin yang, t'ai tx'i, satori, itxijitsu*. Volen dir: alliberament dels cicles de les renaixences, beatitud, deseiximent absolut, fi del Ioga, emancipació final i total, unicitat ontològica de l'absolut, l'ésser més enllà de totes les qualificacions i atributs, salvació, extinció dels factors de l'existència fenomènica, extinció, el més enllà de l'espai i el temps, realitat i principi suprem, absolut i impersonal, la realitat bàsica que funda tot l'univers, aïllament absolut de l'absolutament sol, estat d'aïllament i de total puresa de l'ànima alliberada, alliberament de la ignorància, el principi diví omnipresent i transcendent, l'ésser suprem, llibertat espiritual, el poder inherent al sacrifici, etc. Els noms del sense nom. D'on surten les persones i les coses sense que ell sigui cap persona ni cap cosa. D'on surten les idees i els fets sense que ell sigui ni idea ni fet. Més que la unitat radical en sentit aritmètic homogeni, la unió radical de tot en un sentit d'una suprema heterogeneïtat radical – font única de tota la diversitat –, agermanada, original, seminal, generativa. També a l'Occident del nord s'hi ha arribat, com veurem, per via sagrada i “**Metafísica**”, però aquí ens interessa més descriure el sorprenent aterratge dels dos extrems oposats de l'escala descrita en un mateix aeròdrom. Per la via de l’“**Amor**”, ja ens acostàvem a la transcendència del **Noümen** quan observàvem que l’“**Amor**” a les realitats concretes d'aquest món ens duia a considerar el lliurament amorós total a l'absolut, a Déu. L’“**Amor**” condicionat, “amb capitulacions matrimonials”, no és ver “**Amor**”; sovint fem un bé limitat per evitar haver de fer el lliurament total. L’“**Amor**” implica un compromís total; només així salva, només així ho regenera tot. Comunica, doncs, perfectament amb l'absolut del **Noümen**. En el fons, tota la llei i els profetes es redueixen a estimar Déu sobretot, i estimar-ho tot per “**Amor**” de Déu. I aquí ens sorprèn l'arribada de l'avió de la banda de la saviesa sintètica: la llei, els profetes, totes les dites i proverbis de saviesa i tots els llibres savis es resumeixen en la “**Síntesi**” universal fonamental. Talment que, mirada al revés, la saviesa, com diu la Bíblia, és una emanació de l'Altíssim, un *logos*, el Verb de Déu, la forma pura abstracta original, i l’“**Amor**”, com també diu la Bíblia, és la realitat bàsica, que omple de consistència la transcendència, és el Pare o la Matriu universal que ho generen i ho regeneren tot i ho mantenen unit. I aquesta transcendència que és el **Noümen**, en termes consistents i densos de Gabriel Marcel, és “l'ésser secretament inicial, expressament final, verament substancial, en relació amb la intrínseca caritat ontològica”.

111.9. CIRCULARITAT (v. 112.9, 113.9, 134.7) (FIG. 1.4)

Acabo aquest primer anell amb unes consideracions preliminars sobre la circularitat. Pel que fa a aquest paràgraf, demano al lector o que el salti o el llegeixi amb molta atenció, fins i tot amb paper i llapis a la mà per a dibuixar el que s'hi diu i així ajudar la imaginació en un discurs potser massa geomètric. Un globus – globalisme – és la figura determinada per dos anells perpendiculars, per exemple, els dos primers d'aquest estudi. Estudiem-ne un. Euclides (IV - III aC) i Descartes (XVII dC) ens han acostumat històricament a pensar amb mentalitat rectilínea. Tota la geometria general d'Euclides i tota la geometria analítica de Descartes són basades en un espai de dimensions rectes. La recta és tan determinant en la mentalitat que afaiçona el nostre aprenentatge escolar, que usem les expressions: “pensament lineal”, “equacions lineals” per a dir pensament o equacions rectilínies. Les línies, a més de rectes, poden ser també corbes, trencades, ondulades, espirals, circulars, el·líptiques, bifurcades, arborescents, anastomosades, etc. Fins i tot quan escrivim, alineem horitzontalment totes les paraules del discurs en una llarga línia recta, només partida en rengles per l'imperatiu del paper que s'acaba. En l'ús corrent, quan diem línia, se suposa candorosament que ens referim a una recta. Permeteu-me una petita expansió etimològica malèvola per a acabar amb aquesta ingenuïtat: recte ve d'una arrel indoeuropea i d'una idea molt estesa, *reg-, que indica el concepte d'anar dret, com un pal d'escombria, i de dret, sense torçar-se ni a dreta ni a esquerra. Com deia l'autoritari i tibet Mussolini, “*tiraremmo diritto*”; però, davant l'amenaça de condemna per part del papa Pius XI, reblà el clau i exclamà: “*Anche in questo, tiraremmo diritto!*” El papa morí immediatament després. Nosaltres diem “tirar pel dret”, “els farem anar drets”. És l'arrel per excel·lència del poder: fer anar drets els altres, com en la instrucció i en les parades militars. Només vull que pareu esment en aquesta llista de derivats i de llur significat dictatorial: rei / reina, reig, reial, ral, reialme, reiet, regir, regent, regne, *rajà*, *maharajà*, *raja* – *yoga*, regidor, regidoria, interregne, règim, regiment, regió, regionalisme, rector, rectorat, recte, rectitud, rectal, rectangle, rectilini, rectificar, regla, regle, reglar, regular, reglament, arreglar, regularitat, irregular, corregir, correcció, correccional, corregidor, (llenguatge políticament) correcte, correctiu, incorregible, dirigir, directe, dret, dreta, dretà, dretura, dreçar, adreça, endreçar, drecera, (el farem passar per l') adreçador, indret, redreçar, director, direcció, directriu, dirigible *recht*, *Reich*, erigir, erecció, sorgir, insurrecció, resurrecció, regicidi, virrei... Deixem aquest tema i continuem l'exploració. Jo també anava pujant i baixant una escala ben recta i vet ací que l'extrem de dalt i el de baix es toquen per darrere: l'univers mental comença a manifestar-se circular. Ja ho diu, el poble, que els extrems es toquen, però potser no sabíem què volia dir. Com es poden

tocar, els extrems oposats? Només hi ha una resposta: l'espai on reposa el nostre trajecte exploratori no és recte, no va només de dalt a baix, o bé gira a mesura que baixa o puja, o bé ha de menester una altra recta perpendicular que blegui el trajecte de dreta a esquerra, segons la figura 1.1. El “Fenomen” restarà al mig de la dreta i el “Noümen” al mig de l'esquerra. I sembla ser cert. A mesura que pujàvem en abstracció i baixàvem en concreció, també perdíem en manifestació i guanyàvem en profunditat. Ens hem d'acostumar a distingir entre la figura, que ens interessa, i l'espai, full o pissarra on la pintem. De les pissarres rectes (d'una dimensió, [1D]) o planes (de dues dimensions [2D]) en direm euclidianes (E). Veurem com, a partir d'ara, apareix una geometria nova, no euclidiana ni cartesiana, inventada per Riemann a mitjan segle XIX, que és circular (1D: un meridià) o esfèrica (2D: un meridià i l'equador), que per consegüent anomenarem geometria i pissarres riemannianes (R). Quan fas gravar les inicials de la persona estimada en l'anell de noces, estàs pintant unes figures – les inicials – en una pissarra riemanniana – l'anell -. La figura lineal – l'escala circular - que hem seguit en la primera excursió per la realitat, a) o l'hem pintada en un espai lineal (1D-R) circular, com l'equador de la Terra, o b) l'hem pintada en un espai recte de dues dimensions (2D-E): la dimensió (D'), que va de “Pràctica” a “Teoria” i la D”, que va de “Fenomen” a “Noümen”. Qualsevol de les dues opcions és bona. La tradició euclidiana i cartesiana, a la qual estem acostumats, tria la segona: l'espai és recte (en aquest cas, pla: 2D-E), la figura és un cercle. Els ordinadors també opten per aquesta solució. Però jo, lector pacient, voldria acostumar-te a corbar la teva ment, a pensar segons la primera opció d'un espai d'una dimensió circular (1D-R). Aniràs veient els avantatges. De moment puc dir que simplifiquem més – en comptes de treballar amb 2D treballarem amb 1D-, i que la figura, que pintem, el trajecte circular calibrat pels vuit graons d'aquesta rara escala anular, ve a coincidir amb la dimensió circular riemanniana, i que amb el tancament hem evitat les fugues a l'infinit i el mateix concepte d'infinit, enganyós en la teoria i perillós en la pràctica. És la figura constitutiva de la pròpia dimensió. Fixem-nos-hi bé. Acabem d'adquirir un preciós estri mental: una dimensió circular calibrable (l'hem dividida en vuit taxons) amb la qual podrem observar la realitat i influir-hi, potser d'una manera més adaptada a aquesta que no pas mitjançant les dimensions rectilínies. En aquesta pissarra 1D-R podrem dibuixar-hi figures pròpies d'una sola dimensió: punts i segments “circulars”. No s'hi poden dibuixar semirectes, com en 1D-E, perquè pressuposen l'infinit i ací (1D-R) no n'hi ha. En el fons és una limitació alliberadora, que ens evita zones pantanoses i temptacions pseudodivines d'infinit. Com a llicència no geomètrica, en la fig.1.1 hem pintat una cinta i no una línia. L'amplada és una ficció (2D) que ens permet d'encabir els noms dels vuit graons que hem descrit, com en un anell caben, mercès al

seu gruix, les inicials de l'estimada. Amb aquest model de pissarra elemental (1D) circular (R) que he batejat amb el nom de "riemannià", anirem aprenent a lliscar d'una regió de la realitat a d'altres de faisó insensible. El pas d'una realitat a una altra, que no és igual que la primera, vulnera el principi de no-contradicció, bàsic en la mentalitat rectilínia: "no contradiràs mai el rei", "cal perseguir l'oposició a mort". La contradicció d'un "Fenomen" és un no-fenomen que el limita i critica. El pas entre una cosa i una altra de diferent, que, per consegüent, no és ella, es fa difícil si un vol evitar la contradicció. D'aquest lliscament suau d'A a no A, on el pas del sí al no es duu a terme d'una manera imperceptible, se'n diu dialèctica. Les pissarres circulars (1D-R, 2D-E), esfèriques (2D-R, 3D-E), hiperesfèriques (3D-R, 4D-E), etc., permeten dialèctiques de graus creixents (riemannià: 1, 2, 3 o euclidià: 2, 3, 4..., respectivament). La dialèctica mínima, de grau riemannià 0 i euclidià 1, és el moviment oscil·latori, pendular, recte entre dos punts del cercle, oposats pel diàmetre: "Teoria" ↔ "Pràctica", "Amor" ↔ "Anàlisi", etc. En ella encara no és possible la curvatura. La "dialèctica" euclidiàna de grau zero no és dialèctica; és dogmàtica, és fixa, no té moviment mental ni reflecteix allò que és real. És integrisme (137.2), dogmatisme, fonamentalisme: una idea obsessiva, potser una malaltia mental del tipus "disc ratllat". El nostre primer anell (1D-R): "Fenomen" - "Experiència" - "Pràctica" - "Amor" - "Noümen" - "Síntesi" - "Teoria" - "Anàlisi" - "Fenomen" empra una dialèctica de segon grau euclidià (2D-E): "Teoria" - "Pràctica" i "Fenomen" - "Noümen". La "Teoria" serà el "nord", la "Pràctica" serà el "sud", el "Fenomen", com a punt de partida, rebrà el nom d'"inicial" i el "Noümen", com a punt oposat, el d'"antípoda", els primers quatre punts cardinals, corresponents a les dues dimensions euclidianes. Aviso que les grafies dels diferents punts cardinals, aquests quatre i quatre més que aniran apareixent, apareixeran sempre de color verd. Feu pràctiques de tot allò que he dit i d'allò que aniré dient en els altres dos anells. Exerciteu-vos a explicar-vos, a vosaltres mateixos o els uns als altres, quines passes intermèdies faríeu per passar amb suavitat d'un graó de l'escala al següent i viceversa. Us asseguro que el vostre cervell us ho agrairà. Aquesta mena de gimnàstica neuronal és bona contra la paràlisi, la senilitat i l'Alzheimer... del pensament rectilineal!

112. EL SEGON ANELL:

L'OBJECTE I EL SUBJECTE DEL FENOMEN I DEL NOÛMEN

112.1. FENOMEN (FEN) (v. 111.1) (FIG. 1.2)

Tornem al punt “inicial” o de partida. El nostre viatge pendular, però, prendrà una direcció perpendicular a la del viatge anterior: si abans oscil·làvem entre “nord” i “sud”, ara obrirem una via nova entre “est” i “oest”. Per aquest camí se’ns presentaran realitats noves que atrauran el nostre interès. Si vèiem el Fenomen present puntual sol·licitat dramàticament, d’una banda, per la seva abstracció teòrica i de l’altra, per la seva experimentació “Pràctica”, mirarem que té el Fenomen a banda i banda, perpendicularment a la recta d’investigació anterior. Comencem, doncs, de nou: “Calda”. “Xafogor”. “Tothom de vacances...” (v. 111.1), però ara ens ho mirarem d’una altra manera. Aquesta calda pot demostrar-se científicament mitjançant un termòmetre i pot viure’s artísticament com una terma romana, una sauna finlandesa o un bany turc; un sentit d’aquesta nova dimensió apunta a l’objectivitat i l’altre a la subjectivitat. El plor d’un nen pot arribar a emocionar, i una emoció pròpia pot arribar a fer-nos plorar. Això suposa l’existència de dos territoris que poden interaccionar eficaçment l’un sobre l’altre. La iniciativa de l’un pot pertorbar l’altre i viceversa, i de vegades actuen plegats. Aquesta interacció s’esdevé en el

territori del **Fenomen**. La dificultat radica en el com de la relació entre àmbits tan diferents: el del món físic exterior i el del món anímic interior. Sovint es dona correspondència, però no identitat, entre fenòmens vivencials i fenòmens estructurals, perquè, si ens havíem imaginat el **Fenomen** com una cosa exclusivament exterior, ens equivocàvem. L'esdeveniment pur, tal com el concebo en aquest model, exigeix algú que el presenciï. El filòsof Descartes exposà clarament el problema: hi ha dues substàncies, la pensant i l'extensa. Com interaccionen? La filosofia posterior assajà variades hipòtesis resolütories. Espigolem-ne algunes.

A) Hipòtesis dualistes: a) A més a més de Descartes, amb la seva distinció entre substància extensa i substància pensant o que sent, b) Leibniz parla de l'harmonia divina *ab aeterno* preestablerta entre cos i ànima, c) mentre que Malebranche creu que Déu actua en cada moment conjuntant cos i ànima; d) el filòsof Karl Popper s'apunta a la ressonància simpàtica d'Aristòtil: "L'ànima i el cos ressonen l'un sobre l'altre per simpatia", tot i que creu en la supremacia del cos, essent l'esperit una pura "emergència" de la matèria; e) per a Fechner el cos és com la cara "externa" de la vida, la qual té un caràcter "intern"; f) el neurofisiòleg John Eccles, sense negar els dos extrems, s'inclina per la supremacia de l'ànima: "Hi ha mòduls relacionals de conjunts de neurones oberts a la ment o ànima." Hi ha pensadors que usen la mateixa paraula, ment, per a indicar dues coses diferents que cal distingir acuradament: l'abstracció pura ("Teoria") i l'esperit (ànima, "**Subjecte**") a mig camí, com veurem entre abstracte i concret. Ànima i cos són, ambdues, mixtes d'abstracció teòrica i concreció "**Pràctica**", però la primera és vivencial i la segona estructural.

B) Hipòtesis trialistes: a) Henry Bergson distingeix esperit – cos humà – matèria (segons el meu model, jo diria: "**Subjecte**" – "**Fenomen**" – "**Objecte**"); b) Edmund Husserl ho veu així: esperit – cos sentidor i volitiu – matèria; c) Jean-Paul Sartre parla de cos per a mi o revelació de mi com a "**Subjecte**", cos per a l'altre o revelació de l'altre com a "**Subjecte**" i cos per a ningú o tractament del cos com a "**Objecte**" en el món en si; d) M. Merleau-Ponty diu que la fenomenologia del cos tanca el cercle, obert per Descartes amb la separació de cos i ànima, i soluciona tots els debats haguts durant l'època moderna. "La unitat de l'ànima i el cos no queda segellada mitjançant un decret arbitrari entre dos termes exteriors, l'un, "**Objecte**" i altre, "**Subjecte**"; es realitza a cada instant en el moviment de l' "**Experiència**" fenomènica." Evidentment, jo m'apunto a un plantejament trialista o, més ben dit, pentalista, que tot seguit exposaré: "**Subjecte**" – "**Art**" – "**Fenomen**" – "**Ciència**" – "**Objecte**". En el centre d'aquesta batalla secular entre cos i ànima hi ha el **Fenomen**; no un **Fenomen** merament objectiu, ans la vivència desplegada d'un **Fenomen** puntual. En el **Fenomen**

solem distingir-hi dualísticament el contingut viscut i la vivència d'aquest contingut. Si ens oblidéssim dels dos extrems aprendríem a viure el **Fenomen** en la seva unitat. “Plou”. Ni cal saber res de l'aigua ni res de mi. Es fa el **Fenomen** amb consciència. La gent, de l'actitud necessària per a viure el **Fenomen** en diuen “viure el present”. El tenim davant la cara i normalment ens el perdem, enduts per les idees, les finalitats, les il·lusions o els apassionaments, el passat o el futur. Quant temps fa que no sentim el cant dels ocells o el tic-tac del rellotge? O les ombres que es mouen durant el dia per les parets, o el color de les bigues del sostre? Les coses són per a mi!, llur presència fresca i viva. Se m'acabarà la vida i no n'hauré fruit. Em caldrà un càncer irreversible per adonar-me'n? Existeix la bella arrel indoeuropea *weid-, que significa primitivament “veure”, “aspecte”. Derivadament volgué dir “saber”. A nosaltres ens interessa l'accepció primitiva (veure, aspecte, presència); no tan sols amb el “**Sentit**” de la vista; amb qualsevol “**Sentit**”. Però la vista és el “**Sentit**” per antonomàsia. El títol dels llibres sagrats de l'Índia, Veda, vol dir “visió”, “allò que es troba, que es fa present”. En grec, *eídos* (“aspecte, presència”), també després deriva cap a *idéa* “idea”, “visió intel·lectual” i *eidola* (“ídol”, “visió enganyosa”). En llatí, *videre*, duu a la paraula catalana veure i a les de les altres llengües romàniques. En gòtic, *weis* (“savi”), en alemany, *wissen* (“saviesa”), i en anglès, *wise* (“savi”); en vell eslau, *vizdi* (“veig”); en letó i lituà, *viedet* i *veizdeti*, respectivament, (“veure”). En surten: visió, vident, visitar, prudent (pro-vident), evident, etc. Cal estimar el moment “sagrat” -que per cert és ben profà- del present, cal recuperar l’**“Experiència”** del “nostre cos” que no és únicament susceptible d'estudis estructurals anatòmics, com qualsevol cos o cosa; és el territori privilegiat on es manifesten tot el món, totes les altres coses i cossos a mi. Res no sé de l'Univers si no és a través del meu propi cos. És un cos ben especial: veig la meva mà i la puc estudiar científicament, com qualsevol altra mà; però, a més, la sento amb sensibilitat artística, en frueixo o em fa mal, la moc a voluntat. Hi ha un punt dolç entre el fora i el dins –de la meva mà o del meu cos– que és unitari, una sola realitat, el fet atòmic de la realitat fenomènica.

112.2. CIÈNCIA (CIE)

Emprenem el nou camí de la cinta horitzontal (fig. 1.2) cap a la dreta, en direcció a l’**“Objecte”**. La primera parada és **Ciència**. Ve del llatí *scientia* (“coneixement”), del verb *scio* (“jo sé”, “jo conec”). Existeix un sentit més original, “resoldre una qüestió”, “decidir”, i encara un de més antic, “tallar”, en llatí, *secare*, amb el participi *sectus* (“tallat”), d'on surt

“secció”, “intersecció”, “dissecció”, en germànic antic, *saga* (“serra”) i en anglès antic, *seeg* (“espasa”). En irlandès, *scian* és “ganivet”, “navalla”, en llatí, *securis* i en eslau, *sekyra* o *secivo* (“destral”). L’arrel indoeuropea és *s(e)k-. En deriva *skd-, en grec, *skhidso* (“fendre”, “estripar”, “dividir”, “separar”), d’on surt *skhisma* (“cisma”, “tall”). També se’n deriva *sknd-, en llatí *scindo* (“escindir”), que porta a “escissió”. És evident el significat comú de tallar, de fer una “tomografia” de la realitat, de convertir-la en “tòmica” -excuseu la nova paraula- divisible, en comptes de tornar-la atòmica o indivisible. Aquesta “mania” de tallar, de seccionar la realitat ha esdevingut paradigma de l’Occident. Els xinesos ni usen ganivets com a coberts per a menjar! Diuen els eminents filòlegs Ernout i Meillet: “Arrel *sk- de sentit tècnic de la civilització nord-oest, desconeguda en indoairànic, en armeni i en grec”. La **Ciència** en el “**Sentit**” occidental rigorós, preparada en el Pròxim Orient, en l’Orient Llunyà i en el món islàmic, no adquireix el seu ple desenvolupament sinó a l’Occident, a partir del segle XVII, amb Copèrnic, Galileu, Descartes, Kepler, Leibniz, Newton, etc. La seva importància és reconeguda filosòficament per Immanuel Kant envers l’any 1800. La resta del món, originalment, feia coincidir **Ciència** amb “coneixement”, i en aquest sentit ampli desenvolupà coneixements semiempírics, semiracionals amplíssims. Fins i tot a l’Europa de la **Ciència** de Galileu i de Newton, resistí un corrent alternatiu encapçalat per Paracels i seguit per Goethe, Hahnemann, Kneipp, R. Steiner, etc., que en cert “**Sentit**” es perllonga en l’actual moviment ecologista i polític dels “verds” (*die grünen*). Un esdeveniment, un present, un “**Fenomen**” és una realitat naixent. En rigor, quan dic “fa calor” o “plou”, ja he dit més que l’aparença constatada del “**Fenomen**”. “Això que sento és sensació de calor o soroll de pluja”. Això és encara “**Fenomen**”; “sento” i “soroll” ja serien “**Art**”, i “calor” i “pluja”, **Ciència** en sentit ampli. L’“**Anàlisi**”, deia, classifica els “això”. Els resultats de la separació o diferenciació són coneixement artístic o científic, psicològic o físic. La **Ciència**, en sentit general, és el coneixement i el control que es dedueix del món físic. La comunitat internacional dels científics és molt poderosa i honorable: frueix un llenguatge únic i uns costums iguals. Quan el coneixement és expressat en matemàtiques (llenguatge sense equívocs) i el control ve d’un procediment tècnic experimental clar (procediment sense equívocs), entrem en el territori més exigent de la **Ciència** en “**Sentit**” estricte. Aquesta exigència és la clau de l’èxit de la **Ciència**. En els segles XVIII i XIX esclatà una eufòria incontenible, en el món acadèmic, dit il·lustrat, racionalista o modern, a favor de la **Ciència**. Tot allò que encara no era científic, creien, ho acabaria essent. Es produí una idolatria de la **Ciència**, anomenada cientisme. La **Ciència**, obra de les mans de l’home, esdevenia una deessa que havia d’explicar el mateix home que l’havia feta. Aquesta ideologia, que avui ja no comparteixen els acadèmics més avançats, encara cueja en

molts acadèmics endarrerits, sobretot, en la massa social, a la qual hom entabana contínuament posant el qualificatiu de científic a qualsevol producte comercial que es vulgui promocionar en el mercat. En aquest model menor ocupa una vint-i-sisena part del conjunt. Especialment a partir de l'inici del segle XX, la crítica ha començat a definir els límits de la **Ciència** dintre dels quals és vigent i fora dels quals no té res a dir. Per al "sud" pràctic, Planck marcà el límit del *quantum*; per al "nord" teòric, K. Gödel marcà el límit teòric; per a l'"est" objectiu, Aristòtil i Kant marcaren el límit metafísic de les grans realitats no observables, i per l'"oest" subjectiu, Heisenberg marcà el límit subjectiu de la interferència de l'observador en la cosa observada.

La **Ciència** és a mig camí entre les variables dels fenòmens i les constants dels objectes. De fet, un enunciat científic atòmic, un àtom de **Ciència**, que és allò que aquí ens interessa, és un principi expressat en una fórmula algebraica o diferencial. "Dos cossos s'atreuen amb una força directament proporcional al producte de llurs masses i inversament proporcional al quadrat de llur distància: $F = k (m * m' / d^2)$. És el cèlebre principi de la gravitació universal de Newton. Interpreta el "**Fenomen**" de la caiguda d'una poma d'una pomera i l'òrbita de Saturn a l'entorn del Sol. Un enunciat científic és a mig camí entre la variabilitat consubstancial als fenòmens (en aquest cas: F, m, m', d) i la constància consubstancial als objectes (en aquest cas: $=, k, (,), *, /, ^2$). La fórmula com a tal és constant. Aquestes constàncies, que fan avançar tant la **Ciència**, ho són en la realitat o ho són en el món de les nostres conveniències? No serà més cert que extraiem, disseccionem, de la realitat, les constants que ens interessin i bandegem les discrepàncies reals? No forcem i torturem la realitat segons les conveniències de la nostra ment? No aplanem i polim la superfície de la meva taula perquè no destorbi la meva feina? Quantes fustes planes heu trobat en la natura? Quin astre segueix exactament les lleis de Kepler i Newton? No és Saturn influït, a més de ser-ho pel Sol, pels altres vuit planetes amb els seus satèl·lits, els cometes, els altres sistemes estel·lars i les altres galàxies, tots en moviments relatius intricats i incalculables? No sabeu que cap astre segueix les el·lipses keplerianes que volen definir les seves òrbites? No deu ser l'alta pressió de contaminació actual la reacció de la natura davant la tortura a què l'ha sotmesa en els darrers segles la tecnociència? El sistema científic és una col·lecció de tesis vertaderes. Llur veritat ha de ser universal (apta per a tots els llocs de l'espai) i necessària (apta per a tots els moments del temps). Les assercions científiques són precedides d'una hipòtesi teòrica també amb pretensió, d'antuvi no assegurada, de científica. La hipòtesi, clàssicament, esdevenia tesi plenament científica -veritat universal i necessària-, quan, sotmesa a experimentació en el món de la realitat era confirmada exactament. K.

Popper, avui dia, afinat en la crítica, esmena aquesta condició. Quan una hipòtesi s'ha confirmat, la confirmació només val per a aquell fet fenomènic confirmador concret; ningú no ens assegura que en altres intents confirmadors doni un resultat cert. Mai no podrem fer tots els experiments possibles per a saber si la hipòtesi sempre és veritat i, per tant, si assoleix l'honorable estatus de tesi científica. Segons Popper, l'única cosa que podem saber com a segura és en quin cas la hipòtesi és falsa i, per tant, no científica. Caldrà un sol experiment fallit; un experiment fallit entre milers de reeixits invalida el saber científic. Conclusió: la **Ciència** és un saber molt més estantís que no pensaven els científics de fa dos segles. Les tesis són veritat de moment, mentre no es demostrï el contrari. A més, el territori de la **Ciència** és un autèntic camp de concentració, on hi ha rigor i tortura, i resultats útils, i, per consegüent, diners; però podem entrar i sortir d'aquest infern glaçat quan ens plagui, perquè hi ha moltes coses en el món a més de la **Ciència**.

112.3. ART (ART)

Tornem al moviment pendular. Ara retrocedirem de "**Ciència**" a "**Fenomen**" i del "**Fenomen**" ens allunyarem per l'esquerra en direcció al "**Subjecte**". En l'endemig arribem a un bell territori que es diu **Art**. La interessant arrel primitiva europea d'on ve és *ar-. La meua opinió és que el seu "**Significat**" més antic és acoblament, conjuntura, articulació. I neix amb la invenció de l'arada: acoblament del timó de fusta, braç anterior, lligat a l'element de tracció animal o humana, la rella, primer de fusta i després de ferro, per a fendre la terra i fer el solc i l'esteva, peça corba de fusta, posterior, portada pel llaurador. L'arrel *ar- indica aquesta conjunció de tres peces molt diferents, inventada probablement als inicis del Neolític, que facilita extraordinàriament l'agricultura. D'ací surt el llatí *arare* ("llaurar"), *aratrum* ("arada"), *arvum* ("camp llaurat"), *armus* ("articulació de l'espatlla") i d'ací, *arma* ("arma"), *aro* (castellà i portuguès), "armari", "armatost". També en surt *artus* ("unió d'ossos ben ajustada", "unió", "amistat", "artiga"), i *articulus* ("petita part que conjunta el tot, fins i en l'**Anàlisi**" gramatical"), d'on vénen també "articulacions del colze i del genoll", "juntura", "conjunció". Potser els pobles aris eren uns pobles ben conjuntats, que originalment no tenien guerres entre ells (Germànics → agermanats)? De *exarticulare* n'ix el català "eixartellar" ("arrencar les males herbes d'un terreny"). També n'és derivació desarticular; del grec *árthron* en surt artrosi, artrisme, quan les juntures grinyolen. I finalment arribem al llatí *ars, artis* ("**Art**": manera de ser o de fer, natural o, sobretot, adquirida (arti-ficial, arte-facte, artimanya), a través de "**Pràctica**" o

d'estudi, de bona o mala fe; d'habilitat, d'ofici, de professió, d'artesanía, de trampes o enganys. El terme també val per a les eines: l'arada, les arts de pesca. Què és, doncs, l'**Art**? S'ha escrit molt sobre aquest tema. Tinc a les mans un complet recull d'articles d'Umberto Eco, tot cercant una resposta, titulat *Per una definició de l'art*. A mi m'agrada molt una senzilla definició de mitja ratlla que, tot llegint el diari AVUI, he descobert en un article de J. J. Navarro Arisa: “ La transformació és l'essència de la vida, i també la clau de la naturalesa de l'art.” Primerament cal fer decididament un salt del món exterior de les estructures al món interior de les vivències. L'**Art** és vida. Inert significa alhora “sense vida” i “sense **Art**”, talment que podríem dir que la vida és l'**Art** suprem. Ací un àtom d'**Art** és una vivència: no es pot observar amb els sentits. Si de cas es tracta de moviments conjunts interiors del corrent integrat de moltes neurones. Però aquesta és una definició des de fora; des de dins podríem parlar de consciència per oposició a “**Ciència**”. La consciència és en l'ordre de la realitat anterior a la “**Ciència**”, tot i que el seu nom sorgí posteriorment com a reacció contra el nom de “**Ciència**”. També podem veure l'**Art** sota el prisma del somni, així com la “**Ciència**”, sota el prisma de la vigília (vigilant, no somniadora). El somni és lluny de la realitat. Això no treu que puguem somiar desperts i fer el que sigui en el món extern, portant-hi associat un somni intern. I la consciència, la vivència, el somni o l'**Art** reclamen transformació, canvi d'estat de consciència. I Prygogine diu que la vida de l'home, des que neix fins que mor, sempre és inestable. Si l'“**Objecte**” és constant, si la “**Ciència**” és una síntesi de constants i variables, el “**Fenomen**”, mirat des de la “**Ciència**”, és la variabilitat total, el caos, l'atzar. Quan veiem un “**Fenomen**” pur, sense comparar amb l'abans o el després, sense voler respondre què és, veiem un caos bigarrat i prou, atzar sense llei. Mirat el “**Fenomen**” des de dins, des de l'**Art**, des del “**Subjecte**”, el “**Fenomen**” és canvi de vivència, transició i transformació d'un estat de consciència. Quan no hi ha transformació, estímul sorprenent, la consciència s'adorm, desapareix. Això és cert, fins i tot en l'**Art** clàssic. La perfecció de les formes que el caracteritza no és real; és una transformació de la realitat sempre imperfecta. Una cosa diferent és el neoclassicisme que imita les proporcions descobertes de l'**Art** clàssic. Això ja té ben poc d'**Art** i molt de “**Tècnica**”. No s'ha de confondre somni amb son. L'emoció estètica (redundància: emoció = estètica) implica *ex-motio* (“treure algú del seu embadaliment, de la seva somnolència “). L'emoció estètica és un somni. En la “**Ciència**” regeix el principi de causalitat que encadena les fases d'un procés qualsevol; en l'**Art**, el somni distorsiona el procés, trenca la cadena causal i esclata la sorpresa i l'emoció, transforma les constants. Inventar una nova fórmula científica és **Art**; comprovar-la i aplicar-la, “**Ciència**”. El somni de l'**Art** desfigura la veritat. Algú ha dit que tot l'**Art** és fals i, com ho és intencionadament, també és mentida, engany. Es parla de gèneres

artístics de ficció (redundància: **Art** = ficció). Com que és engany, per evitar malentesos entre els contempladors de l'**Art**, la gent ben pensant margina l'**Art** – sovint en un lloc d'honor però, al cap i a la fi, marginal -; se li posen marges, marcs, escenaris, conservatoris, auditoris, podis a la Rambla de Barcelona, etc., perquè la gent sàpiga que la cosa era de broma. L'artista no es pot barrejar indiscriminadament amb el públic: es degradaria el "**Significat**" de la veritat, "siguem seriosos". Cal compensar vigorosament aquest tractament negatiu de l'**Art**, que el situa en posició d'inferioritat respecte de la "**Ciència**". Aquesta, cerca la veritat i fuig de la falsedat. A la divina categoria científica de "Veritat" cal oposar-hi amb la seva mateixa força una categoria poc respectada però tan divina com la veritat. Em refereixo a la "Gràcia". Em plauria fer un llibre titulat *Elogi de la Gràcia*. No l'inclouré aquí; només vull afirmar que és la categoria pròpia de l'**Art**. La pretensió de l'artista no és dir la veritat, sinó agradar, produir gràcia. De la mateixa arrel *khr- surt el grec *kháris* ("gràcia"), del qual deriva *kharisma* ("carisma"). La paraula "gràcia" té molts significats: "graciós", "agradós", "agraciat", "gràcil", "gratuït", "gràcia divina", "gràcia d'un acudit". Tots són bons, i "no fer gens de gràcia" o "caure en desgràcia" són molt dolents. Pensem-hi. De primer, l'artista, que va del món exterior a l'interior, ha de ser un asceta consumat. Asceti vol dir actualment "separació dels lligams amb les coses del món exterior". L'artista no fa coses per treure'n utilitat o profit; les fa per ser feliç ell i agradar els altres. Les desfà – asceti – com a allò que són, com a veritat, i les transforma en gust, agradabilitat, felicitat, gràcia, emoció. És interessant saber que, etimològicament, el verb grec *askéo*, d'on ve la paraula, significa "fer les coses amb **Art**, enginyosament", "construir", "ornar", "educar". Aquest desfer la veritat de les coses, aquest introduir incongruències i bells desordres és essencial a l'**Art**. I, si no escandalitzo, diré que la "mentida" és també essencial en l'**Art**. Recordem que mentida ve de "ment", "posar ment a les coses". La veritat és molt més fada. Fins els ordinadors diuen sempre veritats i no mai mentides. Les ficcions són sovint més operatives, més estimulants al llarg de la història que no pas les veritats. La veritat no mou, no emociona, i l'emoció és el principal motor de la humanitat. I allò que emociona és la ficció, del llatí *finco* ("pastar l'argila per donar-li mil formes", [transformar]). Les obres artístiques no són l'**Art**; l'**Art** és l'emoció. L'obra artística es compra o es ven al mercat, s'amaga o s'exposa, com qualsevol altre "**Objecte**", però és un "**Objecte**" rar, destinat només a agradar. No té sentit preguntar "què és?" davant una obra d'**Art**; cal preguntar "m'agrada?". Hi caben tots els estils (rupestre, clàssic, barroc, romàntic, etc.); hi caben totes les avantguardes (impressionisme, expressionisme, modernisme, cubisme, surrealisme, dadaisme); hi caben tots els continguts de la vida, tant els de les anomenades belles arts (arquitectura, escultura, pintura, dansa, música,

literatura, etc.) com els de les altres arts més importants i menys considerades (medicina, invenció de “**Ciència**”, pedagogia, demòtica, política, invenció de lleis, consell espiritual, gastronomia, etc.). Com més varietats i transformacions, millor. La vida viva, l’**Art**, és transformar el món per fer Gràcia. Filles de Zeus, les Tres Gràcies gregues són Eufrosine (alegria, plaer), Talia (festa, convit) i Aglae (bellesa, glòria).

112.4. **OBJECTE (OBJ)** (v. 113.1)

Torno a la dreta: “**Art**” - “**Fenomen**” - “**Ciència**” - **Objecte**. Aquestes anades i vingudes són justificades per a produir aclariment per contrast i oposició. Espero no marejar el lector: s’ha d’imaginar moviments de gimnàstica mental de vaivé. Ara entrem en l’important territori de l’**Objecte**. Ve del llatí *ob-* (“cap endavant”), *-jacio* (“llanço”). “Cosa posada enfront d’un mateix, situada”. La nostra civilització pretén ésser profundament objectiva. Per a tallar una discussió, s’apel·la a l’objectivitat: “Siguem objectius”. Les coses objectives no admeten discussió; són com són i prou. Endinsem-nos, doncs, en l’objectivitat. L’actitud realista ingènua – realitat objectiva - creu que aquesta cadira existeix. Parem esment en el fet que en realitat l’**Objecte** “aquesta cadira” és el resultat d’un llarg procés menat:

pel “sud”, des de la realitat no mental, elevada a “**Fenomen**” a través de l’“**Experiència**” de segles d’artesanaria;

per l’“oest”, amb la intervenció indefugible de l’home –realitat subjectiva – que a través de l’“**Art**” ha creat històricament la seva forma;

incidint-hi la racionalitat mitjançant l’“**Anàlisi**” que dissenya les parts en un tot coherent i que finalment dóna, mitjançant la seva construcció segons “**Ciència**” tecnològica, l’**Objecte** acabat.

És, doncs, un resultat molt elaborat al capdavant d’un llarg camí. Els científics del segle passat començaven cada disciplina científica amb la pregunta ingènua “quin és l’**Objecte** a estudiar, propi d’aquesta disciplina?”. Per exemple, “els ocells, per a l’ornitologia”. Per a ells l’**Objecte** era el punt d’inici de contacte amb la realitat, previ a l’estudi i manipulació humans, i hem vist que no és així. Primer, Descartes i, sobretot, Kant introdueixen la crítica de l’**Objecte**. Aquest darrer filòsof classifica tots els objectes, en general, en fenòmens (*Phänomenon*) i noümens (*Noumenon*). Així, per a Kant, els fenòmens són els objectes del coneixement empíric,

del coneixement que deriva de l’**“Experiència”** sensible (sensibilitat: *Sinnlichkeit*) i que constitueix la **“Ciència”** (i per a nosaltres, també l’**“Art”**). Però, des del punt de vista de l’**Objecte**, en diu “intuïció” sensible (*Erscheinung*) quan fa referència als fets tal com se’ns apareixen ara i ací. I l’oposa a “cosa – en - si” (*die Dinge an sich*); nosaltres en diríem **“Objecte noüimènic”**, tal com és amb independència de la nostra manera de captar-la. Ací, ara, ens convé, com a mínim, palesar la diferència entre **“Fenomen”** i **Objecte**. Recordo que **“Fenomen”** és esdeveniment fugaç, variable. **“Quelcom esdevé, quelcom es mou, quelcom es transforma”**. La **“Ciència”** és **“Síntesi”** de variables i constants. Doncs l’**Objecte** és constant. La cosa, paraula ben popular i d’ús habitual com a jòquer de qualsevol **Objecte** del qual no se sap l’estructura. Ens interessa perquè perdura, és estable, roman impertorbable, és una invariant, allò més còmode recercat per la **“Ciència”**; no pas perquè sigui eterna la cosa, a diferència del **“Fenomen”**: neix o apareix i mor o desapareix. Tot allò que es construeix, tard o d’hora es destrueix, es desconstrueix, es desmunta; però, mentre dura, és considerada com a constant. Quan jo em desperto al matí no sento especial preocupació per les bigues del sostre; suposo que aguantaran un quant temps més. No m’inquieten subjectivament perquè resisteixen objectivament. I objectivament, si no m’inquieten, m’interessen com a quelcom valuós que em permet d’aixoplugar-me sense riscos ni sorpreses desagradables. Per això podria dir que la memòria és d’antuvi un magatzem d’idees d’objectes, de coses constants valuoses. Allò que és anecdòtic aviat s’oblida. Contínuament anem seleccionant allò que ens interessa i que roman constant a través del temps i en fem la reserva. Aquest és el nostre patrimoni particular o col·lectiu, les institucions (arrel *st-, [“estabilitat”]) socials. Mirem-nos més de prop l’**Objecte**. L’ingenu hi veu una realitat unitària: una cadira, aquesta. Veurem que això no és l’**Objecte**. L’**Objecte** és una estructura, una disposició de parts en un tot extens. Per respondre a la pregunta “què és això?”, sense adonar-nos-en, fem una repassada per tota l’estructura, constant, fixa, en fem l’anatomia i verifiquem –veritat, no gràcia - que compleix els requisits de l’estructura cadira. Les parts són objectes components. El tot és un **Objecte** compost. Un plànol, mapa, un esquema, un diagrama, un dibuix, el representen i en permeten l’exploració i la manipulació. També ingènuament creiem que les coses ocupen un espai. En realitat aquest espai ingenu és una caixa mental o abstracta on poder col·locar els objectes més o menys controladament. “Cada cosa al seu lloc i un lloc per a cada cosa”, diu l’adagi. Les coses no són espacials, són extenses. *Ex-* (“cap a fora”) i *-tensus* (“tensionat, estirat”). Cada **Objecte** és una extensió, cada peça de l’**Objecte** és fora de les altres peces, i, per tant, es fabrica el seu espai particular, com els animals defensen el seu territori amb dents i urpes. I el conjunt dels objectes sumen l’extensió total, que anomenem espai real. Mirat així, també puc dir que cada **Objecte** és un

construït (arrel *str- “construir”, “estructura”). En realitat hi ha objectes que només són “munts” o amuntegaments d’objectes més petits, més o menys d’estructura homogènia i amorfa: un munt de sorra, un mar o una muntanya. Altres objectes són “peces”. En realitat són munts informats naturalment o artificial per una forma útil: una peça de ferro o el teixit epitelial. D’altres, com hem dit, són construïts, fets amb peces: una casa o un cotxe, un rusc o una teranyina. Finalment hi ha uns objectes molt especials, dels quals ja parlarem més endavant, que es diuen “organismes”: una planta o un animal, que arriben en llur subtileza a produir objectes estranys com la configuració neuronal d’un record o d’un instint. La constància de l’**Objecte** fonamenta la seva identitat: ell és ell i no una altra cosa. El principi d’identitat diu això: “El que és, és”. Aquesta és una versió, en positiu, del principi de no-contradició: “Allò que és no pot no ser”. Així, doncs, tot allò referent a la identitat o a la identificació de les coses o de les persones pertany al territori de l’objectivitat. La descripció fotogràfica d’una persona és un “mapa” d’una persona-objecte. Les persones, tot i ser orgàniques, també són objectes, sotmesos a les lleis de la física, de la química o de la biologia. Tant per causa d’avarícia i explotació interessada sobre els productes, els béns o les deixalles, com per causa d’afany de poder interessat sobre les persones i éssers vivents, sorgeix un pont sovint pervers entre el “**Subjecte**”, que ara explicarem, i l’**Objecte**, que estem explicant. Em refereixo al necessari instint de propietat, de posseir, que es transforma després en la pretensió d’heretar, de dominar, d’explotar, etc. El Buda deia: “El dolor, a la Terra, ha vingut amb l’aparició del “meu” i del “teu”. Sovint els poderosos intenten cosificar-nos en la permanència per dominar-nos permanentment. Vet aquí el permanent elogi de la pobresa, de la senzillesa, per part de les ànimes sublimes.

112.5. **SUBJECTE (SUB)** (v. 113.8)

De l’“**Objecte**” (“est”) retrocedim cap al seu oposat “geogràfic” (“oest”), **Subjecte**. Si el primer volia significar “posat enfront o al davant”, aquest, derivat del llatí *subjicio*, de *sub-* (“a sota”), i *-jacio* (“llançat”, “posat”), vol significar “sub – posat”, “suposat”. En filosofia medieval també en deien *suppositum* “supòsit”, en un sentit idèntic al del model i molt més ampli que el de l’ús corrent del mot. En grec, el mot prenia la forma d’*hypokeímenos*, que vol dir “jacent”, “**Subjecte**”, “sotmès”. Tot i aquesta interpretació d’estar a sota, ací col·loquem el **Subjecte** a la mateixa altura de l’“**Objecte**”, però a l’esquerra, en oposició a “**Objecte**”. Tanmateix, els filòsofs grecs i llatins pràcticament ignoraven el **Subjecte**; aquest era un gran observador, però no era gaire observat. Escot Eriúgena (810 – 877)

comença a pensar en el **Subjecte** diví. I, molt més tard, Descartes planteja la “substància” pensant o subjectiva humana enfront de la substància extensa o objectiva. És el primer filòsof que redacta una obra en gènere autobiogràfic (*El discurs del mètode*), la frase més famosa i lacònica del qual, “penso, doncs existeixo”, en francès conté dues vegades el terme “jo”. No gaire més tard el **Subjecte** s’esmola en forma d’esperit crític i ho vigila tot, “Crítica de la raó pura, de la raó pràctica, del sentiment” (Kant), crítica literària i artística, crítica de la història, crítica de la religió i dels mites, etc. El **Subjecte** esdevé omnipresent; però, paral·lelament, la força indeturable de la “**Lògica**”, de la “**Ciència**” i de la “**Tècnica**” objectives va posant dificultats a l’estatut del **Subjecte**. Primerament aquest pren la posició humil de simple observador, de simple notari que aixeca acta del que veu, al capdamunt del microscopi o al capdavant del telescopi. Després, fruit de l’idealisme (cap a la “**Teoria**”, “nord”), del materialisme (cap a la “**Pràctica**”, “sud”) i del mecanicisme (cap a l’“**Objecte**”, “est”), l’“oest” del **Subjecte** es desenfoca, es dilueix i, en segons quins ambients, acaba per ser negat del tot: “Hi ha escriptura però no escriptor” (Heidegger, Derrida). Des del meu model “comprenc” aquestes posicions perquè a l’Occident l’“**Objecte**” i el mètode objectiu han triomfat, perquè el **Subjecte** és a les antípodes de l’“**Objecte**” i perquè amb mètodes objectius no podem arribar mai a tractar el **Subjecte**. Cal, doncs, canviar de registre o, millor, de gènere literari. La darrera reacció antiobjectiva fou, en el segle XIX, el romanticisme, inaugurat pel “Jo” absolutitzat de Fichte. Avui dia el qualificatiu de romàntic és fortament pejoratiu, i tanmateix no es pot acabar de negar. *Eppur si muove!* Sembla impossible que es pugui negar la realitat del **Subjecte** quan és la suposició imprescindible fins i tot per a aquesta mateixa negació. El jo és l’observador, no l’observat. No es pot tematitzar, però es fa patent, es revela en els gèneres dramàtics i poètics, en les biografies, autobiografies i novel·les (*romans*). De jo no se’n té, se n’és. Diem: “tinc cos”, “tinc ànima”; no es diu “tinc jo”, ans “sóc jo”. Fins i tot el **Subjecte** diví, per autoanomenar-se davant Moisès, diu *Jahvè* “jo sóc”. Això ens emociona. El jo és un misteri. Un misteri és un enigma insoluble i tanmateix carregat de “**Sentit**” (**STT**). Sovint quan la gent vol explicar el **Subjecte** acaba confonent-lo amb l’“**Objecte**”, amb la identitat del **Subjecte**. Els trets identitaris d’un individu o d’un col·lectiu no constitueixen llur **Subjecte**, constitueixen llur “**Objecte**”, més aviat és “**Signe**” de la presència d’un **Subjecte** la capacitat de contradir-se. Ni les possessions, gestes o família, currículums o relacions, ni els trets físics, ni el temperament, ni tan sols el caràcter propi no fan la persona. Aquestes determinacions configuren la persona— “**Objecte**”. D’ací surt tota mena d’alienacions, els sucedanis del jo, la subjecció del **Subjecte**, l’esclavització de la persona. “Aliè”, ve de *alius*. En llatí, no en català, es distingeix de *alter*. El primer és el desconegut, l’estrany; el segon, l’amic, l’estimat. Marx, en la seva

joventut, estudia les diferents alienacions, autèntiques malalties individuals i socials. Des de l'alienació mental (bogeria), passant per l'alienació econòmica (diners, treball), política (delegació de representació), militar (renúncia a exercir la violència, monopoli de la violència), fins a l'alienació religiosa (salvació divina). Quan les tradicions sagrades recomanen de “morir a un mateix”, volen dir deslliurar-se de les identitats alienadores, desidentificar-se del jo-objecte. El **Subjecte** autèntic, que no és res, que no és cap cosa física, en canvi, en desalienar-se s'autoaferma. Ell és una realitat d'una força inimaginable, d'una densitat ontològica incommensurable i, tanmateix, d'una lleugeresa, d'una levitat, d'una subtileza insospitades, com una flama estantissa que tanmateix ho pot cremar tot. Senzillament podríem dir que el **Subjecte** és la font de tota responsabilitat i el dret de tota llibertat corresponent. Es pot parlar de sobirania troncal, d'emancipació, d'alliberament, d'autonomia, d'autogovern, d'autodeterminació, d'independència. I, per consegüent, de sorpresa, de misteri, d'imprevisibilitat, de creativitat, d'atzar o caos fecund, d'aventura. Qui es casa amb uns ulls bells es casa amb un “**Objecte**”; qui es casa amb un **Subjecte** es casa amb l'aventura, sigui el **Subjecte** humà o diví. Teresa de Jesús, d'Àvila deia: “*Se debe amar sin arrimo*”. El jo, el tu, l'ell, l'amistat, l'amor interpersonal, la concòrdia, són misteriosos. Llur interior és inescrutable des de fora d'ells mateixos. Entre ells es poden comunicar per via sensorial o extrasensorial (parapsicològica o mística).

Que nada me invada de fuera.

Que sólo me mire yo dentro.

Yo dios en mi centro.

(Juan Ramon Jiménez)

I la unió dels “jos” és encara una realitat més misteriosa de la qual parlarem aviat. El recentrament en un mateix és essencial, i poc conegut a l'Occident, com a l'Orient. Si pels nostres verals ens alienem en les coses i en els esdeveniments, a l'Àsia s'alienen en la transcendència, en el “**Noümen**”. L'èxtasi, el trànsit, el lliurament a la transcendència són alienacions “cap a dins” d'un mateix, més enllà d'un mateix. Cal reivindicar la realitat rara però ineludible del jo. Cal buidar-se de les esclavituds exteriors i interiors, per saber-se mantenir sobre els propis peus, “dintre de les pròpies sabates”, com fa la dita anglosaxona. *Maia* és el “**Fenomen**” exterior, *brahman*, el “**Noümen**” transcendent. *Atman* és el jo interior, situat entremig dels altres dos i tan important com ells. Menystenir-lo és reduir les persones a titelles. Exercir-lo requereix una

actitud radical, un “terrible coneixement de les coses” (J. Leita), un saber viure en tota la plenitud la soledat i el silenci.

112.6. METAFÍSICA (MTF)

Tornem a l’“est” del trajecte exploratori. Més enllà de l’“**Objecte**”, de les coses, més enllà de la física, descobrim la **Metafísica**. En grec, *meta-* (“més enllà de”) *fysiká* (“la física”). Físic és el món controlat pels sentits. El món metafísic s’escapa del control sensible. Hi ha graus més o menys profunds de **Metafísica**. Els sentits ens fan veure un pal recte quan és a fora de l’aigua i torçat quan és parcialment a dins de l’aigua; però el pal és recte tant a fora com a dins de l’aigua. Aquest és un engany només de la vista. Si el toquem arran de superfície de l’aigua, veurem a través del tacte que és recte. El llac d’aigua que es veu en un miratge del desert o en l’asfalt d’una carretera escalfada pel sol, es veu però no és real. Veiem el sol moure’s pel firmament, però la Terra és la que volta a l’entorn del Sol, atreta pel seu camp gravitatori. “L’hàbit no fa el monjo”. I, paradoxalment, allò que es veu és menys important que allò que no es veu; és més important el monjo que l’hàbit, però hi ha aparences que tenen arrels molt profundes. La **Metafísica** respon a la pregunta “què és això?” Quan parlava de l’“**Objecte**”, deia que pròpiament “**Objecte**” no és allò que és una cosa; l’“**Objecte**” és la seva estructura, la disposició de les parts en un tot. La **Metafísica** és aquest tot pensat com a cosa unitària. L’estructura de fustes és l’“**Objecte**” cadira. “Aquesta cadira” com a peça unitària, és **Metafísica**. El científisme contemporani tendeix a negar tota realitat a “aquesta cadira”, considera l’expressió com un mer cartellet que abreuja la complicació de descriure en cada cas l’estructura objectiva completa. Si concedeix alguna realitat a “aquesta cadira” és una realitat merament mental, formal, abstracta: la idea de cadira. I, en efecte, sobre la cadira balla la idea de cadira que ja explicaré en el seu moment (125.2). Però no es pot negar que allò delimitat com a idea de cadira per obra de la nostra ment no és una realitat merament mental. “Aquesta cadira” no és un fantasma; és plena de realitat concreta. Les peces de la subestructura genèrica que constitueixen la cadira, siguin de fusta, de ferro o de plàstic, són reals, concretes, encara que siguin una mena de realitat **Metafísica**, que anomenarem “**Ètica**” (125.1). La conjunció de la concreció “**Ètica**” i l’abstracció ideal fa l’essència **Metafísica**. Essència, ve del llatí *essentis*, (“aquell qui és”), del verb *esse* (“ésser” o simplement “ser”). En el nostre cas: “el ser de cada cosa”, la seva “essència”. Per això dèiem que la **Metafísica** respon a la pregunta “què és això?” Els científics neguen l’essencialitat dels seus constructes científics. Com han fet sal barrejant sulfumant i sosa, l’han

construïda ells, pensen que la sal no és res més que un muntatge. Avui dia hi ha tantes coses muntades per l'home, coses dites artificials, que no veiem que existeix una font del ser de les coses més enllà dels nostres jocs mecànics. I, tanmateix, fins les coses artificials s'estintolen en la consistència, en l'elasticitat, en les afinitats i interaccions naturals. D'allà els ve l'essència a les coses artificials. No cal dir que la natura "fabrica" una infinitat d'éssers, no per la via del muntatge, ans per la via de l'autogeneració natural. La natura, en grec, es diu *fysis* ("naixença"), fecunditat espontània de la natura, d'on ve la paraula "física". Néixer és molt més que construir, i fins allò construït és fa a partir de materials, en últim terme, naturals. Quan el metge, després de receptar unes pastilles al malalt, el deixa i diu "cal confiar que la natura farà el seu curs" o "Déu hi faci més que nosaltres", o quan el pagès, després d'haver llaurat, sembrat i regat, espera que la planta pugui, estan fent apel·lació a la **Metafísica**: el ser fundant i fundat. En l'estri més recompliat de la indústria humana, l'home, en sigui conscient o no, l'única cosa que fa és col·laborar amb la natura. Aquesta deixa a l'home un marge de maniobra, però tot acte artificial afecta el conjunt de la natura, que reacciona compensant l'obra de l'home. Pensem, a més, que la ingent obra de l'home també passa a ser part de la natura, produint canvis que la immensa natura paeix perfectament bé però que poden afectar greument les condicions bàsiques de l'existència humana. L'home sovint se sega l'herba sota els peus. Cal, doncs, que l'home exerciti no solament la seva llibertat, ans també la seva responsabilitat, i pari l'orella als avisos de la natura, que, com a **Metafísica** que és, ningú no l'ha vista mai i, en canvi, resulta que és present pertot. Com més els éssers són fruit de construcció artificial (objectius), més peribles i manipulables són i més es poden destruir; com més són fruit de generació natural (noümenics), més durables són i demanen més respecte i honor. Cal considerar metafísic tot el patrimoni cultural de la humanitat, però també tot el patrimoni natural: espècies animals i vegetals, terra, aigua, aire... Respectar, conservar, guardar i fer créixer ponderadament aquest immens patrimoni heretat és apreciar la riquíssima herència que hem rebut els homes de tota la història humana i natural..., milions d'anys d'assaigs i errors que han menat a la colpidora varietat de possibilitats de què ara gaudim..., si ens entenem..., els homes.

112.7. METAPSÍQUICA (MTP)

Si darrere de l'"**Objecte**" hi trobàvem la "**Metafísica**", darrere del "**Subjecte**" hi trobem la **Metapsíquica**. Del grec *meta-* ("més enllà de") i *psikhiké* ("el psiquisme"). L'"**Art**" era, una a una successivament, les

emocions estètiques; la “**Ciència**”, una a una, les lleis de la física. Emocions i lleis són molt diferents, però tenen en comú que són experimentables, són fenòmens, els uns psicològics, els altres fisiològics. Tots dos – coses i afectes - es realitzen en el meu cos. Ara, en la nostra navegació, hem passat, per l’est i per l’oest, uns tombants molt especials – “**Objecte**” i “**Subjecte**” -, que ens fan entrar en les aigües del “**Noümen**”, del més enllà del nostre cos: una a una, les coses o els cossos en ells mateixos (“**Metafísica**”) i una a una, les ànimes o els esperits en ells mateixos, (**Metapsíquica**). Entre la Natura en ella mateixa i l’“**Objecte**” hi trobem les essències de les coses. Entre l’Esperit en ell mateix i el “**Subjecte**” hi trobem les ànimes de les persones. Territori estrany, de topants insegurs i evanescents per a mentalitats analítiques i empíriques nord-occidentals, desdibuixats per denses boires formals. Oposat, com veurem, a la “**Ciència**”, que és la perla de la corona de l’Occident nòrdic, el territori de l’esperit és la ventafocs de la nostra cultura, marginat sempre i negat sovint. Cal aprendre a distingir el nostre psiquisme (**ART**) del nostre esperit (**MTP**). Es tracta de la consciència com a font última de la intel·ligència i de la voluntat, de la responsabilitat i de la llibertat, de la independència i de la sobirania del “**Subjecte**”. Jo tinc el meu cos, psíquic i físic, i tinc la meva ànima, com veurem, “**Mística**” i “**Ètica**”. La **Metapsíquica** és cada ànima en el món de les ànimes. Tots els pobles antics i els salvatges que encara avui es poden trobar en racons de món eren animistes, qualificatiu que té un to despectiu en el discurs modern occidental. Un nobel de fisiologia i medicina, tan insigne com Jacques Monod (1965) afirma, com una condemna, en el seu controvertit llibre *L’atzar i la necessitat*, que el marxisme és animista quan postula com a motor de tota la història de la natura el procés dialèctic de tesi, antítesi i “síntesi” (materialisme dialèctic). L’espiritisme modern, fa un segle, fou molt cultivat al nord-occident i ara és molt viscut a les naixents tradicions cristiano – afro – ameríndies. Segons els primitius, tot té cos i ànima. Aquest postulat serà “**Objecte**” d’aclariment més endavant; ara en tinc prou de postular la realitat de la meva ànima i de la dels altres humans. El materialisme o el físicisme cras, derivats del cientisme, esmentat més amunt, fou molt estès en el segle XIX. Avui encara batega entre les masses humanes manipulades per acadèmics antiquats, molt abundants en el nivell mitjà de l’acadèmia. Els humans més desperts, ja des dels inicis del segle XX, albiren la necessitat de postular l’esperit fora i molt més enllà del territori físic. Recordem el títol d’un famós article d’Ortega i Gasset, home per cert descregut del tot, “Déu a la vista!”, publicat en *El Sol* de Madrid en el primer quart del segle XX. No gaire després, el físic alemany Pasqual Jordan deia: “La “**Ciència**” i la religió són dues formes d’atansar-se al coneixement de la realitat, complementàries i contradictòries: una afirma allò que l’altra no pot dir i una ha de menester allò que a l’altra li falta”. La

prestigiosa entitat francesa *France Culture*, convocà a Còrdova, d'Andalusia, els millors científics i representants de les diferents grans tradicions sagrades del món, a un col·loqui internacional (1-5.10.1979) sota el lema *Ciència i consciència, les dues lectures de l'Univers*. Les comunicacions i els debats foren publicats a Stock de París, 1980. En el discurs d'obertura, el director de *France Culture*, Yves Jaigu, deia que, a Còrdova, en el segle XII, el científic islàmic Averrois i el místic també islàmic Ibn Arabi, després de grans discussions, se separaren irremeiablement. En realitat, qui se separà fou el científic. Darrere d'ell, tota la “**Ciència**” primer musulmana i després occidental seguí el camí d'allunyament de l'esperit. Ara, a finals del segle XX, els dos germans separats es tornen a unir. Aquesta és la causa de la simbòlica convocatòria del col·loqui a Còrdova, el lloc de l'antiga separació lamentable i de la nova reconciliació feliç.

Aquest no és l'espai per a descriure els necessaris ponts entre “**Ciència**” i consciència; apareixeran més endavant. Ara voldríem estendre'ns una mica en qüestions terminològiques. Els noms d'aquesta “geografia” són diferents, segons les diferents tradicions sagrades, tot i que sovint anomenen els mateixos indrets. La diferència de noms genera moltes vegades llargues discussions i grans confusions. Sobre la base dels tres territoris veïns estudiats:

“**Art**” / ascètica (**ART**) – “**Subjecte**” / jo (**SUB**) - Metapsíquica / “**Mística**” (**MTP**)

fem una comparació entre les diferents sèries de noms que de vegades són només duals i de vegades són, com la meua, trials.

Sèries duals:

A1) Cos (**ART**) – Ànima / Esperit (**MTP**).

A2) (hinduista) *Atman* (**ART** – **SUB**) – *Brahman* (**MTP** - **NOU**).

A3) (neurologia i psicologia) Cervell (**ART/CIE**) – Ment (**SUB/ART**).

Sèries trials:

B1) El meu cos (viscut des de dins) (**ART**) – Jo (**SUB**) – La meua ànima (**MTP**).

B2) (grega) *Soma* “cos” (**ART / CIE**) – *Psykhé* “ànima” (**SUB / ART**) - *Pneuma*, “esperit” (**MTP**).

Com es pot veure, els termes cos, ànima, esperit, etc., s’empren segons significats parcialment o total diferents i, sovint ambivalents, depenent de la tradició de la qual provinguin. En el model fem servir la sèrie B1, parant esment en el fet que en l’**“Art”**, juntament amb l’interior del nostre cos, cal comptar els interiors compartits dels nostres amics i dels nostres amors, i que en la **Metapsíquica**, juntament amb les vivències de la nostra ànima, cal comptar les ànimes compartides dels nostres amics i dels nostres amors. Podríem dir que **Metapsíquica** vol dir el transcendiment de la nostra ànima cap a les altres ànimes en el món espiritual, d’ànima a ànima, món pràcticament desconegut entre nosaltres, tan ric i ple com el món material, que requeriria tota la investigació que pogués fer una “Universitat de l’Esperit”, paral·lela a i complementària de la nostra universitat tan unilateralment científica. Però les ànimes no estan posades l’una al costat de l’altra, com els cossos; elles s’interpenetren sense perdre llur singularitat, s’influeixen, sempre si volen deixar-se influir. Les ànimes presoneres del cos, en canvi, poden ser influïdes contra la seva – feble – voluntat. D’aquesta influència mútua se’n diu “possessió”, no en el significat jurídic de propietat de béns físics, ans en el d’influència espiritual, com quan parlem de “possessió” o “unció” de l’Esperit de Déu, “possessió” diabòlica o, més modern, “rentat de cervell”. Som, doncs, de ple en un territori que s’anomena sagrat: el de la vida transcendent, vulgarment, el de l’altra vida; perquè, com he dit, va més enllà de la pròpia vida interior d’afectes, idees, emocions, sensacions i decisions.

112.8. **NOÛMEN (NOU)** (v. 111.8)

I de bell nou arribem al final del segon trajecte, alhora en les posicions més allunyades i en una posició coincident. Al nord occidental es veuen separades i allunyades en sentit contrari, cap a l’“oest” o a l’esquerra de la figura 2 (**MTP - SUB - ART**), d’una banda i, cap a l’“est” o a la dreta de la figura 2 (**CIE - OBJ - MTF**). Les ànimes darrere dels subjectes i les essències darrere dels objectes es veuen molt distants. Podríem accentuar també aquests extrems oposant Déu o el sagrat i Natura o el profà. I tanmateix ha arribat el moment de fer-los coincidir “per darrere”, com havíem fet en 111.8. A l’Occident, un gran i poc comprès filòsof, Baruch Spinoza (1632 – 1677), ho postulà amb força i provocant l’escàndol: *Deus sive Natura* (“Déu o la Natura”). Les cultures orientals ho tenen clar: en diuen *brahman* i altres noms ja esmentats. Assolir-lo és la finalitat normal

de llurs cultures, i, segons ells, tant mira al “**Subjecte**” pel camí de l’esperit (**MTP**) com mira a l’“**Objecte**” pel camí de les essències (**MTF**). Pel camí de l’esperit, ens arriba el **Noümen** en forma d’“espècies” o influències infoses, sense mediació de sensacions ni d’experiències; pel camí de les essències ens arriba el **Noümen** en forma de paraules, actes i entitats profètiques inspirades, sense mediació de muntatges tècnics. En la nostra cultura sovint tan mecanicista, no es creu que hi ha coses naturals autoorganitzades – “autopoiètiques” - segons íntimes “lleis” misterioses de la natura; cal obeir els oracles profètics, els signes d’avís de la natura. Certament la humanitat té una àrea de llibertat pròpia: el territori del silenci de Déu o de la natura, al voltant dels fenòmens. Però hi ha una àrea de llibertat de Déu o de la Natura: el territori del silenci de l’home, al voltant del **Noümen**. L’essència o l’ésser radicals de les coses és la natura, la voluntat universal, l’esperit de l’Univers. Pel camí que va del **Noümen** al “**Fenomen**” hi trobarem, interposades, més o menys construccions naturals i humanes, però en darrer terme l’ésser, de les coses, dels altres, del món, és una fluència que brolla del **Noümen**, lloc de la unió central de la realitat universal, fonament últim de tot, on tot conflueix. I no solament conflueixen les ànimes i les coses – via horitzontal del segon anell –, ans també les savieses i els amors – via vertical del primer anell -. El **Noümen** del segon anell és el mateix **Noümen** del primer, talment com passa en el “**Fenomen**”. Spinoza fou de seguida titllat de panteïsta. Si més no, en el meu model, es guarden les distàncies suficients per a no incórrer en el panteïsmo. Déu ocupa el terreny de la “**Metapsíquica**”, la natura ocupa el terreny de la “**Metafísica**”, perfectament distingida de l’anterior. Però s’esdevé allò que dèiem en 111.9: no estem acostumats a corbar el pensament, el tenim massa lineal. Entremig de Déu i de Natura hi ha un altre territori, el **Noümen**, que no és ben bé propi ni de l’un ni de l’altre, on conflueixen. Gramaticalment analitzaria la famosa frase de Spinoza així: Déu (**MTP**) – o (**NOU**) – la Natura (**MTF**). Si filem més prim, potser Déu és a mig camí de “**Metapsíquica**” (les ànimes) i **Noümen**, i la Natura és a mig camí de “**Metafísica**” (les essències) i **Noümen**. Així ambdós termes es troben més a prop, però en cap cas no es confonen. Déu és personal, en el vessant subjectiu, i la Natura és substancial, en el vessant objectiu. Arribats a aquest punt, allò que més costa és captar el sentit del **Noümen**, que està entremig i que, com ja hem vist, té ja dues dimensions –vertical i horitzontal– i quatre sentits –nord (**TEO**) / sud (**PRA**), est (**OBJ**) / oest (**SUB**)-. Ací vull afegir una altra consideració, que considero important, sobre el trànsit a través dels territoris seriats i orientats (vectorialment) : **SUB** - **MTP** - **NOU**. Es tracta del “camí sagrat”, de la “iniciació”, de la “via espiritual”, en sànscrit *sádhana*, que va, pel camí més curt, del jo a la transcendència. Els salvatges l’inclouïen en les seves totemitzacions, els egipcis en els seus rituals “funeraris”, descrits en el primer llibre del món,

El llibre dels morts, els hel·lènics i romans, en els seus cultes iniciàtics (dèlfics, òrfics, mitraics, cumans...). Cada tradició descriu un nombre diferent d'etapes: les set estances de Teresa de Jesús, d'Àvila, els trenta-tres graons de la *Scala Paradisi*, de Caterina del Sinaí, etc. Tant els místics occidentals més clàssics com els seus corresponents orientals, fan una divisió tripartida.

A l'Occident es parla (contemplació infusa), més comunament, de:

- A1) l'etapa purgativa (**SUB**), de deseiximent dels lligams subjectius d'aquest món (unió simple, segons Joan de la Creu);
- A2) l'etapa il·luminativa (**MTP**), d'acceptació de la “**Ciència**” i la força infuses, vingudes de la transcendència (unió extàtica o esposori espiritual, segons Joan de la Creu);
- A3) i l'etapa unitiva (**NOU**), de lliurament total a la transcendència (unió transformant o matrimoni espiritual, segons Joan de la Creu).

A l'Orient, especialment en l'hinduisme, es parla (*samyama*, en els *Aforismes de Patañjali*) de:

- B1) *dharana* o concentració (**SUB**): retirada de totes les energies interiors dels seus lligams fenomènics; tota la força concentrada en el jo;
- B2) *dhyana* o meditació (**MTP**): la consciència / energia concentrada en el propi esperit; vessa en la dels altres i hi comunica;
- B3) *samadhi* o contemplació (**NOU**): fusió de la consciència /energia dels diferents esperits en la realitat universal.

La meravella, ai las!, tan poc coneguda entre nosaltres, no pot ser explicada en aquest llibre. Consulteu molt bones obres de la nostra tradició.

112.9. ESFERICITAT (111.9, 113.9, 134.7)

Deia, en 111.9 (la circularitat), que un globus, d'on surten els termes global i globalisme, és la figura determinada pels dos anells perpendiculars;

per exemple, el meridià –nord / sud- i l’equador –est / oest– de la superfície de la Terra, i, en el nostre cas, els dos primers anells d’aquest estudi:

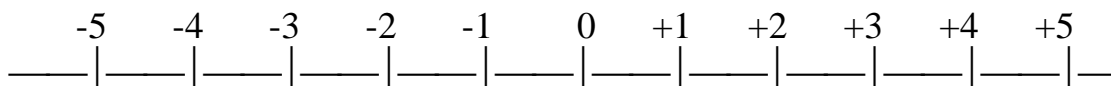
NOU – SIN – TEO – ANA - FEN – EXP – PRA – AMO – NOU

NOU – MTP – SUB – ART – FEN – CIE – OBJ – MTF – NOU

En passar d’un anell a dos anells perpendiculars, hem passat de la circularitat a l’esfericitat. (Per raons de brevetat direm “esfera” a la superfície esfèrica, no al volum envoltat per aquesta superfície, talment com diem “cercle” en comptes de circumferència). El cercle era d’una dimensió: una línia riemanniana –no recta (1R)– corbada i tancada, i per això, havia de menester un pla, un full de paper DinA-4, una pissarra, de dues dimensions rectes euclidianes (2E). El cercle és, doncs, un espai d’una dimensió dibuixat sobre un espai de dues (1R / 2E). L’esfera (superfície esfèrica) és, en canvi, de dues dimensions: una superfície riemanniana –no plana (2R)– corbada i tancada, i per això ha de menester un espai (ample, llarg i alt), una habitació, una vitrina, una “pissarra”, de tres dimensions rectes euclidianes (3R). L’esfera és, doncs, un espai de dues dimensions corbes riemannianes construït en un espai de tres euclidianes (2R / 3E). I aquest és tot el meu model menor.

Avanço que el model major, explicat en la segona part d’aquesta obra, serà una hiperesfera, un espai de tres dimensions riemannianes construït en un espai de quatre rectes euclidianes (3R – 4E). Parlar de figures és parlar de geometria; parlar de pissarres, on es pinten les figures, és parlar de topologia. La geometria és un llenguatge que parla de figures; la topologia és un metallenguatge que parla del llenguatge que parla de les figures.

Ara parlarem de topologia (fig. 1.23). Un rectangle és una figura de la geometria; una pissarra és un rectangle privilegiat que s’ha elegit per pintar-hi altres rectangles i tota mena de figures planes més petites que la pissarra. El filòsof i científic francès René Descartes (1596 -1650) fou qui començà a parar esment en els condicionadors de les figures geomètriques. Amb les seves coordenades ortogonals (perpendiculars), assentà les bases de la dimensionalitat. Les dimensions són marcs de referència lineals, pissarres abstractes, que, com el nom indica, són mesuradors i normalment es calibren segons els números reals, a partir d’un punt “zero”, d’una distància “unitat” (0 - 1) convencionals i de dos sentits: a una banda del zero, “positiu”, i a l’altra, “negatiu”.

Segons Descartes, zero dimensions (D^0) equival a una pissarra que tan sols és un punt; una dimensió (D^1) equival a una pissarra que és una recta; dues dimensions (D^2) equivalen a una pissarra plana; tres dimensions (D^3), a un espai-pissarra, i així successivament. Si a la intuïció li costa d'endinsar-se en els mons de més de tres dimensions, a la raó matemàtica no li costa gens. I, tal com parlem de dimensions, podem parlar d'espais: h^0 , $h^1 = h$, $h^2 = h \times h$, $h^3 = h \times h \times h$, etc. amb una correspondència biunívoca o bijectiva entre els punts d'una línia geomètrica espacial i els números del conjunt \mathbb{R} aritmètic dels números reals. Aquests productes d'espais prenen el nom de productes cartesianes. Tot això sembla complicat, i el lector ho pot saltar, però en recomano la lectura atenta. Al capdavall no és més que una minsa filosofia sobre aquella aritmètica i aquella geometria que vam estudiar de petits.

Tanmateix, Descartes era euclidià. Deixeble d'aquell antic Euclides (?-300 aC) grec que feu la primera geometria rigorosa. Euclides fou un home "recte", així com Heràclit era un home "corb", "ondulat" o "turbulent", talment les aigües d'un riu de muntanya. De recte, com hem vist abans, surt directe i d'ací direcció. Cada recta determina una "direcció" i només una, i dos "sentits", un de positiu i un de negatiu, com acabem de dir. Les dimensions de Descartes eren estrictament rectes; per tant, eren direccions. Es parla de recta a propòsit d'una línia. Quan aquesta noció de rectitud s'aplica a una superfície es diu "plana"; però un pla és recte en les seves dues dimensions, si només ho fos en una, tindriem per exemple un cilindre o un con, que no són ni plans ni corbs estrictament, ans només parcialment. Una superfície cilíndrica, per exemple, és un 1E-1R construït en un 3E. En tres dimensions tot es fa més difícil; costa més imaginar tres classes d'espais de tres dimensions, el recte o pla, que té les tres dimensions rectes (3E) i uns altres dos que en tenen, respectivament dues de rectes (un cilindre massís: 2E - 1R) i una de recta (un el·lipsoide massís: 1E - 2R). Per evitar aquesta complicació terminològica, ací en diem "euclidià" (E) de tot allò que sigui recte i "riemannià" (R) d'allò que sigui corb, en especial circular. L'alemany Bernhard Riemann (1826 - 1866), posà els fonaments de la topologia moderna, però ara només ens interessa perquè construï una geometria no euclidiana, on no hi havia cap recta. A diferència d'altres del seu temps, les seves "pissarres" eren circulars: una circumferència (D^1_R); una superfície esfèrica (D^2_R); un volum hiperesfèric (D^3_R), etc. Ja he explicat que una circumferència geomètrica és una figura que demana un

espai de dues dimensions euclidianes (D^2_E) en tant que “pissarra” o marc topològic; en canvi, la mateixa circumferència presa topològicament és un espai d’una dimensió riemanniana (D^1_R) i, per consegüent, és una “pissarra” que només admet com a figures dibuixables en ella el punt i el segment (circumferència) o arc de circumferència. Anàlogament parlariem dels altres possibles espais topològics riemannians de més dimensions.

No podem ací fer ni un tractat de geometria, ni un de topologia riemannianes, però ens interessa definir algunes diferències entre una topologia i l’altra, perquè el nostre model *Globàlium* és riemanniana i, tanmateix, hi hem introduït, com veurem, algunes classificacions de les seves àrees de tall euclidià. Que el nostre model és riemanniana vol dir que treballa amb dimensions circulars. Estructuralment totes les distàncies (trajecte més curt possible) entre dos punts qualssevol són arcs de circumferència màxima (dimensió o “pissarra” riemanniana). El model major és difícil d’imaginar, perquè té una dimensió més que les usuals del “**Sentit**” comú. El podem construir progressivament afegint-li dimensions. Partim d’una circumferència. Des del punt de vista euclidià, es tracta d’una figura lineal corba i tancada en un espai de dues dimensions euclidianes (D^2_E); des del punt de vista riemanniana, que és el que ens interessa, es tracta d’un espai d’una dimensió riemanniana (D^1_R). Afegim-hi una dimensió més i obtenim la superfície esfèrica, en la que estem situats en aquest punt de la nostra exposició. Des del punt de vista euclidià, es tracta d’una figura superficial corba i tancada en un espai de tres dimensions euclidianes (D^3_E); des del punt de vista riemanniana, el nostre model menor és un espai de dues dimensions riemannianes (D^2_R). Per a obtenir el nostre model complet, cal afegir-hi una nova dimensió i obtindrem un espai hiperesfèric, que simplificadament anomenem hiperesfera. Des del punt de vista euclidià, es tracta d’una figura tridimensional – d’un volum –, corba i tancada, en un espai de quatre dimensions euclidianes (D^4_E); des del punt de vista riemanniana, el propi del nostre model, es tracta d’un espai de tres dimensions riemannianes (D^3_R). Si en un model euclidià, quan prens un sentit determinat dintre d’una direcció constant, no tornaràs mai al punt de partida pel sentit oposat, en canvi, en un model riemanniana, quan surts en un sentit, vas a parar al punt oposat del punt de partida i, si continues endavant, tornes al punt de partida per l’altre sentit. És una diferència essencial. I això val per a les tres dimensions del nostre model: nord - sud, est - oest, zenit - nadir. D’aquesta darrera dimensió en parlarem en la segona part. Cal saber canviar de registre entre Euclides i Riemann, són dues mentalitats diferents. Ens han acostumat educacionalment a Euclides; jo demano l’exercici mental d’adscriure’s a la família riemanniana. La meua tesi doctoral, com a concessió a la tradició més estesa en el món no matemàtic de l’Occident

nòrdic, fou escrita en clau euclidiana, tot i deixar-hi constància de la recomanació contrària (§§ 18 i 33). L'esfera que ja tenim muntada parteix de només dues suposicions (axiomes) en un espai mental riemannà (circular):

Si partim del “Fenomen” en els sentits oposats de “Teoria” i “Pràctica”, arribarem a un mateix punt oposat, que anomenem “Noümen”.

Si partim del mateix “Fenomen” en els sentits oposats d’”Objecte” i “Subjecte”, arribarem a un mateix punt oposat, que és el mateix “Noümen” anterior.

Ara, avancem al tercer anell. No cal inventar-lo ni postular-lo; ve donat pels altres dos. Per lligar una capsa, regal d’aniversari, (fig. 1.3) si vols que no s’obri la tapadora, només calen dos cercles de cordill perpendiculars, però s’hi pot afegir un llaç ben vistós, encara que no imprescindible, que envolti perpendicularment els altres dos, imprescindibles; el resultat és d’allò més plaent. Dit d’una altra manera, hi ha dos anells fundadors de l’esfera i hi ha un tercer anell, derivat, que la fa més visible.

113. EL TERCER ANELL:

D'OBJECTE A PRÀCTICA I TEORIA FINS A SUBJECTE

113.1. OBJECTE (OBJ) (v. 112.4) (FIG. 1.3)

Aquesta vegada no cal seguir el procés encerclador d'un trajecte originalment recte, ja tenim l'esfera. I en aquesta hi descobrim un anell (fig. 1.3), que talla perpendicularment els dos anells anteriors. Estudiem ara aquest tercer anell. La rotunditat d'un anell fa que no tingui ni principi ni fi, i que es pugui avançar, retrocedir o oscil·lar. També es pot començar la investigació per on es vulgui.

Començo, com he fet fins ara en els altres anells, pel territori més familiar per als habitants d'aquest nostre Occident nòrdic tantes vegades al·ludit i em gronxaré, igualment avall i amunt, cap a la "Pràctica" i cap a la "Teoria"..., fins a fer la volta per la banda oposada, pel "Subjecte". Ja havíem visitat aquest territori tot venint de "Ciència" i anant cap a "Metafísica"; ara el travessarem en direcció perpendicular a aquella direcció anterior. Aquesta doble passada en direccions perpendiculars, ja experimentada en "Fenomen" i "Noümen", enriqueix el "Significat" de cada territori visitat, passa de ser considerat lineal (d'una dimensió) a ser considerat superficial (de dues dimensions). Abans consideràvem l'Objecte

al bell mig d'aparences (FEN) i fonaments (NOU); ara el considerem al bell mig de concret (PRA) i abstracte (TEO). El concret és considerat la realitat per excel·lència; l'abstracte, la mentalitat pura. Ara estem situats en un punt equidistant: som a la ment realitzada o a la realitat mentalitzada. En grec, la realitat pren el nom de *óntos* i el de la ment, és *lógos*. És el territori objectiu, que s'estén entremig de l'un i l'altre i s'anomena "ontologia": entre la descripció científica (CIE) i l'essència "Metafísica" de l'Objecte (MTF). L'home primitiu i també el filòsof clàssic grec creien que l'Objecte era real, independent de la ment; feia, doncs, el paper de punt de partida, de la investigació de la realitat. Els semblava un ancoratge ferm en la realitat, allunyat dels "enganys" de la ment. Encara pensa així la gent senzilla. D'aquesta actitud se'n diu realista. Una ampolla és un Objecte que sembla ben real, que creiem que existeix ben independentment de la ment. I tanmateix no és així. L'adult, que ha comprat una ampolla de vi, ho ha fet perquè està convençut que una ampolla és una ampolla i que, si està ben tapada, no permetrà que es vessi el vi que conté. Però un cop buidada, la mestressa de casa la pot fer servir de canelobre per a aguantar una espelma, o la pot fer servir de corró per a aplanar la massa de pa de pessic, o la pot fer servir de porra per a defensar-se de les agressions d'un marit iracund, etc. Què és allò?: ampolla, canelobre, corró o porra? La cosa és davant nostre impertorbable, sempre la mateixa, ben real, no pas inventada. Però qui posa la diferència d'apreciació i d'ús sinó la ment del qui la mira? Per què el nen veu la taula com una cova on amagar-se o la forquilla com una pinta per arreglar-se els cabells? Per què allò és més taula que cova o això més forquilla que pinta? Només per la prepotència de l'amo de l'utensili, que l'ha comprat perquè "era" allò i no això. Aquest amo prepotent "usa" les coses per al que "són" fetes; els nens hi "juguen". "Nen, "la" forquilla no es posa al cap!" "A les dones... no les comprèn "ningú". Des que prenem la matèria bruta (matèria primera, en deien els antics) fins que la considerem un Objecte determinat, hi ha un procés que en els objectes artificials, com per exemple un ordinador, suposen segles i mil·lennis de perfeccionaments tècnics per a assolir-ne la possibilitat de construcció, i en els objectes naturals, com per exemple el cos humà, suposen milions d'anys d'evolució de tot l'Univers. A la matèria bruta cal afegir-hi la forma mental per saber de quin Objecte es tracta. Tanmateix, el realisme és molt arrelat i defensable encara avui, perquè, a part de les diferents formes mentals, n'hi ha una que no és mental, que és la forma única, singular, real i constant d'aquell Objecte, tant si "es veu", com ampolla, com canelobre, com corró o com porra. Ara bé, cal dir a favor de l'idealisme, doctrina oposada al realisme, que la separació d'aquell Objecte "determinat" respecte dels altres objectes ja constitueix una operació estrictament mental. De la forma concreta, aïllada de la resta d'objectes, constant en el temps, estesa en l'espai, en diem "estructura": matèria formalitzada o informada o forma

materialitzada; altrament parlariem de realitat amorfa (*forma* en llatí, *morfé* en grec). L'estructura primària i singular, de què parlem, es defineix des d'ella mateixa, des de la disposició correlativa entre les seves parts. Es descompon en matèria de què és feta (-**SGE**, “sud”) i la forma que té (-**SGT**, “nord”) o en elements que la componen (-**MTF** “est”) i relacions i funcions que la lliguen (-**CIE**, “oest”). Els seus elements també poden ser considerats estructures compostes o construïdes a partir d'elements de nivell inferior o subelements; però la mateixa estructura pot ser considerada també element d'una estructura més àmplia. A nivell estrictament objectiu, encara no se sap allò que és, allò que significa l'estructura singular. La matèria estructurada, “cristal·lina”, és un muntatge o un organisme; la matèria desestructurada, amorfa, és un munt o un amuntegament. Molts dels objectes són fets de matèria amorfa interior i estructura definida exterior: una roca, una peça de plàstic, un vidre, un sac de patates o una concentració multitudinària de persones en una plaça. Aquests objectes són considerats atòmics no estructurats, en el “**Sentit**” que no té interès dividir-los per saber quelcom de l'**Objecte** conjunt.

113.2. SIGNE (SGE)

Probablement, el terme llatí *signum* ve de la important i fecunda arrel *seqw-, “seguir”, (vegi's “seqüència”). Així, en origen, voldria dir “seguir una bandera”. També probablement, més tard, rebé la influència del grec *séma* (“senyal”), que ve de l'arrel *sem- (“marca”, “incisió”). I potser també, la de *sek- “tallar” (vegi's “seccionar”) que duria igualment a “incisió”. De *signum* vénen **Signe**, senyal, seny, segell (petit signe), senyera, signatura, assenyat, insigne, insígnia, assignar, consignar, designar, dissenyar, ensenyar, persignar-se, resignar-se, senyar-se, significar. Del grec *séma* vénen semiòtica (“**Ciència**” general dels signes), semiologia (vida social dels signes) i semàntica (“**Teoria**” dels significats). D'aquestes tres disciplines esmentades, la primera és més aviat “**Lògica**” (**LOG**). La tercera cau en el terreny del “**Significat**” (**SGT**), i la segona és la més apropiada al terreny que ara trepitgem. Fou inventada i desenvolupada pel suís Ferdinand de Saussure (1857 – 1913). Dins la seva concepció, cal distingir entre paraula o parla i llengua. La primera atén sobretot al llenguatge com a activitat “**Pràctica**” de l'individu i de la societat; la segona, com a forma sistematizable. Aquesta segona serà estudiada més tard; ací ens interessa la primera. I dintre d'aquesta primera accepció, en el meu model faig una interpretació primera de **Signe** (**SGE-1**) molt radical i poc usual. El **Signe** bàsic, propi del terreny on som ara, és l'esclat constant i multidimensional, propi de la realitat objectiva, anterior a qualsevol

interpretació. El **Signe** o significant bàsic és la pròpia manifestació d'allò que és ell mateix, però no separada de la manifestació de les coses que l'envolten. A mig camí entre “Pràctica” i “Objecte”, pot semblar a primera vista una rebaixa o atenuació de l’“Objecte”. Doncs no. Hem vist la dosi de mentalització (50%) de l’“Objecte”. El **Signe** és més a prop de la “Pràctica” i, per consegüent, és molt més concret, molt més real. La nostra exagerada formació objectivista acostuma a concedir més realitat a l’“Objecte” que al seu esclat. El primitiu, l’oriental, l’artista, la dona clàssica nord-occidental, el nen petit, tots ells prudentment allunyats del sol enlluernador de l’“Objecte”, conserven la capacitat de poder veure amb ulls nets l’esclat de les coses i dels cossos, el cel estelat dels signes que destaquen sobre la negror tancada de la nit que és la “Pràctica” pura. La parla, diu Saussure, és multilateral i heterogènia; és alhora individual i social. L’home original és molt més intuïtiu (75% PRA) que racional (25% TEO), capta més fàcilment la complexitat que la simplicitat. Sembla estrany, però tant la humanitat en el seu conjunt com l’individu en el seu desenvolupament particular, van de les visions complexes a les simplifcades. La *Gestalttheorie* ho descobrí. Cada nen, en particular, i la humanitat, en el seu conjunt, primer inventen i capten les frases, després les paraules, després les síl·labes i, al capdavall d’esforços laboriosos, descobreixen les lletres: l’escriptura alfabètica (1500 – 1000 aC). Si ens fem com infants, quan mirem aquell entranyable racó del menjador, hi veurem milers de coses, totes només esbossades, insinuades, però suggeridores, fascinants, emocionants, com els aparents múltiples raigs i titil·lacions de les estrelles. “Si ens fem com infants, entrarem en el regne del cel”. Per això en les pel·lícules de Walt Disney i en els seductors anuncis de cotxes, quan es vol seduir el client, s’encenen i s’apaguen estels en les vores dels objectes, que, d’altra banda, es transformen miraculosament uns en els altres per obra de varetes màgiques de les quals brollen estrelles, que fan l’ullet, amb complicitat, en llurs puntes. L’“Objecte” és un element unitari en ell mateix; el **Signe** és una realitat molt més àmplia, en íntima relació de diàleg amb tot allò que l’envolta. És natural, doncs, que admeti multiplicitat de significats i interpretacions. Els adults solem restar astorats quan un nen se’ns acosta, ens ensenya uns gargots intel·ligibles en un paper i ens diu tot seriós: “Aquesta és la mare”. Pobra mare! O, quan assegut del revés, posant el respall de la cadira endavant, s’imagina que juga a maquinista de tren. La mentalitat intuïtiva primitiva i infantil és multidimensional i no veu la realitat dividida en compartiments estancs de sí o no. La mentalitat nord-occidental clàssica és unidimensional, com denuncia Herbert Marcuse: allò que és, és i no pot ser una altra cosa. La mentalitat original encara no té acabat i tancat aquell codi terrible que és el diccionari d’una llengua. Les paraules, els signes,

salten enjogassadament d'entrada en entrada i d'accepció en accepció per damunt dels compartiments estancs del vocabulari.

I ací passo a explicar el **Signe** secundari (SGE-2) i el símbol. En grec, *symbolós* vol dir “que van junts”, com *diabolós* significa “que van dividits”. Són realitats, gests o grafismes que no s'expressen ells mateixos, ans expressen – signifiquen - qualsevol altra realitat, ja sigui perquè d'alguna manera s'assemblen (significant i “**Significat**”) o es relacionen, ja sigui per un acord purament convencional. El fum significa el foc, la calavera, la mort; són termes relacionats. La bandera significa la pàtria i la Lluna, el satèl·lit de la Terra; són termes convencionals. Si el **Signe** original representa el territori estricte del signe, el **Signe** convencional relaciona el territori del **Signe** amb tots els altres territoris de la realitat mentalitzada que tracto de descriure.

113.3. SIGNIFICAT (SGT)

Ara no em cal recórrer a l'etimologia. Ja hem vist que **Significat** és el participi passat de significar, que ve de “**Signe**”. El “**Signe**”, un cop realitzat materialment mitjançant gests, paraules o grafismes, expressa, significa. La cosa significada – sigui el “**Signe**” mateix, en el cas de signe-1, sigui una altra cosa, en el cas de signe-2 – o **Significat** és el terme final de l'acte de significar, és la diana a què apunta la sageta del “**Signe**”. Tanmateix, cal fer ací, com he fet abans en el “**Signe**”, una distinció que potser semblarà subtil però que és inevitable. La va precisar l'alemany, Gottlob Frege (1848 – 1925). Es tracta, segons ell, d'establir la diferència entre els termes germànics *Sinn* i *Bedeutung*. El primer equival a l'explicació del contingut del “**Signe**”. Se sol traduir per **Significat**, connotació. El segon “**Sentit**” equival al contingut objectiu del “**Signe**”, i se sol traduir per denotat, referent. En el meu model, *Sinn* és **Significat**, explicació, connotació (SGT), i *Bedeutung* és “**Objecte**” (OBJ), cosa, denotat o referent. “**Sentit**” (STT) és un terme que reservo per a més endavant. En particular, ara em toca d'explicar l'explicació del “**Signe**” que és el **Significat**. “Explicar l'explicació”! Curiosament també Frege estableix la distinció entre “cosa” (nivell zero), “ús” de la paraula referida a la cosa (l'explicació) i “esment” de la paraula, independentment de la cosa (explicació de l'explicació). Exemple: a) cosa: aquesta ciutat; b) ús: Barcelona és aquesta ciutat; c) “Barcelona” té nou lletres. Són tres nivells de significació importants, aplicables al nostre model: a) nivell 0, cosa: la realitat, b) nivell 1, ús: *Globalium* és un model de la realitat; c) nivell 2, esment: *Globalium* és una hiperesfera en correspondència bijectiva amb

categories filosòfiques. El nivell 0 és la realitat mateixa, el nivell 1 és parlar sobre la realitat des del model i el nivell 2 és parlar del model. Armat d'aquestes distincions, intento explicar què és **Significat** en sentit estricte en el meu model. Potser us sorprendrà. És una estructura abstracta constant, un llenguatge especial. Així com dèiem que estructura equival a “**Objecte**” i estructura concreta a “**Signe**”, estructura abstracta equival a **Significat**: la forma estructural abstracta, per exemple, d'ampolla en general, com a nom substantiu comú (sempre amb minúscula), “ampolla”, com a definició de diccionari, que revela l'estructura abstracta, el model mental que tenim al cap i que associem a la paraula ampolla. L’“**Objecte**” té estructura concreta; el **Significat**, estructura formal o abstracta. És a mig camí entre la forma pura de la “**Teoria**” i l'estructura concreta de l’“**Objecte**”. Podríem dir que és una forma determinada, una figura, i això ens mena cap a la geometria, calaix de totes les formes possibles. La paraula **Significat** ens suscita la idea de “**Signe**” com a despertador i la d’“**Objecte**” com a destinatari. Però ara oblidem aquesta interpretació usual de **Significat** i submergim-nos en la noció d'estructura o forma o figura abstracta. Mentre no veiem la disposició formal del vidre d'una ampolla, no podem dir que allò és una ampolla. Més: això ho assolim per comparació amb un model guardat dins de la nostra ment, que és la forma d'ampolla sense matèria, sense el vidre. Arribem a la conclusió que el **Significat** és una realitat mental. Però, em direu, quina estructura geomètrica, interna dintre d'ells i externa entre ells, tenen els noms comuns “**Amor**”, veritat o dignitat? Tot llenguatge o sistema de paraules o diccionari és un immens cercle viciós. Les paraules es defineixen amb altres paraules del mateix diccionari, i així successivament, fins que necessàriament paraules finals acaben essent definides per paraules inicials que no estaven definides i que volíem definir. Això fa que, si no saps algunes paraules d'una llengua desconeguda, no pots desxifrar aquella llengua, no saps per on començar. La solució és disposar d'algunes paraules-clau inicials. Què són paraules clau? Si ja tens un idioma propi, són equivalències entre algunes paraules del teu idioma i algunes de l'idioma que es vol desxifrar: **Significat** – *Sinn*, “**Objecte**” – *Bedeutung*. Amb molt d'art, poques paraules-clau inicials poden permetre d'explicar la resta de paraules per successives combinacions de les primeres i, després, fent-hi intervenir les altres. Si ets un infant (sense *fabla*) i encara no saps cap idioma, obtens paraules-clau per un altre camí. La mare et diu “això – foc”, “això – taula”, etc. Relaciona una realitat ben concreta amb una paraula que intrínsecament no hi té res a veure. La paraula “foc” i el foc no s'assemblen en res; tanmateix, pot haver-hi una relació onomatopèica: “mama”, “piu – piu”. Un sistema significatiu usual (llenguatge usual) parteix d'unes quantes paraules-clau i la resta són combinacions matemàtiques, geomètriques d'aquestes primeres paraules i de les seves derivades, combinacions que anomenem definicions (*finis en*

llatí, “límit”) de diccionari, petites estructures lineals, poligonals, etc., que posen límits “geogràfics” o geo-mètrics al **Significat** o contingut de la paraula o “**Signe**”. Però, existeix –i és el sentit estricte, no aplicat, de **Significat**– la possibilitat de construir un sistema significatiu ideal o pur (llenguatge ideal) que s’estableixi sense paraules clau, sense referència a coses externes al propi formalisme significatiu, sense *Bedeutung*? Durant molts segles s’ha cregut que sí. Els màxims esforços foren fets a cavall entre els segles XIX i XX (Frege, Cantor, Morgan, Peano, Russell, Whitehead, Hilbert, Wittgenstein, el Cercle de Viena, etc). Es tracta del llenguatge lògic-matemàtic, un llenguatge perfecte, unívoc, sense equivocacions, aplicable, després, a qualsevol situació o disciplina concretes. El llenguatge dels déus! Avui se sap que, en tota puresa, és impossible (teoremes de K. Gödel), però que, emprat sense pretensions d’absolut ha esdevingut utilíssim..., gairebé imprescindible, en el món de l’objectivitat estructurada. En el territori en què ara som, d’aquest llenguatge només ens interessa el diccionari, les constants, la morfologia; deixaré la sintaxi per a més endavant. El punt és la figura més senzilla. Tanmateix, per a arribar rigorosament a la noció de punt han calgut moltes suors fins a la invenció, en el segle XVII, del càlcul infinitesimal (Leibniz, Newton). Posats uns punts–clau, punts cardinals, definim altres punts fins a formar figures geomètriques, en el nostre cas, una esfera. Si prenem com a punt cardinal central (centre), el “**Fenomen**”, al gust europeu, els altres cinc punts cardinals són “**Teoria**” al nord, “**Pràctica**” al sud, “**Objecte**” a l’est, “**Subjecte**” a l’oest i “**Noümen**” a l’anticentre. Per dibuixar una figura ens cal un suport, una figura més ampla on càpiga la primera. Com ja he avançat, de la figura continent en podem dir “pissarra” topològica o territorial, i de la figura continguda, simplement en direm figura geomètrica. Estem massa acostumats a fer servir només pissarres planes. En aquest model l’esfera no és una figura en una pissarra plana o euclidiana de tres dimensions, ans és una pissarra esfèrica (riemanniana) de dues dimensions, on es puguin dibuixar totes les figures que hi càpiguen. Jo l’he aplicat al món de la filosofia, però aquesta pissarra esfèrica es pot aplicar a qualsevol altra realitat. **Significat** és estructura abstracta. Ací vull donar un model global de la realitat en tant que estructura general abstracta. L’essència, de moment, són els sis punts cardinals que formen una constel·lació de punts que, en aplicar-la a la filosofia, adquiriran el significats - clau de conceptes cardinals o categories bàsiques. Del moviment lingüístic se’n diu “sintaxi”. L’estudiarem en “**Lògica**”. De la constel·lació de conceptes lingüístics fixes i de les seves relacions estables se’n diu “parataxi” (Th. Adorno). Aquest llibre serveix un univers paratàctic riemannianà, on tots els conceptes valen igual, com a pissarra o mapa de carreteres filosòfic on es puguin dibuixar tota mena de figures i programar tota mena de moviments sintàctics filosòfics, definibles senzillament des dels pocs (6) punts

cardinals de referència. Des d'aquesta llibertat i maniobrabilitat formals (SGT), se'ns fa més fàcil d'incidir en la dura, tossuda, despietada i inexorable realitat material (SGE).

113.4. PRÀCTICA (PRA) (v. 111.4)

Ens tornem a trobar amb la Pràctica. L'anterior vegada veníem de "Fenomen" i anàvem a "Noümen"; aquesta vegada venim d'"Objecte" i anem cap a "Subjecte". El viatge entre aquests dos darrers punts cardinals ja l'havíem fet, però no passant per Pràctica; vam transitar per "Fenomen". Esmunyir-se d'"Objecte" a "Subjecte" per "Fenomen" és cosa fàcil en els nostres verals culturals. Passem de l'element "cosa objectiva" (OBJ), per l'element "lleï científica de la cosa" (CIE), per l'element "esdeveniment vigilat de la cosa" (FEN), per l'element "vivència de la cosa" (ART), fins a l'element "observador de la cosa" (SUB). Aquest "semiequador" de l'esfera, base de tota la cultura nord-occidental actual, se sustenta –sense que hi hagi gaire consciència del fet– en un llarg procés d'observació, experimentació, manipulació i explotació artesanal, iniciat en el Neolític i perllongat durant les edats antiga i mitjana. Es pot resumir en aquells tres graus d'iniciació als oficis: aprenent, oficial i mestre. El primer aprèn l'ofici, el segon el domina i el tercer n'excel·leix a partir de la seva obra mestra. L'aprenent –situat molt a prop de la Pràctica– se centra a vèncer les resistències de la realitat concreta en totes les seves insospitades sortides. L'oficial ja té professionalitat i li sobra temps per a mirar al seu voltant. Era sàvia tradició que l'oficial, abans de ser promogut a mestre, fos pregat de viatjar a l'estranger a aprendre i, sovint, furtar tècniques innovadores, que es traduïen en la presentació de l'obra mestra, la qual, si era acceptada pel gremi de mestres, l'elevava a aquesta més alta categoria de la iniciació. Si aquest era el procés subjectiu de les persones (SUB), hi havia en paral·lel un procés equivalent en les coses (OBJ): les obres de l'aprenent no representaven gaire més que apedaçaments; l'obra de l'oficial era una obra ben feta i polida; l'obra del mestre excel·lia per sobre d'allò que feia el comú. Els orgullosos post-renaixentistes, fundadors de la "Ciència" (Copèrnic, Galileu, Kepler, Brahe, Descartes, etc.) no s'adonaven que l'"Objecte" (OBJ), de les seves disciplines científiques no eren la realitat pura, prèvia a la mentalització. La realitat concreta havia estat sotmesa a la domesticació física i mental d'aprenents, oficials i mestres, fins a convertir-la en objectes estudiabls científicament. La Lluna que estudia Galileu és un astre carregat de determinacions acumulades per astrònoms antics, des de Summer o més enllà. El telescopi amb que la mira ha requerit estudis i proves pràctiques de tota mena per a obtenir l'aliatge metàl·lic adequat del

tub, per obtenir el vidre i el seu poliment dels miralls i de les lents, per obtenir les distàncies entre ocular i objectiu, etc. Tot aquest esforç ancestral, que avui també es fa a través de l'obra callada i humil dels treballadors iniciats en els cursos, “no universitaris”, de formació professional, cal que sigui “desconstruït” (J. Derrida), “descivilitzat”, per a retornar a la **Pràctica** pura. Cal baixar de l’“**Objecte**” amb estructura estable i una sola dimensió significativa, cap al “**Signe**” que vessa pertot arreu, més enllà dels seus propis límits, cap a la realitat total, que en ésser-ho tot no és res, o és la matèria primera informe de totes les persones i coses, l'estat del nen, que està en el món i no ho sap i que és una persona humana i no ho sap. Nosaltres ara passem aquesta zona pantanosa tot venint del món físic i anant cap al món subjectiu.

Tanmateix aquesta zona pantanosa ha estat estudiada per entesos en els diferents estats de consciència. L’“**Objecte**” i el “**Signe**”, dels quals acabem de parlar, requereixen l'estat dit de vigília; el “**Subjecte**” i el “**Sentiment**”, dels quals parlarem tot seguit, requereixen l'estat de somni adormit o despert. Entre un i altre hi ha dos estats intermedis que vénen a ser el mateix, però l'un d'anada i l'altre de tornada. Tècnicament s'anomenen estat hipnagògic (en grec, *hypnos* [“la son”] i *agogé* [“que condueix a”]), que s'esdevé quan un s'adorm i estat hipnopòmpic (en grec, *pempo* [“treure de”, “enviar fora”]). L'un fa referència a l'adormir-se o a l'ensonyar-se i l'altre al desvetllar-se o a l'eixorir-se. Recomano fer l'exercici de mantenir-se “present” suaument mentre hom s'adorm. Físicament el món es desconstrueix tot solet, les figures es deformen. Si llegeixes, les ratlles paral·leles es creuen entre elles, els llums ballen, tot es va tornant fluid. Alhora, psíquicament, t'envaeix una sensació de pau, un gran plaer i felicitat globals: t'oblides de les sol·licituds i angoixes de la vida, pares de vigilar, cessen de pressionar-te les memòries, les obligacions, els instints, els desigs, les obsessions... Et confies a l'Univers com un nen en braços de sa mare. Aquesta és la gloriosa entrada a la **Pràctica** pura abans de que cap somni et prengui en ses ales. Restes surant a la deriva, fos amb la realitat universal. Aquesta experiència de surar és semblant a la de l'entrada a l'alcohol i a les drogues productores de somnis (hipnòtiques). També és molt interessant anar-se fent “present” suaument en el trànsit de la son a la vigília. Quan hom no porta son endarrerida i les obligacions li permeten alçar-se a l'hora que vulgui, pot experimentar la bella sensació del desvetllament pausat i tranquil. Si no s'estava somniant abans, s'obren els ulls i no se sap ni on es para, ni quin dia ni quina hora és, ni quins lligams familiars, d'amistat o professionals es tenien la nit abans! Si s'estava somniant, sovint es destaca alguna cosa, alguna frase, encara desgavellades o malgirbades, que van prenent forma civilitzada. Quan un se n'ha anat a dormir amb un problema al cap i amb la bona fe d'encomanar-ne la solució

al coixí, es pot despertar amb la solució a la mà. Si l'apunta tot seguit, li resultarà molt útil; altrament, la mig oblidarà i acabarà menyspreant-la com un somni inútil. L'estat corrent més semblant al propi de la **Pràctica** és l'estat de badar, de badoc, de tocat del bolet. Els somnis interiors i les coses exteriors s'interpenetren d'una faisó inexplicable.

113.5. **TEORIA (TEO)** (v. 111.5)

Una vegada hi havia, a la remota Índia, un país sorprenent. El governava un rei molt original: parlava un sol cop l'any, el dia de la festa major del regne. Sortia al balcó del seu palau, envoltat de tots els seus magnats, i deia una sola paraula, amb veu molt forta i un to molt solemne. Se l'havia estat pensant a fons tot l'any anterior. Els legisladors, el cap de govern amb tots els seus ministres, els jutges, l'exèrcit i fins i tot el poble rebien aquesta paraula única amb profund respecte i atenció. Aquella paraula sola, desenvolupada pels alts responsables de la nació, havia de governar-la tot l'any següent. Governar és aplicar l'abstracció més global a la concreció més total que sigui possible. Aquell rei, en vista de com anava el seu país, seleccionava només una paraula, ben general, durant l'any, per a regir-lo l'any vinent.

Tot l'Orient, fins ben a prop nostre, ha estat cercant, segles i segles, una paraula única que expliqui i governi tot l'Univers creat. Els grecs clàssics anomenaren *logos* aquesta paraula talismà, i cabdalment *logos* significa (SGT) “paraula”. És famós l'inici de l'evangeli de Jesús, segons Joan: “En el principi era la Paraula”. Isaac Newton passà a la història per haver reunit sota una mateixa fórmula –forma petita–, la de la gravitació universal, tot allò que passa sota la lluna (món subllunar) amb tot allò que passa sobre la lluna (món supralunar), però es deixà moltes coses fora. Avui, des d'Einstein, s'està treballant per la fórmula única universal, o fórmula del camp unitari que ho expliqui tot, absolutament tot. Einstein fracassà; ho intentà Paul Dirac amb el mateix resultat; d'altres han progressat una mica. Cada cop es van perdent magnituds pel camí, que es revelen simplement derivables de les altres, més fonamentals. Sospito que el dia que s'arribi a la gran unificació, la fórmula haurà estat buidada de tot contingut: no dirà res. Al 100% de forma abstracta hi correspon el 0% de matèria concreta. Una cosa semblant es pot dir de les estructures polítiques i jurídiques (SGT). El rei només diu una paraula i resulta, segons els grecs, que la paraula que diu és “paraula”!

Explica una altra història, aquesta vegada de l'Egipte, que el faraó era investit de tots els poders; però, com que la democràcia exigeix la separació dels poders, el faraó fingia separar-los de la següent manera: quan feia de cap militar brandava l'espasa, quan feia de gran sacerdot enlairava la creu ansada, quan feia de jutge suprem agitava les disciplines i els assots, quan feia de legislador suprem ensenyava el codi legal i quan feia de cap de govern prenia a la mà un bastó de comandament. Arribat el gran dia de la festa major d'Egipte el faraó convocava el poble a la gran esplanada davant de palau a la capital del regne. En el moment culminant de la festa, sortia envoltat de glòria i tots es prosternaven de genolls i amb el cap a terra. Aquell dia sortia abraçant tots els distintius del poder alhora. Però en aquell dia esplendorós, el faraó no podia exercir cap poder i restava mut una bella estona, fins que entrava de nou a palau sense haver dit res. La plenitud de la forma és la no-forma. Talment que en algunes constitucions modernes, el rei, cap de l'estat, és irresponsable: ho figura tot, ho re-presenta tot, però no és res.

Aquest és el contingut (?) radical del territori de la **Teoria**, “espectacle”, “representació”, “delegació”, “especulació”, “consideració” (vegi's “teorema”), del grec *thea* “vista”, “aspecte”, “lloc dels espectadors” (vegi's “teatre”) i *horáo*, “veure”, “mirar”, “observar”, “comprendre” (vegi's “panorama”). També es parla d'“epistèmica”, “la posició més alta”, del grec *epi-* (“al damunt”) i *-sístemi* (“estar posat” “estar fonamentat”). La posició més alta d'on es veu tot, la globalitat dels significats no és cap “**Significat**”. Al capdamunt de l'abstracció ja no queda res: “*En el monte no hay camino, porque para el justo no hay ley*” (Joan de la Creu). No hi ha res de la realitat concreta, però hi és tota la realitat abstracta, la ment. I què és la ment si no és res? La ment és tan misteriosa com la realitat no mental. Si és impossible d'entendre la realitat sense gens d'enteniment, també és impossible de trobar la realitat de la ment sense gens de realitat. A més a més, la ment mira, pensa i, per consegüent, no pot ser ni mirada ni pensada.

Tractem, però, d'embastar alguna explicació indirecta. Veníem de “**Significat**”. Distingíem els significats, en sentit ampli -els noms comuns, que guardaven relació (referència) amb els objectes físics- i els significats en sentit estricte -pures figures geomètriques, pures fórmules lògico-matemàtiques o pura combinació de formes, sense cap referència al món físic-. Aquest espai abstracte de les matemàtiques ha estat sotmès a un procés de profundització, amb vista a atènyer aquell principi primer del qual derivin tots els teoremes. Però s'ha demostrat que no existeix un principi primer. A prop de la **Teoria**, tot venint de “**Significat**”, hi trobem uns quants axiomes indefugibles i irreductibles a res més senzill. Per

exemple, en el sistema Whitehead-Russell-Hilbert n'hi ha quatre pròpiament dits o de “**Síntesi**” (**SIN**), dos d’“**Anàlisi**” (**ANA**) o operacions (negació i alternació) i dos de sistematització (**SGT**) o deductius (per implicació o substitució). Però, com hem dit, K. Gödel demostrà la impossibilitat d'arribar a una independència del formalisme respecte de la realitat extraformal. Qualsevol forma definida té, ni que sigui minsa, una arrel extraformal. En són exemples les suposicions no formals inevitables: cal poder afirmar, negar, deixar indefinides les coses, cal que hi hagi un univers amb proposicions lògiques, cal poder decidir la veritat, falsedat o indeterminació; “*p* és una proposició veritable”, una proposició estrictament formal, com ho és *p*? Així podem dir que en la **Teoria** ocorre quelcom semblant a allò que succeïa en la “**Pràctica**”. Entrem, com aleshores, en zona pantanosa o empantanegada. En la “**Pràctica**” badàvem; en la **Teoria** també badem. Divaguem en el buit. D'aquesta actitud se'n diu especular, sofrir miratges, deixar-se endur per efectes de mirallets, divagar mentalment. Es poden produir tota mena d'efectes “òptics”, fins i tot paradoxals (Gilles Deleuze) i fins i tot folls, tot i que sovint esdevenen de la més alta utilitat o de la més alta bellesa. La **Teoria** seria un pur mirall, tan net que no tindria ni un bri de pols. S'hi pot reflectir tot, però no té cap imatge pròpia. Al revés, no pot interferir amb imatges pròpies les imatges que reflecteix. Per acabar-ho d'adobar, qui (**SUB**) és la ment? En el meu model cal distingir rigorosament entre ment o **Teoria** i “**Subjecte**” o jo. Ho anirem veient a propòsit del territori que anomenarem “**Sentit**”, que s'interposa entre l'un i l'altre. Cal distingir dues classes de consciència: la consciència espiritual, mig abstracta mig teòrica, i la consciència especulativa, purament teòrica. En el principi era la paraula sense contingut. Els filòsofs antics creien en l'existència d'una ment universal despersonalitzada, que els hinduïstes anomenen *cit* (“l'enteniment”), per oposició a *sat* (“l'ésser”) i *ananda* (“la felicitat”). Averrois (1126-1198), interpretant Aristòtil a la seva manera, postula l'existència d'un enteniment actiu únic i universal, la ment en ella mateixa. Kant la distingeix del “**Subjecte**” empíric amb el nom de “**Subjecte**” transcendental. No és res ni és ningú, però té una força sorprenent per a “pastar”, per a fer jocs de miralls amb la matèria no mental, fins a produir noves estructures materials que mai abans no havien existit en la natura. És la màgica obra de la cultura.

113.6. SENTIMENT (STM)

SENTIMENT, compost de sentir, derivat del llatí d'etimologia desconeguda, i -ment, derivat de “ment”, de la prolífica arrel indoeuropea *men- (“pensar”), podria equivaler, seguint accepcions no gaire usuals, a

“sentir en l’interior”. En l’ús corrent, sentiment forma part d’un paquet de termes com sensació, moció, afecte, emoció, pensament, decisió, acció, convicció, que en el meu model pertanyen a un territori veí, la “**Psíquica**”, que ja explicaré més endavant. Ací empro el terme **Sentiment**, en oposició relativa a “**Sentit**”, que explico en el paràgraf següent, segons un “**Significat**” molt especial. Precedit de la zona pantanosa de la badoqueria “**Pràctica**” (**PRA**), on es perden les objectivitats (**OBJ-SGE**) i les vivències (**STM-SUB**) definides, aquest és un territori conscient, més enllà de la “**Pràctica**” però encara irresponsable, més ençà del “**Subjecte**”. Més enllà de les vivències del psiquisme individual o col·lectiu i abans o per sota de la “coagulació” del jo, trobem l’ànima (**STM**), que no s’ha de confondre amb el ja conegut territori veí de l’ànima (**MTP**). També es parla d’“estat d’ànima”. L’ànima és meva; l’ànima o l’estat d’ànima m’aguanta per sota i, segurament, és anterior al jo. Una imatge hi pot ajudar. Coneixeu el costum pasqual de l’ou com balla? Un brollador emet un raig d’aigua cap amunt. En l’embut de la base s’hi posa la closca sencera d’un ou buidat. El doll l’arrossega cap amunt i, en obrir-se l’aigua com una palmera, manté inestablement l’ou en l’ull de la palmera d’aigua, tot ballant sense parar. El raig d’aigua que empeny cap amunt és el **Sentiment** (**STM**); l’ou buit és el jo (**SUB**), elevat o deixat pel doll del **Sentiment** i el ball esbojarrat de l’ou, el “**Sentit**” (**STT**), que explicaré a continuació. En l’adolescència arriba a madurar, el jo de ple. En la infància domina el **Sentiment** radical a què aquí em refereixo. Aquest **Sentiment** radical puja i galleja en els primers anys de la vida i baixa i s’esmoreeix en els darrers. En la maduresa hi ha temporades de tot: tan aviat ens sentim segurs de nosaltres mateixos, valents i decidits, com atemorits, covards i deprimits. Valor, depressió, optimisme, pessimisme, moral de vencedor, derrotisme, “moral” alta o “moral” baixa són diferents estats d’ànima de puja i baixa del jo. En realitat és pròpiament el doll interior de la vida. Henry Bergson en diu *l’élán vital*, l’alè de la vida. Schopenhauer en diu la voluntat i Nietzsche, la voluntat de poder. El **Sentiment** és un territori d’enfortiment del propi poder. El jo és el poder ple, és la “**Síntesi**” de tots els poders de la “**Pràctica**”, és la sobirania, l’emancipació, la independència. El nen “encara no pot” fer segons què, l’ancià “ja no pot” fer-ho. El mascle conductor d’una horda animal o humana és aquell qui, en les lluites rituals, pot més que els altres. Qui no pot aguantar-se sobre els propis peus no pot assolir una personalitat acceptable. El **Sentiment**, doncs, en el meu model, és allò més profund dels sentiments, és l’emoció profunda, la sensibilitat més fonda, les conviccions més arrelades, les decisions més esforçades. És la vivència del moment culminant de l’orgasme, on tot l’organisme vibra en la seva potència més alta, la de fer éssers semblants a ell, i el més alt lliurament en l’“**Amor**” i la felicitat. Potser també podem identificar aquest país amb l’*id* de Freud, aquell inconscient individual o col·lectiu (K. Jung) que ens

governa, per dessota, en bona mesura, la vida de l'*ego*, com el brollador governa el ball de l'ou. Als joves els en sobra i sovint el malbaraten; els vells en són deficients. Wilhelm Reich és mestre en aquest tema. Entre moltes altres consideracions, avisa que en l'educació dels nens hauríem d'ensenyar a administrar l'energia radical que és el **Sentiment**, energia resultant de la suma de totes les petites energies generades per les neurones, del nostre sistema nerviós, una a una. Aquestes neurones van fabricant energia a tant per minut. Si no parem compte i en gastem més que no pas en produïm, vindrà el desànim, la “depre”, l'abúlia. Cal saber estirar l'energia “fins a final de mes”, com els diners de la mesada. La natura és sàvia i ha posat una assegurança contra despistats: la son. Aquesta regenera l'energia esgotada. Si el somni (despert o adormit) és propi del territori veí de l'“**Art**” (**ART**) ja estudiat, la son és pròpia del **Sentiment** exhaust. Cal no confondre'ls. Els sistemes socials, polítics, econòmics, religiosos, culturals, despòtics, temen la potència, d'arrel profunda i per tant incontrolable des de fora, de les noves generacions de joves, i fan mans i mànigues per a afeblir-la. Talment com el *rejoneador* fa amb el brau: cal dessagnar el jovent. L'excés de televisió fa el jove passiu i abúlic; l'excés de publicitat directa o indirecta, sobretot pel cinema, fa el jove capriciós i contemplat. La droga compulsiva trinxa els seus nervis; les emocions fortes desgasten llur capacitat de lluita. Gustos rebuscats, audiovisuals trepidants i vociferants, gestos de ball semiepilèptics, velocitats suïcides, modes sofisticades i manipulades, substitució de la realitat per la virtualitat i de l'esforç per l'acte digital de prémer una tecla. Fins que apareixen agressives tribus urbanes mentalment desballestades i passives masses urbanes mortalment avorrides. Vigilem les malalties del **Sentiment**: l'animositat i el desànim.

113.7. SENTIT (STT)

En l'apartat anterior ja he fet referència a l'etimologia de SENTIT. Aviso, també ací, que dono a la paraula un “**Significat**” especial, no precisament el més estès en l'ús corrent. Estudiem els dos camins per on arribem a **Sentit**:

De la banda del “**Sentiment**” i del “**Subjecte**”, **Sentit** fóra allò que se sent i, per tant, pertanyeria a l'àmbit de la “**Psíquica**” o al del “**Sentiment**”, que són àmbits concrets, pràctics. Doncs no. El “**Significat**” del terme **Sentit** emprat aquí és abstracte, teòric, mental. Ha de restar clar. Si pugem de “**Sentiment**”, hem d'entendre **Sentit** com un acte de l'enteniment, que tracta de copsar la intel·ligibilitat del “**Sentiment**”. Avui dia és moda parlar

de la intel·ligència del “**Sentiment**”. El “**Sentiment**” és gairebé no mental, però el **Sentit** és la mentalització, la consciència empírica (**SUB**) clara (**STT**) del “**Sentiment**” (**STM**). És, a més, la sublimació ideal del jo. Deia, en parlar del “**Subjecte**”, que es podia assimilar a l’ou com balla: el doll d’aigua fóra el “**Sentiment**”; l’ou, el jo, i les giragonses i saltirons del ball, el **Sentit**. També deia que Freud podria assimilar el nostre “**Sentiment**” al seu *id*, al seu inconscient, al món dels somnis, i el nostre “**Subjecte**”, al seu *ego*, al jo personal. Sembla que també podria assimilar el nostre **Sentit** al seu *superego*. Però ell hi dóna un “**Significat**” més social: per a ell, el *superego* és l’autoritat familiar o social que imposa a l’*ego* la seva llei, que frenarà els impulsos de l’*id*. Ací vaig per un altre camí tot i que hi té relació. El **Sentit** fóra més aviat l’*ego*, no en **Sentit** freudià, sinó en **Sentit** actual de jo inflat que té quan, per exemple, diem “aquest home té un *ego* insuportable”. Tanmateix, l’adolescent –*l’enfant terrible* –, per imperatiu biològic és en edat de fer quallar el seu jo per damunt del seu “**Sentiment**”. Tracta, doncs, d’autoafirmar-se davant pares, mestres i adults en general. I sovint ho fa exageradament. Fa trepes o escamots on s’emmiralla en el seu líder; porta absurdament per sistema la contra als grans. Ortega i Gasset deia: “Una de les formes de seguir és perseguir”. Perquè t’obeeixi aital adolescent, només cal manar-li tot al revés de com ho volem! En rigor, podem dir que el **Sentit**, en tant que mira a “**Subjecte**” (**SUB**), és la imatge de mi que tinc jo, tant si és bona com si és dolenta. I, més, en el centre estricte del seu territori (**STT**), és la imatge que tinc de l’ideal del meu jo o la del meu jo ideal.

De la banda del “**Significat**” i de la “**Teoria**”, en el curs del tercer anell, venim de “**Significat**”, tot passant per “**Teoria**”. I heus ací que l’ús corrent del terme **Sentit** sol ser el mateix que el del terme “**Significat**”. “No entenc el “**Significat**” o el **Sentit** de tal paraula”. En “**Lògica**”, *non sense* (“no sentit”), vol dir “no significatiu”. Doncs tampoc. En *Globàlium*, tots dos conceptes estan rigorosament distingits. No són mai sinònims: “**Significat**” pertany a l’àmbit de l’objectiu, mentre que **Sentit** pertany a l’àmbit de la subjectivitat. També ha de restar clar. Si venim de “**Significat**”, hem d’entendre **Sentit** com un acte del “**Subjecte**”, que tracta de copsar la intel·ligibilitat d’una definició significativa. El “**Significat**” és gairebé no subjectiu; però el **Sentit** és la interiorització, la consciència transcendental (**TEO**) clara (**STT**) del “**Significat**” (**SGT**). Les definicions significatives són estructures mortes que reposen en les pàgines dels diccionaris i enciclopèdies o, avui dia, en immenses bases de dades. I quan les llegim, l’enteniment actiu, únic i universal d’Averrois, o el “**Subjecte**” transcendental de Kant les prenen i les traspassen al nostre enteniment particular, on cobren **Sentit**, on esdevenen clares i lluminoses, on esclaten, on viuen. Un acudit és una estructura significativa objectiva. Qui l’explica,

en acabat, es queda mirant els nostres rostres d'oients: “L’heu entès o no?” Aquest entendre o no entendre el “**Significat**” és el **Sentit** o “no **Sentit**”. Es tracta d’un entendre-hi, d’un contingut mental florit en el cap, en l’interior del “**Subjecte**”. Un “**Signe**” que indica que això és així és que, si l’acudit és bo, esclafim en una rialla. La base de dades de la col·lecció Gavín d’acudits ni riu ni plora. En els còmics, aquest concepte s’expressa per una bombeta que s’encén sobre el cap d’un personatge. La mateixa situació es presenta davant una endevinalla, davant una metàfora o al·legoria o davant de qualsevol obra d’“**Art**” (**ART**) que tingui gràcia.

Si hem explicat que l’enteniment (**TEO**) de la realitat, abstracte i teòric s’oposa a la intuïció (**PRA**) de la realitat, concreta i “**Pràctica**”, i, a través de tots dos arribem a la realitat completa real – mental o ontològica-, ara podem avançar en l’enteniment de l’enteniment. Des de “**Teoria**” tenim un enteniment que mira cap a l’“**Objecte**”, en el territori del “**Significat**”, que anomenaré “raó”, “racionalitat”, i un enteniment que mira cap al “**Subjecte**”, en el territori del **Sentit** i que anomenaré “intel·ligència”. És molt interessant la distinció, perquè al nord occidental, des de la Revolució Francesa i, encara des de la Il·lustració, un segle abans, tenim entronitzada com a deessa la raó. La Il·lustració, la modernitat, l’*Aufklärung*, la racionalitat són sinònims d’allò que vull dir. Una munió de lògies masòniques i altres societats semisecretes foren fundades per promoure la revolució de la raó enfront de l’estatus anterior – *l’ancien régime* -, ple dels prejudicis ancestrals del pensament religiós i del poder polític absolut. A part que els revolucionaris francesos entronitzessin la deessa Raó a *Nôtre Dame* de París, sobretot Kant, l’insigne filòsof, l’entronitzà al capdamunt del saber filosòfic: “la raó pura” i “la raó pràctica”. Fins i tot arribà a postular que la llibertat és el seguiment de la racionalitat. No hi ha lloc aquí per fer una crítica equilibrada de la modernitat, ara que sembla que ja hem passat a la postmodernitat. Només ofereixo un parell de consideracions nuclears. La raó es governa pel principi de no-contradicció: “ $2 + 2 = 4$ ”, “home és animal racional”. En canvi, la intel·ligència es governa pel principi de sí-contradicció: “ $2 + 2 \neq 4$ ”, “els teus ulls són dos lliris de mel”. Si emprem un fàcil formalisme, direm que la raó funciona així: “ $A = A$ ”, “una cosa és ella mateixa” (principi d’identitat), o bé “ $A \neq \text{no } A$ ”, “una cosa no és igual a una altra cosa” (principi de no-contradicció). Són principis apaivagadors, esmorteïdors. En canvi, la intel·ligència funciona així: “ $A \neq A$ ”, “mai no hi ha dues coses estrictament iguals” (principi de no-identitat), o bé “ $A = \text{no } A$ ”, “cada cosa porta dintre la seva pròpia contradicció” (principi de sí-contradicció). Són principis inquietants però vivificadors. Intel·ligència, ve del llatí *inter-* i *-legere* (“llegir entre línies”),

llegir precisament allò que no es diu o fins i tot el contrari del que es diu. No s'entén el **Sentit** sense fer servir la intel·ligència.

113.8. SUBJECTE (SUB) (v. 112.5)

En els cursos de doctorat s'oferia una línia titulada “Les construccions del **Subjecte**”. La vaig seguir per impugnar-la. On s'és vist de construir el **Subjecte**? Us imagineu construir una flama o un remolí d'aigua? Sembla que la mentalitat dominant era estructuralista. S'estudiava l'obra *Els mots i les coses. Una arqueologia de les ciències humanes* del filòsof francès Michel Foucault (1926 – 1984). Ens entreteníem en el joc de miralls que era el seu comentari de *Les menines* de Velázquez. Molts filòsofs, científics, se solen perdre en un laberint quan intenten estudiar el **Subjecte** des de la raó, des de l'estructura, des de la construcció o el muntatge. El jo raona, estructura, construeix, munta; però ni és raonable, ni estructurable, ni construïble, ni muntable. Per què demanar a la “**Ciència**” la raó del **Subjecte** quan ella és una pura creació d'aquest? La Bíblia sentència amb el màxim grau de condemna la idolatria: adorar l'obra (els ídols) de les pròpies mans. El **Subjecte** fa la “**Ciència**”. Com la “**Ciència**” construirà el **Subjecte**? Parlant amb poca precisió, si de cas, el **Subjecte** s'autoconstrueix. Els hegelians són feliços de dir que el **Subjecte** s'autoposa. I en això li donen una categoria quasi divina, l'aseïtat, en llatí *a se*, que vol dir que és causa de si mateix. Tampoc no es pot dir així. En sentit “vertical”, entre “**Sentiment**” i “**Sentit**” és quelcom més que l'*ego* freudià. Sembla que aquest veu el jo sense llibertat com el resultat mecànic entre les pulsions inconscients instintives de l'*id* i les pulsions socials imposades del *superego*. El jo és molt més que això: és l'autodecisió, l'autonomia, la sobirania. Pot triar, més enllà de desigs i il·lusions, d'instints i imposicions; es pot oposar a l'instint i es pot revoltar contra la imposició. Aquest és el seu misteri. En sentit “horitzontal”, entre “**Art**” i “**Metapsíquica**” és més que l'*atman* hinduista, deslligat, sí, de les coses d'aquest món però absorbit pel *brahman* transcendent. Tanmateix, dins la seva capacitat electiva, no pot elegir sense lligar-se a l'elecció (**ART**), ni pot elegir-se com a ésser lliure (**MTP**); és obligat a ser lliure, esclau de la seva pròpia llibertat. Per això la llei física no l'ateny; és necessària. I només l'afecta la llei moral, cabdalment perquè la pot saltar. Així esdevé misteriosament, com diu Gabriel Marcel, persona responsable i lliure. En el curs de doctorat suara esmentat, el professor Jaume Mascaró centrà la seva matèria en l'estudi de la tesi implícita en l'obra de Diderot *La paradoxa del comediant*, escrita en 1769. La tesi entusiasma els responsables del teatre anglès i alemany. Lessing el publicà en 1830. La paradoxa consisteix en el fet que un bon

comediant, com més distanciat estigui del paper que representa, millor el representarà. El comediant ha de ser tan perfectament actor que pugui fer emocionar tant com vulgui sense emocionar-se gens. També segueixen Diderot, Engel, el preceptor del fill de Frederic II i primer director del teatre de Berlín, i el famós actor i director dramàtic rus Stanislavskij. Més tard s'enfronten els paradoxistes *versus* els contrapadoxistes, que excel·leixen sobretot en les escoles d'interpretació de Hollywood. Aquests darrers obligaven l'actor a esborrar el seu jo i identificar-se amb el paper. Per a Diderot, l'actor –i tots som actors en la pròpia vida- s'amaga en la serenitat íntima darrere la seva representació:

Com el sol s'amaga darrere la muntanya

així jo m'amago darrere la meva creació.

(Krishnamurti)

Dalí, el gran comediant, una vegada fou preguntat: “Per què dueu aquest bigoti tan engominat i aparatós?” I respongué: “Perquè, mentre la gent es fixa en el meu bigoti, jo, darrere, puc fer la cara que em doni la gana.” El jo autèntic és perfectament lliure en el seu interior i, a fi de bé o no, és el gran Simulador. I el “**Sentit**”, expressió abstracta del jo, esdevé la gran Simulació, la ficció, la imaginació, la invenció, la gran Mentida (“A = no A”, “A ≠ A”). “Mentida” ve etimològicament de “ment”. És l'acte mental lliure per excel·lència. S'ha de ser molt intel·ligent per a ser bon mentider. Per això deia que del “**Subjecte**” cal esperar la gràcia i no la veritat. Aquesta és una revelació (en grec, veritat és *alétheia* “desocultació”) de l’“**Objecte**”. D'un autèntic “**Subjecte**” se'n pot esperar qualsevol cosa, bona o dolenta. El casament per ver “**Amor**”, amb totes les seves conseqüències, és una autèntica aventura de llibertat de resultats absolutament imprevisibles. La responsabilitat, també exigible, ningú no ens assegura que representarà aquelles decisions que nosaltres preveiem adequades. La mateixa cosa cal dir del fet de tenir i educar verament els fills: també ells són una aventura. I no oblidem que hem de propiciar persones i no fills a imatge i semblança dels pares o dissenyats per ells. Fins i tot la més lleu comunicació o el més curt diàleg amb l'altre és també una petita aventura. Per què, sinó, cerquem conversa amb algú altre? Si sabíem d'antuvi què ens dirà, per què cal conversar? Els ordinadors “conversen” entre ells sense que cap dels dos no tingui “jo”, però el contingut del seu “diàleg” és previsible, si no previst. És molt versemblant la tesi neurològica de la metgessa de Lió, Thérèse Brosse, proposada en el seu llibre *Consciència – Energia*. En el pol més avançat de l'evolució cerebral dels vertebrats, que els simis tenen només de forma rudimentària i

que l'home posseeix ben desenvolupat, hi ha un centre que recull no solament tots els *inputs* i emet tots els *outputs* de l'organisme sencer, sinó que, a més, fa de centre suprem de tots els altres centres. Ella afirma que quan estem centrats en aquest pol tot en el cos humà s'arregla. És molt probable que aquesta àrea, situada en el lòbul pre-frontal, coincideixi amb l'àrea darrera a madurar en l'infant, l'àrea 48 de Brodmann, situada exactament darrere de les protuberàncies, popularment anomenades banyes, del front. Per sota li arriba tot el món emocional i instintiu; per sobre li arriba tot el patrimoni de memòria cultural, i d'aquesta surten les decisions en totes les direccions. És indignant però comprensible que els cirurgians, fins ben entrat el segle XX, practiquessin la lobotomia (ablació del lòbul prefrontal) als malalts greus d'esquizofrènia (la malaltia dels massa intel·ligents). Aquesta àrea té una peculiaritat intrigant, que motiva que hagi estat qualificada entre les poques "àrees silencioses" del cervell. No té cap nucli ni cap centre especialitzat director de res. Si un cirurgià punxa un centre cerebral determinat, el cos respon mitjançant l'òrgan corresponent. Ací el cos no respon; anatòmicament és una regió estructuralment buida del cervell. El **Subjecte**, on tot s'acull i tot es decideix... és buit!

113.9. L'ESFERA DELS TRES ANELLS

(v. 111.9, 112.9, 134.7, FIG. 1.4)

En el nostre triple viatge en ziga-zaga hem arribat a cobrir tota la superfície de l'esfera, com si es tractés del globus (R2) terraquí. Per ajudar-nos a imaginar-la dibuixada en un full de paper o en una pantalla d'ordinador –és una superfície (E2) en un espai de tres dimensions (E3) –, els geògrafs han ideat moltes formes de projecció. Ací, seguint costums inveterats de la meua infància, he optat per la clàssica projecció en dos hemisferis (fig. 1.4). Dos hemisferis vol dir dues semiesferes, el resultat de partir l'esfera pel mig com una taronja i posar totes dues parts en el pla, l'una al costat de l'altra. No oblidem que una esfera és irrepresentable en dues dimensions (E2): sempre es deforma d'alguna manera. En el nostre cas s'ha aixafat i, per consegüent, s'ha reduït la part central bombada de cada hemisferi. Cal evitar els enganys d'aquesta i de totes les projeccions planes de l'esfera. Per exemple, encara que no ho sembli, les distàncies **TEO-FEN-PRA**, **SUB-NOU-OBJ**, **TEO-SUB-PRA**, etc., són exactament iguals. Aquestes distàncies les mesurarem en graus de circumferència. **TEO-FEN = TEO-OBJ = 90°**, **TEO-FEN-PRA = TEO-SUB-PRA = 180°**. No oblidem tampoc certs convencionalismes d'aquesta representació, que ens solen passar desapercebuts pel costum d'usar-los des de petits. Són coses formalment irrealment que en l'esfera de E3 són ben reals. Per exemple,

el punt **OBJ** val igual per a tots dos hemisferis, però la resta de punts de les circumferències exteriors semblen doblats i no ho són en realitat. **TEO** és al nord, repetida en tots dos hemisferis i, tanmateix, els dos punts **TEO** són el mateix, talment un explorador que arriba al pol nord per Sibèria, si vol travessar-lo i anar més enllà, no cau de la Terra, perquè el dibuix de l'hemisferi s'acaba, sinó que entra pel pol nord de l'altre hemisferi i avança cap al Canadà. En el nostre cas, el trajecte fóra **SIN** (Sibèria) - **TEO** (pol nord) - **ANA** (Canadà). Podríem fer la mateixa observació a propòsit de tots els altres punts de la circumferència externa de cada hemisferi. Observeu que tots són punts repetits però simètrics (la sèrie de l'esquerra, inversa a la sèrie de la dreta). El cas més detonant, tot i que ens passa desapercebut, és el de **SUB**. Els dos punts iguals estan màximament oposats, un a esquerra i un a dreta, i, això no obstant, en la realitat són el mateix punt, i un vaixell que navegués pel Pacífic, cap a ponent **ART**→**SUB**, sense caure del planeta, entraria per llevant **SUB**→**MTP**, sense recórrer l'enorme distància que marca en el dibuix. Veiem, doncs, que, si observem aquestes convencions, un viatjant sobre els dos hemisferis mai no surt més enllà d'aquests. Malgrat que es vegi per fora més paper blanc, aquest espai no existeix; tot passa dins dels dos hemisferis, que és, cadascun, diferent de l'altre en tots els seus punts interiors i que són els mateixos punts doblats en les circumferències exteriors, circumferències ideals, fruit del tall del ganivet en l'operació de projecció, que no existeixen en la realitat de l'esfera. L'esfera és finita, té una àrea determinada, $4\pi r^2$, quatre vegades 3'1415... multiplicat pel quadrat del radi de l'esfera. Arquímedes (287-212 aC) estava tan orgullós del descobriment d'aquesta fórmula, que volgué que possessin una esfera en el seu epitafi. L'esfera no és infinita. Si el radi val per exemple un decímetre, la superfície total val 12'5 decímetres quadrats. Però l'esfera és il·limitada. Amb aquesta paraula vull dir que cap viatger que la creui en qualsevol direcció no trobarà mai una frontera que digui: "aquí s'ha acabat l'esfera".

Hem arribat al final del primer capítol de la descripció del model *Globalium* menor. Bo i partint de trajectes que semblaven rectes, hem assolit la construcció d'una esfera amb sis punts cardinals (**P1**) impresos en color verd: 1) centre **FEN**, 2) nord **TEO**, 3) sud **PRA**, 4) est **OBJ**, 5) oest **SUB** i 6) anticentre **NOU**. L'essencial d'aquest model és que he escollit aquests sis punts cardinals i no d'altres i segons el "**Significat**" que els he volgut donar (axiomàtics). La utilitat que es derivi d'aquest model serà el tribunal que sentenciarà si la tria ha estat encertada. Per assegurar llur "**Significat**" dins aquest model els he explicat dues vegades cada un, una en cada un dels dos anells en els qual participen. Hem localitzat, a més, entre cada dos punts cardinals, uns punts intermedis (**P2**) impresos en color

negre, en nombre de dotze, la definició dels quals depèn dels dos cardinals (P1) que emmarquen cada punt (P2) negre:

1. “**Experiència**” (EXP): “Fenomen pràctic”.
2. “**Anàlisi**” (ANA): “Fenomen teòric”.
3. “**Amor**” (AMO): “Noümen pràctic”.
4. “**Síntesi**” (SIN): “Noümen teòric”.
5. “**Ciència**” (CIE): “Fenomen objectiu”.
6. “**Art**” (ART): “Fenomen subjectiu”.
7. “**Metafísica**” (MTF): “Noümen objectiu”.
8. “**Metapsíquica**” (MTP): “Noümen subjectiu”.
9. “**Signe**” (SGE): “Objecte pràctic”.
10. “**Significat**” (SGT): “Objecte teòric”.
11. “**Sentiment**” (STM): “Subjecte pràctic”.
12. “**Sentit**” (STT): “Subjecte teòric”.

Observem que, per imperatius de la sintaxi, en la definició hi ha primer un substantiu i després un adjectiu. Aquest fet torça lleument el “**Significat**” de la definició cap a un cantó privilegiat, el del substantiu. Per exemple, de “**Ciència**” n’hauríem pogut dir, segons el model, “**Objecte** fenomènic” i hauríem donat prioritat a “**Objecte**” sobre “**Fenomen**”. En rigor, en el model no s’afavoreix ni una definició ni l’altra. Qui governa el model no és la sintaxi a la qual estem acostumats, sinó la parataxi, la juxtaposició sense preferències dels dos termes de la definició: “**Ciència**”: “**Fenomen – Objecte**”. Totes dues definicions sintàctiques, inverses entre elles, en serien mers casos particulars.

En el capítol següent introduiré un refinament del model, el qual obrirà pas a vuit punts (P3) més, que imprimirem en vermell, la definició dels quals constarà de tres termes, perquè dependrà dels tres punts cardinals –no en línia recta- que, tot formant triangle equilàter, els emmarquen. Veurem també que cada punt vermell queda encara més estretament encerclat en un triangle de tres punts negres. Admetran, doncs, una segona definició triàdica derivada, més estricta. A partir d’ara anirem més enllà dels trajectes dels tres anells i tractarem l’esfera com un tot, practicable en totes les direccions.

Podria, en un llibre més llarg, estudiar l’esfera polaritzada en les tres posicions possibles: **PRA** - **TEO**, **FEN** – **NOU**, **OBJ** – **SUB**. Per mor de la brevetat, l’estudiaré de conjunt però polaritzada en **PRA** (sud) – **TEO** (nord), potser influït per la geografia terrestre, on el planeta Terra es troba girant sobre un únic eix sud–nord. Una darrera advertència. Cada territori es pot definir de dues maneres: a) per l’àrea que ocupa, segons els límits

amb els territoris veïns, que és com ho hem fet fins ara, i aleshores el conjunt sembla un mapa polític d'estats, i b) pel nucli central de cada territori, lligat directament per les seves relacions lineals amb els altres, i aleshores el conjunt sembla un mapa de carreteres o de trens entre ciutats. El segon és més manejable i és el que faré servir d'ara endavant. Tanmateix, un sempre es pot construir l'àrea estesa entorn de cada nucli amb els límits exactament a mig camí dels nuclis veïns. I dic "a mig camí" perquè una altra de les suposicions d'aquest model "pluralista" és que cada terme val igual que qualsevol dels altres... democràcia filosòfica contra l'absolutisme dels filòsofs jerarquitzadors.

**12. DESCRIPCIÓ DE LA
RESTA DE CATEGORIES (8)
DEL MODEL MENOR**

121. VISIÓ DE CONJUNT

121.1. DE DIVUIT A VINT-I-SIS TERMES (v. 111.9, 112.9, 113.9) (FIG. 1.5/6)

A propòsit de la situació exacta de les diferents categories que van sorgint, excuseu-me que m'estengui una mica per explicar-vos unes petites nocions de geometria esfèrica, que, d'altra banda, ja coneixeu, si sabeu manejar-vos amb la bola del món, i que serviran per anar-nos avesant a relacionar els conceptes filosòfics amb la topologia esfèrica de Riemann (R2/E3):

Primerament cal veure l'esfera punxada i determinada o fixada pels sis punts cardinals (6P1), agrupats de dos en dos, segons tres coordenades:

x) “Teoria” TEO (+00) (v. 111.5, 113.5)

 “Pràctica” PRA (-00) (v. 111.4, 113.4)

y) “Fenomen” FEN (0+0) (v. 111.1, 112.5)

 “*Noümen*” NOU (0-0) (v. 111.8, 112.8)

z) “Objecte” OBJ (00+) (v. 112.4, 113.1)

 “Subjecte” SUB (00-) (v. 112.5, 113.8)

Vegi's la fig. 1.5a. La mateixa esfera, en forma de dos hemisferis plans, vegi's en fig. 1.5b. “Cardinal” ve del llatí *cardine*, que en català vol dir

“polleguera”, cada un dels punts on s’aguanta al marc i per on gira una porta. El model s’aguanta en si mateix i pot girar per aquests sis punts.

A continuació, si unim, de dos en dos els sis punts (P1) (Fig. 1.6), tindrem l’esfera dividida en vuit triangles esfèrics equilàters, com palesa la fig. 1.5c. Els triangles esfèrics mostren certes diferències respecte dels triangles plans clàssics que vam estudiar a l’escola. Els seus costats -encara que alguns per l’efecte de la perspectiva, ho semblin- no són rectes; són arcs de les circumferències màximes (meridians, equador, etc.) que es puguin traçar en l’esfera, que com veiem està funcionant de pissarra (R2). I la suma dels seus angles interiors no val dos rectes (=180°) com passa en els triangles clàssics, ans val més (>180°). En el nostre cas es tracta d’uns triangles esfèrics equilàters, on cada costat és un arc de 90°; per tant el perímetre val 270°. I cada angle interior és format per línies perpendiculars, val doncs també 90°, i llur suma 270° > 180°, segons fig. 5d. Dos triangles esfèrics equilàters, que tinguin un costat comú, formen una figura que s’anomena fus esfèric, com es veu en fig. 1.5e.

Després cal situar els dotze punts (12P2) (Fig. 1.6) intercalats al bell mig, entre cada dos punts cardinals (fig. 1.5f):

1. “**Experiència**” **EXP** (-+0) (v. 111.2): “**Fenomen** pràctic”.
2. “**Anàlisi**” **ANA** (++0) (v. 111.3): “**Fenomen** teòric”.
3. “**Amor**” **AMO** (--0) (v. 111.6): “**Noümen** pràctic”.
4. “**Síntesi**” **SIN** (+-0) (v. 111.7): “**Noümen** teòric”.
5. “**Ciència**” **CIE** (0++) (v. 112.2): “**Fenomen** objectiu”.
6. “**Art**” **ART** (0+-) (v. 112.3): “**Fenomen** subjectiu”.
7. “**Metafísica**” **MTF** (0-+) (v. 112.6): “**Noümen** objectiu”.
8. “**Metapsíquica**” **MTP** (0--) (v. 112.7): “**Noümen** subjectiu”.
9. “**Signe**” **SGE** (-0+) (v. 113.2): “**Objecte** pràctic”.
10. “**Significat**” **SGT** (+0+) (v. 113.3): “**Objecte** teòric”.
11. “**Sentiment**” **STM** (-0-) (v. 113.6): “**Subjecte** pràctic”.
12. “**Sentit**” **STT** (+0-) (v. 113.7): “**Subjecte** teòric”.

Els triangles esfèrics corresponents prenen la forma de la fig. 1.5g, on s’hi pot inscriure un altre triangle equilàter més petit de 60° de costat. Així com la definició dels sis punts cardinals havia de ser triada pel filòsof sota la seva estricta responsabilitat, ara ja la màquina, com hem vist en 113.9, forneix una definició automàtica de cada un, formada per la unió gramatical (nom substantiu – nom adjectiu) dels dos punts cardinals que l’emmarquen. Exemple: «“**Art**”: “**Fenomen**” subjectiu».

I, finalment, detectem un espai buit al centre de cada triangle regular, que, segons descripció, que farem en els capítols següents, omplirem amb vuit nous punts (8P3) (Fig. 1.6) de color roig: “**Psíquica**”, “**Tècnica**”, “**Ètica**”, “**Mística**”, “**Estètica**”, “**Lògica**”, “**Ideica**”, “**Mítica**”. Vegi’s la fig. 1.5h. Els triangles esfèrics corresponents prenen la forma de la fig. 1.5i, on el centre (P3) és encerclat per un triangle major amb tres P1 de vèrtexs i per un triangle menor, capiculat amb el gran, amb tres P2 de vèrtexs. Aquests nous punts seran definits automàticament pels tres punts cardinals que els encerclen (P1), però també, i potser millor, pels tres punts de segon ordre (P2) que els encerclen de més a prop:

- 1.- “**Psíquica**” **PSI** (-+-) (v. 124.1): “**Fenomen** pràctic subjectiu”, o bé “experiència amb sentiment artístic”.
- 2.- “**Tècnica**” **TEC** (-++) (v. 123.1): “**Fenomen** pràctic objectiu”, o bé “experiència de signe científic”.
- 3.- “**Ètica**” **ETI** (--+) (v. 125.1): “**Noümen** pràctic objectiu”, o bé «“**Amor**” de “**Signe**” metafísic».
- 4.- “**Mística**” **MIS** (---) (v. 126.1): “**Noümen** pràctic subjectiu”, o bé «“**Amor**” amb “**Sentiment**” metapsíquic».
- 5.- “**Estètica**” **EST** (++-) (v. 124.2): “**Fenomen** teòric subjectiu”, o bé «“**Anàlisi**” amb “**Sentit**” artístic».
- 6.- “**Lògica**” **LOG** (+++) (v. 123.2): “**Fenomen** teòric objectiu”, o bé «“**Anàlisi**” amb “**Significat**” científic».
- 7.- “**Ideica**” **IDE** (+++) (v. 125.2): “**Noümen** teòric objectiu”, o bé «“**Síntesi**” de “**Significat**” metafísic”.
- 8.- “**Mítica**” **MIT** (+--) (v. 126.2): “**Noümen** teòric subjectiu”, o bé «“**Síntesi**” de “**Sentit**” metapsíquic».

Vegeu, en la fig. 1.6, com a resum del que he dit fins ací, els vint-i-sis punts, fins ara situats i definits en l’esfera del *Globàlium* menor. Hi veureu, en línies de punts, la xarxa de “carreteres” o de relacions entre els diferents punts. Sempre se cerca el trajecte més curt. Evidentment es podrien seguir camins més llargs. També veureu, en línies contínues de color groc, les fronteres del territori de cada punt o “capital” que limiten amb els territoris

dels punts veïns. Més endavant (v. 123/126) aniré explicant detalladament els darrers vuit punts roigs, o de tercer ordre. Però abans he de fer encara unes quantes reflexions sobre el conjunt dels elements del model menor.

121.2. ELS QUATRE FUSOS ESFÈRICS VERTICALS (FIG. 1.7)

Recordem que un fus esfèric, segons es veu en la fig. 1.5e, és un parell de triangles esfèrics que tenen un costat comú (134.5 [B]). La nostra esfera es pot dividir, per exemple, de sud (**PRA**) a nord (**TEO**), en quatre fusos esfèrics iguals (fig. 1.7), compost cadascun de dos triangles esfèrics iguals, amb transicions suaus entre ells. No cal dir que en comptes de tallar de sud a nord es podria tallar de centre (**FEN**) a anticentre (**NOU**) o d'est (**OBJ**) a oest (**SUB**), segons els tres eixos (x, y, z) de coordenades, o d'altres moltes maneres, amb igual resultat de quatre fusos esfèrics iguals. En el nostre cas, els costats dels fusos són dos meridians (cercles màxims que passen pels pols). I són uns meridians insignes: coincideixen amb el primer i el tercer dels nostres anells del primer capítol (v. 111, 113), i els costats, que parteixen en dos triangles esfèrics equilàters cada un dels quatre fusos i que formarien l'equador de l'esfera, componen el segon anell del primer capítol (v. 112). Els quatre punts secundaris (4P2) del segon anell: **CIE**, **MTF**, **MTP** i **ART**, són respectivament el centre de cada fus. A sota i a sobre de cada un d'aquests centres hi ha un punt terciari (**P3**), que és centre de cada un dels dos triangles esfèrics equilàters de cada fus; talment que, com a eix definatori de cada fus, trobem una tríada (**P3** – P2 – **P3**) vertical rectora, com una espina dorsal de cada fus que, en tots els casos, comença en **PRA** i acaba en **TEO**. Aquesta espina vertical rectora de cada fus és emmarcada, a dreta i a esquerra, pels dos migs anells esmentats i coneguts. Els quatre fusos, que tractaré en els paràgrafs següents (v. 123/6), cobreixen tota l'esfera. Tanmateix, per lligar-los tots bé per baix (sud) i per dalt (nord), començarem per una visió conjunta dels inicis dels quatre fusos des del sud, la “**Pràctica**” (v. 122) i acabarem bo i reunint el nord dels quatre fusos en la “**Teoria**” (v. 127). Cada fus és un ample i allargassat territori amb característiques pròpies, és un àmbit especial de la realitat completa simbolitzada en el nostre model, al qual li donarem el seu nom definatori. A partir del centre de cada fus (P2) i fins als dos centres triangulars (2**P3**), és plenament vigent la definició pròpia, expressada en el nom del fus. Cap als costats i cap als pols llur “**Significat**” es va difuminant i transformant en una altra cosa, veïna dintre dels límits i estranya, més enllà. El cercle (segon anell) màxim que inclou aquests quatre punts secundaris, centres dels quatre fusos, és l'equador de l'esfera. I podríem dir que aquests quatre punts divideixen l'esfera en quatre grans àrees culturals, vorejades pel sud

pràctic i pel nord teòric, que representen molt generalísticament les quatre grans mentalitats dels humans:

Primer fus: proper occident europeu-africà: fenòmens físics (**TEC** – **CIE** – **LOG**).

Segon fus: proper orient semita i eslau: fenòmens psíquics (**PSI** – **ART** – **EST**).

Tercer fus: “oest llunyà” del nord–sud americà: les coses (**ETI** – **MTF** – **IDE**).

Quart fus: extrem orient de grocs, hindús i malais: la transcendència (**MIS** – **MTP** – **MIT**).

Si les atribucions no són del tot exactes per les influències, cruïlles i migracions de tota mena, sí que aquesta gran classificació es pot prendre com a guia aproximada d'unes mentalitats que poques vegades han estat compreses les unes per les altres. Aquest model presenta quatre cares que miren en direccions oposades i que, per consegüent, generen incomprendiments radicals mútues. El conegut concepte anomenat “dialèctica de civilitzacions” ha resultat històricament més aviat un camp de batalla, una font inescapable de guerres entre civilitzacions que es desconeixen i es menyspreen les unes a les altres. I, pel que es veu, no sembla que aquest trist panorama hagi de canviar aviat. Aquest model afirma la potència igual de totes quatre i, en substituir una figura quadrangular, *propícia a les confrontacions*, per una circumferència (el segon anell) que ensenya a passar insensiblement de l'una a l'altra sense cap mena de reduccionismes, funda la pau en la varietat localitzada, en la genuïnitat de les diferents creacions humanes i no en l'uniformisme, l'imperialisme, l'aculturació o la barreja massificada de tot amb tot en qualsevol lloc o, pitjor, a tot arreu. La circularitat (111.9) del meu plantejament fa transcendir la meua mateixa classificació en quatre mentalitats. Podríem dividir el cercle en sis o en seixanta mentalitats perfectament diferenciables. Si he dividit el territori circular en quatre –i en aquests quatre- territoris mentals, és, d'una banda, per obtenir una intel·ligible però senzilla visió de conjunt, i, d'altra banda, per lligar-me a referències de la realitat concreta per fugir de l'idealisme i amb el consegüent risc d'errar-la, que assumeixo. Espero altres aportacions-classificacions més adequades a la realitat concreta que la meua. Aquest és senzillament un petit primer pas; però no renuncio a demanar la condició de diferenciació genuïna en un lloc, comunicable, mitjançant transformacions adequades, amb altres fets diferencials veïns o

llunyans. Seguint el sistema automàtic del model, defineixo i poso títol a cadascun dels quatre fusos de la següent faisó:

Per l'equador els quatre fusos tenen, com a frontera entre ells, quatre punts primaris o cardinals (4P1): **FEN**, **OBJ**, **NOU**, **SUB**.

La línia **EXP** – **FEN** – **ANA** és analítica (½ anell primer).

La línia **SGE** – **OBJ** – **SGT** és estructural (½ anell tercer).

La línia **AMO** – **NOU** – **SIN** és sintètica (altre ½ anell primer).

La línia **STM** – **SUB** – **STT** és vivencial (altre ½ anell tercer).

Entre 1) i 2) hi ha l'espina **TEC** – **CIE** – **LOG** del primer fus que es defineix com a analítica d'estructures (v. 123).

Entre 4) i 1) hi ha l'espina **PSI** – **ART** – **EST** del segon fus que es defineix com a analítica de vivències. (v. 124).

Entre 2) i 3) hi ha l'espina **ETI** – **MTF** – **IDE** del tercer fus que es defineix com a sintètica d'estructures (v. 125).

Entre 3) i 4) hi ha l'espina **MIS** – **MTP** – **MIT** del quart fus que es defineix com a sintètica de vivències (v. 126).

121.3. ELS QUATRE PRINCIPIS DE L'ENTENIMENT ABSTRACTE (FIG. 1.8)

Els quatre fusos, que ens ocuparan en els següents paràgrafs i seran estudiats detalladament (fig. 1.8), es regeixen per quatre principis, que també seran aprofundits en el lloc que correspon a cadascun. Ací només vull fer unes consideracions de caràcter general. La ment es dedica a formar-se imatges o models reduïts de la realitat concreta, molt variats, segons conveniència, gust, necessitat o creativitat lliure. Des dels orígens grecs de la història de la filosofia, es produí un debat aferrissat entre dues posicions antagòniques a l'hora de buscar un principi únic que expliqués totes les construccions i generacions mentals. D'una banda, es dreçà Parmènides, (137.2) al qual jo donaria el renom de “el dogmàtic”, que postulà el principi abans esmentat: “allò que és, és” (principi d'identitat) i “allò que és no pot no ser” (principi de no-contradicció). Encara es pot dir

d'una altra manera: “entre allò que és i allò que no és no hi ha cap altre terme mitjà” (principi del tercer terme exclòs). D'una altra banda, es dreçà Heràclit, al qual donaren el renom de “l'obscur” i que jo batejaria com “el dialèctic”, que sentencià, contràriament a Parmènides, un contrapincipi que deia: “tot flueix”, “no et banyes dues vegades en el mateix riu”, “les coses són i no són” (principi de sí-contradicció). Potser aquests dos iniciadors i els seus deixebles immediats arribaren a una mena d'empat. Hi havia encerts i dificultats en les dues posicions enfrontades. La constància de les coses i de les seves diferències avalava el posicionament de Parmènides; la inconstància, el moviment, la transformació d'unes coses en unes altres avalava el posicionament d'Heràclit. Altres filòsofs intervingueren. Aristòtil, amb la seva gran autoritat, s'inclinà matisadament a favor de Parmènides, i tota la filosofia posterior fins als nostres dies conserva aquesta inclinació d'horror envers la contradicció. A l'enunciat matusser de Parmènides del principi de no-contradicció: “allò que és no pot no ser” hi afegí “amb les mateixes condicions i a la vegada”.

Successivament o bo i canviant l'angle d'observació d'una cosa, aquesta pot esdevenir una altra. Aquest és un tema central, com veurem en el capítol següent, en el nostre model. Dogmàtica o dialèctica? Aquells grecs primerencs fugien de llur pròpia prehistòria “Mítica” i transcendent (NOU). No sabien gaires coses del “Subjecte” (SUB); es debatien entre els esdeveniments (FEN) i les coses (OBJ), les coses quietes i els esdeveniments mòbils. Aristòtil tractà sobretot de posar ordre a les coses. A no és B. Clar. Però A verda és o no és A roja? Per a Aristòtil són dues A diferents, pel canvi de condició o d'accident. I l'A d'abans i l'A de després, són també diferents? Segons Aristòtil, sí. No ho serien si l'A d'abans es pogués superposar en el temps a l'A de després i esdevenir simultànies en el temps tot i ser diferents en el temps. “Absurd!”, exclamaria Aristòtil. Oi que a nosaltres també ens sona a absurd? Això és degut al fet que tots estem contagiats del dogmatisme de Parmènides i d'Aristòtil. Però l'argument no val, perquè “absurd” vol dir “transgredir el principi de no-contradicció”, i això és cabalment allò que volíem demostrar. No es pot invocar un principi, el de no-contradicció (o horror envers l'absurd) per a fonamentar aquest mateix principi. Aquests principis primers, de què estem parlant, simplement es posen: hi creus o no hi creus. I el nord occidental no solament creu majoritàriament en el principi de no-contradicció, sinó que fins i tot l'ha constituït base i eix del seu coneixement més preuat: la “Ciència”. La “Ciència” no és “Ciència” si no es pot expressar en llenguatge lògic-matemàtic, però aquest llenguatge té com a condició l'observança de la més estricta no-contradicció. Els teoremes físico-matemàtics són la col·lecció més formidable d'afirmacions sempre vertaderes o no mai contradictòries: “Allò que és, és”, “Allò que no és, no és”.

És interessant de fer una petita excursió etimològica. Quan Aristòtil digué que una cosa i la seva negació no podien donar-se a la vegada, aquesta locució, “a la vegada”, en grec pren la forma de *háma*. L’arrel indoeuropea ancestral és *sem-. La s s’ha transformat en h (esperit aspre o “h” aspirada) i la e en a. En etimologia indoeuropea, el ball de les vocals no és gaire important; les consonants (que també poden ballar dintre d’uns límits), en canvi, són més importants. En aquest cas *sm- són les consonants de l’arrel o ètimon. Així, doncs, en un primer moment, *sm-, a més de donar *háma*, en grec dóna *simul* (“a la vegada” en llatí), com també *semel* (“una vegada”), d’on deriven els catalans “*simultani*” (“a la vegada”) i “*ensem*” (“junts”): “Li donà el plat i el vas *ensem*”; el francès té *ensemble* (“junts”); l’italià, *insieme*; l’anglès, *same* (“mateix”, “igual”, “idèntic”); l’alemany, *zusammen* (“juntament”); etcètera. Però totes aquestes arrels barregen la coincidència espacial amb la temporal. Excepcionalment, alguns idiomes reserven l’arrel *sm- per a la coincidència espacial i en tenen una altra per a simultaneïtat: “*ahora*” en català; *gleichzeitig* en alemany. Ara bé, aquesta arrel, malgrat el seu significat d’identitat i constància dogmàtica inicial, aviat fou obligada per la tossuda realitat a transformar-se en arrel dialèctica. Ja en el grec *homós*, *hómoios* evoluciona d’“igual” i “idèntic” cap a “semblant”. D’ací surt, en català, “*homònim*”, “*homòleg*”. També en llatí l’arrel evolucionà de significat: *similis* passa de significar “igual” a significar “semblant”. Així, en català, tenim “*semblança*” i “*similitud*”. La vida, que és moviment, té tanta força que ha sacsejat la incommovible columna de la identitat i l’ha convertida en semblança, en aproximació o allunyament suaus del “sí, sí” i del “no, no”, cap al “sí, però” i cap al “no, però”, amb la mateixa (i constant?) arrel *sm-! I fins i tot el “**Significat**” de *sm- evoluciona cap a la falsedat de la semblança en paraules com “*dissimular*”, “*simulació*” i “*simulacre*”. Tanco l’excursió etimològica.

El principi de no-contradició, base de les estructures (**OBJ**), estès a altres àmbits, força la realitat sencera per convertir-la en realitat només objectiva. I no tota la realitat és objectiva, ni de bon tros. El nord occidental amb el seu cientisme tortura la realitat sencera per fer-la cabre en els seus esquemes. Els resultats són els conflictes, les desigualtats, la degeneració, la contaminació, l’exhauriment de recursos, etc., del nostre planeta, talment que en el meu model, al nivell d’explicació actual, disposa de quatre principis en comptes de disposar només d’un. Es poden classificar en dos apartats: A) no-contradició i B) sí-contradició. El primer, la no-contradició objectiva (**SGT**) ja l’he explicat a bastament (v. també 111.9 i 113.3). L’oposat, la contradicció subjectiva (**STT**) és difícil d’explicar amb les paraules d’un discurs clàssic “seriós”. A 113.7 ho he explicat

poèticament. L'exponent més il·lustratiu del principi de sí-contradicció és la metàfora literària. Una proposició metafòrica ajunta ensems i alhora i sota el mateix aspecte una cosa i la seva negació: “Els teus ulls són dos lliris.” El nen petit, quan juga a trens assegut en una cadira posada del revés, amb el respall davant, fa “xu-cu-xuc”. Allò és ensems una cadira i un tren. I el nen sap entendre-ho perfectament; és l'adult el qui no ho entén. I fa veure, tot prenent per enze el nen, que s'oblida que allò és també una cadira. No es tracta solament, com en temps dels grecs, d'explicar el moviment, els esdeveniments no constants (**FEN**). Si observeu l'ús continuat que fan de la metàfora els literats, els nens, els salvatges (homes i àguiles ensems), veureu que no es mouen en l'àmbit físic, on impera el principi aristotèlic (**A**), ans en àmbits subjectius (**SUB**). L'autèntic “**Subjecte**”, com dirien els físics quàntics, és una “superposició” constant de contradiccions, altrament estem confonent “**Subjecte**” amb “**Objecte**” (v. 112.5 i 113.8). Però en l'equador del meu model hi ha dos camins per a passar de l’“**Objecte**” al “**Subjecte**”, i són el “**Fenomen**” (111.1, 112.1) dels detalls superficials de la vida i el “**Noümen**” (111.8, 112.8) de la unió profunda de la vida. Així podem distingir (fig. 1.8a) els quatre principis de l'enteniment abstracte, que anirem explicant en el paràgraf corresponent:

No-contradicció (**SGT**):

Aa) Principi d'identitat (**ANA-SGT**): I. Analítica d'estructures abstractes (**CIE-LOG**): 1. “Cada part és ella i no una altra”.

Ab) Principi de totalitat (**SGT-SIN**): III. Sintètica d'estructures abstractes (**MTF-IDE**): 3. “El tot és la suma de les parts més les seves relacions”.

Sí-contradicció (**STT**):

Ba) Principi d'alteritat (**STT-ANA**): II. Analítica de vivències abstractes (**ART-EST**): 2. “Cada part afecta el tot”.

Bb) Principi d'holicitat (**SIN-STT**): IV. Sintètica de vivències abstractes (**MTP-MIT**): 4. “El tot és en cada part”.

121.4. ELS QUATRE PRINCIPIS DE LA INTUÏCIÓ CONCRETA

Malgrat que l'aplicació del model a les diferents àrees civilitzatòries del planeta Terra (v. 121.2) sembli una mica forçada, és difícil de rebatre que la història de la filosofia nord-occidental des dels grecs fins al segle dinou s'ha dedicat sobretot a la ciència (occidental) i a l'abstracció (nord). El debat, esmentat en el paràgraf anterior sobre els principis fonamentals de la realitat mentalitzada, s'ha referit sempre a l'enteniment de principis abstractes, aplicables a categories abstractes (10, segons Aristòtil; 12, segons Kant). El mateix punt de partida de la “**Ciència**”, el “**Fenomen**”, encara que ho vulgui ser, no és praxi pura, com volien els científics; és un 50% pràctic i un 50% teòric. Només a partir de mitjan segle dinou, pensadors com Marx, Freud, Nietzsche, Husserl, Heidegger, etc., es fan antiidealistes i comencen a investigar els fonaments concrets del món, que a l'Àfrica funciona des de sempre, “la Terra del Món”, com diria Heidegger, tot i que sempre desgraciadament des d'un punt de vista abstracte. Però ja comencen a mirar cap avall. El mot principi es pot entendre com a frase mental i és com l'hem emprat suara; però també es pot entendre com a realitat bàsica: “L'omeprazol és el principi actiu del medicament que et recepto”. Cal, doncs, preguntar també a la intuïció quina és la base concreta del món sencer. Heidegger deia que els idealistes sempre cercaven grans idees rectores del món, que anomenaven “categories”. Ell comença a buscar les grans bases concretes rectores del món, que anomenarà “existenciaris”, els principis pràctics i concrets. Antinoumènic i antisubjectiu, Heidegger troba dos existenciaris bàsics: *in-der-Welt-sein* (“ser-en-el-món”) i *Sein-zum-Tode* (“ser-per-a-la-mort”). El primer caracteritza la seva visió objectiva del món des de la “**Pràctica**” (SGE) i, tot i ser tràgic (“vomitats al món”), aquest existenciari fonamenta el gruix dels fets pràctics de la vida humana nord-occidental. El segon caracteritza la visió subjectiva del món des de la “**Pràctica**” (STM), i aquest sí que és tràgic i prou: “destinats a morir”, “perdre la condició de <<ser-en-el-món>>”. Només veu el “**Subjecte**” com a negació de l’“**Objecte**”. Altres civilitzacions no ho veuen així. Si en les civilitzacions sud-orientals es diu “mort mística” del fet pràctic de desempallegar-se no del món físic però sí de les esclavituds que ens lliguen a aquest món, és per a oferir una altra vida, un altre món. El món físic objectiu és un món d'estructures, de lleis, de necessitat; el món de l'esperit subjectiu és un món de vivències, de decisions, de llibertat. Hi ha, doncs, en el nostre model, al nivell d'explicació actual, quatre principis en comptes d'un de sol. Es poden classificar també en dos apartats: A) necessitat i B) llibertat. En l'equador del meu model hi ha dos camins per a passar de l’“**Objecte**” al “**Subjecte**”, i són el “**Fenomen**” dels detalls superficials de la vida i el “**Noümen**” de la unió profunda de la vida. Així podem distingir (fig. 1.8c) els quatre

principis de la intuïció concreta o els quatre estats de consciència “Pràctica”, que anirem explicant en el paràgraf corresponent:

A) Necessitat (**SGE**):

Aa) Principi de vigília (EXP-SGE): I. Analítica d'estructures concretes (**TEC-CIE**): 1. “Cal vigilar, perquè cada cosa ocupa el seu lloc i no un altre”.

Ab) Principi de creença (que) (SGE-AMOR): III. Sintètica d'estructures concretes (**ETI-MTF**): 3. “Cal creure que hi ha reunió conjuntada de totes les coses”.

B) Llibertat (**STM**):

Ba) Principi de somni (STM-EXP): II. Analítica de vivències concretes (**PSI-ART**): 2. “Cal somniar que cada cosa es transforma en altres”.

Bb) Principi de deliri o de creença (en) (AMO-STM): IV. Sintètica de vivències concretes (**MIS-MTP**): 4. “Cal delirar o cal creure en la presència del tot en cada cosa”.

121.5. LES CINQ ZONES ESFÈRIQUES DE LA REALITAT MENTALITZADA

De sud a nord, en el mapa de la Terra podem distingir-hi cinc zones (134.5[B]), si més no des del punt de vista climàtic: A) Zona del pol sud, antàrtica o austral, B) Zona del tròpic de Capricorn, austral o meridional, C) Zona equatorial, D) Zona del tròpic de Càncer, boreal o septentrional i E) Zona del pol nord, àrtica o boreal. En el nostre model també s'hi poden trobar aquestes cinc zones, amb transicions suaus entre elles (v. fig. 1.8). Per entendre-les bé, cal adonar-se d'antuvi que les nocions de “conjunt” i “element” són correlatives i extrapolables a diferents nivells. Per exemple: el cos humà té òrgans, aquests tenen cèl·lules, aquestes tenen molècules, aquestes, àtoms... En el cos humà el cos és el conjunt, i els òrgans són els seus elements. Però cada element, per exemple, l'estómac, esdevé un

conjunt els elements del qual són les cèl·lules; cada cèl·lula és un conjunt de molècules elementals; etcètera. Un conjunt, com a tal, es divisible en elements; però en aquest conjunt els elements es consideren indivisibles. Elemental vol dir “indivisible”, mentre que, en la nostra consideració, no passem a considerar com a nou conjunt aquell element. Però els conjunts poden ser de moltes maneres. Quan un conjunt és el resultat d’una organització (p. ex., el cos humà) o d’un muntatge (p. ex., un cotxe) compostos de variats elements talment que esdevenen una realitat unitària nova (indivisible sense destruir-la), automàticament passen a ser un element de conjunts de nivell superior; en canvi, quan un conjunt és el resultat d’una reunió o d’un amuntegament desordenat (amorfo) d’elements repetits (iguals o diferents), aquest conjunt no es pot considerar un nou element de nivell superior. Fetes aquestes observacions, dic el següent:

1) En la zona equatorial (C) se situen els elements (aquí considerats com indivisibles i mixtos: 50% teòrics i 50% pràctics), de qualsevol nivell. En la segona part d’aquest llibre ja distingirem els nivells. Exemples per a tot l’equador: Xarxa de carreteres o teixit epitelial (**OBJ**), aquesta cadira, la Lluna o aquell gat (**MTF**), l’esperit universal o l’èsser o la natura (**NOU**), la meva o la teva ànima (**MTP**), jo o tu (**SUB**), una emoció estètica o un afecte, teu o meu (**ART**), un esdeveniment o fet puntual (“atòmic”, segons Ludwig Wittgenstein) (**FEN**), l’enunciat d’una llei física (**CIE**).

2) En la zona del tròpic de Càncer (D), d’una manera gradual, de sud a nord, del més particular al més global, se situen els conjunts abstractes homogenis, corresponents a l’amuntegament conceptual dels elements del punt de l’equador corresponents. Exemples per a tot el tròpic de Càncer: Sistema, definició de diccionari o d’enciclopèdia (**SGT**), filosofia, categoria (**IDE**), saviesa universal, *cit, citta* (**SIN**), teogonia, cosmogonia, llegenda (**MIT**), el meu o el teu enginy (**STT**), caràcter, estil, moda (**EST**). Qualitat, quantitat, accidents, descripció (**ANA**), matemàtiques, física (**LOG**). Cal observar que els elements idealitzats en un conjunt abstracte eliminen les seves diferències inevitables en la “Pràctica” i prenen aspecte homogeni (v. 111.3). A l’escola ens deien que només es poden sumar quantitats homogènies; tres pomes i dues peres no es poden sumar. Però si les homogeneïtzem, sí: tres fruites i dues fruites fan cinc fruites. La tecnologia vol aplicar a la “Pràctica” l’estandardització pròpia de la “Teoria”.

3) En la zona del tròpic de Capricorn (B), d’una manera gradual, de nord a sud, del més particular al més total, se situen els conjunts

concrets heterogenis, corresponents a l'amuntegament fàctic dels elements del punt de l'equador corresponents. Exemples per a tot el tròpic de Capricorn: estructura anatòmica concreta (**SGE**), espècie concreta, conjunt real d'individus (**ETI**), caritat universal ("ontològica", segons Gabriel Marcel) (**AMO**), comunió, èxtasi (**MIS**), ànim, força vital (**STM**), temperament (**PSI**). Procés, història (**EXP**), fisiologia concreta, ofici (**TEC**). Cal observar que els elements existents reals, no idealitzats en un conjunt concret, sempre preserven llurs inevitables diferències en la "Pràctica" i prenen aspecte heterogeni. No trobareu mai dues forquilles, o dos cotxes o dues persones, iguals (v. 111.2). La tecnologia vol aplicar a la "Pràctica" l'estandardització pròpia de la "Teoria"; però els enginyers, oficials, treballadors, sempre topen amb excepcions en barems de correcció, perquè cap fórmula abstracta no és capaç de controlar la inacabable varietat del món concret; cap planeta no segueix, en la seva trajectòria, les clàssiques el·lipses keplerianes; els altres planetes en moviment relatiu sempre canviant pertorben el fàcil dibuixet teòric d'una el·lipse.

4) En la zona del pol sud (A) van confluïnt els diferents conjunts concrets heterogenis, cada cop més totals, fins a arribar al conjunt total de la realitat concreta per excel·lència, centrat en la "Pràctica" pura (**PRA**). A la nostra mentalitat li costa de veure allò que Hegel va anomenar l'"universal concret". Una cosa és un universal abstracte, p. ex., "cavall", que abstreu d'aquests animals llurs peculiaritats concretes que els individualitzen i només veu l'aspecte comú de cavall que tots ells tenen, i una altra, reunir en una esplanada convenientment ampla tots els cavall existents en el món, amb totes les seves diferències. Doncs la "Pràctica", el pol sud del nostre model, és el conjunt concret de totes les realitats concretes de l'Univers. I això, que sembla tan estrany, és reivindicat pels científics més moderns com a punt de partida de tota "Ciència". Diuen: "L'única dada experimental encara no manipulada per la "Ciència" és tot l'Univers en bloc!" En el tròpic de Capricorn, la ment comença a pertorbar la "Pràctica", aïllant uns conjunts heterogenis dels altres, falsejant o, si més no, simplificant una realitat bàsica que els té tots interconnectats. Després, la ment, en el tròpic de Càncer, llima les diferències dels elements dins de cada conjunt per convertir-los en homogenis.

5) En la zona del pol nord (E) van confluïnt-hi els diferents conjunts abstractes homogenis, cada cop més globals, fins a arribar al conjunt global abstracte per excel·lència, centrat en la "Teoria" pura (**TEO**).

Per la via “**Lògica**”, han intentat de fer cim Peano, Russell, etc., amb la seva “**Lògica**” formal moderna o logística. Però ja hem vist que la part de la realitat que cobreix la “**Lògica**” és petita, comparada amb la realitat completa tal com ara nosaltres som capaços d’abastar amb el nostre entendre (136.2). Cal fer un esforç major. Els últims avenços de la “**Teoria**” general de sistemes (Bertalanffy, Klier) reconeixen, més enllà de la gramàtica “**Lògica**”, la necessitat d’una gramàtica “**Estètica**”, filosòfica o “**Mítica**” per a abraçar en un conjunt global tota la realitat (136.2). Podríem dir que qualsevol llenguatge intenta envoltar la realitat amb les seves xarxes. En qualsevol llenguatge, la dependència de cada “**Significat**” de la resta dels significats (principi de totalitat) fa impossible (hermetisme, confinament) el seu aprenentatge, a un que l’ignori, mentre no disposi de relacions d’elements interiors amb elements exteriors al llenguatge que li siguin coneguts (clau interpretativa). Així podem dir que cada llenguatge o sistema global i purament formal de signes té una estructura formal interior, gairebé sempre inconscient, que és autosuficient, que se sustenta en ella mateixa sense ajudes exteriors, com els estels en el firmament (W.W.Quine). I cada llenguatge té una sèrie més o menys gran de ponts que lliga elements formals interiors amb referents reals exteriors que fan útil, convenient i agradable aquella estructura purament formal en la vida corrent o en les àrees més especialitzades. El nostre model global és “**Teoria**” pura; intenta encetar la investigació conscient de l’estructura formal comuna (?), implícita en els diferents llenguatges. Però també és “**Teoria**” aplicada a diferents àmbits del coneixement i, en especial, al vast món de la filosofia o “ciència de tot”, com la definia Aristòtil.

122. EL POL SUD: **LA PRÀCTICA**

Heus ací un resum del que he dit fins ara. Les vint-i-sis àrees de l’esfera es construeixen a partir del pol sud que anomenem **Pràctica (PRA)**, que podem definir com el cordó umbilical de la ment amb la realitat concreta. És la llavor real concreta d’on veiem sorgir les àrees restants.

El model es tanca amb el pol oposat, el nord, que anomenem “**Teoria**” (**TEO**) i que constitueix la visió sintetitzadora global abstracta de la realitat.

Els “paral·lels” es vertebren a partir de les següents oposicions (servint-nos del model geogràfic):

- Totalitat / Globalitat (els pols, sud i nord).
- Singularitats (equador) / Conjunts (els tròpics).
- Heterogeneïtat (tròpic de Capricorn) / Homogeneïtat (tròpic de Càncer).
- Concret (hemisferi sud) / Abstracte(hemisferi nord).

Els “meridians” defineixen constants significatives aplicables a les àrees afectades:

- Analítica (món d’aparences, complexitat, diversificació, manifestació).
- Estructures (constants, elements estables, en si, objectivitat).
- Sintètica (concentració, unió, integració, profunditat).
- Vivències (intimitat, decisió lliure i responsable, subjectivitat).

Els “meridians” delimiten els quatre principis bàsics teòrics i pràctics del model:

A) Els dos primers principis, tant teòrics com pràctics corresponen respectivament a la figura i a l’espai físics:

a) Teòrics:

- Principi d’identitat (figura física): Cada part és ella i no una altra.
- Principi de totalitat (espai físic): El conjunt és la suma de les parts més les seves relacions.

b) Pràctics:

- Principi de vigília (figura física): Cal vigilar perquè cada cosa ocupa el seu lloc i no un altre.
- Principi de creença (que) (espai físic): Cal creure que hi ha reunió conjuntada de totes les coses.

B) Els dos principis següents, tant teòrics com pràctics, corresponen respectivament a la figura i a l’espai anímics:

a) Teòrics:

- Principi d'alteritat (figura anímica): Cada part afecta el conjunt.
- Principi d'holicitat (espai anímic): El conjunt és en cada part.

b) Pràctics:

- Principi de somni (figura anímica): Cal somniar que cada cosa es transforma en altres coses.
- Principi de deliri o de creença (en) (espai anímic): Cal delirar o cal creure en la presència del tot en cada cosa.

Vegem en l'esquema de conjunt (fig.1.8) tot allò que hem anat dient.

122.1. EL NUCLI DE LA PRÀCTICA (v. 111.4, 113.4, 121.5) (FIG. 1.10)

Podem acostar-nos nuclearment a aquesta àrea (fig. 1.10), ja explicada anteriorment (en el primer i tercer anell), definint-la com a llavor original (infància, innocència) i fruit final (ancianitat, segona innocència) de la ment humana. És realitat fructífera que va cap a la ment abstracta, potencialitat pura, i en torna totalitat concreta. Dóna realitat a l'hemisferi sud del nostre model mental, en oposició a l'hemisferi abstracte, dominat per la “Teoria” (v. 127). Es troba entre les vivències subjectives i les estructures objectives, entre les anàlisis fenomèniques i les síntesis noümeniques, equidistant d'aquestes posicions oposades. Podem trobar-la, en brut, en el pensament infantil i primitiu i en el de l'ancianitat sàvia i senzilla.

Etimològicament, el mot **Pràctica** prové, en darrer terme, de l'arrel indoeuropea *pr-: produir, depassar, dur més enllà, traspasar. Les paraules derivades d'aquesta arrel indiquen activitat, concreció, aplicació i són d'us corrent als nostres dies: praxi, pragmàtica, etc.

L'esclat, l'expansió d'aquesta llavor de potencialitat pura, *omni-potent*, defineix les dimensions imprescindibles d'una activitat mental fecunda (fig. 1.10) i, en conseqüència, les dimensions d'una educació equilibrada de l'infant, sense negar les preferències culturals pròpies del territori on es viu.

La **Pràctica**:

- 1.- És el punt de partida de totes les experiències, de la varietat, diversificació i distinció fenomèniques i heterogènies de la realitat. (“**Experiència**” – “**Fenomen**”).
- 2.- És l’origen de totes les activitats d’aprenentatge que s’apliquen a la realitat: girar-se al bressol, posar-se dempeus, caminar, parlar, controlar els esfínters, menjar, llegir, escriure, comptar, etc. (“**Tècnica**” – “**Ciència**”).
- 3.- Aporta el coneixement, propietat i tracte de les coses, la dimensió objectiva de la realitat, la qual resta estructurada per constants independents de la subjectivitat, accepta les resistències que li ofereix. (“**Signe**” – “**Objecte**”).
4. Assumeix responsablement els codis de valors naturals i culturals i aprèn l’obediència a les exigències de la naturalesa i de la convivència social, etc. (“**Ètica**” – “**Metafísica**”).
5. Aprofundeix en les arrels unitàries de la realitat. Descobreix l’alè de comunió a nivell còsmic, practica la fraternitat, és generós, estima. (“**Amor**” – “**Noümen**”).
- 6.- Contempla i obeeix la veu interior, perdona i demana perdó, agraeix la Presència, l’adora i se’n deixa fer presoner, en l’embadaliment místic. (“**Mística**” – “**Metapsíquica**”).
- 7.- És autoviscuda, emocionadament; es viu, se sent autoconscientment. (“**Sentiment**” – “**Subjecte**”).
- 8.- Posa en joc lliure la pròpia sensibilitat, els propis desigs, vivències, sensacions i decisions, més enllà de les coaccions i conveniències de la realitat exterior. (“**Psíquica**” – “**Art**”).

122.2. DES DE LA **PRÀCTICA** CAP A LA **TÈCNICA** O DES DE LA **TÈCNICA** CAP A LA **PRÀCTICA** (v. 123.1)

En el llenguatge corrent acostumem a confondre “**Pràctica**” amb “**Tècnica**”, i totes dues han de ser distingides de “tecnologia”. En grec, “**Tècnica**” volia dir “habilitat pràctica”, i avui, en rigor, de la “**Tècnica**” se n’ha de dir “tecnologia”: carreres tècniques, universitats politècniques. Totes impliquen una bona dosi d’estudis lògico-matemàtics i físics teòrics.

D'ací la terminació en -logia. Talment que nosaltres direm “pràctic” del nen que encara mou les extremitats desordenadament en totes direccions, direm “tècnic” del lampista o el paleta que, sense estudis, és tanmateix molt hàbil en el seu ofici, i direm “tecnològic” de l’enginyer, arquitecte, perit industrial, que van a la “Pràctica” concreta des de l’altura dels seus estudis universitaris. Fetes aquestes precisions, dic que la sortida de la “Pràctica” cap al fus “analítica d’estructures”, que comporta el trajecte PRA - TEC – CIE – LOG – TEO, és, de totes les possibles, la sortida més conreada per la nostra civilització nord-occidental. Per a fer avançar el nen en la seva infància, el criteri a seguir és que aprengui a girar-se al bressol, que aprengui a asseure-s’hi, que aprengui a dreçar-se sobre els peus, que aprengui a caminar, que aprengui a parlar, que aprengui a menjar i a rentar-se, que aprengui a llegir i escriure, que aprengui a comptar... La gran preocupació dels adults que el vetllen, en vista a la seva maduració, és que sàpiga fer moltes coses en el món físic, que sigui molt hàbil: cal dominar el món. I la gran desgràcia de la vellesa és la progressiva pèrdua de facultats i habilitats: cal ajudar el vell, com cal ajudar el nen; només que aquest promet millorar i l’altre, empitjorar. No hi ha cosa pitjor en la vida, per al nostre món que la invalidesa: “Ja no es pot valer. Se li ha de fer tot”. L’infant, en la “Pràctica”, viu en un èxtasi de totalitat, perquè encara no té la pruija de fer això o allò. El vell, en el seu inexorable retorn a la “Pràctica”, també viu en un èxtasi de totalitat, si ja ha abandonat la pruija de fer això o allò; d’altra banda, mentre va perdent les habilitats –com les dents- una a una, se la passa molt malament. Tanmateix, aquestes paraules meves no volen ser una crítica de l’aprenentatge; només ho són del dogmatisme de l’aprenentatge. Aprendre a manegar-se pel món exterior amb destresa i intentar resistir a la pèrdua d’habilitats és cosa bona, i com més temps duri millor, sense forçar la màquina, sense deformar el nen, sense angoixar el vell. Diuen els psicòlegs que per a cada habilitat hi ha un moment òptim diferent d’aprenentatge, abans del qual es deforma el nen i després del qual s’ha deixat escapar la millor oportunitat per al nen. Els escacs i la música diuen que són primerencs. Hi ha el moment de la passió per llegir: cal que aleshores el nen disposi de llibres, tants com en vulgui. Si el nen no aprèn a rentar-se, a endreçar les coses, o no aprèn l’ortografia en el moment oportú, difícilment ho aprendrà més tard. Quan el nen enceta en el moment òptim, sense apressaments ni repressions, una nova àrea de possibilitats, és pres d’una fascinació, d’una joia, d’una facilitat, d’una empena energètica inigualables abans o després d’aquell moment. No sé si serà cert, però hi ha neuròlegs que afirmen que entre zero i quatre anys el nen fabrica neurones en gran excés. Entre quatre i cinc anys la natura retira totes les neurones inútils i deixa només les útils, aquelles que s’estan fent servir. A l’hora de passar comptes, les àrees del cervell no usades pateixen una dràstica reducció de les neurones vagaroses. El nen que ha aprofitat,

sense forçar-les, les seves capacitats òptimes d'aprenentatge restarà amb un dot inapreciable de neurones per a tot allò que s'escaigui al llarg de tota la seva vida. El nen, en canvi, que ha restat aïllat o reprimat, comptarà amb poques neurones després de la reducció i arrossegirà tota la vida una oligofrènia lamentable. Però, si no es pot abandonar el nen, al qual calen moltes hores dels adults perquè li ensenyin el món, sota l'amenaça de l'oligofrènia d'etiologia educacional, tampoc no s'ha d'empentar el nen endavant quan mostra facilitat per una habilitat determinada. La promoció voluntariosa i fins i tot cruel –sovint d'origen patern- d'un nen prodigi sol ser una greu equivocació. El nen es trenca en dos –esquizofrènia-: el nen i el geni. Si, a més, el nen pateix inseguretats en ell mateix, el fàcil triomf de la seva genialitat l'esperona a recolzar-hi més i més, abandonant l'harmònic creixement propi de la infància. Ja el geni fet en la vida adulta sol ser greument deficitari en aspectes diferents del de la seva genialitat; compteu ara què no passarà a l'infant, desequilibrat des de petit, quan sigui gran. La majoria de genis són molt desgraciats. Crec que el millor prodigi per a un nen és la seva educació harmoniosa, tant com sigui possible; un nen avançat o endarrerit acostuma a ser un nen desadaptat. Respecte dels ancians, caldria dir que mantenir-los enganxats voluntàriament a les pròpies habilitats i necessitats també és un error. Tots hem topar alguna vegada amb algun d'aquells treballadors de tota la vida que, quan es jubilen, es moren d'avorriment i de pena perquè ja no valen per a res. Així com hi ha una ascètica psicològica que ens ensenya a negar les nostres esclavituts i dependències per anar cap al terreny del sagrat, també existeix una ascètica de final de vida que ens ensenya a parar en el nostre activisme i a viure la nostra força dins de nosaltres mateixos sense projectar-la a finalitats externes. “Doneu-li això i que s'entretengui”, “Enceneu-li el televisor!” Així el vell arribarà atordit a la mort. El vell ha d'aprendre a parar de moure's progressivament; ni entreteniments; viure el soroll del tic-tac del rellotge que s'havia perdut en l'atrafegada vida adulta, la flaire de l'habitació, dels llençols; el lent moviment de les ombres en la paret al llarg del dia; l'estàtica i solemne presència de l'arbre de la cantonada, que gemega tremolós, amarat de plaer, davant les sol·licitacions eròtiques del ventijol de marina. Cau el dia serenament. Cau la vida serenament: “s'horabaixa”. Cada cop l'activitat del savi ancià esdevé més subtil i passa més desapercebuda, fins que es perd, fosa en la força pura, total i sense objectiu, de l'oceà de la “Pràctica”.

122.3. DES DE LA PRÀCTICA CAP A LA PSÍQUICA O DES DE LA PSÍQUICA CAP A LA PRÀCTICA (v. 124.1)

Si és cosa fàcil comprendre que les coses físiques o tècniques són concretes, sembla més difícil de capir que el món de la interioritat, dels afectes, del psiquisme, sigui també un món concret. I, tanmateix, una emoció, una fantasia, una decisió, una sensació viscudes són realitats ben concretes, encara que no físiques. Podem dir que hi ha un món fenomènic, un món d'aparences evidents, que es pot partir en dos: el món exterior o físic i el món interior o psíquic. Quan ens despertem al matí, tenim el cap ple de realitats concretes psíquiques. A poc a poc es va obrint pas l'inexorable món físic que ens espera "sense contemplacions"; a poc a poc ens situem en l'espai i en el temps, fins ara distorsionats, alterats pels somnis. Tanmateix, tot i anar-nos tornant vigilants, mai no acabem d'abandonar, durant la vigília, el món dels somnis, on es viatja a Nova York o a l'estrella Sírius en un tancar i obrir d'ulls. Cal distingir l'estricta "Psíquica" del seu estudi lògic abstracte, la "psicologia": l'intent de posar "Ciència" "Lògica" i, derivadament, "Tècnica" a la realitat del psiquisme. Acceptada, doncs, l'existència d'aquest món aparent interior, dic que la sortida de la "Pràctica" cap al fus "analítica de vivències", que comporta el trajecte PRA – PSI – ART – EST – TEO, és una sortida tolerada de grat, però amb un cert menysteniment ancestral: "Fill artista, pobre segur". Les habilitats donen diners; els sentiments, no. Al nord-occident, el psiquisme és decoració del món físic, els sentiments compten poc: s'ha reduït sovint l'"Art" a negoci, a publicitat, a disseny comercial, a indústria de l'oci. Sí, les persones tenen interior, però posat que l'interior no és controlable directament des de l'exterior, cal lligar l'interior de les persones a condicions exteriors, sigui la fortuna, la salut, les llibertats, la fama, la droga, el cos, un cotxe o un iot, l'aspecte físic, l'èxit professional, esportiu o mediàtic, etc. S'ha arribat a fer creure que l'interior només és un fantasma de determinats circuits neuronals, que els afectes i els estats d'ànim són pur efecte mecànic d'hormones i neurotransmissors. S'ha esborrat la "Psíquica", que ha estat substituïda per la psicologia i per la psicotècnica. És la reducció del fus d'analítica de vivències al d'analítica d'estructures. Tractem, doncs, d'aprofundir en l'arrel d'on neix aquest fus vivencial. Si l'anterior era el fus dels aprenentatges, aquest és el fus del joc. També aquesta paraula és malmesa pel mecanicisme imperant a les nostres terres. D'antuvi, el joc, fins i tot en els nens, és vist com una necessitat empipadora, que resta temps per a l'aprenentatge. A l'escola hi ha un temps d'esbarjo i unes vacances inevitables, però la doctora Montessori i d'altres ja s'ho enginyaren prou per a convertir el joc en un aprenentatge encobert. Aprendre tot jugant: un engany. Els biòlegs de l'etologia animal sovint ens obsequien amb explicacions del joc dels cadells com a aprenentatge dels

hàbits adults de la cacera, i alguns fisiòlegs ens avisen que els moviments incontrolats dels nens són experiments que fan per a anar adquirint el control dels seus músculs. I és cert: hi ha interacció entre joc i aprenentatge; però no solament a favor d'aquest darrer. De vegades, aprenem quelcom sense finalitat utilitària: “M’agraden els escacs, o m’agrada el tennis”. I de vegades juguem sense finalitat; és el joc pur. Tanmateix, en aquest nostre món d’aprofitats, se’ns ha ficat al cap que joc és sinònim de competició. Cal guanyar, fer gols, fer velocitat, fer diners, fer fama: “Jo sóc un guanyador; tu, un perdedor nat”. És l’última cosa que se li pot dir a algú: perdre i guanyar pertanyen al món de les habilitats tècniques utilitàries. Si l’aprenentatge pertany al món utilitari de l’economia -fer el màxim amb el mínim d’esforç-, el joc pur pertany al món de la llibertat -fer les coses perquè sí-. Si cal alterar-les, s’alteren: convertir el dessota d’una taula en una cova i amagar-s’hi; maquillar una cara fins a fer-la de pallasso, encara que abans fos una cara trista; fer un castell de sorra que la primera onada forta s’endurà, desfet, mar endins; escriure i guardar un vers d’amor dedicat a una noia que ni sap que l’estimo. Que feliç és el minyó que juga lliurement sense fites, sense rècords a batre! El joc pur és pura creativitat –*recreo*, en diuen en castellà-. Si més no, una quarta part de la vida d’un nen hauria de ser joc, ensonyament, vagar i divagar per ampliar el seu espai interior i enriquir-lo de matisos vivencials. Quin encant, un nen enjogassat! I els vells? Jubilació ve de *jubilum*, que vol dir “alegria”, “felicitat”: “Ja sóc lliure”, “ja no he de fixar”. Ja es pot fer el que es vulgui: tot el dia lliure. Desembragues de les rutines obligades; pots somniar despert lliurement, assegut en un banc del parc. He d’avisar, tanmateix, que cal no confondre aquesta llibertat i creativitat interior amb els gustos esclavitzadors, les passions inevitables o els instints automàtics. Tot això últim, plegat, és el resultat de les exigències del món exterior ancorades en el món interior. “Faig el que em don la gana” és un fals joc lliure: “la gana” sol ser un dominador sense entranyes. El món interior del joc requereix desafeccionaments imprescindibles, una mena d’ascètica de despreniment dels lligams amb el món físic i fins i tot amb els altres. Un nen amb massa joguines no pot jugar bé; el presoner d’“**Amor**” no pot jugar de veritat; cal preservar el propi territori de llibertat interior, el “terreny de joc”. I, en l’ancianitat, anar-lo simplificant fins a aprendre a jugar en el buit, com aquell suau *morendo* del famós Moment Musical de Schubert.

122.4. DES DE LA PRÀCTICA CAP A L'ÈTICA O DES DE L'ÈTICA CAP A LA PRÀCTICA (v. 125.1)

Quan emprem la paraula “Ètica”, sovint sinònima de “moral”, pensem en una llista de prescripcions i proscripcions sobre la nostra manera d’obrar. “Ètica” fóra la raó pràctica de Kant, els principis abstractes que cal que governin l’acció. En el nostre model, “Ètica” no vol dir això; és un concepte referit al món concret. No és cap principi imperatiu categòric de l’acció; “Ètica” és allò objectiu, estructural, que és i prou; és el conjunt de les coses inevitables; allò que no canvia perquè no es pot o no es vol canviar: “d’obligat compliment”. Per això és pràcticament oposada a “Psíquica”, el regne de l’exercici de la pròpia llibertat interior. Els principis ètics o morals pertanyen a un altre territori, abstracte, que caldria dir *eticologia*, però per evitar el neologisme, en direm “Ideica” (v. 125.2). Entesa l’“Ètica” així, dic que la sortida de la “Pràctica” cap al fus de “sintètica d’estructures”, que comporta el trajecte PRA – ETI – MTF – IDE – TEO, és una sortida, tan marginal com la sortida “Psíquica”, i en tot cas de pura conveniència, en la nostra cultura nord-occidental. Com de la “Pràctica” en surt el joc pur si es tensa d’una banda, també en surten els valors purs si es tensa de l’altra. En la immensa riquesa de la Totalitat concreta hi trobem, a mesura que es desenvolupa, aspectes vius lliures (els jocs) i aspectes estructurals obligats (els valors). La nostra societat utilitària menysté el joc pur com a inútil, com a no rendible, però també aquesta nostra societat liberal menysté els valors com a destorbs, com a frens de la seva capacitat de maniobra. En realitat, els valors són les fites objectives que marquen els límits de l’economia. Aquests marcs han esdevinguts marginals en el millor dels casos o escombrats en el pitjor. Fins i tot per a l’educació dels nens s’ha incidit en una permissivitat radicalment equivocada. Sempre s’ha dit en pedagogia que l’infant ha de menester unes columnes inamovibles del seu firmament, unes referències fixes. Aquestes referències són els valors: “el foc crema”, “el caire de la taula colpeja”, “el precipici trenca ossos”, “el ganivet talla”. La realitat concreta, com agrada de dir ara als científics per fugir de l’idealisme, ofereix resistències despietades, inexorables: “amb l’interruptor no s’hi juga”, “amb la forquilla no s’hi juga”, “no es traspasa el carrer amb el semàfor en vermell”, “això és massa perillós”. Al nen li calen testimonis: persones que amb llur vida donen fe de la immutabilitat dels valors fonamentals. El nen és molt sensible a aquests testimonis. Fins i tot als adults ens colpeix l’exemple del qui lliura la seva vida en defensa dels valors suprems, superiors al valor que és la vida mateixa. Si la “Psíquica” llibertària omple d’orgull el nen, l’“Ètica” necessària fa el nen humil. I els vells tornen a la segona infància: si la jubilació, quan atrapava els vells lliures del seu treball, els omplia de felicitat, la senectut, quan atrapa els vells encerclats per llurs xacres i

errors, els fa extremadament prudents. La darrera resistència inevitable, el darrer valor incommovible és la mateixa mort. Cal aprendre a estimar la mort com la vida. Prygogine diu que la vida és un equilibri metaestable. La mort és el retorn a l'equilibri estable. És l'estabilitat per excel·lència, és el valor per antonomàsia: "Pensa en la mort i no pecaràs". Si cal valentia, gosadia, per a assumir els valors de la vida des de la infància, encara cal més valor per a assumir la mort. Hegel diu que la moral o l'"Ètica" del senyor és la llibertat que dona en la vida el fet d'haver acceptat la mort amb valentia, amb valor. La moral o l'"Ètica" de l'esclau és viure sempre com mort pel fet de no acceptar la mort per covardia. La nostra civilització ha tractat de diluir la inevitabilitat dels valors purs. Són, diuen, creacions relatives a la conveniència d'una societat determinada. Res de resistent en si. La mort? Val més no pensar-hi, ni fer-ne esment; ja hi ha empreses especialitzades que redueixen al mínim imprescindible l'impacte. No, ancià, la severitat que donen a la vida els teus anys és referència necessària per a tothom, i la teva mort n'és el valor més digne. Segur i amb el cap ben alt, vés, dreturer i inexorable, com el sol a la tarda, cap a la teva posta.

122.5. DES DE LA PRÀCTICA CAP A LA MÍSTICA O DES DE LA MÍSTICA CAP A LA PRÀCTICA (v. 126.1)

La sortida de la "Pràctica" cap al fus "sintètica de vivències", que comporta el trajecte PRA – MIS – MTP – MIT – TEO, és la menys coneguda i, avui, la menys practicada al nord-occident, si més no en l'àmbit de l'església dominant. Perquè, d'altra banda, tota la història de les nostres contrades és farcida de personalitats de gran talla mística i d'escrits en aquesta mateixa direcció. I, en els nostres dies, la doble repressió –de part d'una església imperialista en l'edat moderna i d'una societat laica en l'edat contemporània- soferta per la "Mística", no ha impedit que brolli de mil maneres a través d'il·luminats occidentals i de gurus, mestres i xamans d'altres territoris que ens vénen a ajudar. El camí místic d'eixida de la "Pràctica" és oposat al camí tècnic. Si aquest darrer intenta controlar les coses d'aquest món, aquell intenta deixar-se controlar per la transcendència o, com usualment es diu, per les coses de l'altre món. Si aquest camí malda per conèixer científicament i dominar tècnicament el món físic, aquell malda per contemplar parapsicològicament (metapsíquicament) el món espiritual i deixar-s'hi posseir místicament. A les nostres terres abunden els qui senzillament no creuen en l'altra vida, en el més enllà de les nostres petites sol·licituds quotidianes; d'altres sí que hi creuen, però ho consideren només apte per a pocs selectes; a alguns altres – pocs- no els cal creure-hi, perquè ho saben per experiència interior. A l'Orient, aquesta és la fita de

convergència final de totes les cultures; en canvi, ells no frisen per dominar tècnicament aquest món. És cert que avui dia, amb el “Fenomen” de la globalització, els nord-occidentals hem envaït l’Orient, l’Àfrica i Sud-Amèrica amb les nostres llampants tecnologies. Si en aquest món el temps és tan important, en l’altre no ho és gens. Es parla d’eternitat, i no com a un temps molt llarg, ans com un present sense successió temporal. Això explica que, així com en el món exterior parlem de naixement, infància, vida adulta, ancianitat i mort, en el món transcendent no té sentit parlar d’aquestes coses: un nen contemplatiu, un adult contemplatiu o un vell contemplatiu són pràcticament la mateixa cosa; les petites diferències vénen de llurs respectives històries. En la “Pràctica” ja hi ha una arrel de contemplació que fa al nen un sant o un profeta. Es diu que és un tòpic la innocència dels infants, que són dolents, iracunds, cruels, etc., a part de les tares que traginen per causa de l’herència. Cal dir que el cos dels nens certament és vehicle de bones i males herències. També és cert que els nens, molt afaçonables i amb unes desmesurades ganes d’aprendre, de seguida assimilen el bé i el mal dels adults, ja a partir de llur estada en el ventre de la mare. Però no es pot negar la tendresa, l’encant, la ingenuïtat, l’autenticitat de l’infant, que captiva els adults i que és el principal premi i compensació per a uns pares que tindran cura altruista i sacrificada d’ell anys i anys. Una cosa semblant fa que tantes persones s’enamoren del misteriós atractiu dels animals de companyia: “Aquest gos és més bo que moltes persones”. Quanta gent treu consol d’algun d’aquests animals per compensar els desenganys de la condició humana! Què tenen de fascinant els nens petits i els animalons? Jo diria que, a nivell d’aparença, traspuen integritat, són d’una peça, els pots enganyar; encara no han après la duplicitat i la falsia. Un gos content ho està des de la punta del morro a la punta de la cua; el nen, o plora tot ell, desconsolat, o neda en un mar d’alegria; en l’adult, pot ser que el cor plori i la boca rigui. I aquella integritat superficial és l’expressió de la unió interior de totes les seves parts i d’ell amb la resta de l’Univers. La “Mística” és unidora, integradora, per bé o per mal, sublim o tràgica. L’adult, sobretot el nord-occidental, intenta contínuament d’atreure l’atenció de l’infant cap a això o cap a allò; amb aquesta actitud l’arrenca de la seva unitat profunda, de la seva permanent contemplació bàsica, punt de sortida, punt d’arribada i denominador comú de tota excursió exterior diversificatòria. Aquest món té odi a la “Mística” perquè se li enduu la gent, perquè li roba les ànimes. Per això mata o silencia els profetes. Gairebé ja no en queden, d’aquests enviats de l’altre món; només ens resten els nens, els últims profetes? I Jesús diu: “Si feu callar aquests menuts, hauran de profetitzar les pedres.” Deixem que, com a mínim, una quarta part de la vida dels infants sigui la contemplació, el conreu de la unió i la integritat interior amb els altres i amb tot l’Univers. En la contemplació, cada persona, cada cosa, torna al

seu lloc natural i brolla una felïç harmonia. I, quan arribem al captard de la vida, ja de tornada, fem com fan els hindús, que es retiren dels seus negocis, de la seva família, ja crescuda i col·locada, i es posen a caminar en la més gran pobresa i simplicitat, fins que, quan els falten les forces musculars, s'asseuen enmig del camp a contemplar en la quietud... potser com creix la punta d'una planta; talment estàtues de marbre. A l'Índia, el poble que té la sort de tenir un ancià d'aquests per veí es considera altament honorat i li serveix gratuïtament cada dia el menjar i el beure: una tassetta d'arròs i un vas d'aigua! El vell no diu res, no fa res, no pensa ni imagina res, fins que cau i s'integra amb la mare Terra.

123. ANALÍTICA D'ESTRUCTURES (FIG. 1.11)

Eixits de la “Pràctica” cap a l'ample món, trio, per raons culturals ja esmentades, el fus de la pujada cap a la “Teoria” per la via de la “Ciència”. Cada fus, de nord a sud, cobreix un angle de 180°. És doncs comprensible que el concepte que dóna el nom al fus es compleixi plenament al mig (l'equador) del fus i es vagi diluint cap als extrems. Cal aprendre a pensar d'aquesta manera. Cada concepte és plenament vàlid en el seu centre, però tots tenen una aurèola en la qual es va desdibuixant gradualment el seu contingut. De la primera via que trio en dic “analítica d'estructures” (fig. 1.11). L’“analítica” és el meridià de l'esquerra, que ja tenim conegut: 1) “Pràctica” (PRA) (111.4, 113.4), que per a l'exercici de la “distinció” va cap a 2) l’“Experiència” (EXP) (111.2), que per l'establiment de les “diferències” va cap al 3) “Fenomen” (FEN) (111.1, 112.1), que per l'hàbit del “discerniment” va cap a 4) l’“Anàlisi” (ANA) (111.3), que per l'esforç de “classificació” va cap a 5) la “Teoria” (TEO) (111.5, 113.5). Forma la part fenomènica del primer anell (111), i, tant en l'aspecte pràctic com en el teòric, retrata una actitud detallista, observadora, diferenciadora... analítica. Les “estructures” formen el meridià de la dreta, que ja tenim també conegut: 1) “Pràctica” (PRA) (id.), que per l'esforç de “captació” va cap a 2) “Signe” (SGE) (113.2), que per la traça del “muntatge” va cap a 3) “Objecte” (OBJ) (112.4, 113.1), que per obra del “pensament” va cap al 4) “Significat” (SGT) (113.3), que per efecte de la “comparació” va cap a 5) “Teoria” (TEO) (id.). Forma la part objectiva del tercer anell (113), i, tant en l'aspecte pràctic com en el teòric, aquest meridià retrata una actitud imparcial, justa, realista... estructural. I en el centre, entre aquests dos meridians hi trobem el fus, que anomenem “analítica d'estructures” i que és format dels següents graons: 1) “Pràctica” (PRA) (id.), que per l’“aprenentatge” (v. 122.2) va cap a 2) “Tècnica” (TEC) (123.1), que per l’“observació experimental” va cap a 3) “Ciència” (CIE) (112.2), que per

la “formulació abstracta” va cap a 4) la “**Lògica**” (**LOG**) (123.2), que per l’“axiomatització” va cap a la “**Teoria**”(TEO). La “**Ciència**” pertany, com el “**Fenomen**” i l’“**Objecte**”, al segon anell (112), que ja coneixem; talment que en aquest fus apareixen només dues àrees noves: la “**Tècnica**” concreta (123.1) i la “**Lògica**” abstracta (123.2). Aquest fus, especialment en el seu centre, és determinat per la confluència de la realitat analítica i la realitat objectiva. Ens referim al món físic, que té coses materials com éssers vivents, animals, persones i societats. Quan vaig pel carrer, tinc dues “parets” que em marquen el camí: la vigilància davant la inseguretat dels fenòmens analítics (“passa un cotxe”, “fa fred”, “algú em trepitja”) i la confiança davant la seguretat dels objectes estructurats (“els edificis s’aguanten”, “el cor em batega”, “trobo una cara coneguda”). Si tot fos insegur, em moriria d’angoixa; si tot fos constant, em moriria d’avorriment. Entre aquests dos extrems oscil·la l’“analítica d’estructures”. Passem, doncs, a estudiar els dos nous conceptes.

123.1. **TÈCNICA (TEC)**

Es considera aquí **Tècnica** la capacitat o les habilitats de la persona per a obrar, produir, transformar el flux concret d’esdeveniments fenomènics de la “**Pràctica**”, que dona com a resultat quelcom de determinat, que tant podria ser un **Objecte** útil com un servei. Aquesta consideració de la **Tècnica** es diferencia de l’ús que rep actualment, que l’empra segons el “**Significat**” de conjunt de procediments formals (abstractes) per a operar sobre la realitat física. Això és pròpiament “tecnologia”, com a resultat d’operar en la “**Pràctica**” des d’una “**Teoria**” “científica” o d’induir des de la “**Pràctica**” una “**Teoria**” “científica”; és una manera d’operar des de l’abstracte en el concret i viceversa; en canvi, en el meu model, la **Tècnica** és una capacitat únicament concreta d’operar: és el desplegament de la capacitat operativa “**Pràctica**” de la persona. Etimològicament, en grec, *tekhne* vol dir “habilitat”, “ofici”, “art”, “artesania”, “indústria”, “manera de fer”, “professió”, “mestria”. L’arrel indoeuropea de **Tècnica** és *teks-, i el seu “**Significat**” primigeni és “fabricar”, “construir”, “arquitectura” i en ambdós casos la finalitat és crear un “**Signe**” que serveixi per a produir “experiències”: cadira per a seure, avió per a volar. **Tècnica** és analítica d’estructures concretes, segons el model (v fig. 1.11). En llenguatge usual, és l’habilitat o capacitat o procediment per a produir objectes i serveis útils. La seva posició en el tròpic de Capricorn de l’esfera fa que es refereixi a conjunts heterogenis. No hi ha dues gerres de terrissa fetes a mà que siguin iguals; qualsevol conjunt físic concret és format d’elements heterogenis. No hi ha dos gats iguals, ni dues estrelles; per això cal tenir present el

principi de vigília. L'estat de la ment és de consciència clara. Cal estar despert, conscient, obert a la sorpresa. De vigília deriva "vigilància". Cal parar atenció a la permanent possibilitat d'aparició de diferències, d'imprevistos, de desviacions. "Cada cosa ocupa el seu lloc i no un altre", "això és actualment així i no d'una altra manera". Si bada, el fuster se serra el dit amb la serra mecànica. Des de la "Pràctica" es passa a la Tècnica (i viceversa) per l'"aprenentatge" (122.2) i la deshabituació, i de la Tècnica es passa a la "Ciència" (singularitats científiques) (i viceversa) mitjançant la verificació i l'experimentació. Entre la Tècnica i l'"Experiència", hi trobem l'observació i la manipulació (el treball), i entre la Tècnica i el "Signe" hi trobem la confirmació i l'exploració. Si des de l'"Experiència" s'analitza la realitat concreta i s'actua sobre aquesta amb mentalitat Tècnica, pot sorgir l'"Objecte" útil. Amb les habilitats de l'ésser humà (observar, experimentar, assajar, simular, inventar, descobrir, construir, etc.) es produeix un univers artificial (humanització de la natura) per a protegir-nos i aprofitar-nos-en. Aquests processos de desnaturalització es difonen en la prehistòria a través de les iniciacions totèmiques (més tard místiques) i, després, amb el comerç de troc o d'intercanvi del mercat monetari. La prehistòria i la història són plenes d'estris útils sorgits de la Tècnica (les destrals del Paleolític; l'agricultura, la ramaderia, la roda, l'arada, la ceràmica, el molí, la navegació, la metal·lúrgia de l'anomenada "revolució neolítica"...). Som davant un procés acumulatiu propi de l'espècie humana, que respon a la necessitat de sobreviure o viure més còmodament. En la cultura nord-occidental s'ha sobrevalorat la Tècnica, fins a hipostasiar-la i considerar-la l'activitat més seriosa i capaç de fer progressar la humanitat. Les carreres tècniques són les més desitjades, són les que donen més lucre. Europa creu que la gran Tècnica fou inventada en el segle XVII (Lippershey, Della Porta, Copèrnic, Galileu, Descartes, Kepler, etc.). Però l'orgullosa Europa moderna oblida que tota la seva "Ciència" és fundada en una llarga història d'artesans que des de Babilònia van anar perfeccionant les "tècniques" i els instruments útils. En l'època medieval, a la mateixa Europa hi funcionaven els gremis, que a Barcelona prengueren el poder en 1265, en temps de Jaume I el Conqueridor (Consell de Cent, format pels representants dels gremis de la ciutat). Els gremis tenien un estament inferior, els aprenents ("aprenentatge"), un estament mitjà, els oficials (Tècnica) i un estament superior, els mestres ("mestratge"), que eren acceptats cerimoniosament com a tals si presentaven una obra mestra i era acceptada: una mena de tesi doctoral "Pràctica". Sobre aquests perfeccionaments es pogueren bastir la "Ciència" i la "tecnologia" modernes. L'ús ha arribat a la construcció d'armes atòmiques, químiques i biològiques d'efectes incontrolables. Potser després del domini i ús de l'energia nuclear, el repte major en aquests moments és el que es deriva del poder perillós, amagat en l'enginyeria genètica, de

mutar artificialment la constitució del cos humà. Tot aquest panorama inquietant ens avisa, a més, que qualsevol categoria exagerada a l'extrem pot esdevenir devastadora. El model clama per l'equilibri de conjunt, on unes tendències es contrapesen amb d'altres en tot moment. L'oposat radical de la **Tècnica** és la **Mítica**. Dins el món concret, ja més a prop, l'oposada és la **Mística**.

123.2. LÒGICA (LOG)

Dintre de l'“analítica d'estructures” (v. fig. 1.11), des del pol sud de la **Pràctica** (111.4, 113.4 i 122), hem ascendit al tròpic de Capricorn, on hem trobat el nou territori de la **Tècnica** (123.1), flanquejat a esquerra i a dreta, respectivament, per l'“**Experiència**” i el “**Signe**”, que ja coneixíem (111.2 i 113.2). Ara ens toca de pujar més amunt. Trobem tot seguit l'equador, que d'esquerra a dreta és compost per tres àrees ja conegudes: **Fenomen** (111.1 i 112.1), **Ciència** (112.2) i **Objecte** (112.4 i 113.1). Passem, doncs, al graó següent, el tròpic de Càncer, on descobrim el nou territori de la **Lògica**, que ara ens ocuparà, flanquejat a esquerra i dreta, respectivament, pels territoris ja coneguts d'“**Anàlisi**” (111.3) i **Significat** (113.3). La prehistòria de la **Lògica** ve de molt enrere. Primerament –potser ja en el Paleolític inferior- els salvatges feien col·leccions de coses molt variades (destrals, petxines, ossos, símbols...), amb fi utilitari o lúdic, màgic o savi, i amb pretensió que fossin iguals. Actualment diríem que formaven classes d'equivalència. Encara avui conreen el gust de col·leccionar majoritàriament els nens (xapes de coca-cola, minerals, segells, cromos de futbolistes...), però també molta gent adulta (goigs de la Mare de Déu, sabres, cotxes d'època, papallones dissecades...). La col·lecció és d'elements (“objectes”) concrets (“signes”), però el criteri taxonòmic és abstracte, és un **Significat**. I el fet de la selecció (**Fenomen**) també és concret (**Experiència**), però el criteri qualitatiu amb què es busquen és abstracte (**Anàlisi**). La funció **Lògica** consisteix a identificar com a iguals els elements del conjunt abstracte que és l'“**Objecte**” de la selecció i diferenciar-los dels elements d'un altre conjunt qualsevol. Es regeix, doncs, pel principi teòric d'identitat (“ $A = A$ ”) o de no-contradicció (“ $A \neq \text{no } A$ ”). **Lògica**, segons això, és l'“**Art**” d'ajuntar parts iguals que hom aspira que siguin idèntiques i separar-les de la resta d'elements del món que no són (contradicció) iguals. A continuació –potser ja en el Paleolític mitjà- els salvatges avançaren i construïren esquemes, distribució dels elements en un conjunt (geometria) i dels conjunts (topologia) en l'espai per assenyalar llurs relacions espacials. Aquest costum ha continuat fins avui dia (mandales hinduistes, cartografia,

esferes armil·lars astronòmiques, l’Ars Magna de Ramon Llull i... aquest mateix model). Fins i tot a les escoles s’ha posat de moda la confecció de mapes mentals. Més tard –potser en el Paleolític superior- s’introduïren les sèries, distribució en el temps dels elements d’un conjunt en el cas de l’aritmètica i dels conjunts mateixos en el cas de la cronologia, per a assenyalar llurs relacions temporals. Es tractava de formar conjunts ordenats de nombres ordinals (primer, segon, tercer...), on cada element tenia determinat l’element anterior i el posterior, en successió. I immediatament es passà a la unitat i als nombres cardinals (un, dos, tres...), que permeteren les quatre regles (sumar, restar, multiplicar i dividir) i una de cinquena (la regla de tres), que donà pas al domini de la proporcionalitat. El Mesolític fou temps de guerres estèrils i desculturitzadores. Ja en el Neolític, l’aritmètica permet el retorn al concret: apareix la mètrica, la capacitat de mesurar amb nombres abstractes coses concretes (“**Ciència**” o “tecnologia”). La primera mètrica que aparegué fou, sorprenentment, la mètrica de mercat, la mesura del valor d’un canvi elemental comercial. Entenem per mercat la suma de tots els canvis elementals (“jo et dono i tu em dones, i ambdós restem satisfets”) en un territori i un lapse de temps determinats. En el primer Paleolític el mercat era de mercès (“guerra de regals”), sense càlcul quantitatiu del valor. Els pobles primitius actuals, com els tuaregs o els gitanos, encara ho practiquen avui, i en la nostra tradició encara tots ho fem en els casaments o per Nadal. Després s’inventà l’economia de troc o d’intercanvi a ull: “Jo he de menester un parell d’espardenyes que tu has confegit i tu has de menester un ganivet construït per mi; doncs intercanviem-nos-els”. Com que la conjunció simultània de dues demandes i de dues ofertes era difícil, de seguida sorgí la moneda com a unitat de mesura i de compte abstracte de valor del canvi elemental. El nom era concret, però l’ús era abstracte. La unitat monetària podia ser “un xai”; valia per a computar les transaccions, tant si eren de xais com si no: vuit gallines valien un xai, deu conills valien un xai; es podien intercanviar quatre gallines per cinc conills, sense la presència del xai vehicular. La gent començà a tenir o a deure “xais” abstractes, quan només pagava o cobrava confiança. I nasqueren els comptes corrents, al principi en forma d’aquelles llistetes de les botigues on s’apunta el valor de tot allò que es fia al mal pagador. El “banc” de la parada del botiguer creditor fou el primer banc de la història. Després els malfiats inventaren la moneda concreta de plata i or. Però al llarg dels segles s’ha anat veient l’inconvenient del correlat concret de la moneda i s’ha anat substituint, primer per paper i després, senzillament, per un número en un compte. A continuació de la mètrica de mercat es desenvoluparen les mètriques de l’extensió (longitud, superfície, volum, capacitat), de la durada (temps, velocitat, acceleració), de la força (massa, pes, temperatura, pressió, densitat...). Les matemàtiques seguiren llur camí: els mesopotàmics, els egipcis, els hindús i els primers grecs feren avançar

l'aritmètica i la geometria; els aritmètics afinaren la noció de nombre cardinal: nombres naturals, enters, fraccionaris, positius, zero i negatius, racionals i irracionals, reals i imaginaris. Euclides, cap al 300 aC, formulà una geometria lògicament perfecta, per axiomes, definicions i teoremes... i un postulat, avançant-se vint-i-dos segles a les exigències actuals. Alexandrins, perses i àrabs feren néixer l'àlgebra i la trigonometria, i Europa feu la resta. Descartes inventà la geometria analítica; Leibniz i Newton, el càlcul diferencial i integral. El progrés arriba fins avui, quan les branques de les matemàtiques es compten per desenes. Si, mirant cap al "sud", cap a la "Ciència", la Lògica matemàtica avançava tant i tant, per les altures del "nord", la "Teoria" exigia una cúpula perfecta unitària a la Lògica que cobria la selva de branques matemàtiques. I això fou la Lògica formal moderna (s. XIX-XX) que permeté la síntesi de tota la matemàtica i, de retruc, el naixement de la informàtica com a "Ciència" aplicada i de la robòtica com a tecnologia punta. Hindús, xinesos i grecs, com el gran Pitàgores o l'esmentat Euclides, iniciaren el camí del que podríem anomenar "logística". El gran mestre de l'antiguitat fou Aristòtil. Ell escriví aquell monument de Lògica anomenat més tard *Órganon*, compost de 1) *Kategoríai* o Predicaments, sobre el concepte, 2) *Perí hermeneías* o Sobre la interpretació, entorn dels judicis, 3) i 4) *Analitikà prótera* o Primers analítics, sobre el sil·logisme, 5) i 6) *Analitaicà hústera* o Analítics posteriors, sobre la demostració en tant que condueix a la "Ciència", 7) - 14) *Oi tópoi* o Tòpics, sobre la demostració en tant que condueix a una conclusió probable i 15) *Perí sofistikôn élegkhon* o Refutacions sofístiques, sobre la demostració en tant que condueix a conclusions errònies. Els escolàstics medievals refinaren la Lògica aristotèlica. I l'assalt definitiu fou donat a finals del segle XIX i principis del XX. Fou l'obra de Boole, Morgan, Peano, Frege, Cantor, Russell, Hilbert, Wittgenstein, el cercle de Viena, el de Berlin, etc. Potser l'obra principal és els *Principia mathematica* de B. Russell i N. Whitehead (1910-14), cúpula global monumental de l'edifici de la matemàtica, a la qual s'han trobat defectes i esquerdes si es vol estendre a la totalitat del saber lògic (teoremes de K. Gödel, 1932) (121.5, 132.6, nota 12, 136.2), però que funciona amb tota la seva majestat en el seu propi territori. La Lògica, en el meu model, és definible com a la capacitat de raonament rigorós, segons les lleis del pensament formal. És la forma correcta d'expressar els nostres pensaments evitant les contradiccions. Molts problemes no tenen solució Lògica perquè la pregunta ja està formulada incorrectament, pel fet de contenir contradiccions. La Lògica no és un coneixement independent; és un mer instrument (*órganon*), del nostre pensament (pensar: "pesar amb èmfasi", "sospesar"), o un mètode que fa abstracció del contingut de les proposicions considerades i tracta només de la seva forma Lògica. És una "Ciència" formal, que s'ocupa de l'estructura de les regles formalment

correctes del pensament. I tota la matemàtica s'hauria de poder anar deduïnt d'aquesta **Lògica** fonamental, que inclou aquells cossos simbòlics que tendeixen a eliminar el "**Sentit**" (113.7) subjectiu i la contradicció. Existeixen moltes classes de **Lògica**: bivalent, polivalent, epistèmica, modal, deòntica, probabilística, intuicionista, borrosa, etc. L'estat de la ment és de consciència vigilant, dependent del món exterior abstracte. Les proposicions lògiques són veritats evidents en elles mateixes, però sovint cal estudiar molt per a veure la veritat objectiva dels teoremes. Ve del grec *logos* ("paraula", "discurs", "afirmació", "raó", "enteniment", "judici", "raciocini", "argument", "demostració", "tractat"). L'antiterme radical és la "**Mística**" (126.1). En l'àmbit abstracte més proper, l'antiterme és la "**Mítica**" (126.2).

124. ANALÍTICA DE VIVÈNCIES (FIG. 1.12)

Eixint de nou de la "**Pràctica**" cap a l'ample món, trio en segon lloc el fus de pujada cap a la "**Teoria**" per la via de l'"**Art**". D'aquesta segona via que triem en direm "analítica de vivències" (fig. 1.12). Les "vivències" constitueixen el meridià de l'esquerra, que ja tenim conegut: 1) "**Pràctica**" (**PRA**) (111.4, 113.4) que pel "despertar" va cap a 2) "**Sentiment**" (**STM**) (113.6), que, tot "emancipant-se", va cap a 3) "**Subjecte**" (**SUB**) (112.5, 113.8) que per cercar l'"aventura" va cap a 4) "**Sentit**" (**STT**) (113.7), que, perquè "s'imposa", va cap a 5) "**Teoria**" (**TEO**) (111.5, 113.5). Forma la part subjectiva del tercer anell (113) i, tant en l'aspecte pràctic com en el teòric, retrata una actitud emocional, personal, íntima..., vivencial. L'"analítica" forma el meridià de la dreta, que també tenim conegut: 1) "**Pràctica**" (**PRA**) (id.), que per l'exercici de la "distinció" va cap a 2) "**Experiència**" (**EXP**) (111.2), que per l'establiment de les "diferències" va cap a 3) "**Fenomen**" (**FEN**) (111.1, 112.1), que per l'hàbit del "discerniment" va cap a 4) "**Anàlisi**" (**ANA**) (111.3), que per l'esforç de "classificació" va cap a 5) "**Teoria**" (**TEO**) (id.). És la part fenomènica del primer anell (111) i, tant en l'aspecte pràctic com en el teòric, retrata una actitud detallista, observadora, diferenciadora..., analítica. I en el centre, entre aquests dos meridians, hi trobem el fus que anomenem "analítica de vivències" i que és format dels següents graons: 1) "**Pràctica**" (**PRA**) (id.), que pel "joc" (v.122.3) va cap a 2) la "**Psíquica**" (**PSI**) (124.1), que per la "conceptuació" va cap a 3) "**Art**" (**ART**) (112.3), que per la "figuració" va cap a 4) "**Estètica**" (**EST**) (124.2), que per la "canonització" va cap a 5) "**Teoria**" (**TEO**) (id.). L'"**Art**" pertany, com el "**Subjecte**" i el "**Fenomen**" al segon anell (112), que ja coneixem; talment que, en aquest fus, apareixen només dues àrees noves: la "**Psíquica**" concreta (124.1) i l'"**Estètica**"

abstracta (124.2). Aquest fus, especialment en el seu centre, és determinat per la confluència entre la realitat subjectiva i la realitat analítica. Ens referim al món psíquic, en tant que té coses interiors a un mateix, com afectes, idees, il·lusions, sensacions, determinacions, imaginacions, amistat, efectes passionals. Quan somnio, adormit o despert, tinc dues “parets” que emmarquen els meus desvaris: l’**“Experiència”** d’inseguretat davant els fenòmens analítics (“m’atropella un cotxe”, “tinc fred”, “m’han besat”) i la confiança en la fortalesa del meu jo (“tinc paciència”, “tinc valor”, “tinc raó”, “tinc força”, “tinc salut”). Si tot fos insegur, em moriria d’angoixa; si tot fos resolt, em moriria d’avorriment. Entre aquests dos extrems oscil·la l’“analítica de vivències”. Passem, doncs, a estudiar els dos nous conceptes.

124.1. **PSÍQUICA (PSI)**

En aquest nostre particular viatge de “Pràctica” a “Teoria” tot passant per “Art”, venim de la “Pràctica” juganera (122.2) i ara ens introduïm en la **Psíquica**, estat de consciència de somni, desconnectats del món exterior, tant si estem desperts com si dormim. Cada cosa es transforma en altres coses. Ens movem en sèries temporals d’històries estranyes, gairebé sempre autobiogràfiques. Som a la regió (Capricorn) dels conjunts heterogenis, però afectius canvians. No hi ha estrictament dos somnis iguals. Hi ha crítics que dubten de l’existència del “Subjecte” i del psiquisme que deriva d’aquest. Tanmateix, la majoria es veuen obligats a admetre l’existència de sensacions: defineixen el fantasma del jo com la resultant unitària del feix de sensacions en què, segons ells, consistim. No poden negar les sensacions, tot i que no són observables físicament. Aquests crítics (empiristes) més moderats, malgrat la concessió que ens han fet, tendeixen a considerar les sensacions no com són, ans com es manifesten en el món físic. La sensació de groc la pensen com una vibració electromagnètica de 5.800 Å de longitud d’ona. Si afinen més, et diran que és una determinada vibració bioelèctrica emanada d’un con de la retina de l’ull, o, més “endins”, l’activació d’una determinada àrea de Brodmann de l’escorça cerebral. Però cap d’aquestes realitats (físiques) no poden constituir la sensació de groc: són el groc físic, no el groc psíquic. Per molt que ens hi escarrassem, no podem explicar de cap manera, amb efectivitat, a un cec de naixement, la sensació de groc. Una altra qüestió, relacionada amb aquesta i que avalen els mateixos crítics científics, és que, suposada la irreductibilitat entre sensacions psíquiques i fenòmens físics, tot allò que és psíquic requereix una causa física. Hom no veu ni s’imagina el groc si no hi ha llum, o, si n’hi ha, si no hi ha cons a la retina ,o, si n’hi ha, si no hi ha

neurons a l'àrea cortical de Brodmann corresponent. Aquest lligam causal entre el món físic, en el qual “creuen” acríticament els científics, es dona certament en les sensacions, les *sense data*. Això duu a aquests a creure que en l'interior psíquic només hi ha allò que ha entrat pels sentits o les seves variacions i jocs creats pel dinamisme físic neuronal de la fantasia.

Primerament responem que, a nivell de relació amb el món físic, que és l'únic controlable per la “**Ciència**” (CIE), per la “**Lògica**” (LOG) i per la “**Tècnica**” (TEC), aquest món físic determina causalment les sensacions (consum). Per això es diu sensació d'allò que ve de fora i determina el nostre interior a través dels sentits o màquines neuronals, sovint ajudats per màquines annexes (ulleres, audiòfons, microscopis, telescopis, ràdio, televisió, aparells de raigs X, etc). Però també el món psíquic determina causalment el món físic a través de les decisions, les actuacions (producció) empreses des de la nostra voluntat lliure. En aquestes la causa és **Psíquica** i l'efecte físic. Com era de suposar, els crítics científics neguen la voluntat i la llibertat: tot és determinista i mecànic; tot allò que encara no es veu així acabarà veient-se amb l'avenç futur de la “**Ciència**”. Per aquesta raó diem, en segon lloc, que en el nostre model, entre “**Fenomen**” i “**Subjecte**” –l'àmbit del món psíquic- hi ha una distància i un angle de 90°. Això vol dir que la magnitud “**Fenomen**” i la magnitud “**Subjecte**” tenen les seves coordenades perpendiculars. En física, això vol dir que són independents: l'una es pot moure sense afectar l'altra. El “**Subjecte**” és fora de l'horitzó de la “**Ciència**” i viceversa; el “**Fenomen**” cavalca entre ambdós mons, amb possibilitat d'anada –sensacions, cap a la **Psíquica**- i de tornada –actuacions, cap a la física-. La **Psíquica** participa del món físic de la “**Ciència**” i del món místic de la transcendència o “**Metapsíquica**”(v. 112.7), que pel fet d'escapar del control científic no vol dir que no tingui una altra mena de realitat. Però sense anar tan lluny, qualsevol persona senzilla veu que el científic és anterior a la “**Ciència**”, que sense observador no es pot formar la neurona observada; més aviat sembla que abans que la “**Ciència**” existeix l'“artista” que la farà. I adorar com a Déu la “**Ciència**”, obra de les mans de l'home, és idolatria. Més aviat caldria dir que tota la visió del món donada per la física és únicament certa en el nostre interior psíquic. I, si hi ha acord per a descriure el món científicament, és perquè es tracta d'una intersubjectivitat consensuada a efectes de conveniència “**Pràctica**” de la humanitat. Per això la “**Ciència**” va evolucionant al llarg dels segles. Cal re-aprendre a viure el psiquisme en ell mateix, sense referències científiques, amb la frescor amb què el ver artista viu i mira el món. Tot i que el groc depèn molt més de l'exterior que, per exemple, la serenitat, cal aprendre a extasiar-se amb la vivència pura del groc, aquest color tan bell que la realitat Psíquica ens ha regalat, tan diferent d'altres colors. Caldria adoració, agraïment, èxtasi... davant d'aquesta “cosa” tan senzilla. El psiquisme és la realitat **Psíquica** concreta.

El fet que no sigui física no vol dir que no sigui concreta. Ningú no dubta de la concreció d'allò que se sent quan tens mal de queixal. Per què dubtar de la concreció de la tristesa, del "mal d'amors", de la sensació de triomf o de l'embriaguesa de l'amistat? La concreció de la **Psíquica** és tan certa, que el gran crític del coneixement, René Descartes, fundà en ella la concreció de tot l'Univers. Tota la seva filosofia recolza sobre el famós "penso, doncs existeixo". Una cosa –objectiva– és allò que penso i una altra –subjectiva– el fet de pensar. Pensar és **Psíquica** pura. D'allò de què no puc dubtar quan dic aquesta frase és del fet que penso, i, abans, del fet que parlo. Preguntat Descartes si només es referia a pensar, respongué que es referia a qualsevol activitat personal, interior, per tant, **Psíquica**: pensar, parlar, sentir, fer. La **Psíquica** és doncs el seu punt ferm, indubitable de partida. L'arrel etimològica indoeuropea és *bhes-, ("bufar"), que dóna *psykhé* ("alè", "respiració", "ànima vivent", "seu dels seus pensaments, emocions, desigs, etc.", "persona", "papallona"). Malgrat el seu arraconament en la cultura acadèmica actual nord-occidental, tots sentim la necessitat de dedicar-li una bona part del nostre temps. La invasió de la "**Tècnica**" i la desaparició de l'"**Art**" i de les artesanies en les nostres professions fa que arribem a casa, al redós familiar de la intimitat col·lectiva, assedegats de vida **Psíquica**. Suplim el dèficit amb baralles familiars, tempestats emocionals quan un cotxe barra el pas al meu o quan es trenca la corretja d'una persiana, sexualitat desequilibrada, alcoholisme, tabaquisme, drogaddicció, teleaddicció, ludopaties, depressions, bogeria. Ningú no passeja ja per les avingudes el diumenge a la tarda sense arrambar-se desficiosament als aparadors. De sempre, la música, el cant, la dansa, la pintura, l'escultura, l'arquitectura, etc., juntament amb les arts humanistes de la medicina, l'educació, la política, l'animació social i espiritual, afaïçonaven el nostre interior. La vida és essencialment psicodèlica. Els antics grecs tenien un autèntic culte catàrtic a la representació de tragèdies. Tradicionalment alimentàvem i fèiem madurar el nostre psiquisme amb la lectura i redacció de poesies, de contes, de novel·les més o menys cultes, o negres, o roses, amb les representacions teatrals dramàtiques, tràgiques o còmiques, amb concerts, recitals de dansa, visites a museus, festes... Sobretot els adolescents, en aquesta etapa més romàntica de la vida, escrivien emocionats els seus diaris íntims. Després aparegueren els serials de la ràdio; després, el cinema i la televisió. Hi ha un pont entre l'"**Experiència**" i la **Psíquica** que uneix aquesta amb l'exterior i la independitza del jo; però també hi ha un pont entre el "**Subjecte**" i la **Psíquica** que la uneix amb la llibertat interior, una font de creativitat concreta. L'antiterme radical de la **Psíquica** és la "**Ideica**" (**IDE**) (125.2), dintre del món concret és l'"**Ètica**" (**ETI**) (125.1).

124.2. ESTÈTICA (EST)

La vida "Psíquica" dona com a fruit una concepció vivent que és bella, gloriosa, artística. Artística vol dir que satisfà adequadament la buidor "Psíquica" del "Subjecte" independent dels fenòmens o l'angoixa "Psíquica" del "Subjecte" presoner dels fenòmens. Aquesta satisfacció no és pròpiament satisfacció, sinó aquietament o esmoreïment si és merament mecànica o no-contradictòria; redueix el "Subjecte" a "Objecte". En música, l'acord final tonal d'una peça clàssica és d'aquesta mena reductora que objectiva la vivència subjectiva. És un repòs mortal, és la victòria de la no-contradició. Ací, en canvi, aviat ens referim a la satisfacció i el riure i la felicitat que ens sobrevenen en viure allò que ens agrada, sobretot si neixen de la llibertat o d'entendre un acudit o una frase enginyosa o sàvia, especialment si és paradoxal. Les poesies, les novel·les, el teatre i el cinema en van plens. Un "Subjecte" autèntic comença més aviat a avorri-se quan s'acosta a la fase del desenllaç de certs gèneres (música, teatre, novel·la, cinema) artístics perquè solen acabar bé. Són millors quan acaben en suspens, com les músiques gregorianes, o en mal, com les tragèdies gregues, en absurd o en ridícul. Però l'"Art" ha estat abundantment comentat amb anterioritat (v. 112.3). Ara de l'"Art" cal pujar a l'Estètica. L'acte artístic amaga una fantasia que és el secret de la seva fascinació misteriosa per a moure el psiquisme. Abans de gestar una obra d'"Art", l'artista acostuma a fer ballar la fantasia; concep l'obra d'"Art" en la seva imaginació mental abans de plasmar-la en la realitat concreta. Però també pot fer espontàniament una obra d'"Art", i ell o d'altres, després, poden trobar la figura implícita que roman amagada en el si de l'obra. "Figura", "fingir", "ficció" són el pas de la realitat al fantasma mental. I el fantasma mental és l'Estètica (EST). En grec, *aisthetós* vol dir "sensible", "perceptible", de *aíō* ("sentir", "percebre"). Originalment, per tant, Estètica, volia dir "referent a les sensacions", "sensibilitat". Encara Kant, en la *Crítica de la Raó Pura*, entre els segles XVIII i XIX, usa aquest "Significat" antic d'aquest terme: les formes *a priori* de la sensibilitat. Però el seu mestre, Alexander Baumgarten (1714 – 1762), introdueix una nova noció, ara abstracta d'Estètica: "art de pensar pulcrament". Aquesta és la noció que nosaltres fem com a "Significat" de la categoria d'aquest nom. Un 75% mental i un 25% concreta, l'Estètica és la imaginació abstracta que s'amaga al darrere de qualsevol obra d'"Art". És la imaginació teòrica, creadora i lliure, que ajunta el cos d'un cavall amb les ales d'una àguila i en surt el Pegàs mític, bèstia que no ha existit mai, ni en el món físic, ni en el món racional, però que és perfectament imaginable en el món estètic i pot encarnar-se perfectament en la nostra imaginació o, com històricament ha passat, en la literatura i en la pintura. Teresa de Jesús,

d'Àvila, en el seu afany de dominar la seva ment per posar-la al servei de la contemplació, anomena la imaginació *la loca de la casa*. Totes les ascètiques, des de la cristiana de Joan de la Creu fins a la hinduista de Patañjali, tracten de dominar la incessant volubilitat de la imaginació, que ens fingeix el possible i l'impossible. Els místics cristians parlaven de la *trepidatio mentis*, els hinduistes, de la *citta vritti*, per referir-se a la vibració de la ment, que cal aturar per a passar més enllà en el camí espiritual transcendent: “Cal aprendre a fugir de les distraccions i saber mantenir l'atenció concentrada en una sola cosa o fins i tot en el buit”. Tanmateix, aquesta vagarívola activitat incessant de la imaginació és la font de la fecunditat artística, i l'home exterior, quan no és científic, és artista. No sé si aquests místics orientals i occidentals aprecien prou aquesta meravellosa capacitat de fingir de la ment. L'estat d'ensonyament, despert o dorment, i sobretot en adormir-se (hipnagogia) o en despertar-se (hipnopompia), és un misteriós estat, agraciat (o desgraciat), agradós (o desagradable) i gratuït (o carregós), on les diferents realitats trenquen els llaços físics i racionals que les uneixen en l'estat de vigília i es relacionen totes amb totes, amb velocitat de vertigen i amb total llibertat. El lliure albir tria, entre totes, les més fascinants i psicodèliques en el lloc i en el moment concrets. Les transaccions estètiques, mentals com són, es regeixen pel principi teòric d'alteritat o d'alteració permanent de la realitat: “cada part es viu en tant que afecta el conjunt”. Fins i tot en els anys cinquanta del segle XX existí una avantguarda artística que es feia anomenar “Art Altre”; segons el nostre criteri, pura redundància: les parts no es viuen com a independents i només idèntiques a elles mateixes; cada una es viu una mica en l'altra, i el seu moviment afecta sempre l'altra. L'estètic, sigui artista plasmador en el concret de les seves fantasies o no en sigui, com a tal, sempre viu en un estat alterat de consciència. L'alteració de les figures de la seva ment és la seva normalitat. Ell és ell i l'altre; fingeix –ficcio, figura, mentida- als altres, els imita, els suplanta. La mateixa persona és diferents personatges (paronímia de Fernando Pessoa). Com deia Salvador Dalí, és paranoic o esquizofrènic perquè li don la gana de ser-ho: té “paranoia crítica”, lúcida i voluntària. Si fóssim sincers, quantes coses que hem pensat dels altres i hem amagat no diríem! Si ens analitzem minut a minut, pensem interiorment el millor i el pitjor de cada situació; imaginem coses horribles, desconfiances inconfessables, que ens guardarem prou bé d'explicar: allò més bell i allò més lleig de cada moment. Lateralment trobem el “**Sentit**” (113.7) o intenció singular de l'obra, diferent per a l'artista i per al contemplador i alhora diferent per a cada contemplador, i l’“**Anàlisi**” (111.3) o desplegament detallat de l'obra. Finalment el moviment ens porta a “**Teoria**” (111.5, 113.5, 127) a través de la lenta decantació històrica d'estils i cànons estètics, que, de baixada, influencien en deixebles i

seguidors i evolucionen en topar amb els nous corrents estètics ascendants. En una regió tan fluïda es produeixen remolins i turbulències de tota mena.

125. SINTÈTICA D'ESTRUCTURES (FIG. 1.13)

Novament tornem enrere i sortim de la “Pràctica” per una altra porta cap amunt, ara per la via de la “**Metafísica**”. Li donem el nom i definició lacònica de “sintètica d'estructures” (fig. 1.13). Per la seva banda esquerra puja l'itinerari del viatge pel meridià ja conegut del tercer anell en la seva part fenomènica: 1) “Pràctica” (PRA) (111.4, 113.4, 122), que per l'esforç captador va cap a 2) “Signe” (SGE) (113.2), que per l'encert en el muntatge va cap a 3) l’“Objecte” (OBJ) (112.4, 113.1) que, si n'esbrina l'estructura mental implícita (pensament), va cap a 4) “Significat” (SGT) (113.3), que per comparació amb altres significats arriba al significat general de 5) “Teoria” (TEO) (111.5, 113.5, 127). I, com ja hem dit, tant en l'aspecte pràctic com en el teòric, retrata una actitud imparcial, justa, realista..., estructural. La “sintètica” marca l'itinerari del meridià, també conegut, de la dreta, segons la part noümènica del primer anell: 1) “Pràctica” (PRA) (id.), que pel manteniment de la unió en el desplegament va cap a 2) “Amor” (AMO) (111.6), que per la consolidació de la unitat va cap a 3) “Noümen” (NOU) (111.8, 112.8), que per la reducció sàvia va cap a 4) “Síntesi” (SIN) (111.7), que per la clarificació reveladora va cap a 5) “Teoria” (TEO) (id.). Forma la part noümènica del primer anell (111), i, tant en l'aspecte pràctic com en el teòric, retrata una actitud de confluència profunda de totes les realitats... sintètica. I, en el centre, entre aquests dos meridians, hi trobem un tercer fus, nou, que anomenem “sintètica d'estructures” i que travessa les següents estacions: 1) “Pràctica” (PRA) (id.), que per la valoració de la realitat va cap a 2) “Ètica” (ETI) (125.1), que en successives codificacions va cap a 3) “Metafísica” (MTF) (112.6), que a través de la sistematització puja a 4) “Ideica” (IDE) (125.2), que per l'asseveració puja a 5) “Teoria” (TEO) (id.). La “Metafísica” pertany, com l’“Objecte” i el “Noümen” al segon anell (112), que ja coneixem; talment que en aquest fus apareixen només dues àrees noves: l’“Ètica” concreta i la “Ideica” abstracta. Però el triple trajecte esmentat, especialment en el seu centre, és determinat per la confluència de la realitat objectiva i de la realitat sintètica. Ens referim al món ètic o axiològic, en tant que té valors bàsics, com que el foc crema, com que la vida no té preu, com que l’“Amor” és el fonament de la societat, etc. Quan vaig per la vida, tinc dues “parets” que em marquen o condicionen l'encert: la confiança davant la seguretat i constància dels objectes estructurats (“l'escala no s'ha ensorrat”, “la llei és igual per a tothom”) i el seguiment de la veu depurada

i sempre sorprenent de la consciència (“deixa aquesta amistat”, “segueix aquest signe”). Si tot fos constant, em moriria d’avorriment; si tot fos sempre sorprenent, per a què serviria el gegantí edifici de l’Univers? Entre aquests dos extrems oscil·la la “sintètica d’estructures”. Passem, doncs, a visitar-ne les dues noves contrades.

125.1. ÈTICA (ETI)

A propòsit de la sortida de la “Pràctica” en aquesta direcció (122.4), parlàvem dels valors. En la “Pràctica”, ni tota la realitat concreta és sensible, ni tota és transcendent, i, dins aquesta, ni tot és fix, ni tot variable. Els valors fonamentadors de l’“Ètica” són transcendents i fixos. Ètic, ve del llatí *ethicus*, i aquest del grec *ethikós*, de *éthos* (1) (“costum”, “ús”, “habitud”). És un mot en concurrència amb *éthos* (2), originalment amb el “Significat” de “sojorn habitual”, “cau dels animals” i, més tard, confluint amb (1), “costum”, “manera de ser habitual”, “caràcter”. L’arrel indoeuropea anterior (*swe-dh-), sorprenentment igual, d’aquestes dues paraules ens fa pensar en una bifurcació primerenca de llur “Significat”, que tornarà a confluir més tard. De la mateixa arrel, encara, en deriva *éthnos* (3) (“ètnia”, “nació”, “grup de costums iguals”). Sembla que la *-no-* que hi apareix ve de *génos*, “nació” en grec (“genocidi”, “genètic”, “genuí”, “geni”...). I encara una altra observació d’interès: aquesta arrel indoeuropea és composta. L’arrel simple original és *swe-, en grec, *hé*, pronom de tercera persona i que indica tots els qui viuen de faigó autònoma; *ídios* “un mateix” (“idiota”, “idiosincràsia”, “idioma”); *suus* (llat.); *suesco* “acostumar” (“consuetud”, “dret consuetudinari o costumer”); *self* (angl.) (*self-made man*); *sua* (sànskrit): *suadhyaya* “coneixement d’un mateix”, *suadeixi* “fer-se les coses un mateix”, *suarai* “independència”, tres principis molt estimats de Gandhi. En català: “seu”, “seva”, “d’un mateix” “els catalans són molt seus”, independència, possessió plena, sobirania. Es pot veure en aquest concepte una semàntica (història de l’evolució del significat) poderosa, unitària i fecunda. D’antuvi recordem que ara ens movem per territori de transcendència, territori noümic. El territori fenomènic se sap; el noümic es creu. Kant diria que és el *Glaubensraum*, “l’espai de la creença”. En el nostre model i al nivell pràctic i concret (tròpic de Capricorn) en què ara ens movem, distingim l’“Experiència” de la *imperiència* -demanem excuses pel neologisme-. L’“Experiència” és el coneixement i l’actuació (TEC) conscients (PSI) directes assolits a través dels sentits (EXP); la *imperiència* és el coneixement i l’actuació (ÈTI) conscients (MIS) directes a través de l’esperit (AMO). Així, saber per l’“Experiència” i creure per la

imperiència són dues coses ben diferents. És absurd dir “com que no es pot demostrar ni experimentar l’existència de Déu, no la crec”. La conclusió correcta d’aquesta premissa és “no la sé”. I, cabalment per això, s’obre camí a la possibilitat de la creença. El savi A. Chalaux, amic meu, deia: “Déu no existeix, però insisteix”. Hom no l’experimenta, però l’imperimenta. Les coses experimentals les posem; les imperimentals les suposem. Podríem dir que la creença és el camp o la pissarra que sustenta la “**Ciència**” conscient, o el cau i sojorn habitual d’aquesta. Sense suposicions no hi ha possibilitat de posicions. Però les suposicions no són meres conjectures; frueixen d’una realitat diferent de la sensible, realitat més vaporosa en tant que no es pot tocar, però més ferma en tant que aferma les experiències, els sentits. Per això, l’“**Experiència**” és accidental i la imperiència, substancial, estructura o vivència “en ella mateixa”. Per a tenir qualsevol “**Experiència**” sensible, cal una llarga llista de condicions suposades, no sabudes, com per a fer una passa cal tenir el peu que no avança ben fixat a terra; altrament ens patina cap enrere i no avancem. En *Globàlium* distingim “creure que”, de “creure en” o “creure a”. El primer és objectiu (“crec que vindràs”, “crec que Déu és Pare totpoderós”); el segon és subjectiu (“crec en tu”, “crec el meu pare”). En l’“**Ètica**” governa el principi pràctic de “creença-que” (“cal creure que hi ha reunió conjuntada de totes les parts en un tot”, “crec que l’estructura és sintètica”). L’escalfor (del foc), la lluminositat, les formes canviant característiques (del foc), etc., em porten a dir “això és foc”. La fórmula “X és (un substantiu qualsevol)” ens avisa que estem en territori de “creença-que”. Les aparences em poden enganyar (en la meva creença), els efectes especials més moderns de Hollywood poden induir-nos a creure que allò és foc sense ésser-ne; però aquesta mateixa frase ens diu que hi ha un punt de creença ferma (“foc”), que “allí hi és, o no hi és, o hi és merament fingit o que no es veu però hi és, etc.”. El fet que podem posar el substantiu foc, del qual tots esperem una mateixa llista d’efectes, i li suposem una mateixa llista de causes, funda la imperiència **Ètica**. O, si voleu, la convicció **Ètica**. Ací, quan diem **Ètica**, no ens referim a lleis de comportament adequat davant el foc. D’això, que la gent en diu **Ètica** o moral en direm “**Ideica**” -aquesta se sol dir “ideologia”- (**IDE**) (125.2); ací, en dir **Ètica**, volem dir la convicció de “creença-que” darrere d’uns determinats accidents experimentables hi ha una altra realitat més substancial que els sosté. I ací apareix el terme valor. Val la pena de guardar en el repertori privat o col·lectiu de la nostra memòria limitada la “creença-que” insisteix la substància “foc”. La paraula sola, cridada en segons quines circumstàncies, farà tremolar i mobilitzar tota una població. El terme és valuós, és valent, val. Pot evitar que un nen, ignorant d’aquest valor, es cremi la mà. El referent concret de foc, taula, posta de sol, forquilla i tots els altres substantius del diccionari, i moltes altres coses que econòmicament i

amorosa guardem, seleccionant-les, en la memòria, són la nostra **Ètica**, la nostra “moral” (*mos, moris* en llatí vol dir “costum”, és doncs sinònim). La memòria guarda l'**Ètica**. Però la nostra memòria, tot i ser molt gran, és limitada; per això hi guardem les coses valuoses. Recordem millor les més valuoses per a nosaltres. I el procés de gestació dels “objectes” de l'**Ètica** és dit amb una sola paraula, el costum, que, com hem vist, és el “**Significat**” original d'**Ètica**. Conservem i repetim allò que ens és valuós. El costum és una mena de llei concreta que, en general, ha nascut de l'agosament d'uns quants que un bon dia van decidir d'anar contra lleis o contra costums anteriors per la via dels fets consumats. La seva irrupció en el “cau” o en el “niu” anterior ha resultat beneficiosa i a poc a poc s'ha anat imposant per costum, sense que ningú els hagi manat res. D'ací surt el dret costumer o consuetudinari. El costum, com a resposta humana davant les dificultats de la vida, fa llei i és la millor llei, la més democràtica, sorgida de la praxi espontània del poble. L'**Ètica**, entesa així, se sol anomenat també “llei natural”, per oposició a la llei artificial resultant de les elucubracions de la ment, que es diu “llei positiva”. Cada costum sol estar molt ben relacionat amb els altres costums per decantació ancestral, que és la prova concreta de verificació de la seva vàlua, contra aquells kantians que neguen la possibilitat de verificar els judicis ètics. Podríem dir també que l'**Ètica** és la reunió, ben conjuntada pràcticament, de totes les coses (valuoses, les altres no insisteixen) o, el que és la mateixa cosa, de tots els costums llargament i profundament practicats i comprovats. És bo, abans d'abandonar aquest territori tan valuós, de referir-nos a una gran polèmica filosòfico-jurídico-històrica: la veritat o no veritat del jusnaturalisme. *Jus naturalis* vol dir dret natural. Hi ha un dret natural, un dret dictat directament per la natura, a part de les conveniències o necessitats dels homes, que constitueixen el dret positiu? Hi ha una **Ètica** en ella mateixa a més de l'**Ètica** de les conveniències? Quan els filòsofs moderns abandonaren o apartaren la llei de revelació divina, continuaren defensant al principi el dret natural provinent de la mateixa naturalesa de les coses. En els darrers segles, més escèptics, majoritàriament s'ha negat el dret natural transcendent. Si **Ètica** és la conjunció de totes les coses, es pot buscar la conjunció, en el nostre model, pel camí de l'esquerra, de les conveniències o pel de la dreta, de la naturalesa profunda. A l'esquerra, l'**Ètica** té el “**Signe**” objectiu, l'estructuració del qual requereix la justícia, estructures ben ajustades. A la dreta, l'**Ètica** té l’“**Amor**” noümic, la concordança del qual requereix per això mateix l’“**Amor**”, la “**Síntesi**” reconciliadora penedida i perdonadora, la compassió universal en el sentit hinduista i budista (*karuna*). La justícia i l’“**Amor**” són dues coses molt diferents. L'**Ètica**, en el nostre model, s'alimenta de les dues fonts laterals esmentades. Hi ha una part dels costums que brollen de les circumstàncies físiques, biològiques i socials d'un temps i d'un lloc determinats. El seu

ajustament és relatiu. L'Univers no és una màquina; ajustar l'Univers com s'ajusta un motor és com voler traçar en la sorra de la platja la línia que separa la terra del mar: el vaivé de les onades ho fa impossible. Això no vol dir que no sigui convenient i útil: el bé dels homes. Però també pot esmunyir-se la injustícia (la violència estructural) sota un ordre establert de costums aparentment ajustat: el mal dels homes. Hi ha una altra part dels costums que brollen des del tot transcendent, "equidistant" de tots els punts de l'espai i del temps immanents. Qui intenta guiar-se pel conjunt de totes les coses, transcendint els seus condicionaments, és madur en l'"**Amor**" i s'abandona ara a la terra ara al mar sense voler ajustar amb rigor totes les coses. El ver "**Amor**" perdona i es fa perdonar: el bé de la natura. Quan veus, ni que sigui en una pel·lícula, una persona que lliura la seva vida per salvar altres persones, l'emoció i la convicció s'afermen dins teu (imperiència), més que no pas amb la prova eixorca d'aquell que, si no toca la meravella amb els seus propis dits, no creu. Tanmateix, també aquí es pot esmunyir, no ja la injustícia, sinó la tragèdia de l'odi. La mansoia missió amorosa de Jesús degenerà en una traïció de Judes i en un horrible espectacle de tortura en la creu: el mal de la naturalesa. L'antiterme radical (180°) de l'**Ètica** és l'"**Estètica**", que ja tenim coneguda (124.2). En el mateix nivell pràctic, l'antiterme (108°) de la duresa de l'**Ètica** és la llibertat de la "**Psíquica**", també coneguda (124.1). I sense moure'ns de l'objectivitat, l'antiterme (70°) de la profunditat de l'**Ètica** es l'ajustament detallat de la "**Tècnica**", també coneguda (123.1).

125.2. **IDEICA (IDE)**

Tot seguint amunt per la carretera "sintètica d'estructures" (v. fig. 1.13), des del pol sud de la "**Pràctica**" (111.4, 113.4, 122), hem ascendit i creuat el tròpic de Capricorn, on hem visitat el nou territori de l'"**Ètica**" (125.1), flanquejat a esquerra i a dreta, respectivament, pel "**Signe**" i l'"**Amor**", que ja coneixem (113.2 i 111.6). Ara cal pujar més amunt. Creuem, tot seguit, l'"equador", que d'esquerra a dreta inclou tres àrees ja conegudes: "**Objecte**" (112.4, 113.1), "**Metafísica**" (112.6) i "**Noümen**" (111.8, 112.8). Accedim a continuació al tròpic de Càncer, on descobrim el nou territori de la **Ideica (IDE)**, que ara ens ocuparà, flanquejat a esquerra i a dreta, respectivament, pels territoris ja coneguts de "**Significat**" (113.3) i "**Síntesi**" (111.7): les idees! N'hi ha de grans, immenses, molt significatives, com el "Bé", i de petites, humils i insignificants, com una "goma d'esborrar". Plató o els seus deixebles en feren una classificació en nivells. Els més alts per a ell, la "Belleza" i el "Bé" (*kalós kai agathós*), són pura "**Síntesi**" (**SIN**) transcendent extàtica. Per als filòsofs posteriors, més

abstractes i menys místics, els tres o quatre conceptes, anomenats transcendents, l'“U” (*Unum*), el “Ver” (*Verum*), el “Bé” (*Bonum*) i més tard el “Bell” (*Pulchrum*), són les idees supremes només sobrepassades i coronades per la idea del “Ser” (*Ens*) ja en el pol nord de la “**Teoria**”.

Altres idees grans, més pròpies dels temps moderns, són, per exemple, les tres de la revolució francesa: “Llibertat” (*liberté*), “Igualtat” (*égalité*) i “Fraternitat” (*fraternité*); o “Estat”, “Justícia”, “Llei” i “Ordre”, o les tres grans idees de l'hinduisme: “Ser” (*sat*), “Consciència” (*cit*) i “Felicitat” (*ananda*). Com més generals són aquests conjunts homogenis, més amunt són a prop del pol nord de la “**Teoria**”; com més particulars, són més a prop de l'equador (elements singulars) de la “**Metafísica**”. Arran d'equador també es troben grans idees, que en aquest cas no són generals, ans singulars: la “Terra”, “Napoleó”, el “Budisme”. Els diccionaris no recullen aquestes idees singulars; les enciclopèdies, sí. La gran idea singular (“equatorial”), més transcendent, que ja es confon amb el “**Noümen**”, és la “Natura”; la idea singular més petita (“equatorial”), menys transcendent, és qualsevol “**Objecte**” concret. Vistos els límits de la “idea”, veiem ara la seva relació amb “**Significat**” i “**Síntesi**”. Qualsevol “idea” té dos vessants: el seu desplegament estructural o definició, cap a “**Significat**” i el seu replegament unitari o visió sinòptica, cap a “**Síntesi**”. Sense adonar-nos-en, quan pensem una idea, repassem ràpidament la seva definició o estructura abstracta i també ràpidament en fem la sinopsi o concepció unitària abstracta. Cal no confondre aquesta sinopsi sintètica transcendental, explicada en 111.7, amb la “síntesi” ascendent analítica i fenomènica explicada a 111.3. En la fenomènica preval el muntatge de parts; en la noümenica preval el dinamisme fecund del tot, fet unitat per la complementació de les parts, segons les noves relacions adquirides en el tot. La **Ideica** es regeix pel principi abstracte de totalitat: “El conjunt és la suma de les parts i les seves relacions”. Les seves originals relacions fan que sigui cert l'antic i misteriós proverbi “el tot és més que la suma aritmètica de les parts”. El neutró, per exemple, és la suma aritmètica d'un protó (+) i un electró (-), però un àtom d'hidrogen també té aquesta definició mecànica i així mateix la seva relació interna (centre protònic i òrbita electrònica), és una cosa totalment diferent del neutró esmentat. La química és reblerta d'exemples de substàncies que tenen la mateixa composició quantitativa i són ben diferents (isomeria). Només així s'expliquen les sorprenents emergències de novetat que observen els científics en la matèria al llarg de l'evolució cap a la vida i cap a la humanitat. Alguns científics en diuen “Principi d'holicitat”. En el nostre model reservem el terme “holicitat” per donar-li un “**Sentit**” (113.7) no científic, molt més fort (v. 126.2). Aquest parlar alt i clar des de la font sintètica de la transcendència constitueix aquell gènere literari que s'anomena oracle profètic. (“Profètic no vol dir “endevinatori”, vol dir

“paraules transcendents”). Ara girem l’esguard de la dreta (“**Síntesi**”) cap al flanc esquerre (“**Significat**”). Cada idea pot tenir la seva definició, el seu “**Significat**” o estructura abstracta significativa. Això no treu que sovint tenim idees molt clares i no sabríem formular-ne la definició. Proveu de definir amb rigor, per exemple, les paraules “actitud” o “esbiaix” sense l’ajut del diccionari! Gosaríeu de posar al diccionari la vostra definició? Les definicions completes no solament diuen els termes que hi ha dins de l’estructura del terme a definir, sinó que cal definir-ne les relacions, les posicions respectives, les distàncies relatives dels termes, l’orientació d’uns termes respecte dels altres i en referència al terme a definir, etc.

Normalment les definicions no presenten aquest grau de precisió exigible.

En *Globalium* intentem innovar en el terreny de les definicions. Al cap i a la fi les seves categories són “idees”. Veiem, per exemple, en el nostre model, el terme “**Art**” (112.3), a part de poder-se definir: “**Fenomen** subjectiu”, “**Psiquisme amb Estètica**”, “**Sentit de l’Experiència**” i “**Anàlisi del Sentiment**” (v. fig. 1.12), té “per damunt” “**Estètica**” i “per davall” “**Psíquica**”, en sentits oposats, a 35’26° de distància, té a la “dreta” “**Fenomen**” i a l’“esquerra” “**Subjecte**”, en sentits oposats, a 45° de distància, i té en dues “diagonals” perpendiculars entre elles, d’una banda “**Sentit**” i “**Experiència**”, i de l’altra “**Anàlisi**” i “**Sentiment**”, totes a 60°. Recordarem també en aquesta mateixa categoria allò que dèiem a 112.3: “**Art**” de “**Subjecte**” cap a “**Fenomen**” és bo d’anomenar-lo “**Art**”, però de “**Fenomen**” cap a “**Subjecte**” és millor anomenar-lo “ascètica”. Així una mateixa “plaça” travessada en sentits oposats, tot i ser la mateixa, adquireix una significació distinta. Tot allò dit suava val per a les idees petites i per a les grans. Però deixeu-nos fer present una realitat de molt més abast que es desplega quan organitzem els “significats” des dels grans fins als petits. Aquesta operació d’envergadura pren el nom de “sistematització”. Els diccionaris amunteguen termes per ordre alfabètic molt útil a l’hora de buscar-los però molt deficient a l’hora de situar-los per afinitats. Existeixen enciclopèdies sistemàtiques. La iniciadora de la Il·lustració i de la modernitat, l’Enciclopèdia Francesa, fou concebuda i lliurada al públic en forma sistemàtica, amb la pretensió d’abastar tot el saber humà del moment. La humanitat, al llarg de la seva història, ha desenvolupat sistemes immensos – artístics, religiosos, polítics, econòmics, socials, científics, filosòfics, etc.- en tots els ordres de la realitat. Cada un, tard o d’hora, és batejat amb una idea mare sintètica, que sol acabar en “-isme”: expressionisme, cristianisme, liberalisme, capitalisme, socialisme, darwinisme, empirisme... És famós el conjunt de sistemes filosòfico-religiosos de l’Índia (*darsana*). N’hi ha sis d’ortodoxos (*saddarsana*) i altres com el budisme o el jainisme. Les ideologies són grans sistemes abstractes, motivats per qüestions de conveniències poc o gens adequades a la realitat concreta, cosa que, en canvi, tracta de fer la “**Ciència**” respecte

dels objectes fenomènics i la “**Metafísica**” respecte dels objectes noümènics. Són primeres i lliures aproximacions a una realitat molt àmplia. Quan el sistema s’apropa al concret (“**Metafísica**”), aleshores s’anomena “**Teoria**”, sempre hipotètica però amb pretensions de veritat com a concordança de l’abstracte i el concret; en canvi, el sistema ideològic només reclama la no-contradicció interna de conjunt, la consistència del sistema, la seva veritat abstracta. Un sistema que es contradiu no és sistema. I si, a més de no contradir-se, concorda amb les imperiències fàctiques és una “**Teoria**” “**Metafísica**”. La ideologia ve a ser un model mental general: cada filòsof crea el seu amb més o menys exigències de rigor intern i d’adequació a la realitat externa. El nostre també és ideologia. Les ideologies o models globals governen la persona i els pobles; la lluita pel poder sempre ha tingut obert el front anomenat de lluita ideològica: hom cerca d’apoderar-se de la ment dels altres per a dominar-los. En cada lloc i temps sol haver-hi una ideologia dominant. Nosaltres triem la categoria d’**Ideica** i no la d’“ideologia”, perquè cerquem l’equilibri sobre els sistemes d’idees entre la “**Lògica**” física del poder i la “**Síntesi**” transcendent de la saviesa. Cap sistema d’idees no pot ser un model ideal definitiu i etern: -“art d’atrotar veritat”! (Ramon Llull, *Ars Magna*)-; sempre serà provisional i s’haurà d’anar corregint, perfeccionant o substituint per altres de més adequats. Per això parlem de “**un** model global de la realitat” i no de “**el** model...” En el canvi de segle i de mil·leni, els grans fracassos de la història de la filosofia de la realitat, que pretenia en cada temps i lloc haver obtingut la veritat definitiva, ens ha fet més modestos. No podem renunciar a la “pretensió de la veritat”, però és això, només una pretensió, sovint pretensiosa. Theodor W. Adorno (1903 – 1969), el clarivent filòsof precursor d’aquesta dràstica revisió a la baixa, seguit després per molts altres filòsofs del “pensament feble” (*il pensiero devole*) -Deleuze, Guattari, Vattimo, Derrida-, renuncia als grans sistemes ideològics jeràrquics amb la idea suprema i idees derivades i supeditades per nivells dels sistemes històrics. Ens ho explica Bernat Dedéu: “Si el pensament no podia ja cercar una essència de l’home ni un ésser ontològicament superior, podia intentar crear constel·lacions de conceptes per interpretar una realitat feta de fragments d’ombres. Si la filosofia era un pensament incomplet, la tasca del pensador només podia ser llegir entre línies per solucionar els seus enigmes, allò que romanía ocult en una primera mirada”. El nostre model pretén ser una d’aquestes constel·lacions adornianes, xarxa de pescador que només pesca de la realitat tot allò que és més groller que la distància entre els nusos de la xarxa i que deixa la major part de la possible pesca en el mar. Allò més important resta ocult enmig de les nostres ressonants i sorolloses categories. L’antiterme radical (180°) és l’afectivitat de la “**Psíquica**” (124.1). Si romanem en l’àmbit abstracte, l’antiterme (108°) és l’“**Estètica**” (12.42). I si, a més, no ens movem de

l'aspecte objectiu, l'antiterme (70°) és la “**Lògica**” (123.2). El “ser”, la idea més abstracta de totes, és el pas a la “**Teoria**”, on acaba aquest recorregut.

126. SINTÈTICA DE VIVÈNCIES (FIG. 1.14)

Finalment, en les nostres excursions de la “**Pràctica**” a la “**Teoria**”, arribem al darrer i quart trajecte, el fus de pujada per la via de la “**Metapsíquica**”, la més allunyada de la nostra mentalitat nord-occidental, la més exòtica i, per tant, la més difícil de descriure. D'aquesta quarta via en diem “sintètica de vivències” (fig. 1.14). La “sintètica” és el meridià de l'esquerra que ja coneixem: 1) “**Pràctica**” (**PRA**) (111.4, 113.4, 122), que per l'exercici de la “unió” va cap a 2) “**Amor**” (**AMO**) (111.6), que per la “unificació” va cap a 3) “**Noümen**” (**NOU**) (111.8, 112.8), que per “reducció” abstractiva va cap a 4) “**Síntesi**” (**SIN**) (111.7), que per “aclariment” general va cap a 5) “**Teoria**” (**TEO**) (111.5, 113.5, 127). Aquest fus constitueix la part noümenica del primer anell (111) i, tant en l'aspecte pràctic com en el teòric, retrata una actitud de profunditat, de transcendència, de visió de conjunt..., sintètica. Les “vivències” componen el meridià de la dreta, que també tenim conegut: 1) “**Pràctica**” (**PRA**) (id.), que pel “despertar” a la consciència va cap a 2) “**Sentiment**” (**STM**) (113.6), que per l'“emancipació” va cap a 3) “**Subjecte**” (**SUB**) (112.5, 113.8), que per l'ànima d'“aventura” va cap a 4) “**Sentit**” (**STT**) (113.7), que per l'“autoafirmació” va cap a 5) “**Teoria**” (**TEO**) (id.). Constitueix la part subjectiva del tercer anell (113) i, tant en l'aspecte pràctic com en el teòric, retrata una actitud lliure, pròpia, personal..., vivencial. I, en el centre, entre aquests dos meridians, hi trobem el quart fus, nou, que anomenem pròpiament “sintètica de vivències” i que és format dels següents graons: 1) “**Pràctica**” (**PRA**) (id.), que per “emanació” contemplativa va cap a 2) “**Mística**” (**MIS**) (126.1), que per l'“ànima” va cap a 3) la “**Metapsíquica**” (**MTP**) (112.7), que per la “confessió” va cap a 4) “**Mítica**” (**MIT**), que mitjançant el “guia” ens duu a 5) “**Teoria**” (**TEO**) (id.). La “**Metapsíquica**” pertany, com el “**Noümen**” i el “**Subjecte**”, al segon anell (112), que ja coneixem, de manera que en aquest quart fus apareixen només dues àrees noves: la “**Mística**” concreta i la “**Mítica**” abstracta. Però el triple trajecte suava esmentat, especialment en el seu centre, és determinat per la confluència de la realitat sintètica i la realitat subjectiva. Ens referim al món espiritual, que tradicionalment s'anomena “la regió del sagrat” o “sacralitat”, ja que té comunicacions infuses, mocions, visions, inspiracions, nits, proves, èxtasis, unions, fusions, dons, oració, embadaliment, meditacions, contemplació, possessió anímiques. Aquest camí té dues muralles laterals que l'emmarquen: la fermesa

embriagadora de la transcendència –“*nada te turbe, nada te espante, Dios no se muda... quien a Dios tiene nada le falta, sólo Dios basta*” (Teresa de Jesús)- i l’angoixa vital de la vera subjectivitat desesclavitzada dels lligams fenomènics –“*nada, nada, nada en el camino y en el monte no hay nada*” (Joan de la Creu)-. Quan tot és insegur, se’ns mor la pròpia identitat; quan ens lliurem al fonament de l’Univers, desapareixem com a individualitat lliure. Entre aquests dos extrems oscil·la la “sintètica de vivències”. Passem, doncs, a estudiar-ne els dos nous conceptes.

126.1. MÍSTICA (MIS)

Podríem definir la **Mística** com “la vida concreta de l’esperit” o “imperiències subjectives” o «transcendiment concret del “**Subjecte**”». Del nostre model en surt la definició canònica: “sintètica de vivències concretes”, però també la “**Metapsíquica**” (l’esperit) “**Pràctica**” i “sentiment emocional, profund, d’**Amor**” universal.” La major part de la gent, al nord-occident, no “senten” haver tingut vivències contrastades de la **Mística**. I, encara que en trobem referències escampades per tota la geografia i tota la història de la humanitat, el poder religiós de les confessions cristianes se sentí aviat amenaçat per aquesta vida incontrolable de l’esperit i, des de l’edat mitjana, posà tota mena de dificultats al desenvolupament místic de la persona. A continuació, l’actitud crítica i, fins i tot escèptica, iniciada en l’edat moderna i continuada fins als nostres dies per la societat laica, ha acabat de col·laborar en el desprestigi i desconeixement de la **Mística** entre el poble. Molts podrien respondre com uns habitants d’Efes a Pau de Tars: “Si ni tan sols no hem sentit dir que existeixi un Esperit Sant” (Ac 19,2). I, tanmateix, ja els infants i al final els ancians tenen vivències místiques rudimentàries, naixents o morents. En 122.5 veníem de la “**Pràctica**” inicial i vam arribar a la **Mística**. I, malgrat les definicions amb què encapçalem el paràgraf, ens torna a assaltar la pregunta “què és **Mística**?” Ja hem dit que la resposta a “què és?” sempre és “**Metafísica**”, i aquí som en terreny metafísic. No és, doncs, adequada, com no ho són “existeix l’esperit?”, ni “què experimentem?”; cal dir “què es viu en la **Mística**?”, “insisteix l’esperit?” i “què imperimentem?”. Podeu veure que estem introduint un llenguatge inusual (v. 126.2) per a les nostres vides psíquiques. **Mística**, etimològicament tampoc no ens ajuda gaire. Deriva de “misteri”, del llatí *mysterium*, i aquest, del grec *mysterion* (“secret”, “misteri”) i *mústes* (“iniciat en els misteris”). Ambdós vénen del verb *múo* (“tancar-se”, “estar tancat”, “tenir els ulls tancats”), segurament d’arrel onomatopèica molt antiga, *mu-*. L’evolució semàntica podria ser aquesta: 1) Mu: animals que

només saben dir “mu” (“mugir”); 2) els que no saben dir ni “mu” tenen la boca tancada, no repeteixen res (“muts”); 3) i tenen els ulls tancats, no veuen res; 4) “Secret” que no s’ha d’explicar a ningú, “ulls tancats (no he vist res) i boca tancada (no diré res)”;

5) “Misteri”, **Mística**: realitat transcendent; 6) “Iniciat” en les realitats transcendents; “iniciador”, “guia d’iniciació” (“mistagog”). Es poden endevinar, d’aquesta excursió etimològica, les dificultats que la societat posa per clarificar el contingut de la **Mística**. Tot és negatiu: tancament, secret, mudesa, ceguesa, ni “mu” (la m i la u són respectivament la consonant i la vocal més tancades). És tradicional la creença que les coses místiques no es poden dir, són inefables, no fabulables, *no hablables* (cast.). Fins i tot en una de les més cèlebres frases de L. Wittgenstein, la darrera del seu *Tractatus*, “d’allò que no es pot parlar, cal guardar-ne silenci (n.7)”, la **Mística** és interpretada, també per ell mateix, com a inexpressable. Diu: “L’inexpressable, tanmateix, existeix. Es mostra, és allò místic (n. 6.522)”. I abans: “La sensació del món com a tot limitat és allò místic (n. 6.45)”. Fem la crítica d’aquestes frases.

1) “D’allò que no es pot parlar.” Nosaltres diríem dues coses: 1.1) “D’allò que no es pot parlar amb llenguatge lògic, cal guardar-ne silenci lògic.” 1.2) “D’allò que no ens deixen parlar, o ho calles o te les carregues.” 2) Si inexpressable 2.1) vol dir “inmanifestable de qualsevol manera”, no sabem si existeix o no; 2.2) si vol dir “inimpressable”, és fals. L’“expressió” és per a les coses fenomèniques; cal desenrotllar un altre llenguatge per a desenvolupar la “impressió” propi de les coses noümeniques. 3) “Existeix”: fenomènic. No existeix. Cal dir “insisteix”. 4) No tot allò que es mostra és místic. Els fenòmens (no llur interpretació lingüística), els objectes, el jo, la convicció, etc., també es mostren directament (nosaltres diem intuïtivament). I la **Mística** també s’interpreta (lingüísticament), però per impressió (“és impressionant!”) no per expressió. 5) “La sensació del món com a tot”. Si és com a tot no és sensació (derivada de “sentits”); la sensació sempre és particular. El tot es capta o es percep amb unes facultats transcendents, que la majoria de nord-occidentals tenen atrofiada, no amb els sentits. Aquesta captació si és subjectiva, íntima, és **Mística**, però si és objectiva, estructural, és “**Ètica**” (v. 125.1). “Tot limitat”! La realitat de referència no sabem si és limitada. La mentalització (25%) és essencialment limitada perquè nosaltres som limitats. La impressió –exuberant!- verbal o no verbal de la **Mística** serà “**Objecte**” de la categoria següent, la “**Mítica**” (126.2). El filòsof existencialista catòlic Gabriel Marcel, deia: “Un enigma és una veritat no desxifrada però desxifrabla; un misteri és una veritat no desxifrada i indesxifrabla.”

També ell col·labora a l’enfosquiment i la marginació de la **Mística**. Podria aportar centenars d’altres testimonis de l’absurda inassequibilitat de

la realitat **Mística** per als pobres mortals no instruïts ni prou guiats per mestres autoritzats. En **Mística** només un altre místic més introduït que nosaltres ens pot aconsellar. I sapiguem que la principal guia d'aquest territori estrany a nosaltres habita en el nostre interior, si sabem depurar-lo d'exterioritats paràsites (ascètica 112.3). Intentem, doncs, endinsar-nos en aquest bosc d'una manera més positiva. Els nens i els vells s'hi passegen sense donar-se ni donar-hi gran importància. A Olot, a finals dels anys cinquanta del segle passat, amb una colla voluntària de nens de deu anys, el dissabte a la tarda, tot prescindint de cinema gratis, ens n'anàvem al bosc i hi romaníem tota la tarda, embadalint-nos, deixant-nos bressar pel sentiment oceànic de la totalitat amorosa del fons de l'Univers. Sempre que sentim la realitat com un tot, o com una manifestació del tot, som posseïts per la **Mística**, pel misteri, per l'esperit, pel sagrat: "El millor no ve sol; ve en companyia de tot" (R. Tagore, *Ocells Perduts*, n. 210). Si entenem el tot i actuem en ell som ètics; si el vivim i l'estimem, som místics. Kant deia: "Actua de manera que la teva conducta pugui esdevenir norma per a tothom." Això és "**Ètica**". Jesús deia: "Estima tothom, fins i tot l'enemic." Això és **Mística**. Per la dreta del model tenim el "**Sentiment**", que ja coneixem, la vivència concreta de la meua anima; per l'esquerra, l'"**Amor**", que també coneixem, la caritat universal. Nosaltres som esperit, però un esperit particular. Deseixint-nos de nosaltres mateixos esdevenim divins. Ell és persona, però la persona total. El principi pràctic corresponent és l'estat de "deliri" o de "creença en" o de "fe en"... l'esperit universal. És fe viva; confiança no en una estructura, en una llei, en un dogma (**OBJ**), per transcendentals (**NOU**) que siguin, ans en una realitat vivent, lliure, responsable (**SUB**) i amorosa que ho transcendeix (**NOU**) tot. En diem deliri perquè la consciència delirant apareix com a pertorbada, exaltada en extrem, apassionada, entusiasmada, boja. I tot això ens ve quan perdem tota referència a les nostres cosetes particulars i ens lliurem al gran oceà de la totalitat radical. La consciència "**Ètica**" lliga; la consciència **Mística** allibera. Per això els representants autoritaris de l'autoritat temen que s'afluixin els lligams de la consciència "**Ètica**" i la llibertat **Mística** ens torni llibertins. Però Pau de Tars diu: "La llei mata, l'esperit vivifica, la fe salva, la llei condemna." El costum tradicional és d'anomenar Déu aquesta totalitat sagrada vivent, com és anomenar Natura la totalitat profana estructural ("el món com un tot" de Kant). Totes dues realitats convergeixen en "**Noümen**", com ja hem dit: "Déu o la Natura" (B. Espinoza). En el centre de la **Mística** ens trobem amb la possessió directa entre esperits, amb la comunió d'esperits, amb la guerra d'esperits, que encara no ha assolit l'esperit total. La gent jove actual parlen de "bon rotllo" o de "mal rotllo". Pau de Tars diu que la vera batalla no es dona en el món físic, sinó en el món místic; en particular, xoc o avinença entre estats de consciència profunda; en general, emoció o "**Sentiment**" egoista

contra “**Amor**” universal. De vegades ens sentim posseïts per un àngel, *tener duende* (cast.), d’altres, en canvi, ens sentim amb un dimoniet o un dimoniàs a dintre, *mal àngel* (cast.), *malaje* (andalús). En llur origen, les diferents tradicions sagrades són formes sensibles, diferents culturalment, de resposta a l’únic “**Amor**”, a l’únic esperit; després, desgraciadament, s’hi introduiran les lluites pel poder i es desenvoluparan les religions degenerades. La puresa del primer estadi atrau les ànimes netes; la impuresa del segon atrau repugnants personatges hipòcrites. A l’inici, a la infància de totes les tradicions, l’esperit és l’únic animador i conductor de les “esglésies” (*ekklesia*), que es deixen conduir, com és l’animador i conductor dels individus dòcils, des del fons de llur propi cor; després s’hi interposen els mediadors, ministres, bisbes, pastors, que acaben suplantant Déu. Ignasi, primer bisbe d’Antioquia de Síria, que mor màrtir a Roma cap a l’any 115, quan ja se l’han emportat pres de la seva diòcesi, deixa una mica de lloc a Déu... només perquè falta Ignasi: “Pregueu per l’Església de Síria, que ara en lloc meu té Déu com a Pastor” (Rom 9, 1). I finalment les autoritats jeràrquiques, muntades a l’estil dels poders d’aquest món, intenten tancar l’esperit a la gàbia. Sort que l’esperit és més enllà de tot lligam!: és com el vent, que ningú no sap d’on ve i a on va, i reneix a cada instant per a salvació d’uns i condemnaió d’altres: “La mà dreta de Déu és suau, però l’esquerra és terrible.” (R. Tagore, *Ocells Perduts*, n. 211). El cim de la **Mística** és el matrimoni definitiu d’“**Amor**” entre el nostre “**Sentiment**” radical i l’esperit transcendent o ànima total de l’Univers (“**Metapsíquica**”). Ramon Llull, en el *Llibre d’amic i amat*, diu: “A la part dreta d’amor està l’amat (l’esperit), i l’amic (nosaltres) està l’esquerra: i per això, sense que l’amic no passi per l’amor, no pot arribar a son amat” (258). “L’amat i amor vingueren a veure l’amic que dormia. L’amat cridà a son amic, i amor el despertà. I l’amic obeí a amor, i respongué a son amat.” (276). L’antiterme radical (180°) de la **Mística** és la “**Lògica**”, que ja tenim coneguda (123.2). En el mateix nivell pràctic, l’antiterme (108°) de la llibertat de la **Mística** és la duresa de la “**Tècnica**”, també coneguda (123.1), i, sense moure’ns de la subjectivitat, l’antiterme (70°) de la profunditat de la **Mística** es la vivència detallada de la “**Psíquica**”, també coneguda (124.1).

126.2. **MÍTICA (MIT)**

Dintre de la “sintètica de vivències” (v. fig. 1.14), des del pol sud de la “**Pràctica**” (111.4, 113.4 i 122) hem ascendit al tròpic de Capricorn, on hem trobat el territori de la “**Mística**” (126.1), flanquejat a esquerra i a dreta, respectivament per “**Amor**” i “**Sentiment**”, que ja coneixíem (111.6 i

113.6). Ara ens toca de pujar més amunt. Trobem tot seguit l'equador, que d'esquerra a dreta és integrat per tres àrees també ja conegudes: “**Noïmen**” (111.8 i 112.8), “**Metapsíquica**” (112.7) i “**Subjecte**” (112.5 i 113.8). Pugem, doncs, al graó següent, el tròpic de Càncer, on descobrim el nou territori de la **Mítica (MIT)**, que ara ens ocuparà, flanquejat també al seu torn, a esquerra i a dreta, respectivament, pels territoris ja coneguts de “**Síntesi**” (111.7) i “**Sentit**” (113.7). Ací caldrà esmerçar-se en l'explicació, atès el màxim grau de marginació que pateixen les realitats mítiques en el nostre món tècnic. Som davant la cara oculta de la nostra civilització. Cabalment la nostra elit acadèmica es vanta d'haver aconseguit de desmitificar tot el nostre panorama cultural. El filòsof francès August Comte (1798 – 1857) dividí la història en tres etapes: teològica, metafísica i positiva o científica. Segons ell, a la humanitat li calgué desempallegar-se de la primera per a assolir la segona, i de la segona per a assolir la tercera, l'actual. D'altres l'han ajudat a tirar endavant aquesta “**Teoria**”. Rudolf Bultmann malda per desmitificar la religió. E. R. Dodds intenta demostrar que els filòsofs pre-socràtics grecs fan passar la cultura grega del mite (Homer) al logos (ells). Una de les dues causes que dugué Sòcrates a la pena de mort fou el seu atac als mites grecs. És cert que el seu avantatjat deixeble, Plató, tornà a usar els mites en els seus famosos diàlegs quan la matèria es feia especialment difícil, pregona, misteriosa; però la tendència dominant a l'Occident fins als nostres dies ha estat fer callar el mite, tractar-lo com un dipòsit d'impostures i despropòsits. Tenim, doncs, al davant una tasca difícil: la de la rehabilitació del mite. I tinguem ben present que el mite és tan actual o més que ho ha estat sempre. Les lamentables masses socials, que substitueixen actualment els pobles, són alimentades incansablement sense escrúpols de mites, tant de grans personatges històrics buidats de contingut, banalitzats i degradats, com de personatges actuals, molt ben presentats però desproveïts del gruix necessari per a esdevenir referència i expressió de les successives generacions d'humans. Aquest imaginari col·lectiu, produït abundantment per l'anomenada “indústria de la cultura”, ens és servit, com una piconadora sense misericòrdia, pels mitjans de comunicació de masses, amb tot luxe d'instruments i presentació. Circ per a les masses! El mite és el menjar dels estults! Carnassa per a les feres! Ens cal, doncs, corregir profundament la interpretació d'aquest concepte. En una primera aproximació hem de parlar d'allò que popularment i fins i tot filosòficament es coneix com un mite: “tradicció fabulosa entorn dels déus, dels herois, dels orígens (i gestes) d'un poble, etc., que expressa, d'una manera simbòlica, un concepte religiós, filosòfic o social” (DLC de l'IEC). El terme ve del grec *mýthos*, que originalment significava “**Sentit**”, propòsit, discurs, intenció, contingut que té un seguit de paraules”. Així pensaven des d'Homer fins als grans tràgics grecs. A poc a poc evoluciona

el significat cap a “ficció, mite, “**Subjecte**” o contingut d’una tragèdia”. Algú pensa que l’etimologia ve, com en el cas de la “**Mística**” de l’onomatopeia *mu-; però el “**Significat**” inicial esmentat és més aviat contrari. El primer error de la crítica moderna és negar la realitat de la “**Mística**”, de la qual ja hem parlat. D’allò que no és real no se’n pot parlar. Tanmateix, hi ha moderns que no neguen la **Mística** però li neguen la capacitat d’expressar-se. “La “**Mística**” és inefable” (Wittgenstein 1r *Tractatus*, 1918). Aquests segons no neguen la “**Mística**”, però sí la **Mística**, la seva expressió; castiguen la “**Mística**” a emmudir al racó fosc de la realitat. En el nostre model, tot seguint corrents posteriors (Wittgenstein 2n *Investigacions*, 1929), distingim usos o gèneres literaris. Si el gènere lògic–matemàtic (123.2) serveix per a expressar el món físic (123.1), el gènere estètic (124.2) expressarà adequadament el món psíquic (124.1), el gènere ideic (125.2) serà l’apropiat per al món ètic (125.1) i el mític (126.2), per al món místic (126.1). L’error dels “desmitificadors” és cercar “**Ciència**” on no n’hi ha. Han estat empesos indirectament per la pruija de l’Església catòlica de defensar la historicitat dels seus llibres sagrats. La jerarquia catòlica llegia com a mites les referències sagrades de la cultura grega, però no les de la cultura jueva. Veien, per exemple, com a mite, el d’Èdip o d’Ícar, i no veien com mite les narracions bíbliques de Caïm i Abel o de l’ascensió d’Elies al cel en un carro de foc. Els crítics posteriors, il·lustrats, confonien, doncs, mite i història. Es llençaven a costoses expedicions arqueològiques per cercar l’Arca de Noè o el pas de la mar Roja. Una munió de llibres, escrits per apologistes jesuïtes versats en la nova “**Ciència**”, foren publicats sota el propòsit “la Bíblia tenia raó”. Per què cal trobar la raó científica de la Bíblia? Que és potser un llibre científic? El territori del místic, del sagrat, del transcendent subjectiu té un altre gènere literari: el mític. Si el gènere matemàtic cal interpretar-lo al peu de la lletra, aquest altre cal interpretar-lo al peu de l’esperit. I què vol dir això? Cal veure-hi o endevinar-hi la intenció transcendent (**AMO – NOU- SIN**) de parlar-nos de les coses fonamentals de la vida. I cal prescindir del “**Significat**” objectiu i cercar-hi allò que volia expressar una viva tradició subjectiva (**STM – SUB – STT**) col·lectiva, normalment amb un llenguatge antimatemàtic, antiracional, sadoll d’unes paradoxes i metàfores que estimulen la nostra intel·ligència. Tinguem present que és el nostre occident qui ha aïllat els llibres sagrats de la vida que els feu néixer. L’escriptura neix en el si d’una tradició viva i s’usa sobretot en la praxi litúrgica, d’on acabarà desprenent-se. Si la “**Mística**” fos inexpressable, per què hi ha tants i tants llibres sagrats escampats per tot el món en el si de totes les cultures? Lur condemna neix d’una òptica equivocada d’interpretació. Els mites s’han de llegir al peu de l’esperit, amb intel·ligència endevinatòria, segons el principi d’holicitat subjectiva, que diu que el tot és en cada part: en Moisès, en David, hi ha tot el poble

d'Israel; en el poble d'Israel hi ha tots els pobles de la Terra; en els cristians cal veure-hi el “**Cosmos**” sencer: “L'Església de Déu, pelegrina a Corint, escriu a l'Església de Déu, pelegrina a Efes”. “Adam és Adam i tot el gènere humà” (Agustí d'Hipona). Talment podem dir que Afrodita és l'amor i Mart, la guerra. Llegim bé les paràboles evangèliques sense exigir-ne la historicitat. Llur funció no és d'informació històrica, ans de crida a la consciència de tothom, sigui d'on sigui i sigui de quan sigui. Són molt importants, aquestes precisions, per a captar l'expressió **Mítica**.

Però abans de tancar aquest apartat, volem afegir que encara ens manca un pas de comprensió més difícil. Històricament s'han donat dues formes rebaixades de **Mítica**: la litúrgica o literària i la teològica o ideològica. La primera és l'hereva estètica (**EST**) de la versió tradicional rebaixada del mite autèntic. Hem oblidat què fou el mite i l'hem substituït per una seva versió artística. Per exemple, el mite d'Èdip en Sòfocles. Ja no parlem de la versió capgirada “**Lògica**” (**LOG**) del mite, per exemple, el mite d'Èdip en la psicoanàlisi de Freud. La segona és una versió indirecta, implícita, dogmatitzada, també rebaixada, del mite autèntic. La teologia, la cosmologia, la ideologia han anat extraient, de l'autèntic fons dels mites, veritats, principis, tesis, morals, etc., que s'han anat sistematitzant. Per exemple, del mite d'Abraham en surt el dogma fonamental dels cristians: “la fe salva”. Sempre es mira de cercar suport mític en llibres sagrats per part dels dogmes d'un sistema qualsevol. És allò que se'n diu argument d'autoritat, veritat revelada, infal·libilitat, llei natural, filosofia perenne, veritats eternes, etc. Podríem definir un procés històric comú a molts pobles: a) salvatge: senzillesa inicial i llibertat d'expressió radical; b) barbàrie: pèrdua de la llibertat i de la senzillesa, nostàlgia d'aquestes, cants i idees plurals que expressen els fets inicials enyorats i idealitzats; c) civilització: fixació, per part de grans literats i artistes, de mites literaris (ideals) i, per part de teòlegs i juristes, de principis filosòfics canònics (idees), i d) imperialisme: ús de mites i dogmes per part del poder per a dominar el poble. No ens estendrem a explicar tots quatre estadis; només esbossarem el primer. F. Nietzsche, en *L'origen de la tragèdia*, explica que els grecs primitius, algun cop l'any sortien al vespre dels seus poblats i, enmig dels camps i boscos, es lliuraven a l'expressió totalment lliure d'allò que sentien. Declamaven, cantaven, ballaven, feien l'amor, jugaven, reien, entraven en trànsit, deliraven; però també es barallaven, s'insultaven, s'esglaiaven, tremolaven de por, defallien, cridaven, es desafiaven, es desmaiaven, etc. Daixò se n'ha dit “orgia” (arrel indoeuropea: *werg-), d'on deriven orgó, energia, ergonomia, sinergia, litúrgia, orgasme, òrgan, organisme, organització. La Bíblia n'explica casos manifestos, que espaorixen les autoritats eclesiàstiques de tots els temps, en el temps dels hebreus (v. Nm 11, 25 – 26; ISam 10, 6 – 13; 19, 20 - 24) i en el dels

cristians (1 C 12, 10; 14). I s'ha perpetuat d'una manera més o menys degenerada en moltes festes disbauxades de totes les tradicions, en els carnavals, etc. Aleshores no es tractava d'una reacció explosiva davant una repressió institucionalitzada; era senzillament una hora de deixar-se posseir, de deixar-se inspirar pel déu. Això vol dir en grec “entusiasme”. Es tractava de pobles profètics, posseïts de l’**“Amor”** i del terror de la divinitat ancestral de Dionís. Originàriament tot el poble profetitzava. Seguia *avant la lettre* el bell desig de Moisès (“Tant de bo que tot el poble fos profeta”, [Nm 11, 29]). La divinitat no era bona i prou; era bona i dolenta; depenia d'on, de quan, de per a qui. La divinitat infonia valor i heroisme o temor i acovardiment. Aquesta possessió, situada més enllà del bé i del mal, i de qualsevol autoritat externa, era un fet místic. La resposta expressiva del poble, aquell vespre de “festa”, sense constrenyiments ni condicions, era **Mítica** radical, l'arrel de la **Mítica**, més enllà de qualsevol nació, cultura, raça, religió o llengua; la realitat més oposada a la pretesa inefabilitat de la **“Mística”**. Si alguna cosa és expressable és la **“Mística”**. La **Mítica**, entesa en el sentit radical que hi donem ací, és la suprema expressió de l'expressió, és la llibertat d'expressió duta a l'extrem. Aquesta llibertat fa tremolar l'autoritat religiosa. Al llarg de la nostra història, sovint les autoritats han atribuït aquesta expressió a possessió diabòlica. Potser avui dia només la conserven d'una forma contínua els nens petits. Era tan sorprenent l'expressivitat de l'entusiasmament, que al seu do els primers cristians l'anomenaren “do de llengües” (*glossolàlia*), que no volia dir necessàriament que es dominaven molts idiomes, ans que s'usaven tots els registres, usos i costums d'expressió: l'expressió integral..., com els animals que parlen amb tot el cos alhora. El llenguatge resultant esdevé intel·ligible per al no iniciat en la **“Mística”**, talment com les matemàtiques o el xinès que no són intel·ligibles per a un no iniciat. Cal, com ja hem dit, una “universitat de l'esperit” per a “expressar realitats espirituals amb termes espirituals” (1C 2, 10 –15).

127. EL POL NORD: LA **TEORIA**

127.1. EL NUCLI DE LA TEORIA

(v. 111.5, 113.5, 121.5) (FIG. 1.15)

Anteriorment ja hem explicat moltes coses referents a la **Teoria**; ara ens toca d'escatir-ne el nucli (fig. 1.15). En el nostre model, la **Teoria** és la ment, la realitat mental pura, distingida, absolutament abstractada de la realitat completa. La resta que en queda és, doncs, la realitat no mental, la "**Pràctica**" pura. Tanmateix, cal distingir entre ment o **Teoria** i consciència – "**Ciència**". La "**Ciència**" és el descobriment objectiu de la veritat: barreja (en un 50%) de **Teoria** o ment i "**Pràctica**"; depèn alhora a parts iguals de ment i no-ment. Quan en el nivell més pràctic de la "**Ciència**", ja ha desaparegut tota la ment (0% de "**Teoria**"), encara resta l'evidència, la lluminositat intrínseca, pròpia de les coses, la veritat concreta que es mostra per ella mateixa sense demostracions ni experimentacions. La consciència, al seu torn, és el descobriment subjectiu de la gràcia: barreja també (en un 50%) de **Teoria** i "**Pràctica**". Quan en el nivell més pràctic de la consciència ja ha desaparegut tota la ment (0% de **Teoria**), encara resta la intuïció, la gràcia concreta que ens fa una cosa, que ens esclata espontàniament, sense necessitat de ficcions ni psicodèlies. Si emprem la llum com a metàfora del coneixement, podem dir que la realitat, tota la realitat, sempre té llum: és com el sol, una estrella o una flama. Se sap a si mateixa, és autoevident, s'autointueix, encara que nosaltres no en tinguem ni "**Ciència**" ni consciència mentals. Només arribarem a saber alguna cosa mitjançant la visió reflexa que en dóna la nostra ment, la **Teoria**. La **Teoria** pura és un mirall perfecte, sense taques ni arrugues, que frueix de

l'estranya capacitat de capturar la llum espontània de la realitat i de fer-la jugar amb ella mateixa: els jocs de miralls dels nens! Dos miralls exactament encarats l'un a l'altre obtindrien la llum abstracta pura, amb reflexions infinites. Aquesta realitat, anomenada ment, reflecteix la llum que ho sadolla tot. Aquest mirall és bon mirall si és tan net que no es veu. A mesura que esdevé més imperfecte, més brut, va perdent la seva condició de mirall i va esdevenint "mirat", cosa mirable o, si és bella, "admirable". El coneixement teòric és el mirall discernidor i indiscernible sobre el qual es reflecteix la llum concreta de la realitat. La Lluna és un mal mirall, talment que esdevé "cosa"; si en fos un de perfecte, en mirar-la no la veuríem, hi veuríem el Sol reflectit. En el nostre model, el Sol és la intuïció / evidència pura inherent a la realitat, i la ment és el mirall pur sense taca, la forma pura sense formes, la representació, irrepresentable, de totes les coses. Ens cal, tanmateix, distingir bé la intuïció / evidència "Pràctica" o real concreta de la intel·ligència / raó teòrica o mental abstracta. Per veure una estrella concreta no cal il·luminació aliena. I encara més. Quan mirem una estrella no veiem l'estrella; veiem solament llum. Només apareix l'estrella en negatiu quan la relacionem amb la foscor que l'envolta. El cos estel·lar no és il·luminable, només és il·luminador i no n'és mai de si mateix. Pensem-hi. No té sentit enviar un focus de llum a una estrella per veure-la, aquesta ens envia la llum gratuïtament. La llum il·lumina les coses, però no s'il·lumina a ella mateixa. Aquesta és l'evidència / intuïció. El mirall, en canvi, no il·lumina les coses per ell mateix, però les representa dintre seu. Així, podem distingir: a) la llum en ella mateixa (el pol sud de la "Pràctica" pura del model); b) les coses il·luminades (categories de l'hemisferi sud del model, més pràctiques que no pas teòriques); c) les imatges virtuals de les coses reflectides en el mirall (categories de l'hemisferi nord del model, més teòriques que no pas pràctiques), i d) el mirall en ell mateix (el pol nord de la Teoria pura del model). La ment fa comprendre les coses amb imatges "virtuals", però no pot ni ser compresa per d'altres ni per ella mateixa. La ment tampoc no és representable (Fichte); és representadora: predica, reflecteix les coses; no es pot predicar res d'ella. I, tot i assemblar-se en això, llum pràctica i mirall teòric són essencialment diferents: la llum és densa, plena de realitat no mental; el mirall, transparent, buit, virtual. Si adaptem el mite de Prometeu, podem dir que hem arrencat del cel de la realitat el mirall miraculós de la Teoria, amb poder de captar, capturar, la llum dels déus allà on vulguem, de representar-nos, compondre, combinar o fer desaparèixer les imatges fidels de les coses segons ens convingui. En un llenguatge menys mític i més cartesià, la ment és el desplegament –o la il·lusió del desplegament– d'una dimensió nova, exterior a totes les altres dimensions de la realitat, des de la qual ens mirem aquestes amb independència total, com els déus es miren el món des de l'Olimp. Els grecs en deien *epistème*, "situat damunt de". L'epistèmica

seria la “**Ciència**” / consciència suprema. La **Teoria** és més **Teoria** com més és no res, en el sentit de buit, d’absència de tot. No és la realitat informe; la forma pura, sense cap contingut formal, de la **Teoria** és la informalitat pura. Arribar a la **Teoria** és un autèntic esforç iniciàtic, que duu al seny adult, per arribar a transcendir tot contingut general o particular, per transcendir tota forma concreta o virtual i per així poder senyorejar “situats damunt de tot”, epistèmicament. És un senyoratge buit, però cabalment per aquesta causa és la màxima llibertat: es pot veure i es pot fer tot; és la figura, la representació pura de la sobirania. Potser, des d’Aristòtil, en el centre d’aquest cim de la **Teoria** s’hi ha vist com un “jo” o un enteniment universal, perfectament diferenciat del “jo” subjectiu. Averrois (1126 – 1198) postula un únic enteniment universal actiu, del qual participen tots els enteniments actius particulars. Kant l’anomena “**Subjecte** transcendental”: “Només podem assenyalar com a fonament de la doctrina pura de l’ànima la representació «jo» que és simple i, per ella mateixa, completament buida de contingut. Ni tan sols podem dir que aquesta representació sigui un concepte, ans només la mera consciència que acompanya qualsevol concepte. Mitjançant aquest jo, o ell, o allò (la cosa), que pensa, no es representa res més que un “**Subjecte**” transcendental dels pensaments, que solament és conegut a través dels pensaments que constitueixen els seus predicats i del qual no podem tenir mai el mínim concepte per separat, talment que ens movem en un cercle perpetu al seu entorn”. Kant distingeix perfectament aquest “**Subjecte**” transcendental del “**Subjecte**” psíquic o empíric, com diu ell. Fichte l’anomena el “Jo absolut”; Hegel, la “Idea”. Hegel mateix l’identifica amb l’Estat en la societat. Schopenhauer hi veu això: “Ho coneix tot i no és conegut per ningú; és la condició universal de tot”. I, com fan veure tots aquests filòsofs, es tracta d’un enteniment agent, actiu, no d’un mer mirall passiu. D’antuvi és actiu perquè pren la llum directa de la “**Pràctica**” o indirecta de les coses, rebuda passivament i l’anima, la viu, la pensa, la converteix en acte, encara que formal. I també és actiu perquè dona la forma de les coses, les informa, les fa ser. 1) Primera conclusió: Aquest cim de la filosofia, l’episteme, és el final del procés d’abstracció, però també és l’inici de tot procés de concreció. “Concretem!”, diem tot sovint després d’una llarga conversa sobre un tema. I d’aquella concreció naixent en sortirà un programa d’acció, és a dir, una política. Per això Hegel hi veu l’Estat ideal. La llibertat mental, enfront de la realitat concreta, no solament la fa coneixedora, ans també transformadora d’aquesta realitat. Plató deia que només poden ser polítics els filòsofs; només ells, quan hagin de fer una llei particular, fruiran de la suficient visió de conjunt per a no lesionar altres aspectes de la societat. La política és derivació de la **Teoria**. Marx, com hem vist, deia: “La praxi dicta la **Teoria**, aquesta dicta la política i la política incideix en la praxi”. El coneixement especulatiu s’expressa pel

verb en el mode indicatiu: “Joan menja peres”. És una constatació de pujada cap a la **Teoria**. L’acció política s’expressa pel verb en mode imperatiu: “Joan, menja peres!”. És un ordre de baixada cap a la “**Pràctica**”. Si la Idea absoluta és el final de la pujada, en la societat, la presidència representativa de la sobirania d’una societat és l’inici de la baixada, i la persona que encarna aquesta representació suprema pren el nom de “sobirà”. Això explica que en les constitucions el president sigui inviolable, irresponsable, etc. Ell no és res més davant del món que la imatge pura del tot social, ja sense cap predicat -els filòsofs (avui els intel·lectuals) ja han fet la feina-, que impulsa a l’acció, encara sense continguts (els polítics ja faran la feina). 2) Segona conclusió: Cal evitar la fantasmada corrent de creure’s que hom pot escapar-se més amunt de la **Teoria**. No hi ha punt de fuga; no hi ha més enllà; no existeix l’hipersavi, el jutge diví que veu la realitat més enllà del model i que veu el model des de fora d’ell mateix. Sovint -nosaltres també ho fem (v. 13)- es parla del model com si fos possible sortir-se’n i mirar-se’l des de fora. Un model global no té “fora”; és una il·lusió. I tots els models globals possibles s’engloben entre ells. El llenguatge del model parla de la realitat, però podem intentar un discurs que parli del model des del “més enllà”. D’això se’n diu un “metallenguatge”, que un cop admès duu a processos a l’infinit: llenguatge 1 de la realitat, llenguatge 2 del llenguatge 1, llenguatge 3 del llenguatge 2... Es pot fingir que es fa, però un investigador acurat entén que cal corregir aquesta falsa òptica. Quan es parla d’un model global es parla des del mateix model o des d’un altre model global, que si és més ampli invalida la globalitat del primer. El crític autèntic esbrina amb polidesa des de quina part del model està estudiant tot aquest model o la realitat d’aquest, o bé una part. Sempre hi ha una perspectiva dins el model mateix des d’on es mira el model o la realitat. La **Teoria** és la perspectiva més mental, més abstracta, més virtual, més sobirana de mirar-se el món.

127.2. DES DE LA **LÒGICA** CAP A LA **TEORIA** O DES DE LA **TEORIA** CAP A LA **LÒGICA** (v. 123.2)

La matemàtica, en totes les seves formes, és més abstracta que les ciències, i aquestes són més abstractes que les tècniques. No pensem només en les ciències físiques; pensem també en les ciències biològiques, psicològiques, sociològiques i econòmiques. Una cosa són la descripció o les grans opinions sobre la realitat exterior, i una altra la “**Ciència**” sobre aquesta. La “**Ciència**” tracta d’expressar les seves proposicions en llenguatge matemàtic. El coneixement científic és necessari als polítics per elaborar programes rigorosos d’actuació social. La “**Ciència**” és el

repertori de totes les lleis universals aplicables a la realitat exterior quantificable. La quantificació pot ser més o menys exacta. Les ciències dites humanes solen expressar-se sempre en lleis probabilístiques, poc exactes, basades en mesures estadístiques força incompletes, sobre realitats que impliquen molts més elements i moltes més variables d'aquells que es controlen. Tanmateix, l'expressió matemàtica dels enunciats o lleis científics els dóna una validesa extraordinària. Al llarg dels temps s'ha accedit a les matemàtiques per viaranys molt diferents i independents en origen. D'ací han sortit múltiples branques matemàtiques. A poc a poc s'ha anat descobrint que aquestes branques conflüen i s'ha anat bastint una cúpula grandiosa que intenta aixoplugar-les totes: la **Lògica**. Aquesta feina inductiva (d'anar-se enfilant cap amunt, cap a l'abstracció i generalitat més radicals), que després permetrà unes fàcils i mecàniques demostracions deductives, ha dut fins ara a la formulació de la **Lògica** proposicional moderna. En aquest nivell ja no interessin lleis, teoremes o enunciats concrets demostrables; interessa cada proposició (p , q , r) com un tot, digui el que digui, i s'ha arribat a una rara mena de proposició de proposicions, demostradora i no demostrada que es diu "axioma". Els investigadors "alpinistes", arribats a aquestes altures, amb molta llibertat trien, a gust, el nombre més reduït possible d'axiomes com a punt més alt de l'Everest lògic i tracten de deduir la resta d'afirmacions formals de la **Lògica** – matemàtica segons uns altres axiomes de deducció. En aquestes altures falta molt "oxigen", no s'entén res. Es tracta d'abstraccions elevadíssimes. Un exemple d'axioma (de Whitehead – Russell – Hilbert): "Si és veritat p o és veritat q , aleshores és veritat q o és veritat p " (1). D'aquest i tres axiomes més, triats per aquests il·lustres senyors, es pot deduir mecànicament, entre molts altres teoremes, el principi de no-contradició, que diu: "O és veritat p o és veritat no p " (2). També es podia prendre aquest darrer principi (2) com a axioma i l'anterior (1) esdevindria deduïble d'ell. L'èxit a construir aquest edifici tant exigent ha permès la deducció mecànica de teoremes i lleis, i això ha permès també de mecanitzar els raonaments mitjançant els ordinadors electrònics, el fons dels quals és una petitíssima col·lecció d'axiomes que, si estan adequadament informats, els permeten de deduir la resposta de la resta de qüestions que els plantegem. No importa a l'ordinador la informació o proveïment de continguts; el mateix ordinador, convenientment alimentat, serveix igualment per a les previsions meteorològiques, per a les borsístiques, per a les de les travesses o per a les electorals, per als diagnòstics mèdics o jurídics, etc. La mateixa forma serveix per a continguts totalment diferents: abstracció pura. Aconseguir això amb efectivitat no és fàcil. Fóra també un repertori adequat de solucions per al govern polític d'un país. Ciceró, davant la impossibilitat d'assolir aquest cim, recomanava als senadors romans de tenir un repertori variat de fórmules per a tots els gustos a disposició del

Senat romà per a poder triar la resposta davant de qualsevol emergència. D'això se'n diu "semiescepticisme": no existeix la fórmula o la veritat universals; triem, entre moltes, la més adient a cada cas. Encara avui dia no s'ha trobat ni la fórmula única per a regir el món i la societat, ni s'ha sabut editar el conjunt de lleis que entre totes satisfacin les necessitats físiques i socials. I es treballa per aproximació. Però, en aquest sentit, cada cop tenen més feina els ordinadors i menys els professionals. Podrà funcionar mecànicament algun dia l'executiu d'un país? L'executiu també es diu "el govern". Ve del llatí *gubernō*, i aquest, del grec *kybernáo* ("governar un navili"). D'ací surten les paraules governall (timó) i cibernetica ("art de governar automàticament" [pilot automàtic]) (137.1). Mentrestant, cadascú en el seu interior i la societat en el seu punt més alt de representació hauran d'esforçar-se a passar qualsevol principi, llei, decisió, forma de govern o fins i tot la disposició més minsa per la prova de la generalització que diu: "això val per a tothom o val, en qualsevol cas, temps i lloc?", o, com deia Kant: "Pot ser elevada a vàlida per a tothom aquesta teva norma d'actuació?" Això és pensar en global i actuar en local. Fins sembla que els físics quàntics diuen que qualsevol electró, abans de donar un pas quàntic, consulta les altres partícules de l'Univers. És la "Teoria" del *bootstrap* o dels cordills entrecreuats de la bóta: no se'n pot afluixar ni tesar un sense anar afluixant o tesant els altres. Els especialistes no estan exonerats de ser alhora generalistes. El metge, el mestre, el policia, el sant, el violinista, no deixen d'ésser humans, i no poden oblidar de responsabilitzar-se del conjunt de les coses.

127.3. DES DE L'ESTÈTICA CAP A LA TEORIA O DES DE LA TEORIA CAP A L'ESTÈTICA (v. 124.2)

En el seu lloc ja hem dit que, per al model nostre, *Estètica* no vol dir "sensibilitat concreta", ans "fantasia abstracta". L'*Estètica* és l'abstracció de l'"**Art**", que al seu torn és més abstracte que les vivències psíquiques. Molt a prop del temps fenomènic i de la consciència subjectiva, l'"**Art**" és un seguit de propostes elementals verbals, literàries, musicals, plàstiques, socials, etc., concebudes pel psiquisme, que tenen poc a veure amb les propostes de principis i lleis científics. Si aquests es governaven pels principis de no-contradició o d'identitat, aquells es governen per un rar principi, el d'alteritat: "Cada part afecta les altres parts i, per tant, el tot". En llatí, més precís que el català, existeixen dues formes: *alter* ("l'altre entre dos") i *alius* ("un altre qualsevol"). L'arrel comuna *l-, que serveix també per a *ille* ("ell"), en tot l'àmbit indoeuropeu es refereix a quelcom allunyat, de caràcter més aviat subjectiu. Si la proposta científica tendeix a

identificar al màxim el “**Subjecte**” amb el predicat o la ment amb la realitat no mental (això vol dir la paraula “veritat”), la proposta artística tendeix a allunyar al màxim el “**Subjecte**” del predicat o la ment de la realitat no mental (això vol dir la paraula gràcia). Aquest allunyament, que pot ser físic, en el nostre cas és psíquic. Representa l’alteració del “**Fenomen**” i, de retruc, de l’“**Objecte**” per obra del “**Subjecte**” que deforma allò que toca i ho conforma al seu propi estat. Talment com l’“**Objecte**” és el resultat de filtrar el “**Fenomen**” per obtenir-ne només les constants de la “**Ciència**”, així el “**Subjecte**” és el resultat de filtrar el “**Fenomen**” per obtenir-ne la constant de la consciència. Aquest segon filtre és l’“**Art**”. D’allò que és (“**Objecte**”) o que se’m presenta (“**Fenomen**”) només em queda allò que veig, allò que vull veure, allò que sento, un suggeriment, un somni meu, etc. L’“**Art**” està sempre deformant, alterant la realitat física. Aquesta alteració permet la percepció subjectiva del moviment i de la transformació, que altrament seria impossible, per vulnerar el principi de no-contradició: allò, que és, és ell mateix i no una altra cosa. Nosaltres, diu la *Gestalttheorie* (**Teoria** de les formes), alterem subjectivament cada “fotograma” fix (identitari) de la nostra retina per obtenir la sensació de moviment continu, en saltar (amb foscor objectiva imperceptible) al “fotograma” següent. De vegades l’“**Art**” altera tant les coses que les substitueix, en fa alternatives: l’“**Art**” figura i desfigura. Vegem-ne un exemple. L’artista diu: “Posa els ulls com dues taronges” (1). O pot dir: “Els seus ulls eren dues taronges” (2). Evidentment, la proposta (2) és falsa científicament (enfront de veritat). I és mentida per a un jo assedegat de veritat. Però ningú no dubtarà que (2) té més força artística que no pas (1), té més gràcia: (1) és una figura retòrica anomenada “comparació”; (2) n’és una altra, anomenada “metàfora”. En la comparació actua més intensament el món exterior; en la metàfora actua més intensament el jo. Una altra figura interessant, imatge perfecta del principi d’alteritat o de sí-contradició, és la “paradoxa” («més enllà de la “doxa” o “doctrina”»). El meu pare, del qual guardo ensenyaments i afectes inesborrables, després d’haver dit jo qualsevol afirmació, sovint em responia: “És veritat aquesta mentida?” Heus ací una paradoxa. Si jo responia “sí, és veritat”, acceptava haver dit una mentida; si responia “no, no és veritat”, també acceptava la mentida del que havia dit. L’“**Art**” altera la realitat, com l’alteren els somnis. Els nens somnien molt, també bo i desperts. Els adults ens ho permetem poc. I, tanmateix, les grans creacions, fins i tot científiques, han nascut d’un estat de somnolència o semisomnolència, on la realitat és tan alterada que pot obrir pas a innovacions sorprenents en tot ordre de coses. Recordem que la “**Psíquica**” ve de la “**Pràctica**” a través del joc (v. 122.3). Les nostres vivències, en l’estat de somni, juguen amb la realitat concreta. I, si ara ens elevem en l’ascensió cap a l’abstracció pura, entrem en un camp més lliure, més lluny de les exigències de la “**Pràctica**”, de les

resistències de la matèria, on es juga sense realitat concreta. A l’**“Estètica”** s’hi entra per la figuració, per la imaginació, per la ficció, per la fantasia, pel pur joc de les formes, informacions i deformacions. Ací sí que tot és gratis, gratuït, gracios! El joc psíquic dels nens és condicionat per les coses i pels sentiments. L’**Estètica** és el joc purament formal, sense cap condició; és la bellesa freda, que pot escalfar i escalfar-se però que en ella mateixa és moviment pur de les formes, alteració en el buit de continguts. Els nens petits triaven la sorra per expressar les seves vivències juganeres perquè és molt motllurable i ofereix poca resistència; avui dia fan la mateixa cosa amb la plastilina. La humanitat primitiva féu aquest mateix joc fàcil amb l’argila, que donà pas a la ceràmica. Després, la maleabilitat i ductilitat dels metalls, i ara dels plàstics, ha complementat i fins superat amb escreix la facilitat de jocs formals que permet l’argila. Figura i ficció vénen del llatí *finco, fictum*, que volia dir, originalment, “afaiçonar o enformar la terra mitjançant l’agricultura” i, després, “afaiçonar l’argila per fer ceràmica”. És el regnat d’una forma quasi lliure enfront dels exigents condicionaments de la matèria. L’èsser vivent pren els objectes materials i els afaïçona, els dóna forma, els fa estètics, els fa viure i viu a través d’ells. Això és cultura. La vida culturitza la realitat física. Cultura ve del llatí *colo, cultum* (habitar, cultivar). L’arrel indoeuropea és *kl- (“cicle”, “fer la volta a la terra amb l’arada”, “agricultura”). Fixem-nos en aquesta figura purament abstracta: el cicle, el cercle. La seva invenció és psicoestètica; el seu ús és tecnològic. La terra tendeix naturalment a mantenir-se o a tornar-se plana, però una forma genialment helicoïdal donada al ferro de l’arada fa girar la terra del revés, converteix el trajecte recte de l’animal que tira l’arada en un moviment recargolat de la terra, que posa a sobre allò que era a sota i viceversa. Això és cultura: girar les coses, alterar les coses al gust del **“Subjecte”**. La **“Lògica”** busca la realitat i la fórmula; l’**“Estètica”** gira la realitat i la transforma, hi dóna un **“Sentit”** analític nou i singular, que crea l’artista i que ha de descobrir el contemplador de l’**“Art”**, lluny del **“Significat”** canonitzat pels diccionaris. Cal enginy (*gn- “procrear”), cal intel·ligència (llegir entre línies), cal posseir dots endevinatoris, cal posseir **“Sentit”** del humor, que és la facultat de la gràcia. Cap ordinador no pot suplir la intel·ligència. Així, doncs, la **Teoria** que es troba al cim de l’**“Estètica”**, al final de l’ascensió per l’analítica de vivències ens avisa que sempre es tracta d’una **“Teoria”** analítica d’algú. Dit d’una altra manera: no existeix cap **Teoria**, cap interpretació, cap representació suprema neutral, objectiva; sempre s’hi barreja la vivència singular que tenyeix de color la proposta, tot i que hi pot haver consens de molts “alguns” per a formar un “algú” d’ordre superior. La **Teoria** és, des del punt de vista artístic, alhora plural i unitària. I això el que vol dir “consens”: sentir conjuntadament. I cal endevinar la intenció oculta, només indirectament insinuada, cal endevinar el punt de novetat de qualsevol proposta teòrica. I això no es pot

fer mitjançant la “**Lògica**”. L’excés de “**Lògica**”, de normalitat, de correcció (política, social, etc.) impedeix la novetat, l’originalitat, la creativitat, que, en realitat, és l’únic ver valor afegit d’una economia que s’ha racionalitzat i industrialitzat. Cal desempolsar aquell sentit estètic que té tan abandonat el nostre món racionalista, il·lustrat. Goethe, Schiller i Hölderlin se’n queixaven. Ells es referien a la “**Ciència**” newtoniana i als sistemes socials revolucionaris posteriors a l’*Ancien Régime*. Recomanem de J. Schiller les *Cartes sobre la formació estètica de l’home* (1795), escrites per una persona terroritzada pels excessos del període del Terror, institucionalitzat des del setembre de 1793 fins al juliol de 1794, durant la Revolució Francesa. Avui diríem exactament el mateix, corregit i augmentat, de l’horror dels camps de concentració resultants de les guerres de les grans potències.

Abans d’acabar aquest apartat, volem fixar l’atenció del lector que, així com la “**Lògica**” de pujada cap a la **Teoria** cedia el pas al poder executiu de baixada des de la **Teoria**, l’**Estètica** de pujada cap a la **Teoria** cedeix el pas al poder legislatiu de baixada des de la **Teoria**. Cal revisar la institució històrica de la *boulé* grega, del *senatus* romà, de les cambres legislatives o de representants, del parlaments moderns, teòricament lliures i sobirans i pràcticament controlats pel poder executiu. Tècnicament, dictadura vol dir control del parlament per l’executiu, que governa a base de l’eufèmic procediment de “decrets – llei”, on “decret” és la voluntat omnímoda del dictador executiu i “llei” és la submissió a ell del legislador submís. Normalment les majories parlamentàries són constituïdes pel partit del govern i legisla com vol el govern. Un parlament ha de ser lliure i independent de l’executiu apartidista, que s’ha de limitar a executar les lleis polítiques votades per un parlament amb partits no implicats en el govern de la societat. I, segons el nostre model, aquest parlament, elegit pel poble, ha de ser format pels millors “artistes de la societat”, dels millors creadors de lleis informadores i reformadores de la societat, interpretant i servint de la manera més bella els desigs socials de la comunitat popular (“**Psíquica**” social), que en vera democràcia és l’única posseïdora de la sobirania radical. Els legisladors prendran de la **Teoria** subjectiva el consens, unitari de forma i plural d’arrel, creat i elevat fins al cim per la comunitat popular constituïda en assemblea de base, el sotmetran als contrastos i a la crítica dels partits, hi donaran forma de llei, sotmetran el projecte a l’assemblea popular i, un cop aprovat, el manaran complir a l’executiu apartidista. Les lleis hauran de ser la suprema obra mestra d’“**Art**” de la societat.

127.4. DES DE LA **IDEICA** CAP A LA **TEORIA** O DES DE LA **TEORIA** CAP A LA **IDEICA** (v. 125.2)

D'antuvi cal dir que tot el territori de les estructures constitueix el magatzem de la nostra memòria conservadora, que sempre és del passat. Guardem en la memòria allò que ens és útil (analítica d'estructures) i allò que ens és valuós (sintètica d'estructures). Tot allò que és passat és mort. Però hi ha coses mortes ben útils, les eines, i coses mortes ben valuoses, els béns. I hi ha, a més, com sap tothom, coses mortes que porten vida presonera en llur interior, llavors de vida. En la memòria s'hi guarden moltes més coses de les quals no tenim consciència. Sovint hi ha sorpreses en aquest sentit. Tanmateix, no és guarda tot en la memòria. En el sector "Tècnica" – "Lògica" s'hi guarden els procediments útils. Així la vida i la humanitat han pogut desenvolupar-se acumulativament i, per tant, progressivament. En el sector "Ètica" – **Ideica** s'hi guarden els valors bàsics, que poden ser valors naturals o heretats genèticament, nascuts del fons de la Natura noüimènica, i valors adquirits o apresos educacionalment. Ja hem vist que les essències metafísiques descansaven sobre el fonament incommovible de les substàncies ètiques i s'explicaven per les idees abstractes que duïen implícites, amagades al sarró. Aquestes idees abstractes, doncs, al "sud" es funden en les essències; a l'"oest" esdevenen la conjunció de les estructures adquirides dels "significats" dels "objectes"; a l'"est" brollen de les exigències heretades de les "síntesis" de la natura noüimènica, i al "nord" s'obren a la Idea Absoluta, que ho abasta tot. L'"Ètica" és la matèria de l'essència, allò que la fa concreta; altrament seria només una paraula de diccionari. La idea, al seu torn, és la forma de l'essència. La ment extrau la idea a partir de la cosa concreta i dóna una sorprenent "realitat" a la idea abstracta. Per a entendre-la i sense moure'ns de la regió de l'abstracció mental o de les formes, cal distingir els elements de la forma i el conjunt que engloba els elements. Els elements pertanyen a la "Lògica", el conjunt, a la **Ideica**, l'estructura abstracta dels elements abstractes integrats en llur conjunt abstracte pertanyen al "**Significat**", que és entremig de les altres dues categories. La "**Síntesi**" fa dels elements d'una estructura extensa un conjunt, una unitat, i això és la Idea. Quan pensem, per exemple, en "cadira", després d'haver verificat la congruència de la seva estructura objectiva amb la definició corresponent, hi pensem de manera unitària, com un tot, com correspon a un territori noüimènic. "Cadira" abasta la totalitat dels seus elements constituents (comprensió o intensió del conjunt) i la totalitat de totes les cadires particulars existents o existides (extensió o aplicació del conjunt), amb obediència del principi de totalitat vigent en aquest territori. Aquesta "realitat" d'idea abstracta unitària misteriosa, sorgida del fons de la confiança (creença) que tenim en la Natura, en forma d'arrels etimològiques, alhora constants i fecundes,

fonamenta el realisme ingenu tan innegable i tan criticat i criticable pels filòsofs moderns. En el nostre model, negar una cosa des d'un punt de vista no impedeix d'afirmar-la des d'un altre. Sembla que segons el coneixement científic, la Terra roda al voltant del Sol i que, segons la creença "**Metafísica**", el Sol roda al voltant de la Terra. "*Eppur, si muove!*", exclamà, entossudit, Galileu davant les pressions de la Inquisició perquè afirmés el contrari. Tota la comunitat científica posterior s'arreglerà amb Galileu, i fins i tot el Papa, en els nostres dies, ha demanat públicament perdó per aquell error de la Inquisició. I, tanmateix, el Papa arriba tard i malament. Segons el principi de relativitat d'Einstein, el moviment dels cossos no és mai absolut, sempre és relatiu i depèn del centre de coordenades de referència que es prenguin, sempre convencionalment. Si el centre adoptat és el Sol, aleshores la Terra es mou al seu voltant; però si el centre adoptat és la Terra, el que es mou és el Sol (A). I ambdues opcions són igualment vàlides científicament. La confusió històrica radica en l'error tant de científics com de teòlegs de "cientisme", que no amaga res més que una creença amb títol de veritat científica equivocada. La proposició científica és (A). La pregunta de si la Terra es mou o està quieta és una pregunta "**Metafísica**", que es respon amb una contesta també "**Metafísica**", segons el principi de totalitat. Per a un pagès que no s'ha mogut mai gaire enllà del seu terròs, la Terra és plana de mitjana i roman quieta gairebé sempre. Per a Joan Sebastià Elcano, Neil Armstrong, Edwin Aldrin i Michael Collins, la Terra és rodona i volta sense parar contínuament. No és per al pagès allò que li sembla ni per als viatjants allò que és. En "**Ciència**" no hi ha cap "que és"; la "**Ciència**" només cerca accidents observables, entre els quals hi ha les relacions entre coses. Com són les coses en elles mateixes no ho sap ningú; les coses són creences dependents del marc global que les enquadra. Per exemple, en el marc de diccionari del llenguatge usual, "terra" és un conjunt de materials inerts; en el marc de l'astrofísica és un planeta, i en el marc de la teologia és la realitat que s'oposa a "cel". El defecte del realisme ingenu no radica a creure's allò que per a un és; radica en el fet que oblidava el marc total que abasta el conjunt de les seves creences i que reparteix l'entitat ontològica equitativament. El platonisme accentuà el realisme ingenu aplicant-lo a les idees, més enllà de les essències. També les idees són (idealment) allò que "poden" ser, atesa la resta de les idees de la pròpia concepció global del món. Per això les idees es defineixen (s'estructuren) les unes a partir de les altres en cercles viciosos flagrants. Com les estrelles, totes s'aguanten en totes. Un exemple és la constel·lació d'idees que constitueix el nostre model. I, si tractem d'ascendir al "cim" de les idees que és la **Teoria**, caldrà observar que històricament les diferents civilitzacions, nacions, filòsofs, profetes particulars, etc., han intentat coronar els seus eixams d'idees més o menys abstractes amb alguna o algunes idees supremes que embolcallessin

totes les altres. Per a Tales de Milet, fou l'aigua primordial; per a Heràclit, el "logos"; Parmènides tria l'Ésser; Plató pensa en la Bondat i la Bellesa, que per a ell són la mateixa idea; Ramon Llull cerca l'art d'*atrob*ar Veritat; La Revolució Francesa, Llibertat, Igualtat i Fraternitat; la comunista, la Justícia; el cristianisme, la Caritat; el protestantisme, la Fe; l'hinduisme, la Compassió (*karuna*); Gandhi, també, la Veritat, que, tanmateix, és molt diferent de la Veritat de Llull. La "Ciència" més actual cerca des de fa temps l'única fórmula que ho expliqui científicament (relativament) tot! Ja Einstein treballà en la fórmula dita del "Camp unitari"; ara es parla de GUT (*grand unified theory*) i de teoria de "supercordes". Nosaltres mateixos, amb actitud "Metafísica", ens estem referint a la nostra constel·lació com a un tot conjuntat, "el nostre model", *Globàlium*, el pensament globalista o generalista, que pretén idear la totalitat de les coses, però que sap que no ho assoleix. Com, doncs, ascendir a aquesta Teoria pura, idea de totes les idees, idea universal? Cal també una iniciació a la contemplació filosòfica, distinta de la contemplació "Mística". Plató té pàgines bellíssimes relatives al salt que cal fer entre tenir idees i arribar a la idea pura universal. També marca el camí el *nyana ioga* de l'hinduisme. Tomàs d'Aquino, cap al final de la seva vida, quan encara no havia acabat la seva obra mestra, la Suma Teològica, un bon dia, diu, tingué una revelació de la "Veritat", talment que mai més ja no volgué escriure res. "Tot el que he escrit –deia– no val res". Els filòsofs alemanys precursors del romanticisme, especialment Hegel, entren en el món de l'Absolut de la mà de la Idea. Grans físics actuals han intentat afinar la fórmula del Camp Unitari d'Einstein: Paul Dirac (1930), D. Ivanenko (1938), W. Heisenberg (1958), Markov i Zeldovitx, L. de Broglie i Vigier, Robert Tournaire (1978), David Bohm, etc. Cada cop es fa més prima de continguts, van desapareixent la massa, l'espai i el temps, la continuïtat i la discontinuïtat i, pensem que quan arribaran a la unificació plena no restarà res per unificar! Podem estar un altre cop davant la inefabilitat, la mudesca, com la de Tomàs d'Aquino, o podem intentar superar tots els marcs i sistemes mentals i aprendre a idear lliurement, sense marc. Pura utopia? Doncs, com en les altres excursions paral·leles -de pujada, convergents; de baixada, divergents- cal obrir ara el camí de baixada, des de la Teoria cap a la Ideica. I, si un sistema estructural significatiu pot pretendre, de pujada, abastar el coneixement, tota la realitat, un sistema estructural significatiu, des de la Teoria més pura, pot pretendre, de baixada, abastar el control funcional de tota la realitat. Això és un cos de lleis físiques, biològiques o socials. Si la Teoria "Estètica" obria el camp a l'assemblea de legisladors i la Teoria "Lògica", l'obria per als governants executius, aquesta Teoria Ideica obre el camp a l'exercici de la judicatura, al poder judicial. Aquest, com els altres, és sovint un poder corromput, comprat, coaccionat per forces extrajudicials i limitat per un legislatiu sovint poc responsable i per un executiu sovint massa responsable. Però la

figura i la funció del jutge que ha de dictaminar sobre el passat de les persones, fent aterrar en aquest aspre món la suprema i delicada idea de la Justícia, és d'una dignitat difícilment assolible. Fóra bo que el jutge fos un filòsof que hagués culminat en perfecció la seva iniciació a la Idea que tot ho transcendeix. La seva funció és divina: decidir sobre el bé i el mal, sobre la llibertat i la vida dels humans... Més a prop de la rigidesa de l'estructura legislativa constant, de vegades haurà d'imposar la llei, la presó, el càstig. Més a prop de la naturalitat noümènica, intentarà superar els conflictes mitjançant la conciliació amorosa.

127.5. DES DE LA MÍTICA CAP A LA TEORIA O DES DE LA TEORIA CAP A LA MÍTICA (v. 126.2)

D'antuvi cal dir que tot el territori de les vivències constitueix el magatzem de les nostres agosarades il·lusions de futur. Alimentem la il·lusió amb tot allò que abelleix al nostre psiquisme (analítica de vivències) i tot allò que colpeix la consciència profunda (sintètica de vivències). Tot allò que és futur és viu (vivències) i bull dintre de nosaltres. Però hi ha il·lusions equivocades, que no seran realitat física, i requeriments de la consciència transcendent, vocacions o crides del destí, ideals, que no seran obeïts. I hi ha, a més, com sap tothom, il·lusions traïdores que porten la mort presonera en llur interior, llavors de mort. En el magatzem d'il·lusions s'hi guarden moltes més quimeres de les quals no tenim consciència. Sovint hi ha sorpreses en aquest sentit, en descobrir la formidable potència de fantasies i ambicions ni tan sols confessades a nosaltres mateixos. Tanmateix, no es guarda tot en el magatzem d'il·lusions. En el sector “Psíquica” – “Estètica” s'hi guarden les il·lusions viables. Així la vida i la humanitat han pogut desenvolupar-se creativament amb pocs atzucacs. En el sector “Mística” – Mítica s'hi guarden els ideals bàsics, que poden ser o bé reclams metapsíquics, requerits pel Destí, o per aquell déu o àngel o per aquell dimoni –*daimon*- que aconsellava Sòcrates de no fer el mal, o per aquella “petita veu silenciosa” de què parla Gandhi, que es fa sentir en el nostre interior des del fons de l'Esperit noümènic, o bé reclams generats per la nostra formidable i poc explotada capacitat de creació lliure, capaç de forjar-nos un futur segons la nostra voluntat. La tensió entre aquests dos reclams explica l'impacte emocional de les tragèdies gregues, molt més místiques que no pas les shakespearianes, molt més psíquiques. Ja hem vist que les vivències metapsíquiques descansaven sobre la inevitable realitat de l'esperit místic i s'explicaven per l'expressió mítica, lliure i espontània, que tots duem presonera en el nostre interior. Aquestes expressions explosives mítiques, doncs, al “sud” brollen de les vivències espirituals. A l’“oest”, els

mites esdevenen la conjunció de les vivències de les “síntesis” sàvies del “**Noümen**”, les escriptures sagrades sapiencials, que evolucionaran cap a les teologies, teogonies, cosmologies i cosmogonies. A l’“est”, els mites generen l’expressió dels “sentits” enigmàtics del “**Subjecte**”, les litúrgies sagrades, que evolucionaran cap als mites literaris i artístics, i més tard filosòfics, consagrats per la memòria tradicional però reinventats en cada moment, en cada present, en forma de gran impacte, de gran promoció publicitària, de moda, de fascinació, de gran èxit, d’obra o acció genial o heroica, etc. I al “nord”, els mites s’obren a l’Ideal Absolut, que ho abasta tot, l’afany de perfecció que tot ho devora. L’esperit és la matèria de les vivències noümeniques, és allò que les fa concretes, altrament només serien expressions mítiques exaltades i esbojarrades, un carnaval en sentit pejoratiu. El mite, en la interpretació que donem a la paraula en el nostre model, al seu torn, és la forma de la vivència transcendent. La ment extrau el mite a partir de la vivència “**Mística**” concreta, i li dóna una sorprenent “realitat ideal” espiritual abstracta. És l’àmbit de tota la imageria lliure, no canònica, d’allò sagrat, de la divinitat: déus, marededéus, àngels, dimonis, esperits, genis, fades, follets, semidéus, gegants, sants, profetes, taumaturgs, màrtirs, savis, herois, mestres, olimps i hades, cels paradisiacs i inferns terrorífics, judicis finals, pecats i perdons, salvacions i condemncions, canonitzacions i excomunion, sacraments i sacramentals, etc. Per a entendre’l, i sense moure’ns de la regió **Mítica** de l’abstracció mental transcendent, cal distingir els elements espirituals, d’una banda i el conjunt espiritual, que engloba els elements, d’una altra. Els elements pertanyen a l’“**Estètica**”; el conjunt, a la **Mítica**; la difícil i contradictòria unió abstracta dels elements abstractes integrats en llur conjunt abstracte pertanyen al “**Sentit**”, que és entremig de les altres dues categories. El “**Sentit**” fa el miracle de fer esclatar la unitat d’intenció dels elements de l’imaginari individual o col·lectiu, creat per la fantasia “**Estètica**”, i això és l’Ideal mític, el mite pregon. En el miracle mitificador, cada element no es juxtaposa als altres com en les estructures; cada element s’interpenetra amb tots els altres, talment que en cada part és, per dintre, el tot, que això expressa el principi d’holicitat. Una bella expressió tradicional d’aquest estrany principi és el dogma de l’Eucaristia. En un pa hi és Crist tot sencer, però en una part o en una engruna també. L’Occident materialista ho entén malament, com que cada vegada aquell Jesús de Natzaret es fa més petit. Jesús, el Crist, no és important com a “**Objecte**” físic (Jesús de Natzaret), ans com el Crist (Ungit de l’Esperit). Els esperits són o no són els uns dins dels altres sense ocupar cap extensió. El mite de l’Eucaristia és el de l’exigència que tots portem a dins el cor dels germans, com el pa és escampat per tot el cos quan el mengem. Quan pensem, per exemple, en “David”, després d’haver verificat la referència al rei-profeta d’Israel, cal que hi pensem de manera que s’hi vegi el tot, com correspon a un territori

noüimènic. “David, rei d’Israel” abasta, des de dins d’ell mateix, la totalitat dels seus elements espirituals constituents: l’adoració de *Yahvèh* o l’ànima col·lectiva del seu poble (comprensió del conjunt) i *Yahvèha* totalitat del components del regne d’Israel (intensió o aplicació del conjunt); per això un pecat personal de David pot ser perdonat si es castiga tot el poble (2 S 24, 1–17). Aquesta és l’obediència al principi d’holicitat vigent en aquest territori. I, a més, si volem pujar a la **Teoria**, al cim pel camí de la **Mítica**, caldrà que interpretem el regne i poble de David com una imatge elemental, referida i aplicable a tots els pobles del món. Agustí d’Hipona, en sentit estrictament mític, deia: “Pecà Adam i tot el gènere humà”. El pecat original, el *karma* dels hindús, el poder de la màgia, no es pot entendre sense la noció de **Mítica** holística. El gran Pitàgores no es limita a estudiar els nombres des del punt de vista lògic, ans també des del punt de vista màgic. Aquesta “realitat ideal” unitària misteriosa, sorgida del fons del deliri, del trànsit, de la possessió de Dionís, de la confiança, de la creença que tenim en l’Esperit, en forma d’imatges mitoestètiques, alhora personalitzades i generals, fonamenta l’animisme ingenu, tan innegable i tan criticat i criticable pels filòsofs moderns. En el nostre model, negar una cosa des d’un punt de vista no impedeix afirmar-la des d’un altre. El fet exigent de desmitificar la història des de la “**Ciència**” no vol dir que des del punt de vista espiritual oposat a la “**Ciència**” calgui negar la força evident dels mites. Quanta sang no ha estat vessada pels catalans tot defenent la seva senyera quadribarrada, símbol de la seva pàtria, tot i que ha estat demostrat que no és històric científicament que Lluís el Piadós, rei de França, xopés quatre dits de la seva mà en les ferides de Guifré el Pelós i dibuixés les quatre barres en el seu escut daurat! L’ànima d’un individu o d’un poble s’alimenta més de l’entusiasme dels mites que no pas de les veritats històriques. Aquesta és la conclusió de Wilhelm Reich quan intenta esbrinar el fet que els cervelluts alemanys van seguir amb més devoció Hitler en els anys trenta del segle passat que Marx en els anys vint, més científic el segon i més mitòman el primer. Reich deia que l’home es mou en un 80% per emocions (místiques) i en un 20% per raons lògiques. Marx intentava ser lògic; Hitler volia ser un mite. Perquè com hi ha proposicions lògiques veres i falses hi ha mites amb gràcia i mites desgraciats. Un mite amb gràcia és el desplegat entorn de la vida de Gandhi. Perquè els racionalistes ataquen sempre el mite per irracional i no distingeixen entre mites negatius i mites positius? Napoleó és un mite que en el terreny tècnic portà a la mort milers de persones. En el terreny mític de la Revolució Francesa fou l’encarregat d’exportar a tot el món el progrés de la modernitat enfront de les monarquies absolutes aleshores regnant en el món. Al capdamunt dels mites agraciats i desgraciats es troba el mite per excel·lència, ja esmentat, el mite de la perfecció: “Sigueu perfectes com el vostre Pare celestial, que fa sortir el sol i fa ploure sobre justos i sobre

pecadors”. La gent benpensant confonen la bondat, la llei, la virtut, amb la perfecció. Com els graus dels altres tres camins descrits (v. 127.2), aquest també requereix un procés iniciàtic difícil: el camí de perfecció. Tant Jesús, en la frase evangèlica ara citada, com Joan de la Creu en la seva pujada a la muntanya de la perfecció o del Carmel, si ens hi fixem, parlen de tres vies: a) la del vici, del pecat, del mal, de la transgressió, que porta a l’estimball; b) la de la virtut, del mèrit, del bé, de la llei, que s’enfila per la muntanya però resta a mig camí del cim, i c) la de la perfecció, el terme, el judici, la justícia, més enllà del bé i del mal (F. Nietzsche i els *sanyasin* de l’Índia), que arriba al cim del convit permanent. Joan de la Creu la descriu així: *“Nada, nada, nada, en el camino y en el monte no hay nada; no hay nada en el camino porque para el justo no hay ley.”*

Dèiem que la **Teoria** era el mirall perfecte, sense taca, de la totalitat concreta. Aquest transcendiment més enllà del bé i del mal, per la seva importància, requeriria una explicació més llarga que no farem ací: de llibres ja n’hi ha. Ací, per concloure, només esmentarem el camí corresponent de baixada del cim de la **Teoria** cap a la **Mítica**. En direm el “camí del testimoniatge”. Es tracta d’una autoritat, poc coneguda si no bandejada, que no és cap de les tres clàssiques: el legislatiu, l’executiu i el judicial. És l’autoritat dimanant de la perfecció espiritual, l’autèntica autoritat espiritual, no assolida per vots ni oposicions, ans per aclamació, pel reconeixement consensuat pel poble de la força de l’esperit, profètica, testimonial, martirial (en grec, *mártir*, “testimoni”). Feliç el poble que escolta i honora els seus profetes! “Ai de tu, Jerusalem, que mates els profetes que et són enviats!” Moisès deia: “Tant de bo tot el poble fos profeta!” Nosaltres hi afegim: “Tant de bo tot el poble fos legislador, governant i jutge de si mateix!” Això vol dir autodeterminació, autogovern, autonomia, autoorganització. Mentre no hi arribem, vigilem i exigim als nostres legisladors, governants, jutges i profetes que facin la seva feina després d’haver assolit la meravella de la **Teoria** pura en tot el seu ventall de derivacions.

13. MAPAMUNDI PER A NAVEGANTS DECIDITS

“Roda el món i torna al Born”. La nostra petita i sotmesa nació catalana té un passat tan fort que en cap cas no es tracta d’una nació jove, ni menys infantil, talment que hagi de menester tutelatge o protectorat; és simplement una de les moltes nacions oprimides de la Terra. En els gremis dels temps medievals, acabada la fase d’aprenent, un oficial català s’esforçava a madurar en el seu ofici. La fita era arribar a ser mestre i establir-se per compte propi. El gremi posava una condició: acabada l’oficialia, calia sortir a l’estranger, córrer món, veure altres maneres de fer les coses, trobar-ne alguna que fos d’interès per a l’ofici i introduir-la al país; calia retornar a casa amb una obra innovadora a les mans. Esdevenia un autèntic viatge iniciàtic. Si el gremi l’aprovava, era considerada una obra mestra, i el seu autor assolía el grau de mestratge en l’ofici. La mateixa cosa es podria dir del fet de ser català madur. Cal sortir de la particularitat, absorbir menor o major universalitat, mitjançant el contacte amb altres cultures, i tornar al lloc particular amb una ànima més gran. Encara avui els monjos de Montserrat fan anar els seus aspirants un any a l’estranger abans que es comprometin definitivament amb el monestir. La mateixa cosa fa la Comunitat de l’Arca, a la Provença, amb els seus joves. Si és ben cert que no es pot ser universal sense abans haver estat particular, també és cert que no pots exercir la teva particularitat, en aquest cas el fet de ser català, amb plenitud sense abans haver vist mai la nació pròpia amb crítics ulls universals, “des de fora”. El nostre vol ser un atlas universal d’ajuda per a fer aquest viatge d’iniciació a la plena maduresa de la nostra manera catalana de veure les coses.

131. UNIVERSITAT GLOBALISTA

131.1. “DAMUNT EL NUVOLAT VÈIEM CLAROR D’ESTRELLES” (S. Espriu)

El primer humà, que obrí els seus ulls astorats davant la volta estelada del cel en una nit mancada de lluna no va entendre res, però ho va veure – intuir- tot. Les miríades d’estrelles escampades, sobre un fons ben negre, sense cap ordre entenimentat, el fascinaren amb llur màgia enigmàtica. D’antuvi el marc fou el cercle de l’horitzó on acabava el cel i començava la Terra. Més tard, a mesura que tot caminant o navegant veieren com l’horitzó canviava i a noves terres corresponien nous cels amb noves estrelles, sense veure-la, pensaren que la volta sencera del cel era una esfera celestial –ells en deien supralunar-, que es corresponia amb una esfera terrenal –que en deien sublunar-. Immediatament la fantasia animista, que nosaltres anomenem “Mítica” (MIT), agrupà capriciosament les estrelles principals en constel·lacions sota forma imaginària de monstres, herois i déus que els donaren llur nom. Nosaltres tendim a convertir els productes del nostre enteniment globalitzador en idees (IDE) objectives sistematitzades; aquells humans primers tendien més aviat a personalitzar els productes del seu enteniment globalitzador en forma de mites subjectius genealògics. Però hi ha correspondència entre faules i llur aplicació moral, entre mites i idees: Venus - amor eròtic, Mart - guerra, Eneas - pietat familiar, Narcís - egoisme, Jesús - amor de caritat, Abraham - fe, Savitri - fidelitat, Hèrcules o Samsó - força, etc. Amb aquestes agrupacions astrològiques n’hi hagué prou durant molt de temps per a interpretar el cel i

els designis dels homes i, ja més pràcticament, per a caminar i navegar orientadament. Molt més tard, quan l'estudi de l'astronomia exigí major rigor, es traçaren unes fronteres arbitràries entre constel·lació i constel·lació que definiren un territori o domini més ampli i més continu, propi de cadascuna d'elles. En aquest territori s'hi comptaven moltes altres estrelles a més a més de les que entraven en el dibuix mínim i esquemàtic de la constel·lació. Tota l'esfera celestial quedà dividida en àrees definides, i cada estrella, fos gran o petita, era assignada a una àrea determinada. Així es pogué aprofundir en el coneixement de l'Univers sense perdre's en el desordre inicial del cel nocturn. No cal dir que, encara més tard, es descobrí que no totes les estrelles eren en una mateixa superfície esfèrica i calgué afegir-hi una dimensió de profunditat. A més de la seva posició en l'esfera, a cada estrella li calia un nou paràmetre: la seva distància de la Terra.

Aquesta explicació vol servir d'exemple per a comprendre el procés creatiu del nostre model. Més enllà de la nostra ment hi ha una realitat bigarrada, desordenada, que no es pot entendre directament. Aquesta realitat extramental afecta la nostra ment, com els estels afecten la ment dels seus contempladors. Intuïm la realitat però no l'entendem; ens calen dibuixets més o menys arbitraris o utilitaris, constel·lacions mentals, per a entendre mínimament la realitat. Del conjunt, estructurat no necessàriament en línia, “plat-sopa-cullera-taula-cadira-vespre”, que és una definició (SGT) en diré “sopar”, que és un nom comú, un “**Significat**” genèric o una idea (IDE). Des de petits, de constel·lacions com aquesta en fem un munt, i de constel·lacions de constel·lacions (cullera: “un pam de llarga -matèria plàstica - duresa-mànec-cavitat”). Ens sembla que aquestes constel·lacions reposen en la memòria del nostre cervell desordenadament, però es van situant, en la volta esferoïdal encefàlica, sense que en tinguem consciència clara, a prop les unes de les altres, les de “**Significat**” veí, i separades les de “**Significat**” llunyà, de manera que totes plegades formen una superconstel·lació global, corresponent als signes (SGE) reals que ens interpel·len. El nostre model, *Globàlium*, vol fer prendre consciència dels estels conceptuals, les constel·lacions d'estels conceptuals i llur conjunt, i ajudar a ordenar-los millor. I, com els antics de seguida distingiren les magnituds de les estrelles i les més grosses serviren per controlar les més petites, així els humans de seguida distingim uns conceptes principals que en diem categories i uns altres de derivats, la posició i, per tant, el significat dels quals són definits per referència als principals. I també aquest model distingeix unes categories principals, que escriu en color verd i que formen la constel·lació general o global, altres de secundàries, en color negre, altres de terciàries en roig, altres de quaternàries en blau, etc. Com les estrelles: conceptes de magnitud 1, 2, 3, 4...

131.2. EL CUB D'IRATXE (NAFARROA), 1950 (FIG. 1.16/17)

Com comença la història? Jo, Lluís M. Xirinacs i Damians, vaig néixer a l'Eixample quadriculat de Barcelona, en l'encreuament Balmes-València, l'agost de 1932; mare d'alta burgesia, pare de petita burgesia. Els quatre anys de relativa calma social de l'Estatut de Catalunya de Macià i Companys assentaren en la pau el meu esperit; els tres anys de guerra de Franco, amb assassinats, bombardeigs, fred i fam, m'esmolaren enteniment, sentiments i sentits. Als set anys era un petit guerrer, fort, freturós de pau. El pare tenia curiositat universal; l'alimentava amb la contínua consulta dels cent toms de l'Enciclopèdia Espasa i la transmetia als fills en forma de preguntes atractives, temptadores, sovint capcioses, que també jo, moltes vegades, solucionava mitjançant la consulta més o menys subreptícia de l'Espasa. A més a més, estudiava i llegia molt, i de tot, també més o menys subreptíciament, amb gran angúnia de la mare. Fins feia negocis entre els companys de classe per fer diners amb què comprar-me llibres. A dotze anys ja havia fet molts assaigs de classificacions en vista a un fitxer universal. Recordo la fita que em vaig posar: trobar una classificació tan perfecta que hi cabessin des de Déu fins a una espadenya. M'encantava estudiar –allò que jo volia i quan ho volia- i ensenyar... els germans, cosins, companys de classe. A catorze anys entrava en l'orde dels escolapis; a quinze feia el noviciat; a setze (1948) començava la carrera de sacerdot: dos anys de filosofia i quatre de teologia -tres a Iratxe (Nafarroa) (fig. 1.16) i tres a Albelda de Iregua (La Rioja)-. El nostre curs era de seixanta-tres alumnes! D'aquests, tres -un navarrès (Luis Zabalegui), l'Experimental (**EXP**), un de mig madrileny mig sevillà (Silvio Fernández Valbuena), l'Estètic (**EST**) i jo, el Lògic (**LOG**), formàrem un equipet i, entre altres coses memorables que allargarien aquest resum, l'any 1950 decidírem d'organitzar globalment tots els condeixebles del mateix curs segons llurs especialitats o afeccions. Calia inventar un model global adequat; calia ajudar cadascú a trobar la seva especialitat; calia ajudar cadascú a trobar en el comú el seu lloc original, i calia relacionar ajustadament els seixanta-tres llocs que en resultaven. Jo era el responsable de dissenyar el mapa de totes les contrades. Ja aleshores n'eixí un cub (tridimensional) apte per a globalitzar l'interior de ments individuals i col·lectives des d'uns possibles gabinets professionalitzats d'orientació filosòfica per a posar ordre i harmonia al garbuix mental que acostumem a traginar. Els “tres monjos rebels” muntàrem aleshores un gabinet gratuït, per on passaren la resta dels condeixebles. Aquell cub fou la llavor del model actual (fig. 1.17). Tenia tres dimensions finites, segons una constant unitària (± 1): dimensió vertical ÉSSER (1a lletra, amb majúscula), dimensió antero-posterior DEVENIR

(2a lletra, grega) i dimensió lateral OBRAR (3a lletra, amb minúscula). Cada dimensió tenia tres posicions definides: -1, 0, +1. ÉSSER: MATÈRIA (A, -1), ÉSSER HUMÀ (B, 0), ESPERIT (C, +1). DEVENIR: FENOMEN (α , -1), CONSCIÈNCIA (β , 0), NOÛMEN (γ , +1). OBRAR: CONEIXEMENT (a, -1), DECISIÓ (b, 0), ACCIÓ (c, +1). Era un cub compost de nou quadrats: A (Matèria), B, C, α , β , γ , a, b, c; de vint-i-set segments triàdics: A α (“Fenomen” material), A β ..., B α ..., C γ ..., α a..., β b..., γ a..., γ c; i de vint-i-set nuclis puntuals determinats: A α a (Coneixement del “Fenomen” material),... A β c, A γ a..., B β b, B β c..., C α c, C β a..., C γ c. Lector: com a exercici pràctic, podries construir-te aquest cub amb els noms i símbols corresponents a cada un dels vint-i-sis punts perifèrics; perquè tots els punts eren perifèrics, excepte el centre del cub, B β b (decisió conscient de l'ésser humà, sensibilitat); a aquest hi havien d'arribar tots, era el centre integrador. Arribar-hi era quelcom molt emocionant. No era cap especialitat, era l'estat de generalitat. Per consegüent, en rigor no tenia nom: era l'inefable. N'hi dèiem el Mmm; ni tan sols li concedírem la vocal o del nom sagrat hinduista Om, que ni sabíem que existís. Dos anys més tard, en 1952, vaig escriure un tractadet sobre l'obediència religiosa, aplicable també a les altres obediències (civil, militar, política, etc.). L'explicarem en l'apartat 138.9 d'aplicacions. Tot i que el treball era rigorosament equilibrat, generà una foraviada reacció en contra, del cantó de la jerarquia, la qual exigí la recollida i segrest d'aquell i d'altres escrits i demanà retractacions públiques que no foren acceptades de la nostra banda. Això generà expulsions, defeccions i càstigs de tota mena.

131.3. DEL CUB A L'ESFERA (FIG. 1.18/19/20/21)

El cub es perfeccionà i esdevingué una esfera -projecció del cub inscrit o circumscribit (fig. 1.18)-, i fins i tot una pseudoesfera. Silvio Fernández ens escriví un estudi titulat “De l'esfera a la pseudoesfera” (fig. 1.19, 1.20, 1.21), que no explicarem ací i que fa referència a la relació entre les geometries d'Euclides (cub rectilini), de Riemann (esfera de curvatura positiva) i Lobatxewsky (pseudoesfera de curvatura negativa). En derivà una sorpresa: en una pissarra plana o euclidiana (v. 134), un quadrat no es pot reduir a cercle; es tracta de la famosa impossibilitat de la quadratura del cercle. El matemàtic Evariste Galois, després de molts esforços anteriors a ell, demostrà la impossibilitat de construir amb regla i compàs un segment de longitud π a partir d'un segment unitat. Tanmateix en una pissarra circular o riemanniana, el quadrat s'ha d'adaptar a aquesta pissarra circular; cadascun dels costats forma un arc de 90° i, per consegüent, es pot traçar el quadrat riemannià amb regla i compàs perfectament. La mateixa cosa es

pot dir d'un cub reduït a esfera: cada cara és corba i, quan arriba a la cara veïna, no hi col·lideix perpendicularment (90°), ans esdevé una pura continuació de 180°. Desapareixia així la font dels continuats conflictes entre disciplines, cadascuna amb les seves categories, les seves tesis i el seu mètode. Cada disciplina, en el centre de la seva àrea, conservava les seves peculiaritats pròpies; però, a mesura que s'allunyava del seu centre i s'acostava als seus límits, adaptava la seva singularitat a la de la disciplina veïna. Aquest model esdevenia aleshores terapèutic i pacificador. Criticat i construït d'acord amb els seixanta-tres usuaris, generà pau i col·laboració intel·lectual entre els condeixebles: sense fer-ne qüestió, evitava les divisions inherents en el si de grups nombrosos com el nostre. El model cohonestava posicions encontrades i antagòniques (v. 136.4). Molts anys després, al final d'un curset globalista d'una setmana a La Llobeta, a Aiguafreda, dedicat als lluitadors no violents del Casal de la Pau de Barcelona durant la transició de la política de Madrid (1978), Àngel Colom digué la frase feliç: “La pau és rodona”. Armats d'aquesta eina senzilla i alhora eficaç, bastírem a partir de 1950, a la casa d'estudis eclesiàstics, una autèntica Uni-versitat (v. 131.4). Però, per què la conquesta de la pau provoca reaccions tan guerreres en els violents? No sé si l'amable lector es farà una idea del que representaren seixanta-tres joves dedicats totalment i únicament a la pròpia formació, ben avinguts, integrats, amb llurs biblioteques particulars integrades, amb revistes interiors -una de general (Apunts) i altres d'especialitzades (Filosofia, Ciència, Art, Litúrgia...), que anaren sorgint poc a poc. Apreníem els uns dels altres; ens ajudàvem els uns als altres i tots plegats fèiem front, conjuntament, als estudis filosòfics i teològics. Corria la brama, certament falsa, que jo m'havia llegit tota l'Enciclopèdia Espasa, full per full! El visitador, delegat de Roma, m'ho arribà a preguntar. Gent nostra guanyaven premis, a Madrid, de teatre, a Montserrat, de poesia; catedràtics de geologia de Frankfurt s'interessaven per les nostres troballes; donàvem respostes sorprenents i originals a rancis problemes tradicionals de filosofia i teologia, etc. Inevitablement, els nostres professors foren sobrepassats en tots els fronts. Molts ho reconegueren honradament, sense que ningú no els forcés a fer-ho. Estàvem al dia (*aggiornamento*), ja en 1953, de les noves propostes eclesials dels teòlegs, liturgistes i pastoralistes francesos, alemanys, holandesos, precursors del Concili Vaticà II (1962). Coneixíem, per exemple, la física quàntica de Niels Bohr o la “**Teoria**” dels misteris d'Odo Casel, desconegudes de tots els nostres professors. De primer els superiors s'admiraren, però després s'espantaren profundament i ens sotmeteren a unes prohibicions i a una pressió inquisitorial dignes d'aquell tètric monestir de la novel·la *El nom de la rosa*, d'Umberto Eco, per tal d'aturar un moviment en ell mateix indeturable. Com en la novel·la, la biblioteca del centre esdevingué un greu problema: ens la clausuraren, ens prohibiren

la redacció i circulació de les revistes internes... La nostra resistència, clandestina, fou imaginativa i aferrissada. A mi em requisaren els llibres i els escrits, i em castigaren amb un retard de tres mesos de la meva ordenació sacerdotal (Pasqua de 1955). I així acabaren accidentadament els nostres estudis eclesiàstics.

131.4. PLURIVERSITAT I UNIVERSITAT

Com veurem en l'apartat 138 d'aquest treball, del model se'n dedueixen múltiples aplicacions. Tanmateix la gestació del model fou a la inversa: a partir, de les especificitats de cada condeixeble i, després, de nous estudis i de les necessitats i requeriments de la vida, vaig anar, tot sol, enriquint el model amb noves àrees, per al meu ús privat, durant trenta anys, de 1954 a 1984. D'una pluralitat de constel·lacions especials n'anava eixint la constel·lació general que les abraçava i les incloïa totes. Les proves de la mateixa vida per al perfeccionament i expandiment del model foren abundants i importants. Esmentem-ne algunes de més destacables: 1) Des de 1955, la "Pràctica" educativa com a mestre escolapi, com a conseller escolta, com a professor d'adults (v. 122 i 138.5). 2) Des de 1960, la iniciació "Mística" com a sacerdot, catequista, practicant de la meditació oriental (v. 138.3). Vaig escriure dos llibres, ambdós titulats *La Via, iniciació cristiana*, i després, *Comunitat Cristiana de base*. 3) Des de 1962, la "Pràctica" i "Teoria" de la lluita no-violenta (v. 138.9): presons, plantades, vagues de fam. Vaig escriure *Vaga de fam per Catalunya* i *Diari de presó*. 4) Des de 1963, el recés de deu anys a la muntanya, la crítica bíblica i de les altres religions importants (v. 138.3). Vaig escriure *Secularització i Cristianisme*; més tard, *El perfum sagrat*. 5) Des de 1975, filosofia de la "Ciència" física i biològica: del Big Bang als nostres dies (v. 138.2). Vaig escriure *Subjecte*. 6) Des de les eleccions de 1977, la reflexió i actuació sobre els espais polítics (v. 138.9). Participació posterior en el *Bloc d'Esquerreres d'Alliberament Nacional*. 7) Des de 1978, participació, de la mà del poble, en la confecció de la Constitució Espanyola (v.138.4). Vaig escriure *Constitució, paquet d'esmenes*. 8) Des de 1982, estudis i assaigs pràctics d'una nova economia (v. 138.2). Escriví *La Tercera Via* i *La Dimensió cooperativa* (en col·laboració). 9) Des de 1985, els amics descobreixen el meu mètode globalista i m'insten a explicar-lo en cursos, a aprofundir-hi i a sotmetre'l al vist-i-plau de l'acadèmia, mitjançant la carrera de filosofia i una tesi doctoral sobre aquest. Faig tota la carrera a la Universitat de Barcelona (1990 – 1995). Escric i és aprovada la tesi *Un model global de la realitat* (1997). 10) Des de 1995, em dedico a fer una crítica detallada de la Transició espanyola i escric *La traïció dels líders*, en

tres toms, i més tard, *El terror, la pau i el sagrat*, i *Amnistia 77* (2004).¹¹) Des de 1999, esmerço estudi i acció sobre la democràcia, l'àmbit públic i les assemblees del poble, amb el memorable antecedent de la participació en l'Assemblea de Catalunya en els anys 1971-1977. Escric: *Comunitat Humana* i *Plantem-nos!* (en col·laboració).

Aquestes experiències i d'altres, sovint molt dures, ajudaren a polir i perfeccionar el model global que ara expliquem. El mèrit es deu en bona part degut a moltes persones que m'han ajudat amb llurs exemples, aportacions i crítiques amoroses i lúcides. Però tot aquest devesall de vivències ha guiat, gestat i format, secretament al principi i públicament al final, per una inicial llavor de globalització, inexorable, vivaç, creixent, acumulativa. De vegades costa d'entendre com es pot arribar a acumular tant en una sola vida; però cal adonar-se que la vida és molt llarga i, si no acumulem prou, és perquè no ordenem les entrades i, mentre quelcom de nou entra, escopim a fora alguna informació o vivència vella. Un bon model global és un potentíssim acumulador de memòria; però és més: és un mètode general nou. A les escoles i universitats nord-occidentals, des de fa més de cinc segles s'hi ensenya i practica el mètode "primer analític i després sintètic". Aquest nostre mètode nou, a la inversa, comença per la "**Síntesi**" i acaba per l'"**Anàlisi**", va exactament al revés que l'anterior, com succeeix amb aquelles velles enciclopèdies escolars: a cada passada es veu tot i, a cada passada, amb un detall creixent. A aquelles velles enciclopèdies només els faltava la integració dels seus continguts merament juxtaposats: "Ara toca aritmètica..., ara geografia." *En-kyklo-paideia*, significa "ensenyament en cercle". Com ja hem dit més amunt, avui dia només la *Gestalttheorie* ens avisa de la limitació del mètode analític, que sap molt de poc i demana la complementació del mètode sintètic, que sap poc de molt. En un article en el diari AVUI, que es titulava "*Universitat i pluriversitat*", Octavi Fullat criticava la universitat actual com a composta d'especialitats rabiosament desconnectades: cada facultat va a la seva; cada professor, dintre de cada facultat, també va a la seva. "Això és una pluriversitat", deia. En l'edat mitjana, quan es fundaren les primeres universitats a Europa, aquestes feien honor al seu nom, tot i dir-se també, molt adequadament, "Estudi General"; ara no. La il·lustració, la racionalitat, la modernitat, la "**Ciència**", són fonamentalment analítiques. El cardenal J.H. Newman, escriví en 1852 un llibre titulat *La idea d'una universitat*, on critica l'atomització del saber europeu universitari. Deia que, si més no, els catòlics hauríem de fundar universitats globalitzades. *Kata-holós*, ("catòlic"), vol dir "cap a allò que és total". En el terrabastall de la repressió dels darrers anys estudiantils em van demanar d'escriure una carta explicant aquest nou mètode al general dels escolapis, resident a Roma -hongarès d'origen, escrivia en llatí per fer-se entendre-. Respongué,

lacònic i taxatiu, a la meua prolixa explicació: *Pessima methodus est incipere per synthesim et finire per analysim*, (“És un mètode pèssim començar per la “**Síntesi**” i acabar per l’“**Anàlisi**.”) Certament les grans síntesis científiques ens han arribat després de laboriosos i disciplinats treballs analítics i recolzades en aquests. Però nosaltres no fem “**Ciència**”; fem filosofia. No podem esperar que la “**Ciència**” defineixi científicament l’“**Amor**” per a parlar de l’“**Amor**” i per a viure’l. L’“**Anàlisi**” és bona i necessària mentre no es perdi de vista que és una partícula de saber desconnectada de la resta; la “**Síntesi**” és bona i necessària mentre no es perdi de vista que és una “**Síntesi**” provisional, general i sempre susceptible d’esmena. Per complementar i compensar tanta analítica, nosaltres hem continuat desenvolupant aquest mètode sintètic segons el nostre model global, especialment en l’Estudi General de Globalística de la Fundació Randa de Barcelona.

131.5. IMAGO MUNDI

Cresques Abraham, jueu mallorquí, mort el 1381, sortia al port de Palma cada vegada que arribava un vaixell, estirava la llengua als navegants i prenia nota de les contrades visitades per ells i de tots els detalls de llur ubicació i circumstàncies. Així, ajudat pel seu fill Jafudà Cresques, sense moure’s de l’illa, dissenyà el famós Atlas universal català (1375), potser el més important de l’edat mitjana, amb el text en llengua catalana, l’original del qual es troba avui a la Biblioteca Nacional de París, del qual posseeixo un bell facsímil de bibliòfil, publicat en primera edició, transcrit i comentat amb tota cura, en el seu sis-centè aniversari, per Edicions Diàfora, SA (1975), amb aigüafort d’Antoni Tàpies, il·lustrador de versos de Salvador Espriu: “Damunt el nuvolat vèiem claror d’estrelles, / esguardàvem a trossos els altíssims camins. / [...] / Vells mapes de terres, de mars, del firmament, / ens diuen com va ser de profund el domini, / el saber d’aquest poble...” Quantes hores no he consumit mentre l’examinava conscienciosament! En aquells temps encara no era clar que el món fos una esfera; però el cel sí. I Cresques Abraham, amb l’afany de fer un mapa, una imatge del món, *imago mundi*, verament universal, a més de cartògraf, es feu expert en la construcció de models metàl·lics de l’esfera celeste, adequats per a l’ensenyament i per a l’orientació en la navegació. La primera referència escrita de la vella i llarga història de les representacions universals del món la tenim en l’historiador grec Heròdot: “Els grecs adquiriren dels babilonis el coneixement de l’esfera celeste, del *gnòmion* i de les dotze parts del dia”. El *gnòmion*, des dels antics grecs fins a avui en català, és un estil o tija (espai recte o euclidià d’una dimensió) que, per la

posició i llargària de la seva ombra, serveix com un indicador. N'és un exemple l'agulla d'un rellotge de sol, que és un mapa, no de l'espai però sí del temps. Aquest primerenc i senzill estri sembla que fou usat per Tales de Milet per a predir un eclipsi (585 aC) i per mesurar l'altura de les piràmides d'Egipte, i per Anaximandre (+ ca. 545 aC), segons l'historiador Diògenes Laerci. Aviat el mapamundi, ja tridimensional, reflex de la realitat universal, es perfeccionà. Sorgí la primera armil·la: formada per un o dos cercles concèntrics, (com els nostres dos primers anells de 111 i 112), apta només per a observar el moviment del sol, usada per Eratòstenes (+ ca. 215 aC) que demostrà que la Terra era rodona i en calculà el radi. Hiparc (+ ca. 127 aC) perfeccionà l'invent amb més anells (com el nostre tercer anell de 113): l'esfera armil·lar zodiacal, que donà pas a l'astrolabi portàtil apte per a mesurar l'altura, sobre l'horitzó, dels astres, descrit per Ptolomeu (+ca. 168 dC). El milloren els àrabs. L'entrà a Catalunya Sunifred Llobet al final del segle X i aquest l'ensenyà a Gerbert d'Orlhac, el qual, arribat a papa amb el nom de Silvestre II, l'escampà per tota Europa. Se'n derivaren l'"octant" i el "sextant", que servien per a calcular la posició del navegant: latitud i longitud. Recordo que de nen llegia en les "Vint mil llegües de viatge submarí", de Jules Verne, la posició geogràfica del perillós estret de Torres: 140° longitud est i 10° latitud sud (v. 134.5), -que jo confirmava en un atlas-, per on, entre esculls traïdors, s'esmunyia precis el *Nautilus*, dirigit pel misteriós capità *Nemo*. Els mapes són una reproducció, sempre reduïda, de la realitat de la Terra; complexa i complicada realitat, retratada només en els seus mars, rius i muntanyes, en un mapa físic; en les seves ciutats i fronteres estatals, en un mapa polític; en les seves comunicacions, en un mapa de carreteres i trens; en els seus recursos, indústries i comerç, en un mapa econòmic; en corriols i tresqueries, en un mapa d'excursionisme, etc. És interessant d'observar en els mapes la qüestió dels límits extrems. Les constel·lacions del cel són trossos de cel –"esguardàvem el cel a trossos" (Espriu); la majoria de mapes de la Terra també són trossos de Terra. Aquesta, després de segles de creure-la plana, s'ha averat esfèrica. Quan hom pensava que era plana, es fantasiejava terroritzadament que els mars, en el límit, es buidaven en una cascada gegantina que engolia tots els vaixells. S'haurien buidat els oceans! O calia que la planura fos in-finita, sense límits. Aquests límits extrems, problemàtics, s'anomenen en matemàtiques punts singulars (132.4, 133.1), essencialment diferents dels altres punts d'una figura. Però l'esfera terrestre no té límits ni punts singulars; resol el problema admirablement i, tanmateix, no és de superfície infinita ($4\pi r^2$). Molt més tard (1915) Albert Einstein postulà que tot l'Univers celestial era corb i tancat, finit (volum no infinit) i il·limitat (sense cap frontera-limitadora), com un globus esfèric, però de quatre dimensions. Se'n diu una hiperesfera. Així evità complicades especulacions dels astrònoms per a resoldre els punts singulars de l'Univers..., que sovint

es feien limitar amb el cel dels àngels. Les estrelles eren foradets en els límits del món que traspuaven la glòria divina. Ja es pot veure que el "món sublunar" i el "món supralunar" no són pas tota la realitat; hi ha a més la realitat interior subjectiva, amb els seus sentiments i fantasies: hi ha el món –tan aristotèlic- de la "**Metafísica**", hi ha el món del sagrat, el món de l'"**Art**", etc. Un segle abans que ho fes Cresques Abraham, un altre ínclit personatge català, Ramon Llull -de pares barcelonins i nascut, com el geògraf, a Mallorca-, regalà al món el primer atlas o mapa de la completa realitat mental universal, que fou escrit en llengua catalana -per aquesta causa, primera llengua romànica de cultura-, també configurat mitjançant tres anells concèntrics (11). La seva gran oferta de model global de la realitat fou precedida per esquemes molt més senzills, des dels *mandales* d'hinduïstes i budistes fins a la *Càbala* immediatament anterior a Ramon Llull, i fou continuada per un lul·lisme intens i per grans figures com F. Bacon, G. Bruno, R. Descartes, A Kircher, G. Leibniz, etc. El nostre intent és dins d'aquesta línia fecunda.

131.6. LA MÀQUINA DE PENSAR

Potser s'ha meditat poc en el fet que el lliure acte de triar comporta inexorablement el constrenyiment contra la nostra llibertat de la cosa triada. Si tries no fumar, restes immediatament obligat a no fumar; però, a la inversa, si obeeixes en el no fumar, et sens alliberat en molts altres aspectes. La vera llei i la vera llibertat van ben agermanades; la llibertat del nostre esperit i la màquina del nostre cos van ben agermanats. No sabeu quant de bé em feren els dos anys en què vaig estar tancat a la presó (1973-75): em permeteren d'escriure tres llibres que volia escriure i no podia fer-ho per manca de temps, amb totes les despeses pagades! Les màquines de funcionament reglat i obligat de la indústria, del transport, de la llar, etc., descarreguen els humans d'oneroses esclavituds. El nostre model és una màquina de pensar, mal que això escandalitzi algú, talment com l'*Ars Magna* de Ramon Llull. Ell, sense embuts, declara la seva obra mestra "Art de convertir infidels", i en aquells temps art volia dir "giny", "màquina". El seu model, a més d'un atlas de la geografia de tota la realitat, *Imago mundi*, era un mecanisme per a redactar proposicions i raciocinis conduents per a demostrar unes tesis ortodoxes, una autèntica màquina de pensar. Fins i tot Llull inventà una calculadora, feta de tres anells metàl·lics, ampliables a sis: 1) predicats absoluts; 2) predicats relatius; 3) preguntes; 4) subjectes; 5) virtuts, i 6) vicis, els quals, fent-los rodar concèntricament en un mateix pla (E^2), esdevenien una calculadora mecànica (figura 4 de l'*Ars* de Llull) de les diferents combinatòries d'elements dels tres anells, de manera que

avui Ramon Llull és el patró del ram de la informàtica. G. Leibniz, molt més tard (1666), inspirat en Llull, escriví la seva primera obra de joventut, *Dissertatio de arte combinatoria*. Llull havia estudiat les regles d'una màquina de pensar, inventada per Aristòtil, incloses en un conjunt de cinc llibres seus, que s'anomena *Òrganon*. Aquesta paraula, en grec, vol dir "instrument", "eina", "màquina". Tots hem estudiat, en el batxillerat, els sil·logismes aristotèlics. Foren fets per a netejar el discurs humà d'errors mecànics de relació, de definició, de deducció. Una màquina que ajuda a pensar rectament... allò que es vulgui, com un corrector d'idioma d'un ordinador. Pràcticament tota la filosofia del segle XX és un gran esforç per evitar els problemes filosòfics imbècils a causa de la incorrecta formulació de les qüestions i a la inadequada deducció de les respostes. Aristòtil en fou l'iniciador. Però amb els canvis de l'edat mitjana, l'Europa occidental perdé l'Òrganon d'Aristòtil. A Bagdad, l'islàmic Algatzell (al-Gazzalí), introduí la "Lògica" aristotèlica en la teologia de l'Islam. Sembla que Llull, inspirat en ell, ja escriví la seva obra primerenca *Art abreujada d'atobar veritat* (1273/74). Poc després emprengué la publicació de la *Lògica del Gatzel*, en llatí i en català en vers, que era la "Lògica" d'Aristòtil ampliada amb meditacions del filòsof islàmic. És evident la tradició que lliga Aristòtil amb Llull. La nostra ambiciosa i immodesta pretensió és adequar aquella meravellosa *Ars lul·liana* als nostres temps. Té coincidències (A) i discrepàncies (B). Una primera coincidència (A1) amb Llull radica en el fet que, a diferència d'Aristòtil i Descartes, no separem radicalment el continent, que és el formalisme lògic, del contingut físic i metafísic. En el nostre cas es tracta d'una estreta correspondència bijectiva entre continent geomètric i contingut filosòfic. Matemàtica i filosofia han crescut per separat i s'han ignorat, fins que a mitjan segle XIX es començaren a interconnectar a través de la "Lògica". Una segona coincidència (A2) la trobem en les eines amb les quals es fa aquesta unió entre continent i contingut. Es fa amb: a) una sintaxi geomètrica, b) una semàntica de categories, i c) una semiòtica de símbols. Una tercera coincidència (A3) és que ambdós s'adrecen a totes les cultures conegudes pels seus autors en llur lloc i moment (transculturalitat). La quarta (A4) és que en tots dos casos s'empra un metallenguatge únic que plana sobre els diferents llenguatges apropiats a cada territori de realitat: llenguatge científic, lògic, metafísic, mític, estètic, etc. La cinquena (A5) radica en el fet que, malgrat que continent i contingut van junts, es poden treballar per separat, i aleshores la millora d'un pot beneficiar la de l'altre. La sisena (A6) és que tant el càlcul lògic modern com el sistema categorial, en el cas de Llull i en el nostre (de 80 categories), es basen en l'equivalència o equipotència dels elements que pretén combinar. No hi ha elements o regions privilegiats; ambdós tenim una constel·lació plural de categories bàsiques. Parlem no de sistemes determinats, en bona part, excloents els uns dels altres, ans d'espais

ontològics, de “pissarres” reals-mentals on dibuixar els sistemes que es poden superposar parcialment o total, com en la gamma rigorosament afinada d’un piano s’executen diferents peces i, fins i tot en la mateixa peça, se superposen les melodies, formant harmonies conjuntes.

Discrepem primerament (B1) en el fet que a una ontologia clàssica hi hem afegit consideracions sobre l’**Art**, la subjectivitat, la crítica filosòfica, la física i les altres ciències contemporànies de la natura i de l’home -la tecnologia, l’orientalisme proper, mitjà i extrem, els pobles primitius, història i prehistòria, etc.-, que tracten d’arrodonir una ontologia més general que Llull no podia conèixer o que en el seu temps no existia i que ell hauria saludat, gojós, si l’hagués coneguda. La segona discrepància (B2) radica en el fet que el seu és un model amb intenció sistematitzadora; el nostre és metasistemàtic: engloba paradigmes sistemàtics i enigmes antisistemàtics, introdueix complementàriament els principis, tradicionalment excloents de no-contradició i de sí-contradició. La tercera discrepància (B3) radica en el fet que el seu vol ser un mitjà infal·lible d’adquirir saber cert, *d’atrobare veritat*, dogmàtic, indubitable; el nostre, en canvi, vol ser només un mitjà vàlid en el sentit estrictament explicatiu, de tot espai i moviment ontològic a l’abast, i operatiu en ells, a l’estil semiescèptic dels neoplatònics Carnèades i Ciceró: un discurs val en tant que explica i mentre explica millor que d’altres (v. 132.2). I sempre resta una zona fosca canviant indeterminada i inexplicable. La quarta discrepància (B4), que veurem extensament en l’apartat 134, radica en el fet que, com es pot suposar per raons cronològiques, ell és euclidià (figura geomètrica esfèrica d’Euclides, s. III aC) i nosaltres, riemannians (hiperesfera topològica de Riemann, s. XIX dC). I la cinquena diferència (B5) es veu en el fet que ell emprava una meravellosa però rudimentària màquina de calcular combinacions simples de m elements presos n a n , algoritmizada pel càlcul combinatori de Leibniz i nosaltres la substituïm per moderns programes informàtics de trigonometria hiperesfèrica. Si deixem Llull i aterrem als nostres dies, des dels ja clàssics treballs de A. Tarski (1954) i A. Robinson (1961) fins a avui, potser ja és enllestida del tot la **Teoria** deductiva de models, però només en el camp estricte de la **Lògica** matemàtica. Molt més endarrerida està la **Teoria** inductiva de models empírics. Filòsofs com P. Suppes, W. Balzer, C.U. Moulines, J.D. Sneed, J.L. Klüver o B.C. van Frassen en són investigadors avançats, però en el camp estricte de la **Ciència** experimental. Tanmateix, la **Teoria** globalitzadora de la modelació que sobrepassi el territori estricte de la **Ciència**, exigida per l’avidesa de totalització de la ment humana, és un territori quasi verge d’investigació directa que ni tan sols la **Teoria** general de sistemes (L. Bertalanffy, ...) ha intentat desenvolupar encara adequadament. Avui dia es veu com un repte de futur: “Probablement es

buscaran noves formes i poc ortodoxes de representar els sistemes; per exemple, es considerarà prometedor el poder dels llenguatges naturals per a expressar relacions complexes en formes simples, en molts casos absolutament satisfactòries.” (G.J. Klier).

Heus ací una petita anècdota. En la quarta part, “Algunes aplicacions”, de la meva tesi doctoral sobre “Un model global de la realitat” (1997), l’últim apartat (49) es titula “Una màquina de traduir llibres qualitativament i d’escriure nous llibres”. Hi explico com, per exemple, si canviem (traduïm) les categories metafísiques del llibre, de Martin Heidegger, *Was ist metaphysik?* (“Què és metafísica?”) per unes corresponents categories místiques, ens surt un text que sembla escrit per Joan de la Creu, que es podria titular *Què és mística?* Aquesta industrialització del saber escandalitzava a molts. Per provocar encara més, em vaig permetre el luxe d’incloure com a apèndix de la tesi un llibret fet a màquina, *Cent passes per a una via d’humanitat*, seguint les regles del model que s’indiquen en la primera pàgina de l’obra. En 492 diem: “Un llibret fet a màquina [...] Un llibret “produït” quasi automàticament pel model. Ruboritza declarar que ens referim a un recull de cent aforismes amb el contingut fet “a màquina” [...] Obreta situada a mig trajecte entre el *Camí d’Escrivà de Balaguer* i el *Llibre Roig de Mao* [...] Això no escandalitza a qui consideri que el treball no maquinal, verament humà, no està en el llibret de les *Cent Passes*, ans en la construcció laboriosa i intensament viscuda del model conjunt. Fins i tot la llei més mecànica de la “**Ciència**” física és obra del més autèntic “**Art**” en les vicissituds de la seva invenció. Acabo, doncs, paradoxalment, aquesta tesi tan intencionadament humana i tan aparentment mecànica amb un recull de paraules, les *Cent Passes*, aparentment molt humanes i intencionadament molt mecàniques”. Tanmateix, també es pot concebre el model com un instrument “musical” que permet de fer obres artístiques de creació (v. 135.1).

132. UN MODEL GLOBAL DE LA REALITAT

132.1. TESI DOCTORAL

El llarg procés d'enriquiment del *Globàlium*, culmina amb la tesi doctoral *Un model global de la realitat*, defensada i aprovada *cum laude* en el Departament d'Història de la Filosofia, Estètica, Antropologia i Història de la Cultura de la Universitat de Barcelona a 19 de desembre de 1997. La tesi fou dirigida i presentada, des de la germanor dels servidors de la cultura i des de l'elogi de la meva trajectòria vital, amb extraordinària delicadesa i atenció intel·ligent, pel doctor en filosofia Antonio Aguilera Pedrosa. Alguns dels amics que em donaven suport amb anterioritat tenien els seus dubtes de la validesa d'aquest model tan singular; d'altres, en canvi, hi estaven entusiasmats. Els primers m'aconsellaren, l'any 1990, de fer la carrera de filosofia per contrastar amb el saber acadèmic les meves propostes particulars; els segons em deien que seria una lamentable pèrdua de temps. Vaig fer cas dels primers. Volia aprofitar-me, si més no i sobretot, de la informació actualitzada de què disposen els professors universitaris, de la qual jo no disposava. Cinc anys de carrera i dos cursos de doctorat completaren la darrera revisió a fons del nostre model, a la llum de tota la filosofia. Un curs sobre Descartes em féu conèixer el qui seria president del tribunal, el Dr. Jordi Sales, que féu literalment de padrí de la meva tesi. Un curs d'història de la filosofia medieval m'apropà al Dr. Francesc Fortuny, que des del tribunal fou l'únic que discrepà taxativament dels meus plantejaments. Li semblava una tesi matemàtica més que no pas filosòfica. Tanmateix, també m'obsequià amb la màxima nota per la feina feta. L'amic Dr. Bernat Muniesa, professor d'història contemporània i secretari del tribunal, diferencià aquest model humanista i global dels abusivament

abundants models reduccionistes de la tecnociència. Per camins extrauniversitaris vaig fer amistat amb els altres dos membres del tribunal. Així, el Dr. Basarab Nicolescu, professor de física teòrica al CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique) de París, defensà la *portée* filosòfica de la meva tesi. M'interessava sobretot pels seus coneixements de física quàntica i la seva defensa internacional de la transdisciplinarietat. Finalment el Dr. Josep M. Terricabras, afí a tot allò referent a la filosofia del llenguatge, declarà que el model li havia resultat “bellíssim”. Vam utilitzar la projecció a la pantalla de dibuixos des d'ordinador: professors i públic tenien el text de la meva defensa amb els dibuixos corresponents. La sala era plena de gent estudiosa del model, alguns des de feia més de deu anys, perquè cal dir que el model s'ha perfeccionat molt amb la docència i la investigació, compartides a través de molts anys. Fou un dia de gran felicitat. Molta gent col·laboraren en el bon i brillant resultat, des dels qui van portar i distribuir els canapès i el cava i els qui van aportar ajut econòmic, fins als qui van fer els difícils dibuixos per ordinador, van corregir el català i el text filosòfic i van maquetar el llibre.

Permeteu-me d'introduir ací una petita observació tangencial. Normalment els grups humans, quan creixen, acostumen a generar conflictes interns que porten a la divisió. És molt difícil d'aconseguir consens en una assemblea nombrosa, com desitjaria el filòsof J. Habermas, per a assolir la perfecció comunicativa pròpia de la vera democràcia. A nosaltres, el nostre model ens sembla un esbós d'allò que podria constituir un “pacte federal d'idees” el més universal possible. El núvol d'estudiosos voluntaris del *Globàlium* és un col·lectiu, on cadascú conserva el seu pensament propi però que no cessa de créixer en bona avinença en les coses més essencials. Un model global compartit és una font de pau i de superació de conflictes. És, doncs, una bona teràpia social. Sorgeix la pregunta de com es pot comprovar experimentalment la bondat del model, si és vertader o fals. K. Popper, féu una crítica a aquesta pregunta. No sabrem mai del cert –diu ell- si una afirmació és vera; caldria comprovar-ho en tots els escenaris possibles, i això no es pot fer: sempre pot sorgir una nova “**Experiència**” que falsegi –que “falsi” en el seu dir- una “veritat-fins-ara”. Ell proposa de cercar la falsació. Una sola experiència fracassada invalida per sempre la veritat d'una asserció. I afegeix que, si una afirmació no té manera de ser experimentada, no té “**Significat**” lògic, perquè no pot arribar a ser ni “vera-fins-ara” ni falsa. Mentre anàvem a fer el dinar de celebració de la defensa de la tesi, el Dr. Terricabras se m'acostà i em preguntà: “Com es pot experimentar el teu model per a saber si és “ver-fins-avui” o és fals?” Li vaig respondre, semiescèpticament: “La gent el proven com a “mapa” de la seva vida; si els condueix millor que no els mapes preexistents en llur ment és “ver-fins-aleshores”; si algun dia els fa

ensopegar, per exemple, en una cruïlla filosòfica important, és fals.” La resposta el va satisfer.

Una tasca difícil, quan es vol fer una tesi doctoral, és triar el tema i, doncs, el títol. He de dir que cap a l'any 1990, quan vaig començar la carrera de filosofia, ja tenia la tesi sencera al cap. Fet i fet ja tenia a prop de seixanta anys de vida i quaranta d'afaiçonament del model. Però el títol que havia de ben resumir el contingut de la tesi sortí en el moment, acabada la llicenciatura, d'iniciar la redacció definitiva de la tesi. Sortí d'un cop, dins de la seva austeritat, per expressar allò que calia i només allò que calia. No és un títol bell, ni fascinant, ni profund; és senzillament, com ja sabeu, “Un model global de la realitat”. Té un defecte important difícil d'esmenar; jo no he sabut fer-ho: és el títol d'un model polaritzat, entre “**Teoria**” (global) i “**Pràctica**” (realitat), i el nostre model no és polaritzat; la polarització és una opció de l'usuari. El model és despolaritzat. Qualsevol parell de punts oposats de qualsevol diàmetre poden funcionar de pols. En el capítol 12, com expliquem en 121.2, hem treballat el model polaritzat segons un eix, que anomenem “cernent”, amb el pol nord “**Teoria**” (discerniment, discret, global) i el pol sud “**Pràctica**” (concerniment, concret, total). Caldria, com a exercici del lector, repassar tot el model, a base de fusos esfèrics, com es fa en el capítol 12 però amb altres polaritzacions. En el nostre títol també s'expressen només aquests dos mateixos pols: “Model global” (“**Teoria**”) de “la realitat” (“**Pràctica**”).

132.2. UN

En primer lloc parlem d' “un model” i no d' “el model”. Gairebé en tota la història de la filosofia els pensadors han maldat per trobar la veritat incontestable (*episteme*) i fugir de l'opinió dubtosa i confusa (*doxa*): “idees eternes” (Plató); *Art d'atrotar veritat* (Llull); “idea clara i distinta” (Descartes); “**Ciència**”: coneixement universal i necessari” (Kant); “llenguatge ideal o perfecte sense equívocs” (Cercle de Viena), etc. A partir de mitjan segle vint els filòsofs s'han tornat més humils: parlen de “pretensió de veritat”. Han esdevingut uns pretendents enamorats de la veritat que els atreu irresistiblement però que s'esmuny entre els seus dits quan es creuen haver-la. Ja en temps de Plató sorgí un antagonista, Pirró d'Elis, l'escèptic, que no veia seguretat en cap proposició o judici. Ni tan sols acceptava el judici: “res no sé”; l'única resposta acceptable era el silenci. En el nostre model, per sota de la “**Pràctica**” hi ha la foscor de la realitat pura incomprensible; més amunt de la “**Teoria**” hi ha la certitud de l'enteniment pur sense res a entendre; entremig d'aquests dos extrems es

troben tots els graus possibles de certesa. Som, doncs, pràcticament escèptics, teòricament dogmàtics i ontològicament ni dogmàtics ni escèptics. Plató fundà l'Acadèmia, escola filosòfica que durà uns nou-cents anys. Ens interessen l'Acadèmia mitjana, amb Arcersilau (314-240 aC) i l'Acadèmia nova, amb Carnèades (214-129 aC) i Ciceró (106-43 aC). Deien que la realitat “Pràctica” concreta és fosca i difícil d'entendre i poc assequible, però és inqüestionable. L'àmbit de la “Teoria” abstracta és sempre qüestionable, però és clara, i fàcil, i assequible. De teories se'n poden fer tantes com vulguis, com més en tinguis millor; però algunes són més versemblants en la “Teoria”, més probables o més útils en la “Pràctica”. Un bon estoc de teories a la nostra disposició sempre és un avantatge. Ciceró, senador romà, recomanava al Senat de no aferrar-se a cap “Teoria”. Cal, deia, tenir-ne moltes a disposició i usar la més adequada a cada situació per a governar l'Imperi. S'explica la següent anècdota. El semiescèptic Carnèades de Cirene, l'estoic Diògenes de Selèucia i el peripatètic Critolau de Faselis, en 155 aC formaren una ambaixada de filòsofs grecs enviada a Roma pels atenesos amb la finalitat de defensar davant el Senat romà la resistència d'Atenes a complir un càstig imposat a la ciutat. “L'estada dels tres filòsofs grecs en la metròpoli dominadora representa un dels fets decisius en la història de la influència del pensament grec sobre el món romà” (J. Ferrater Mora). La llegenda conta que el Senat organitzà dues conferències a Carnèades, una a la tarda i l'altra al matí següent. El tema de la tarda fou “La importància de les lleis per al bon funcionament de la ciutat”. Va ser un èxit rotund. La del matí següent fou: “La inutilitat de les lleis per al bon funcionament de la ciutat”. S'explica que el filòsof hagué de fugir precipitadament de Roma. El nostre model és una espècie de prototipus, de primer model, com fou el cas del primer cotxe o del primer avió. No sabem que actualment hi hagi cap model global tan ric i treballat com aquest, però creiem que se'n faran –cosa que desitgem– altres de millors, fins a arribar a aquell que s'adapti a la realitat com s'adapta al cos la malla d'un *body*. És doncs “un” model entre molts de possibles, sempre hipotètic, amb pretensió, segurament molt poc aconseguida, d'adequació a la realitat. Per això la tesi també es considera a si mateixa *art de trobar realitat*; ni de trobar veritat, ni de trobar tota la realitat. És una primera aproximació. És un model convencional, convenient?, per a qui?, per a què?, fins quan?

132.3. MODEL

La deliciosa arrel indoeuropea *md- bifurca en dues interessants línies de significació: A) *med- (línia concreta), que vol expressar “pensament”,

“reflexió”, “meditació”, “sospesar”, “jutjar”, “tenir cura” (*médomai*, gr.), “tenir cura de”, (*medeor* ll). “curar”, (*mèdicus* ll.), “metge”, “remeiar” (“remei”, “medecina”), “mesurar” (*messen*, *ermessen* al.) i B) *mod- (línia abstracta), que expressa “mesura modal no quantitativa”, “mode” (*modus* ll.), “manera”, “model”, “moda”, “mòdul”, “moderació” (“moderar”, “governar”), “modèstia”, “comoditat”. Aquest escampall de significats es pot reduir a quatre: “medicar” (*medeor* ll.), “reflexionar” (*medito* ll.), “mesurar” (*messen* al.), “governar”. Aparentment semblen molt diferents, però seguint E. Benveniste veiem que el mode-mesura no es refereix a una dimensió pròpia de les coses (*metior* ll.), ans a una mesura imposada a les coses, de la qual hom és amo, que suposa reflexió i tria, que suposa també decisió. No és una mesura de mesurament, ans de moderació; una mesura aplicada a allò que ignora la mesura, una mesura de limitació o de constrenyiment, mesura de caràcter tècnic, mitjà consagrat per l’ús i d’una eficàcia ja provada; no d’un procediment inventat a l’instant, ni d’una reflexió a la qual calgui crear els seus plans o designis. Aquesta “mesura” és suposada sempre aplicable en una circumstància determinada, per a resoldre un problema particular. El mateix verb indica “governar”, “dirigir”, “tenir autoritat”, “vetllar” i “tenir cura del combat, de la salut o de l’aliment”, “meditar”, “preparar”, “premeditar”, “aconsellar”. S’està lluny de la noció de “reflexionar”, com de “protegir” o “governar” en general. Es tracta de “prendre amb autoritat les mesures que són apropiades a una dificultat actual; reconduir a norma –per un mitjà consagrat– un conflicte definit” o “sotmetre un organisme pertorbat a regles previstes, retornar l’ordre en una pertorbació”. Tot això comporta una “**Tècnica**” coneguda. Model és una “mesura triada en un repertori tradicional a aplicar a un cas present”. En l’edat mitjana, “model” fou emprat en “**Significat**” subjectiu: “aquesta persona és un model de virtuts o un model de fidelitat o un model a imitar”. Els temps posteriors recuperen el “**Significat**” objectiu de pauta heretada, remeiera, més enllà de les vel·leïtats subjectives. Tot i que finalment el consumisme ha banalitzat la paraula (moda, la model, modelet), el model, tal com l’entendem avui dia i que arrenca de semàntiques ancestrals, és un mitjà instrumental esquemàtic (abstracte) imprescindible (v. 134.6) per a conèixer, reconèixer i actuar en la realitat segons les nostres necessitats, conveniències, gustos i capricis. És el resultat de la interacció recursiva entre realitat i ment. El nostre model és a mig camí entre un model empíric, on dominen la realitat concreta i el procediment experimental, i model abstracte, on dominen la ment teòrica i el procés deductiu: és una simulació informatitzable; ajuda el nostre cervell creador i reformador permanent de models a instància de la realitat i conforma la realitat a les exigències del cervell humà. Quan ens despertem al matí i no tenim cap model al cap, no sabem què fer. Cal situar-se en el calendari (“En quin dia som?”), en l’horari (“Quina hora és?”), en el mapa

(“On sóc?”), en l’acta (“Què va passar ahir?”), en l’agenda (“Què he de fer avui?”), etc. Tot són models que ens ajuden a viure. Quan surto de casa per fer una gestió, ja tinc en la meva ment l’itinerari, el programa, els instruments per a realitzar-la. Si, quan surto d’una boca de metro no tinc la disposició de la ciutat al cap, no sé on adreçar les meves passes. Un turista sense mapa, en una ciutat desconeguda, es perd la majoria de punts d’interès cultural; un excursionista sense mapa es perd ell en el primer revolt del camí. Quan anem al mercat a comprar, duem la llista, confeccionada prèviament, de les coses que volem adquirir. Fins al salvatge més primitiu, si vol construir una destrat, li cal un model mental previ, més o menys detallat. És il·lustratiu d’observar el fet d’haver de pujar per una escala mecànica aturada per causa d’avaría. Inicialment no sabem com posar els peus, dubtem uns segons mentre en la nostra ment lluiten entre ells el model mental dinàmic normal, profundament instal·lat en el nostre cap, en el qual les escales puguen automàticament, i el nou model d’escales aturades de què ens avisen els nostres ulls. En la contesa hi ha un tercer model en discòrdia, el de les escales quietes, no mecàniques, que solen tenir els graons més baixos, cosa que ens fa ensopegar amb uns graons que, a més d’estar quietes, contra el costum, són més alts que els de les escales fixes. I, malgrat que es vegi l’omnipresència i la imprescindibilitat dels models, enlloc no se sol ensenyar la vigilància i la crítica dels models emprats. Des dels nostres models discutim les coses, però no acostumem a discutir els models des dels quals fem allò que fem.

132.4. GLOBAL

L’escèptic no sap res de res; l’humà parcial sap poc de poc; l’especialista sap molt de poc; l’enginyer polifacètic sap molt de molt; la ment divina ho sap tot de tot. Què és un globalista o un generalista? És un especialista molt especial. La seva especialitat és saber poc de molt, amb la condició que aquell poc que sap de molt és el poc més significatiu, més rellevant, de qualsevol àrea de la realitat que es consideri. Dit en llenguatge d’Eugeni D’Ors, que prescindeix de les anècdotes de la realitat i s’eleva a les categories. Anècdota ve del grec *dota* (“donada”), *ek-dota* (“publicada”), *an-ek-dota*, (“no publicada”, “no important”). Categoria ve del grec *àgora* (“plaça pública”, “assemblea municipal”), *agoreýo* (“debatre públicament”), *kata-agoreýo* (“digne de ser portat al debat públic de l’assemblea de la plaça major i considerat en aquest debat”). Així es poden distingir especialitat (coneixement molt dens en una àrea molt petita); totalitat (coneixement del tot) i globalitat (coneixement d’allò més important de totes les àrees de la realitat al nostre abast). És absurd

pretendre conèixer (mentaltzar) la totalitat de la realitat; qui s'ho creu pren la part pel tot i esdevé totalitarista. La globalitat, com l'especialitat, és sempre una reducció de la realitat. La especialitat redueix el camp del saber; la globalitat redueix igual la densitat del saber en el conjunt de totes les especialitats. Si tenim una taula podem reduir-la de dues maneres. L'especial consisteix a desmuntar-la i a considerar les quatre potes i el tauler per separat; cap d'aquestes parts no és una taula. La global consisteix a laminar el tauler en uns quants taulers iguals en superfície però més prims i cadascuna de les quatre potes de la mateixa manera. En sortiran unes quantes taules iguals però més primes que l'original, una mica fantasmals. Així el nostre model global és una mena de fantasma del conjunt de la realitat i ve a superar, dins del possible, la fragmentació dels sabers occidentals. En el pròleg del *Diccionario de Filosofia* (Alianza Editorial, Madrid, 1990, pp. 8-10), Josep Ferrater Mora diu: "En una obra d'aquesta mena, a diferència de les monogràfiques, no és possible dir-ho tot sobre una sola cosa, però cal dir quelcom sobre moltes coses. L'especialista en matemàtica o en "Lògica" trobarà insuficient l'entrada sobre l'axioma d'elecció, però espero que trobi quelcom d'interessant en l'entrada sobre voluntat de poder; l'especialista en "Ètica" mostrarà bon judici en no consultar, o no prestar massa atenció, a les entrades sobre la noció d'imperatiu o sobre la fal·làcia naturalista, però tal volta aprengui quelcom de l'article sobre el teorema de Craig; al medievalista li semblaran curts els articles sobre Apel·lació, Apel·latiu o sobre Enric d'Haclay, però pot aprendre quelcom si consulta les entrades sobre estructuralisme, materialisme històric o la indeterminació de la traducció. En aquest Diccionari es diu quelcom sobre tantes coses que això fins pot constituir una especialitat." El nostre model vol ser un model suma o resum de la infinitat de models més o menys anecdòtics que fem contínuament en la nostra vida. Segons aquest "Significat", fem la paraula global com allò que intenta abraçar i categoritzar tota la realitat coneguda. Com hem dit s'inicià la seva construcció segons voluntat globalitzadora l'any 1950. Cinquanta anys més tard els americans han posat de moda la noció de globalització del pensament, de l'economia, del mercat, etc. (*global market*). Es tracta d'una falsa globalització que hauria d'anomenar-se, amb més propietat, colonització o imperialisme americà d'extensió mundial, perquè no recull allò més important de cada territori, cultura o civilització, ans imposa a la resta allò que considera important la metròpoli americana. Ja hem dit (131.5) que aquest nostre *Globàlium* ha estat precedit des de molt antic per cosmogonies mítiques ancestrals, *mandales* a l'Índia, *I-txing* a la Xina, astrologies babilòniques, simbolismes esotèrics hel·lènics, càbales jueves, etc., fins a arribar al concepte actual de "paradigma" (T. Kuhn), referit a les grans síntesis culturals de la humanitat en el territori i en la història, amb diferents formes de presentació i producció de judicis. A

més a més de generalista, oposat a especialista, model global vol expressar un altre concepte, el de “saber rodó, esfèric”. Aquest model és un globus. L’Enciclopèdia francesa ja volia ser un ensenyament “en-cicle”. Eugeni D’Ors diu “La ciència és escala; la filosofia, cercle. La veritat primera vindrà a ser justificada per la veritat postrema”. En 131.5, ja hem introduït la noció de “punt singular” (133.1). En un espai o figura qualsevol, un punt singular és el que no té les mateixes propietats que els altres punts d’aquell espai o figura. Les vores dels espais o figures, quan n’hi ha, són punts singulars. Aquells punts tenen punts veïns per alguna banda, però no per totes, com els altres punts comuns. Immediatament salten les preguntes “com s’aguanta per la banda on no té veïns?, què hi ha més enllà?” El camp físic de la “**Ciència**” té un punt singular insigne: el jo observador inobservable, irreductible a les lleis físiques però imprescindible per a formular-les i comprovar-les. Uns altres punts singulars de l’espai físic són el Big-bang i els forats negres, origen i final, respectivament, de totes les lleis físiques. Temps enrere vaig enunciar un “teorema de punts singulars”: “Cap àrea del saber que tingui punts singulars no pot ser global; és especial”. Per què? Perquè té límits i hi ha un més enllà d’aquests límits, que és una altra àrea. Aquella no pot ser, doncs, global: un espai global no té punts singulars, altrament tindria realitats fora d’ell mateix i no seria global. I com s’aconsegueix que un espai no tingui punts singulars? Mitjançant la curvatura i el tancament sobre si mateix: la globalitat. Un globus no té cap frontera, no té cap punt privilegiat, tots tenen la mateixa quantitat de veïns comuns al seu voltant. Dèiem més amunt que una altra manera d’aconseguir evitar els punts singulars és la d’un espai infinit. Però la infinitud és la pitjor de les singularitats, perquè d’una banda hi és i de l’altra és inassequible i incontrolable. La superfície d’un globus, en canvi, és finita, és una superfície que no és infinita, però il·limitada, sense cap línia fronterera. I aquest globus cal pensar-lo no com una figura esfèrica en un espai euclidià de tres dimensions, ans com un espai riemannianà (corbat i tancat) de dues dimensions, on s’hi poden pintar figures. Si fos una figura, es podria preguntar què hi ha més enllà; però és un camp, un espai, una pissarra, i en aquest cas no és possible de preguntar pel més enllà: és com és i prou, no hi ha més enllà que els seus propis punts. De global no solament n’és el model, ans també el mètode, que consisteix a salvar abans el conjunt del marc global que l’ajustament dels detalls monogràfics. Es treballa per aproximacions successives, com en aquelles enciclopèdies de primer, segon i tercer grau de l’ensenyament primari antic. I per correccions successives, ajustant primerament els conceptes mes generals (els de color verd) i després els més especials (negres, roigs, blaus): “Això no sé com se soluciona, però deu estar en aquesta regió ontològica o de la ment-realitat i no en una altra (cal revisar totes les altres); cal que estigui envoltada de tals i tals condicionaments genèrics i no d’altres”. El mètode

global impedeix, si és encertat, errors crassos, no errors de detall. Tanmateix, l'establiment de mica en mica d'una quantitat important de categories va permetent de potenciar les anàlisis d'un tema qualsevol a nivell d'especialista i, sovint, a més a més, des d'angles insospitats per un analista especialitzat. Inicialment i sempre és un potent estri de “**Síntesi**” i, a poc a poc, va esdevenint un potent estri d’“**Anàlisi**”. L'usuari individual o col·lectiu d'aquest model global no és obligat en la “**Pràctica**” concreta a emprar a fons totes les categories, com un músic no empra totes les notes del teclat en cada composició.

132.5. DE LA REALITAT

Etimològicament, realitat és el conjunt de les *res* en llatí, de les “coses”. La paraula realitat es pot fer servir en molts sentits. En l'apartat 111.5, i en molts dels següents, hem anat començant a distingir els múltiples significats de la paraula realitat. Si els resumim, en el nostre model, a part d'altres menys importants, distingim quatre significats bàsics de realitat: a) realitat original: la totalitat de la realitat abans de desplegar-se (la mònada original); b) realitat concreta (**PRA**): la realitat bruta, sense realitat mental o abstracta; c) realitat abstracta (**TEO**): la realitat mental, que tot i que se sol oposar a realitat (ment/realitat) també té entitat i és una realitat existent, i d) realitat mentalitzada, ontològica: la realitat concreta teoritzada, entesa, modelada per l'enteniment. En el títol de la tesi, que tracto d'exposar, a primera vista, hem pres com a polars la realitat concreta (“de la realitat”) i la realitat abstracta (“un model global”). Els espais intermedis permeten una participació graduable de la influència de tots dos pols. La realitat concreta radical és la realitat sense gens de ment, si és que existeix, perquè en no conèixer-la (per falta de ment) no podem saber si existeix. Però alguna cosa serà la realitat extramental quan afaïçona la nostra ment fins a donar l'Univers intel·ligible, que és com és i no una pura ficció mental fantasiosa. Precisament del diàleg entre ment i realitat extramental en surten els models de la realitat. Aquell que sigui idealista radical creurà que només hi ha la realitat mental (*logos*, lògica). Aquell que sigui realista radical creurà que només hi ha la realitat independent de la ment (*ontos*, òntica). El model, en canvi, reflecteix bé la gradació entre realitat i idea. Ment i realitat extramental són estretament lligades entre elles. D'això se'n diu “ontologia”, el contingut principal de la filosofia i la pretensió central del nostre model. Tanmateix, tot i que la ment ens sorprèn contínuament amb noves maneres d'apropiar-se la realitat, també és cert que la realitat concreta extramental ens sorprèn amb nous imprevistos, amb nous interrogants, per als quals, de moment, no tenim resposta. Hi hagué un

període històric al nord-occident (s. XVIII-XX) que l'eufòria de la incipient regulació científica de l'Univers féu creure als savis d'aleshores, encara massa ingenus, que la ment arribaria a exhaurir la capacitat de sorprendre'ns que té la realitat extramental. Avui els savis més conspicus han après a tractar la realitat extramental com a una persona supersàvia de recursos inesgotables, amb la qual cal dialogar continuadament sense repòs. Quan tanquem una pregunta se'ns n'obren cinc, i és molt probable que allò que resta sense dir sigui més important que allò que queda dit. Però hi ha ànimes subtils que capten, capturen, conceptuen, conceben allò que a la majoria dels humans se'ns escapa. D'aquest silenci expressiu, d'aquesta nit lluminosa, d'aquest no-res de plenitud, en parlarem a 135.7. Com diu Joan de la Creu: “Posa't en el no res i ho trobaràs tot”. Per això la ment radical la veiem inflada com un globus buit (globalitat) i la realitat radical la veiem densa com una llosa de plom (totalitat). La pretensió central del nostre model vol referir-se a aquella realitat que –ella, no el model- ho abasti tot. El model no és total (és global); la realitat és total: inclou la ment i fins i tot els seus models. Així s'esdevé que en el model hi hagi la realitat extramental, la “Pràctica”; la realitat mental, la “Teoria” i, també la peculiar realitat ontològica del propi model.

132.6. DEFINICIONS

Explicat el títol, que de si mateix ja és definitori del model, intentem aproximar-nos a una millor comprensió oferint-ne altres definicions. A) És un instrument (piano, ordinador, etc.) que consisteix en una xarxa tetradimensional de “tecles”, de categories, ben definida i reglamentada, que podem usar a cor què vols per a produir els discursos científics, estètics, ètics, etc. que desitgem, tot respectant automàticament unes estructures bàsiques amb pretensió d'universalitat. És, doncs, un intent de llenguatge universal, com el de la música o el dels ordinadors. B) És un joc de mots encreuats bastant difícil. Compleix les següents condicions: 1) En cada quadre no hi ha una lletra sinó una paraula; 2) les definicions explicatives no demanen un concepte d'una paraula amb les lletres de cada quadre, ans un judici d'una frase amb les paraules de cada quadre; 3) no hi ha cap quadre negre que faciliti la solució del joc; 4) ben al contrari, és una (hiper)esfera i no un rectangle, talment que cal que la frase faci tota la volta a l'esfera; 5) un cop llegides les paraules en direcció contrària, també se n'ha d'obtenir el judici exigut en les definicions explicatives, i 6) per acabar-ho de complicar, així com en els mots encreuats, les cruïlles són de dues dimensions; aquí es juga fent-ne confluïr quatre. C) En aquest model (menor o major), l'esfera (hiperesfera) no és una figura en una pissarra

euclidiana de tres (quatre) dimensions, ans és una pissarra esfèrica (hiperesfèrica) riemanniana de dues (tres) dimensions, on es poden dibuixar totes les figures que hi càpiguen. D) Aquest model és una estructura general abstracta de les constants de la realitat. E) Aquest model subministra un univers paratàctic riemannià, on tots els diferents conceptes valen igual, com a pissarra o mapa de carreteres filosòfic on es poden dibuixar tota mena de figures estàtiques i programar tota mena de trajectes dinàmics, sintàctics i filosòfics, definibles senzillament des dels sis (vuit) punts cardinals de referència bàsica. F) “Gaudeix d’un alt nivell d’interès i de rigor científic. El tema és ambiciós i de gran actualitat. Podríem tenir a la nostra disposició una eina quasi absolutament nova capaç d’obrir perspectives al treball social dels llicenciats en filosofia al servei d’empreses, d’investigació de mercats, de comunicació i propaganda, de professionals liberals, científics, etc., talment que la seva pragmàtica podria tornar a donar a la filosofia el paper públic, unificador i orientatiu que ha tingut gairebé sempre, netejat ara del virus ideològic. Entén la filosofia com el metallenguatge que permet d’esmentar els diversos llenguatges dels sabers i les cosmovisions. Usa com a instruments imprescindibles tots els que la informàtica ens va proporcionant per a aconseguir unes anàlisis textuais més àmplies i profundes i unes síntesis més potents.” (Drs. Jordi Sales i Bartomeu Forteza, professors de Filosofia de la Universitat de Barcelona). G) “Allò que coneixem de la metodologia de síntesi desenvolupada per Lluís M. Xirinacs i la percepció de la necessitat de continguts formatius vinculats al desenvolupament empresarial de les cooperatives de treball associat ens ha decidit a seguir els resultats de la investigació que es vol aprofundir amb el projecte *Un model global de la realitat*, amb la intenció d’aplicar-ne els resultats a l’adequació del missatge social i empresarial implícit en les nostres experiències.” (Jordi Via Llop, per la Fundació Ventosa i Roig, dedicada a pedagogia de l’empresa cooperativa, de la Federació de Cooperatives de Treball Associat de Catalunya, la qual agrupa 500 empreses que ocupen 15.000 persones). H) “La teleinformàtica (les autopistes de la informació) serveix un conjunt heterogeni de dades. La cibernètica (127.2, 137.1) només pot funcionar adequadament en el govern de les coses si és alimentada per una informació homogènia. La globalística, que proposa Lluís M. Xirinacs i Damians, accepta el conjunt heterogeni d’informacions i el desglossa, l’analitza i l’harmonitza en subconjunts homogenis. Així la cibernètica es pot alimentar adequadament.” (Agustí Chalaux, llicenciat en químiques). Podria il·lustrar aquesta definició un exemple: la llum normal és de freqüències barrejades, és heterogènia, és la llum blanca; un prisma cristal·lí descompon aquesta llum heterogènia en conjunts separats (arc de sant Martí) i ordenats de llum homogènia (els diferents colors). La llum heterogènia blanca seria la telemàtica; la llum homogènia de cada color

seria l'aliment de la cibernetica / robòtica, i el prisma ordenador, la globalística. I) Aquesta darrera definició intenta ser la més rigorosa. L'expressem en una frase concisa i, per a qui vulgui aprofundir-hi, la complementem amb unes quantes notes més tècniques.

DEFINICIÓ

El **GLOBALIUM[®]** o *Un Model global de la realitat* és:

1.- “Un petit univers ontològic resultant d’una correspondència bijectiva

11.- entre determinats termes

111.- del conjunt de la topologia (hiper)esfèrica,

111.1.- de consistència elàstica,

111.2.- pertorbable pel judici filosòfic,

112.- expressats en llenguatge ideal

12.- i determinades categories

121.- del conjunt de la filosofia,

121.1.- de consistència dialèctica,

121.2.- pertorbador del continu topològic,

122.- expressades en llenguatge usual (català)”.

NOTES

1 (1). Univers ontològic: Conjunt de tots els parells formats entre els termes del conjunt topològic (matemàticament ordenat en forma d’[hiper]esfera) i les categories del conjunt filosòfic (fins ara poc ordenat) que es corresponen. Cada punt, doncs, d’aquest univers (ordenat [hiper]esfèricament) vindrà expressat per una categoria o concepte filosòfic (onto-) i el corresponent terme, situat ordenadament en la hipersfera topològica (-lògic).

2 (1). Correspondència bijectiva: Entre dos conjunts (el topològic i el filosòfic), conjunt de tots els elements en forma de parells –categoria filosòfica, terme topològic (“Pràctica”, pol sud)-, de manera que a cada un del conjunt primer n’hi correspon un, i només un, del conjunt segon.

3 (111). Conjunt de topologia (hiper)esfèrica: Conjunt vol dir la suma de tots els punts que constitueixen l’estructura (hiper)esfèrica. Topològic vol dir que no prenem l’estructura com a figura en un espai euclidià, ans com una pissarra o espai riemannianà corb i tancat, on es poden dibuixar totes les figures que es vulgui mentre s’adaptin a aquest espai. Ací es pot prescindir del prefix hiper-, que és referit en el model major; ara, en el model menor, treballem simplement amb una estructura esfèrica.

4 (11). Determinats termes: Determinades figures de més interès dins del conjunt topològic: punts (nord, sud, est, oest, punt mitjà entre nord i est, punt mitjà entre nord-est i anterior, etc), segments (nord-est, etc.), triangles (hiper)esfèrics (nord-anterior-est, etc.), meridians (nord-est-sud-oest-nord, etc.), paral·lels (tròpic de Càncer, etc.), fusos (nord-anterior-sud-est-nord, etc.)...

5 (111.1). Consistència elàstica: Teixit, d’alguna manera, continu i no rígid, i, per consegüent, capaç de transmetre vibracions ondulatòries. Potser té aquesta consistència la base neuronal del nostre cervell, camp de les ones (α, β, \dots etc.) de l’electroencefalograma. No es tracta, doncs, d’una mera topologia abstracta, part de les ciències matemàtiques, sinó d’un camp amb entitat física. L’elasticitat (5) i la pertorbabilitat (6) en són les proves.

6.- (111.2). Pertorbable pel judici filosòfic. El judici és un moviment mental que llisca d’un concepte (“Subjecte”) a un altre (predicat). Cada concepte pertorba la topologia mental com un pessic (*pizzicato*) pertorba la corda d’un violí o una pulsació la corda d’un piano. La nota que en resulta equival al punt de la geometria. L’ondulació que s’estén concèntricament i afecta tot el camp, en geometria s’anomena radiació. Quan un músic, segons una melodia, passa d’una nota a una altra, inicia un judici o frase musical. També en el llenguatge usual tenim, per exemple Joan i bondat. Quan diem “Joan és bo” o, més acuradament, “Joan esdevé bondat”, fem un judici filosòfic que es correspon biunívocament amb la corresponent ona entre el punt Joan i el punt bondat i que pertorba el camp topològic.

7.- (112). Llenguatge ideal. Vistes les dificultats, errors i equívocs presents en el discurs filosòfic expressat en els llenguatges usuals o comuns de tots els homes al llarg de tota la història de la filosofia, a mitjan segle XIX els filòsofs, recuperant esforços de l’*Òrganon* aristotèlic i dels seus

epígons medievals escolàstics, iniciaren la recerca d'un llenguatge perfecte, ideal, que obviés aquestes dificultats, emparats en la llarga “**Experiència**” del llenguatge matemàtic, planer, exacte i unívoc. Coronaren la matemàtica amb la “**Lògica**”, i fins a mitjan segle XX han intentat expressar tot altre discurs en aquest llenguatge rigorós. No ha estat possible de faïso exclusiva, però aquest llenguatge ha demostrat una capacitat d'adaptació als diferents aspectes de la realitat més com a model reductor, simplificador, que no pas com eina d'expressió exacta i exhaustiva. Aquest inconvenient del reduccionisme es compensa amb l'avantatge de la seva capacitat de tractament informàtic. Això permet de disposar d'una màquina de pensar. A) Es tradueix el discurs filosòfic a fórmula matemàtica. B) S'opera matemàticament amb una velocitat i exactitud immillorables. I C) és retradueix el llenguatge “màquina” a discurs filosòfic.

8 (121). Conjunt de la filosofia: Entenem per filosofia el saber general, incloent-hi tots els sabers especials teòrics, pràctics, estructurals, vivencials, immanents, transcendents, germinals i desenvolupats, físics i místics. “El conjunt de la filosofia” vol expressar el conjunt dels conceptes que en cada filòsof constitueixen la xarxa conceptual del seu sistema filosòfic.

9 (12). Determinades categories. Determinats conceptes, més rellevants, a partir dels quals deriven els altres conceptes més especialitzats. Alguns filòsofs les enumeren explícitament. Aristòtil en determina deu: substància, quantitat, relació, qualitat, acció, passió, on, quan, situació i hàbit. Alguns, a més, les classifiquen i relacionen. Ramon Llull les classifica en sis grups de nou categories cada un: predicats absoluts (Bondat, Magnitud, Eternitat, Poder, Saviesa, Voluntat, Virtut, Veritat, Glòria), predicats relatius (Diferència, Concordança, Contrarietat, Principi, Mitjà, Fi, Major, Igualtat, Menor), qüestions (Tal volta?, Què?, De què?, Per què?, Quant?, Quin?, Quan?, On?, Com o amb què?), subjectes (Déu, Àngel, Cel, Home, Imaginació, Sensibilitat, Vegetativitat, Elementaritat, Instrumentalitat), virtuts (Justícia, Prudència, Fortalesa, Temprança, Fe, Esperança, Caritat, Pacència, Pietat) i vicis (Avarícia, Gola, Luxúria, Supèrbia, Accídia, Enveja, Ira, Mentida, Inconstància). D'altres, finalment, també les saben deduir de principis més generals. Kant en determina dotze, classificades en quatre apartats: de la quantitat (Unitat, Pluralitat, Totalitat), de la qualitat (Realitat, Negació, Limitació), de la relació (Substància / accident, Causa / efecte, Agent / pacient), de la modalitat (Possibilitat / impossibilitat, Existència / inexistència, Necessitat / contingència). I els dedueix de l’**“Experiència”**, aquesta, de la sensibilitat espacio-temporal, i aquesta, de l'apercepció (*Crítica de la raó pura*, Alfaguara, Madrid, 1978, pp. 129-177). Nosaltres tenim sis (vuit) categories cardinals disposades en (hiper)esfera (**verdes**), dotze (vint-i-quatre) entremig de dues cardinals

veïnes (**negres**), vuit (trenta-dues) entremig de tres cardinals veïnes (**roges**) i setze entremig de quatre cardinals veïnes (**blaves**).

10 (121.1). Consistència dialèctica: No és un conjunt de posicions estàtiques, tancades i no contradictòries. Podríem parlar d' "elasticitat" filosòfica. Cada categoria és idèntica a ella i no és una altra; però, a mesura que ens allunyem del seu nucli central, comença a esdevenir-ne una altra, la veïna. "Tots els homes s'agermanen", *alle Menschen werden Brüder*, "esdevenen germans". Categoria "Homes" que llisca cap a la categoria de "germans". Cal copsar el misteri dels homes que, no se sap com -no es diu-, es van transformant en germans. El sí esdevé no o el no, sí. Hi ha una crisàlide estranya i impensada entre el cuc (home) i la papallona (germà)?

11 (121.2). Pertorbador del continu topològic: La conceptualització i el judici que és el moviment dels conceptes, si són vius, són una autovibració, un auto-ictus del camp filosòfic, que es correspon amb una oscil·lació en el camp topològic. Així es pot veure que la correspondència entre filosofia i topologia no és merament objectiva o estructural; és un lligam determinat, no convencional, misteriosament establert entre vivència filosòfica i estructura topològica.

12 (122). Llenguatge usual (català): El llenguatge usual, sovint inconscientment, esdevé un meravellós univers virtual, també, amb una correspondència molt rigorosa i ajustada amb la realitat sencera. "Objecte" i figura de mirall. Malgrat els inconvenients del llenguatge usual esmentats en la nota 7, d'una banda existeix des dels orígens de la parla en els humans una correspondència amb tendència bijectiva (univocitat) entre fets reals i conceptes i judicis parlats amb llenguatge usual; talment que cal acudir a la mediació de la parla usual per a arrossegar realitat cap al model, per a evitar un model celestial apartat de la realitat del món, una perfecta figura geomètrica o topològica buidada de contingut, continent pur. L'aliment de realitat que ha de menester el model es fa, doncs, a través de la parla usual; aquesta, del seu costat, en correspondència amb la realitat mateixa. D'altra banda, com ja hem dit (123.2), des dels teoremes de Gödel (1932) s'ha demostrat que el formalisme pur no existeix; depèn sempre del llenguatge informal. Entre dos termes formals sempre podem trobar una nova categoria del llenguatge usual que ajudi, al seu torn, a definir un nou terme a intercalar. Això és la fraccionalitat (v. 134.4) del model.

132.7. METALINGÜÍSTICA: ELS TRES NIVELLS

Entrem ara en una consideració important sobre el model. A inicis del segle XX, Bertrand Russell resolgué el problema de les paradoxes lògiques. Un habitant de la ciutat de Tebes diu “Tots els tebens són mentiders”. Ens preguntem: “La frase “tots els tebens són mentiders”, dita per ell, és veritat o és mentida?” Si decidim que és veritat, ja tenim una frase de veritat en boca d’un tebà; per tant, és falsa. Fixem-nos-hi!: si és veritat, és falsa. Però si decidim que l’afirmació és falsa, aleshores allò que diu la frase és veritat: si és falsa, és veritat. Si som addictes al principi de no-contradició ara som en un atzucac. Russell ho resolgué amb la seva “Teoria” dels nivells de judicis o proposicions.

Un nivell (C) és el de la frase, i un altre (B) les nostres consideracions sobre la frase. Encara hi ha un altre nivell (A), el de la realitat del qual parla la frase. Mentre ens mirem el nivell A des d’ell mateix, tot és misteriós. Encara no tenim cap judici (B) sobre la realitat (A): no sabem si els homes de Tebes són o no són mentiders. Quan des de B jutgem els tebens si són o no són mentiders, no considerem la frase “tots els tebens són mentiders”; considerem els tebens reals. Per a poder fer aquesta afirmació, si qui la fa no és tebà desapareix la dificultat; si qui intenta dir-la és tebà, abans d’enunciar-la, ha de poder cerciorar-se que totes les frases tebanes són falses, per tant, si totes les frases excepte aquella que encara no s’ha dit són falses, la frase, en enunciar-se serà vertadera, referida a les altres. Si diu la frase, i es torna a fer l’examen de totes les frases, incloent-hi la nova, apareix una altra frase, que ha de dir “no tots els tebens són mentiders (jo mateix acabo de dir una proposició vertadera)”. A) Realitat a examinar. B) Constatació vertadera de la falsedat dels tebens (excepte ell). C) Constatació de la no falsedat de tots els tebens. A) Tebens falsos. B) Frase vera sobre els tebens falsos (excepte l’autor). C) Frase falsa sobre frase vera + autor de la frase falsa. La trampa radica a superposar dues frases pertanyents a nivells diferents; recorda les trampes de perspectives superposades que fa Escher per fer-nos creure que l’aigua que baixa puja. En el nostre model i en relació a les distincions de Frege (113.3), també podem distingir aquests tres nivells. A) La realitat (referència del model). B) El model global que parla de la realitat a través de la correspondència existent entre llenguatge usual i realitat (ús del model). I C) Nosaltres (ens creiem éssers divins) que, no se sap des d’on, parlem del model i filosofem sobre ell (esment del model). Tanmateix, segons el nostre albir, cal corregir la pensada de Frege i de Russell, quan l’apliquem a models globals. El nivell A, en el model global, és una regió ignota, representada, en la seva centralitat, pel mer punt de la “Pràctica” i reflectida de manera decreixent en les altres categories fins al punt zero de la “Teoria”. El nivell C, en el

model global, també és una zona ignota, representada, en la seva centralitat, pel mer punt de la “Teoria” i reflectida de manera decreixent en les altres categories fins al punt zero de la “Pràctica”. Quan usem el model global per a referir-nos a la realitat, ens referim a indrets del model on es reflecteix mentalment la realitat. No ens fem il·lusions que sortim del model per anar a fer excursions sobre la realitat: tota aquella realitat de la qual no ens adonem no existeix per a nosaltres. I, a la inversa, quan esmentem el model global, el descrivim, el critiquem o l’ensenyem; no ho fem des d’una nova dimensió divina més enllà de les dimensions del model; tractem del model des del model. Per a cadascú no hi ha més realitat ni més consciència crítica que la reflectida en el seu model global. Quan ens fem la il·lusió que explorem realitat des del model, explorem aspectes predominantment reals del model des de posicions més mentals del mateix model. Quan ens fem la il·lusió que explorem el model des de més enllà del model, explorem aspectes del model des d’altres posicions del mateix model. El model es pot estudiar des de múltiples perspectives, però totes són dins el mateix model. Mirar un model global des de fora d’ell, o és una il·lusió orgullosa, o el model considerat no és global. La lingüística parla de la realitat (A) des del model (B); la metalingüística parla del model (B) des del model (B), malgrat que es pretengui fer-ho des de fora del model (C). Als primers filòsofs (pre-socràtics) els agradava parlar de la realitat des d’uns models globals molt rudimentaris; però, de seguida, els filòsofs posteriors s’entretingueren a parlar, comparar, criticar els models dels altres, cadascun des del seu model. Els apartats 11 i 12 del present treball parlen, des del model (ús del model), de la realitat (referència del model) ja modelada. Aquest tercer apartat (13) és dedicat a parlar des de diferents perspectives del model (ús del model), de com és el conjunt del mateix model (esment del model). Creure’s que se n’està a fora, tot mirant-se un model global des de la imparcialitat, quan de fet s’està mirant des d’una parcialitat, mena a fonamentalismes (111.9, 137.2) de tots els colors.

133. GEOMETRIA ESFÈRICA DEL MODEL (FIG. 1.22)

La geometria és la part de la matemàtica més intuïtiva. El poble, que no entén una equació algebraica, capta perfectament la corresponent corba geomètrica. Per aquesta raó, nosaltres, aquí, treballem sobretot amb figures i esquemes. A.D. Aleksandrov i d'altres, en *La matemàtica: su contenido, método y significado* (Alianza Editorial, Madrid, 1985, 6a ed., III, pp. 197-198) diu: “Un fet característic dels conceptes i mètodes geomètrics és que es basen, *grosso modo*, en idees intuïtives i conserven llurs avantatges, fins i tot en llur forma abstracta. Allò que l'analista obté després de llargs càlculs, el geòmetra pot assolir-ho, en ocasions, immediatament. Un exemple elemental d'això es pot veure en els gràfics, que donen una imatge completa de la dependència entre variables. El mètode geomètric es pot caracteritzar com un mètode sintètic que ho abraça tot, en contrast amb el mètode analític. És cert que en les teories geomètriques abstractes el caràcter intuïtiu immediat s'esvaeix, però els raonaments intuïtius analògics romanen, talment com el caràcter sintètic del mètode geomètric.” En aquest apartat tractarem el model menor com a figura geomètrica esfèrica en un espai de tres dimensions euclidià (E^3):

Cernent (*c*): discerniment (**TEO**) (+) (nord) – concerniment (**PRA**) (-) (sud).

Parença (p): aparença (**FEN**) (+) (anterior) – desapareença (**NOU**) (-) (posterior).

Tensió (t): extensió (**OBJ**) (+) (est) – intensió (**SUB**) (-) (oest).

(v. 134.5[B]). Existeixen una geometria i una trigonometria esfèriques, especialitzades en l'estudi de les propietats d'aquesta figura. Per als interessats en l'àlgebra i en la geometria analítica, no cal dir que la fórmula analítica de la superfície esfèrica en un espai euclidià de tres dimensions (c , p , t) i de radi r és:

$$c^2 + p^2 + t^2 - r^2 = 0 \quad (\text{v. } 134.3[22], 134.5[A])$$

La gènesi d'aquest model ve expressada en la fig. 1.22.

133.1. FIGURA ESFÈRICA

Superfície esfèrica –en diem “esfera” per abreujar- és el lloc comú de tots els punts d'un espai que equidisten d'un d'interior anomenat centre. El nostre model menor és una esfera. En una esfera s'hi poden dibuixar circumferències de diferent grandària, les més grans possibles s'anomenen cercles màxims i tenen el mateix radi de l'esfera. Els tres anells de l'apartat 1 són tres cercles màxims perpendiculars entre ells. En el model hi ha vint-i-cinc cercles màxims que passen per algunes de les vint-i-sis categories. L'equador del model és el segon anell (112). L'equador i els meridians del globus de la Terra són cercles màxims, de curvatura mínima. Però se n'hi poden traçar molts més. Els paral·lels del globus de la Terra són cercles menors de curvatura major. Son paral·lels el tròpic de Càncer i el de Capricorn, però no són tampoc els únics possibles. El diàmetre és un segment (euclidià) interior a l'esfera que uneix punts oposats. Les vint-i-sis categories del model són oposades pel diàmetre de dos en dos: **TEO – PRA**, **FEN – NOU**, **OBJ – SUB**, **EXP – SIN**, **ANA – AMO**, **CIE – MTP**, **ART – MTF**, **SGE – STT**, **SGT – STM**, **TEC – MIT**, **PSI – IDE**, **ETI – EST**, **MIS – LOG**. En la superfície de l'esfera no hi ha rectes. Allò “més” recte que es pot obtenir en una esfera és el cercle màxim, que, com hem dit, és de curvatura mínima, també anomenat línia geodèsica o línia-g. (v. 133.2, 134.5, 134.7). Encara que sembli el contrari, anar de Pequín a Nova York, tot passant per la línia-g (el meridià del Pol Nord) és més curt que si l'avió segueix el paral·lel 40°, de major curvatura real (v. 134.5), que uneix totes dues ciutats. Les primeres companyies aèries feien el trajecte llarg, pensant-se que era el més curt. En adonar-se de l'error, iniciaren els viatges

per l'Àrtic. Entre dos punts –o dues categories en el model- només hi passa un cercle màxim, excepte si els dos punts són oposats pel diàmetre.

Aleshores en passen d'infinit, i, en el cas del nostre model, n'hi passen quatre, que coincideixin en llur trajecte amb altres categories. Així, entre **FEN** i **TEC**, només n'hi passa un:

FEN – TEC – SGE – ETI – NOU – MIT – STT – EST – FEN

La minidistància és **FEN – TEC** (54'7°) i la maxidistància, **FEN – EST – STT – MIT – NOU – ETI – SGE – TEC** (305'3°). En canvi entre **FEN** i **NOU** n'hi passen quatre, un per a cadascun dels quatre parells de punts oposats del seu equador:

1) **FEN – ANA – TEO – SIN – NOU – AMO – PRA – EXP – FEN**

2) **FEN – LOG – SGT – IDE – NOU – MIS – STM – PSI – FEN**

3) **FEN – CIE – OBJ – MTF – NOU – MTP – SUB – ART – FEN**

4) **FEN – TEC – SGE – ETI – NOU – MIT – STT – EST – FEN**

I coincideixen la maxi i la minidistància (180°). Si en l'esfera no hi ha rectes, tampoc no hi ha angles plans. L'angle esfèric és una superfície corba limitada per dues línies-g (dos cercles màxims) que es tallen en un punt. Per exemple 1) i 2) que es tallen en **FEN**. Però els seus costats no se separen sempre més i més, com en l'angle euclidià o pla, sinó que a partir del quart de trajecte en l'esfera, el seu equador (**TEO** i **SGT**), on són costats paral·lels (!), tornen a convergir fins que es troben en el pol oposat (**NOU**). Els fusos esfèrics (v.121.2) són angles d'aquest tipus tancat. En el punt on s'encreuen dos cercles màxims, aquests poden ser perpendiculars o oblics, amb angles recte, agut o obtús. Però poc després varien la seva condició i, per exemple, en un fus els extrems poden ser angles rectes o aguts, i a mig camí, en llur equador, els costats son paral·lels. Ja s'endevina com són els triangles (**FEN – TEO – LOG**) o els quadrilàters (**EST – LOG – TEC – PSI**) esfèrics. En aquest cas es tracta d'un quadrat perfectament regular però esfèric. Un triangle regular equilàter el formarien tres categories verdes veïnes. Vegem un cas especial. Un cercle màxim dividit en quatre parts iguals (**CIE – MTF – MTP – ART**) és ensems un quadrat esfèric (màxim) i un cercle: la quadratura del cercle! L'encreuament adequat de cercles màxims pot donar políedres esfèrics màxims: tetràedres regulars, hexàedres regulars o cubs (els vuit punts roigs), octàedres regulars

(els sis punts verds) etc. Amb els dotze punts negres es podria formar una macla a l'estil dels cristalls de la mineralogia, de cub i octàedre regular. És palès que així es pot obtenir pel mateix camí la cubicatura de l'esfera! Encara més que la circumferència, l'esfera gaudeix de punts qualificats, que cal no confondre amb els punts singulars, descrits en 131.5 (132.4). Aquests punts qualificats seran rellevants perquè situaran amb precisió les nostres categories filosòfiques. Si fixem un punt qualificat de referència, "l'anterior" o "el centre" (**FEN**), aquest té un oposat, "el posterior", "l'anticentre" o "l'antípoda" (**NOU**), en té un a dalt de tot, "nòrdic", "septentrional" o "boreal" (**TEO**) i un a baix de tot, "el del sud", "meridional" o "austral" (**PRA**), ambdós a mig camí dels dos primers, i en té un a la dreta, "l'est" o "oriental" (**OBJ**), i un altre a l'esquerra, "l'oest" o "occidental" (**SUB**), també tots dos a mig camí dels dos primers. Hi ha una altra classe de punts qualificats, que ens interessarà més endavant (v. 134.4 i 135.5), tant a la circumferència com a l'esfera. Són els que designen en matemàtiques una part alíquota respecte a un número. És la part on hi ha continguda un nombre exacte de vegades (1, 2, 3... n): n és un element qualsevol del conjunt dels nombres naturals (n, N). En el nostre cas, el número de referència en la circumferència és la seva longitud ($C = 2\pi r$) i en l'esfera és la seva superfície ($S = 4\pi r^2$). En el primer cas, la part alíquota pot ser C, C/2, C/3... C/n, que donaria respectivament: la circumferència amb un punt qualificat: 0 ("anterior" o "central") (**FEN**); la circumferència partida en dues semicircumferències amb dos punts qualificats: 0 ("anterior" o "central") (**FEN**) i C/2 ("posterior" o "antípoda") (**NOU**); la circumferència partida en tres arcs de circumferència iguals amb tres punts qualificats: 0 ("l'anterior") (**FEN**), C/3 (?) i 2C/3 (?); la circumferència partida en quatre arcs de circumferència iguals amb quatre punts qualificats: 0 ("l'anterior") (**FEN**), C/4 (**OBJ**), C/2 ("el posterior") (**NOU**), 3C/4 (**SUB**); etc. El número de referència en l'esfera és la seva superfície (S) i la part alíquota pot ser S, S/2, S/3... S/n, que donaria respectivament: l'esfera amb un punt qualificat: "anterior" o "central"; l'esfera partida en dues semiesferes amb dos punts qualificats: 0 ("anterior" o "central") i C/2 ("posterior" o "antípoda"); l'esfera partida en tres fusos iguals amb tres punts qualificats: 0 ("l'anterior"), C/3 i 2C/3. A partir d'ací l'esfera partida en les parts següents, 4, 5..., es pot fer de dues maneres: amb fusos iguals que tallen un equador en quatre, cinc, sis, parts iguals amb els corresponents punts equatorials qualificats, o tot distribuïnt regularment les parts iguals en les dues dimensions de la superfície esfèrica. En aquest cas es poden inscriure políedres regulars (iguals arestes i iguals cares), però aleshores, segons el teorema d'Euler, només són possibles quatre cares triangulars esfèriques amb els seus punts centrals qualificats (tetraèdre regular esfèric), sis cares quadrades esfèriques amb els seus sis punts verds centrals qualificats (hexàedre o cub regular esfèric dels vuit vèrtexs roigs

del nostre model), vuit cares triangulars esfèriques amb els seus vuit punts roigs centrals qualificats (octàedre regular esfèric dels sis vèrtexs verds del nostre model), dotze cares pentagonals amb els seus dotze punts centrals qualificats (dodecàedre regular esfèric) i vint cares triangulars amb els seus vint punts centrals qualificats (icosàedre regular esfèric). Fora d'aquests cinc casos (4, 6, 8, 12 i 20 vegades de la corresponent part alíquota) la seva distribució per tota l'esfera dels respectius punts qualificats no és regular del tot, i les seves superfícies no són iguals del tot. Això ens explica la posició dels vint-i-sis punts qualificats i la forma de les seves àrees en la nostra esfera (v. fig. 1.6).

Malgrat la irregularitat dels perímetres de les vint-i-sis àrees, hem maldat perquè fossin com més semblants millor. El traçat dels límits de les àrees s'ha fet conservant l'equidistància respecte dels punts veïns.

133.2. DISTÀNCIA ESFÈRICA

Resumim. Entre dos punts d'una superfície esfèrica, sense sortir d'aquesta superfície, no és possible de traçar-hi una recta, perquè en aquesta superfície tot és corb; però s'hi pot definir quelcom de funcionament equivalent. Si recta, en el cas de la geometria clàssica, és la menor distància entre dos punts, en el cas de l'esfera la distància menor entre dos punts és el tros de cercle màxim que passa per aquests dos punts. Ja hem dit el seu nom: línia geodèsica o recta-g (v. 133.1 i 134.5, 134.7). Com major és el radi d'una circumferència, menor és la seva curvatura i més s'assembla a una recta; com menor és el seu radi, major és la seva curvatura i més lluny és d'una recta. De les moltes circumferències que es poden traçar que passin per dos punts situats en una superfície esfèrica, la major marca la distància més curta i equival a una recta, segons la definició esmentada. Per qualsevol dos punts situats en la superfície esfèrica sempre hi trobarem un cercle màxim que hi passi i només un. Com hem dit, hi ha una sola excepció: per dos punts oposats –per dos pols- hi passen infinits cercles màxims. També hem dit que dos punts en l'esfera delimiten dues seccions en el cercle màxim que determinen: la distància més curta i la distància més llarga. Si els dos punts són polars, les dues distàncies són iguals; però, si no són polars, sempre hi ha una distància més curta –la més curta possible-, la minidistància, i una altra de més llarga –la més llarga possible- la maxidistància. En la geometria clàssica o euclidiana, una distància no té la seva corresponent antidistància; els extrems de la recta que es perllonguen a una banda i l'altra dels dos punts se'n van a l'infinit. No sabem quant valen, no són mesurables. No cal dir que, si sortim de la

geometria abstracta, la recta no sempre és la distància més curta entre dos punts, sobretot quan entre aquests dos punts hi ha un obstacle insuperable. La persona intel·ligent fa una volteta i arriba abans.

133.3. UNITAT

En parlar de distàncies, ens cal tenir clara la noció de mesura. Com sabrem si una distància és o no és la més curta si no sabem quina cosa és mesurar-ne el trajecte per esbrinar-ho? En l'apartat següent parlarem succintament de la mètrica. Però, per a mesurar, abans ens cal la idea d'unitat. Malgrat que la paraula geometria tingui els components nominal geo i verbal metria, aquests no vénen de la seva essència, ans de la seva història. Euclides elevà a **“Ciència”** abstracta allò que mesopotàmics, indis, egipcis, etc., havien bastit amb grans esforços: la disciplina de la mesura (-metria) de la terra (geo-), especialment per a dissenyar sobre tauletes de fang o papir la forma exacta del tros de terra o de la casa propietats de cadascú en el registre de la propietat de cada ciutat. La geometria d'Euclides ni té mètrica ni s'hauria de dir estrictament geometria, ans *esquemàtica o esquemologia* o tractat de la forma o figura de les coses. Cal dir que la geometria ve inductivament de la mètrica de les coses i no a la inversa, tot i que un cop la geometria fou establerta per Euclides, la mètrica en derivà deductivament. Etimològicament esquema ve del grec *skhéma* (“forma”, “figura”, “aspecte”, “manteniment”, “permanència”), que, al seu torn, ve del verb grec *ékho* (“posseir”, “tenir”, “retenir”, “haver”). Del tenir sortirà la figura abstracta d'allò que es té i, a partir d'aquesta i de l'aritmètica vindrà el mesurament precís d'allò que es té. De la qualitat llargària en surt la magnitud longitud. Un element del conjunt qualitatiu llargària seria “molt llarg”; un element de la magnitud quantitativa longitud seria “100 metres de llarg”. Per a passar de la qualitat a la quantitat, com es veu, calen l'aritmètica “100” i la unitat “el metre”: “100” (aritmètica), “metres” (unitat), “de llarg” (esquemàtica). En l'aritmètica abstracta la unitat és una quantitat convencional que es pren com a referència per a la mesura de les altres quantitats i s'escriu 1. Aquesta convencionalitat abstracta permet d'aplicar un patró de mesures fixes a una realitat variable. Exemple: el cos humà, de cap a peus, és de longitud variable. Si, com féu l'arquitecte llatí Vitruvi, segons ens explica Leonardo da Vinci (v. 134.2), atribuïm el valor 1 (la unitat) a la longitud de qualsevol cos humà del cap als peus, de mitjana es pot afirmar que la cama sencera val 1/2, el tronc val 1/3, l'amplada de les espatlles 1/4, el cap més el coll 1/6, el peu 1/7, l'húmer 1/8, el rostre 1/10, etc. L'abstracció de la unitat permet a la geometria de trobar moltes propietats sense aterrar a la **“Pràctica”**. Per a

entrar de ple en el terreny de la mètrica, cal aplicar la unitat a una quantitat concreta observable pels sentits: 1 metre de longitud, 8 hores de temps, 3 quilos de pomes, 1008 hectopascals de pressió atmosfèrica. A l'inici cada poble trià les seves unitats de mesura. La globalització del comerç, de la indústria, de la “**Ciència**”, en general, les va uniformant. És bo d'observar que cada magnitud, cada qualitat mesurable (temps, volum, temperatura, força, etc.) requereix un aparell de mesurament, en el qual, un cop calibrada la unitat corresponent, queda indicada en cada prova la quantitat d'unitats que hi corresponen: el rellotge, el metro, el manòmetre, el termòmetre, el dinamòmetre, el pluviòmetre. Potser sorprèn que tots aquests aparells acaben en -metre, excepció feta del rellotge, que s'ha d'anomenar amb propietat “cronòmetre”. Si examinem aquests estris de mesurar, veurem que tots redueixen les variacions de la seva magnitud a variacions de longitud: l'arc de dial de l'esfera del rellotge per al temps, la columna de mercuri per a la temperatura, etc. Dit d'una altra manera, la magnitud espai (E^1 : longitud, E^2 : superfície, E^3 : volum o capacitat, etc.) és l'única magnitud mesurable directament. És la mesura per excel·lència. Per això la paraula metre, a més de significar la unitat de longitud, significa, en grec, “mesura” en general: *métron* íntimament relacionada amb “model” (v. 132.3). Meditem una mica. Com es pot saber exactament la quantitat de temperatura que hi ha en una habitació, o la quantitat de temps des que surt el sol fins que es pon? Ja no dic la quantitat de justícia o de subjectivitat que hi ha en una disposició reglamentària o la quantitat d’“**Amor**” que hi ha en una relació interpersonal. Aquesta pregunta equival a preguntar com es fa per a introduir l'aritmètica per graduar amb precisió la variació de les qualitats o de les relacions. Primer cal trobar una proporcionalitat entre variació de la qualitat i variació de la longitud geomètrica, i després cal definir un cas particular –la unitat- de correspondència entre una longitud (p. ex., el metro) i una part ben definida i, per tant, constant, de la qualitat a mesurar. I això segon val fins i tot per al metre. Cal aplicar la unitat geomètrica abstracta a un tros real d'extensió concreta. En resum, cal trobar una unitat de correspondència entre una qualitat concreta i la unitat d'aritmètica i de geometria abstracta (p. ex., un ohm per a la resistència elèctrica) i comprovar la correspondència de la proporcionalitat: a 2 cm d'aritmètica i de geometria de l'aparell, 2 ohms de resistència elèctrica d'un circuit, a mig, mig. L'aparell més senzill de mesurament és un regle numerat; per exemple, un metro on hi ha marcats els 100 centímetres. És una correspondència bijectiva (v. 134.2/3, 134.5) entre els números (reals) i els punts d'una recta, que té un punt de partida, el zero, i una distància fixada com a unitat: 1 metro, multiplicable per juxtaposició i dividit en decímetres, centímetres... A cada punt de la recta (geometria E^1) hi correspon un, i només un, número del conjunt aritmètic dels números reals (\mathbb{R}). Però per a sortir de les matemàtiques i aterrar en la mètrica, la longitud

anomenada “1 metro” no pot ser qualsevol, ans ha de coincidir exactament amb la d’una barra supercustodiada que hi ha a París i que s’obtingué, en el segle XIX, per a evitar favoritismes en la tria d’unitats, de la mesura laboriosa de la deu milionèsima part del quadrant del meridià terrestre. La vera unitat fou el meridià; el metre era un submúltiple. Així, en el nostre model, per a poder fer-hi mètrica, prenem com a unitat el cercle màxim i el subdividim en 360° o en quatre quadrants de 90° . Avui, en la física, més moderna, tenim un patró subatòmic de longitud molt més precís. Però no oblidem que no podem mesurar sense clavar l’ànchora de la “**Lògica**”, inventada per nosaltres, en el fons marí de la realitat “**Pràctica**”, que és com és. En el nostre model, les distàncies entre les categories no ens les podem inventar; cal que neixin com a resultat de profunds estudis sobre pensament humà fets pels estudiosos de tots els temps i llocs.

133.4. MÈTRICA ESFÈRICA

A l’escola ens han acostumat a caminar mentalment mitjançant l’aritmètica (nombres) i la geometria (recta) rectilínies. El metro i moltes escales de mesurament, com la del termòmetre, són, com hem dit, llistons rectes graduats. Tanmateix, també ens hem anat avesant a una mètrica de caire circular: la longitud i la latitud geogràfiques llegides en graus angulars de circumferència, els dials dels rellotges, dels aparells de control de màquines, calderes, dels aparells de conducció de cotxes, avions, etc. Tots tenen un cercle numerat, segons la magnitud que es vol controlar, i una fletxa mòbil que marca en cada moment la quantitat assolida d’aquella magnitud. Hem dit que per a mesurar una magnitud cal fixar, malgrat que sigui convencionalment, una unitat. També hem vist que per a superar la proliferació d’unitats convencionals massa diversificades, cosa que dificulta el bescanvi d’informació o de mercaderies, és bo de cercar una unitat de base universal. Per a la longitud (E^1) es trià el meridià terrestre i es dividí en 40.000.000 parts iguals (el metre); per al temps es trià la volta de la Terra al Sol (un any) i es dividí pel temps que esmerça la terra a girar sobre ella mateixa. En sortí el dia, que convenientment dividit donà l’hora, el minut, el segon. Pel fet de ser el nostre un model geomètric esfèric, hem triat com a unitat l’angle total –o, si voleu, el volt d’una circumferència sencera-, l’hem dividit per 360 i n’hem obtingut la unitat angular anomenada grau ($^\circ$). Si el dividim per 60, obtenim el minut sexagesimal ($'$) i, si dividim aquest per 60, obtenim el segon sexagesimal ($''$). El grau també es pot subdividir pel sistema decimal: $4'50''$ equival a $4^\circ 30'$. Nosaltres, a partir del grau sexagesimal, emprarem el sistema decimal per a minuts i segons, que resulta més pràctic de maneig. Cal remarcar que un grau no és

una unitat de longitud, ni tan solament quan aquesta és circular. Un grau és una unitat angular o d'obertura d'un angle. Si, en un angle determinat, l'arc de circumferència –amb centre al vèrtex -, que el tanca, és traçat amb un radi més llarg o més curt, serà de major o menor longitud respectivament, però l'angle i, per tant, la seva mesura, romandran constants. Per exemple, un angle de 30° pot abastar arcs de 2 cm o de 40 m, segons siguin de llargs, respectivament, els radis amb que es tracen. Amb els graus mesurem obertura, no distància; però, si el radi es manté constant, és fàcil de veure que l'obertura és proporcional a la longitud de l'arc. Si a un angle de 30° hi correspon un arc de 10 cm, a un angle de 60° (30° *2) hi correspondrà un arc de 20 (10° *2) cm. En aquest cas podem dir que els graus també indiquen longitud. En el nostre model el radi sempre és constant i la seva longitud no té importància. Tant en una esfera petita com en una de grossa, les posicions relatives de les diferents categories romanen inalterades, com també llurs distàncies en graus. Allò que importa és que es mantinguin les proporcions entre les diferents longituds o distàncies. D'ací es dedueix que les distàncies entre dos punts de l'esfera -i, en el nostre cas, entre dues categories del nostre model-, es poden mesurar en graus d'aquell cercle màxim que passa per aquests dos punts.

$$P1 \text{ (FEN)} - P1 \text{ (NOU)} = 180^\circ \text{ (oposat)}$$

$$P1' \text{ (FEN)} - P1' \text{ (TEO)} = 90^\circ \text{ (neutre)}$$

$$P1 \text{ (FEN)} - P2 \text{ (MTF)} = 135^\circ \text{ (llunyà)}$$

$$P1' \text{ (FEN)} - P2' \text{ (SGT)} = 90^\circ \text{ (neutre)}$$

$$P1'' \text{ (FEN)} - P2'' \text{ (CIE)} = 45^\circ \text{ (veí)}$$

$$P1 \text{ (FEN)} - P3 \text{ (IDE)} = 125'264^\circ \text{ (llunyà)}$$

$$P1' \text{ (FEN)} - P3' \text{ (LOG)} = 54'736^\circ \text{ (veí)}$$

$$P2 \text{ (CIE)} - P2 \text{ (MTP)} = 180^\circ \text{ (oposat)}$$

$$P2' \text{ (CIE)} - P2' \text{ (MTF)} = 90^\circ \text{ (neutre)}$$

$$P2'' \text{ (CIE)} - P2' \text{ (SGT)} = 60^\circ \text{ (veí)}$$

$$P2 \text{ (CIE)} - P3 \text{ (MIT)} = 144'736^\circ \text{ (llunyà)}$$

$$P2' \text{ (CIE)} - P3' \text{ (IDE)} = 90^\circ \text{ (neutre)}$$

$$P2'' \text{ (CIE)} - P3'' \text{ (ETI)} = 90^\circ \text{ (neutre)}$$

$$P2''' \text{ (CIE)} - P3''' \text{ (PSI)} = 90^\circ \text{ (neutre)}$$

$$P3 \text{ (TEC)} - P3 \text{ (MIT)} = 180^\circ \text{ (oposat)}$$

$$P3' \text{ (TEC)} - P3' \text{ (IDE)} = 109'471^\circ \text{ (llunyà)}$$

$$P3'' \text{ (TEC)} - P3'' \text{ (ETI)} = 70'529^\circ \text{ (veí)}$$

Aquestes xifres són calculades segons trigonometria esfèrica. No oblidem que cada categoria verda és a 90° de les altres categories verdes neutres; que cada categoria negra és a mig camí entre dues de verdes neutres; i que cada categoria roja és a mig camí entre tres de verdes neutres. Hem determinat aquestes distàncies perquè ens semblen les més senzilles per a enxarxar tot l'espai R^2/E^3 ontològic o real-mentalitzat.

134. TOPOLOGIA RIEMANNIANA

134.1. TOPOLOGIA (FIG. 1.23)

Euclides, fa dos mil tres-cents anys, dibuixava figures geomètriques en un paper, o en un pergamí plans..., o en la sorra de la plaça (E^2), i no va donar importància a aquest fet. Poc abans Aristòtil havia fixat la seva atenció en una categoria mental, que en grec anomenava *keísthai* i els escolàstics medievals anomenaven *situs* en llatí, i que vol dir “posició”, “situació” d’una cosa respecte d’un lloc. Descartes, fa tres-cents anys, continuava fent el mateix que Euclides. Però començà en la seva geometria analítica (aritmètica + àlgebra + geometria + trigonometria) a emmarcar les figures en uns eixos de coordenades, anomenats cartesianes o ortogonals (perpendiculars), que equivalien a una referència al lloc, posició o situació del paper on es dibuixaven. Poc després, en 1679, Gottfried W. Leibniz anomenà *analysis situs* una “anàlisi pròpiament geomètrica o lineal, que expressés directament *situs*, com l’àlgebra expressava *magnitudinem*”. La distància \underline{AB} pot variar, però $1/3$ d’ \underline{AB} sempre serà el seu terç. El *situs* de les figures geomètriques havia estat fins aleshores l’espai pla o euclidià de dues (E^2) o de tres (E^3) dimensions. Lobatxevski, a mitjan segle XIX encetà l’ús d’un espai corb (L^2) *sui generis*, i poc després Riemann n’emprà un altre (R^2) i inicià la nova disciplina, que ell anomenà *Analysis Situs*, seguint Leibniz, i que després s’anomenaria topologia. Jean-Luc Chabert i Amy Dahan Dalmedico diuen del francès Henri Poincaré (1854-1912) en *Mundo Científico* (Barcelona, juliol de 1996, p. 717): “Una de les genialitats de Poincaré fou la seva manera d’estudiar els grans problemes clàssics mitjançant enfocaments absolutament originals. Aconseguí desentranyar qüestions fins aleshores inextricables mitjançant un enfocament nou, basat

en una intuïció geomètrica de la situació. Així desenvolupà la *Topologia* o *Analysis situs*, disciplina de la qual el matemàtic alemany Riemann havia forjat els primers instruments en 1851 i que s'interessa per les propietats de forma, de contigüitat, connexió, etc., preservades per les transformacions contínues. Potser aquest privilegi concedit a la intuïció geomètrica i topològica, així com l'estil discursiu de Poincaré, expliquen la manca d'esment d'aquests mètodes en els anys de 1930 a 1960, marcats per l'èxit dels mètodes algebraics de l'Escola alemanya de D. Hilbert i E. Nöther i després per la formulació d'estructures del grup N. Burbaki a França".

Tècnicament la topologia és la part de la matemàtica que estudia el conjunt de propietats que romanen invariables en un mateix espai (E^n , R^m , L^p) sota deformacions contínues. Treure punts o trossos de l'espai en qüestió no és una deformació contínua. Com acabem de dir (133.4), es tracta de propietats geomètriques que no depenen de cap magnitud, sinó de la posició relativa dels punts. En posem un exemple ben popular: tinc mil euros al meu compte corrent. Un terç (333'33 €) és per a pagar l'habitatge; un quart (250 €), per a pagar vestit i transports, i 5/12 (416'66 €), per a menjar i cultura. Si el ministre europeu d'Economia devalua l'euro un u per cent, els mil euros esdevindran 990, en referència al comerç amb l'estranger (discontinuitat); però segons els números (invariables) del meu compte corrent dins d'Europa, el conjunt i cada partida del meu pressupost continuaran igual. Podríem dir que la topologia és l'ecologia aplicada a les matemàtiques. La geometria analítica de Descartes era localista, només veia les propietats intrínseques de la figura, com fa l'economia en l'estudi de la realitat física, només la mirava i deixava la consideració de les propietats extrínseques de la pissarra en zona de penombra. La topologia és global, mira les propietats extrínseques, la totalitat, com fa l'ecologia amb la realitat física, estudia la pissarra on se situen les figures, la correlació entre totes elles. La gent senzilla només veu la geometria de les coses; la gent reflexiva, si més no, vigilen de cua d'ull la topologia de les coses: el camp, el reglament i l'àrbitre, en el futbol; la constitució, les lleis electorals, el finançament, el sistema establert, etc., en política; el medi ambient o l'entorn, els recursos materials i energètics, en ecologia; la "Teoria" musical i les característiques dels instruments, en música, etc. Un bon professional no solament té cura de produir béns o serveis, ans també vigila el perfeccionament dels instruments, dels procediments, de la seva salut, dels seus beneficis, del finançament, de la productivitat. Així parlar de propietats topològiques equivaldrà a parlar de propietats globals: la situació de cada part en el tot conjunt. La figura de Barcelona en un mapa és pràcticament igual si el mapa és pla o és la bola del món, però la figura sencera d'Amèrica no, i encara menys el mapamundi íntegre. El nostre model és com un violí: les categories són les diferents notes o posicions possibles dels dits en les cordes de la canya del violí; però el violí té les

notes arrengrades (E^1), i el nostre model té les categories distribuïdes per una superfície esfèrica (R^2/E^3). Quantes sonates i concerts possibles no dormen en les cordes d'un violí! Les composicions, obres d'artistes músics, són algunes de les figures possibles. El violí és la pissarra, feta per un professional que, com en el cas de Stradivarius, s'alçà a la categoria d'artista genial constructor de violins. El nostre model global és també una pissarra, un camp, un espai construït professionalitzadament. Permetrà de crear composicions i figures genials? En l'apartat (138) en parlarem. És inútil, útil, genial, l'instrument? L'avenir ho dirà.

134.2. ESPAIS

Els espais de la matemàtica, si anem a buscar-ne els elements últims, són compostos d'unes entitats molt estranyes, anomenades “punts”. No tenen longitud ni, encara menys, extensió; tenen de magnitud zero. En conseqüència, tots ells sumats, haurien de donar també zero. Però no és així; sumats donen l'espai. Leibniz i Newton establiren la continuïtat de l'espai geomètric –la continuïtat dels punts– amb llur càlcul infinitesimal. Entre dos punts, per propers que siguin en l'espai (E), hi caben infinits punts més; no hi ha espai buit sense punts. En correspondència bijectiva, entre dos números del conjunt dels números reals (R), per propers que siguin (v. 133.3, 134.3, 134.5), també hi caben infinits números més. Hem vist que els espais o models generals de la topologia poden ser de n dimensions. També hem anat veient que els espais i els models generals podien ser euclidians (E^1 rectes, E^2 plans, E^3 ...) i corbs (L^m lobatxevskians, R^n riemannians, etc). Uns exemples notables de models euclidians són l'Home de Vitruvi, perfeccionat per Leonardo da Vinci, aplicable a la pintura, l'escultura i l'arquitectura (v. 133.3), o el modulator de Le Corbusier, aplicable a l'arquitectura. A més, poden ser oberts a l'infinít, com els d'Euclides i Lobatxevski, i tancats, com el de Riemann i d'altres (el·lipsoide, ovoide, polièdrics). La curvatura pot ser variable (ondulada, trencada, espiral, reglada, guerxa) o constant. En aquesta darrera, dos cercles màxims perpendiculars tenen els radis constants. Si els radis valen infinit (curvatura zero) ens trobem amb un espai euclidià (recte o pla). Un model superficial talla un espai tridimensional en dues regions a banda i banda de la seva superfície. Si els radis dels cercles màxims perpendiculars del model corb són a la mateixa regió, el model és de curvatura positiva (esfera, el·lipsoide, ovoide, políedre); si els radis són en regions diferents, el model és de curvatura negativa (pseudoesfera, hiperboloide, paraboloid).

L'espai del nostre model menor és una superfície esfèrica o riemanniana (\mathbb{R}^2/E^3). Repetim que no és una figura en un espai euclidià, ans és un espai corb positiu, tancat i de radi regular.

134.3. DIMENSIONS

Només ens referirem a les que ens interessin en el nostre model (fig. 1.23). No oblidem (v. 133.3, 134.2, 134.5) que hi ha una aplicació o correspondència bijectiva entre els punts d'una recta i el conjunt dels números reals \mathbb{R} , rectilineals (L) ($-\infty \dots 0 \dots +\infty$). A cada punt de la primera hi correspon un número, i només un número, del segon. La mateixa cosa es pot dir entre els punts d'una circumferència i els graus del conjunt dels números reals \mathbb{R} , angulars (A) ($0^\circ \dots \pm 180^\circ \dots \pm 360^\circ = 0^\circ$). Aquesta exposició semblarà complicada i potser el lector podria saltar-la. Tanmateix, en recomanem el seu estudi atent. Funciona com una gimnàstica mental que obre espais mentals insospitats, noves habitacions de la ment, que no solament ens permetran de situar noves categories per a la nostra comprensió i el nostre ús de l'Univers, sinó que també de relacionar àrees de la realitat, fins ara incomunicades, per noves vies sorprenents que escapen sovint a una observació superficial. Per facilitar la comprensió de l'esquema-resum que segueix, parem esment per a la comprensió del nostre model, que a cada dimensió hi fem correspondre dues geometries: l'euclidiana o recta (usual) i la riemanniana circular (el nostre model). En cada nivell esmentem primer el número de dimensions i el nom que pren l'espai corresponent; a continuació ens referim a la mena d'espai que en resulta (topologia); després detallem algunes de les figures que s'hi poden dibuixar (geometria). Cal observar que en els espais de més dimensions s'hi poden dibuixar totes les figures dels corresponents espais de menys dimensions, més moltes d'altres pròpies, que no es poden dibuixar en els corresponents espais inferiors. Finalment, en cada nivell descrivim (geometria analítica) l'element mínim (punt d'espai geomètric E o R) amb la seva notació algebraica o aritmètica corresponent del conjunt dels números reals \mathbb{R} , ja siguin rectilineals (euclidians) L o angulars (riemannianes) A. En els casos d'espais euclidians, els punts són x, y, z , segons pertanyin a la coordenada vertical, antero-posterior o dreta-esquerra, respectivament. En els casos d'espais riemannians, en el nostre model (v. 133) hem posat els punts c, p, t, v , segons pertanyin a la coordenada vertical "cernent" (TEO – PRA), a la coordenada antero-posterior "parença" (FEN – NOU), a la coordenada dreta-esquerra "tensió" (OBJ – SUB) o a la coordenada quadridimensional "voltant" (PLA – MON).

Aquesta darrera i tot l'apartat 32 de l'esquema no són explicats ací; pertanyen al Model major, que treballa amb quatre coordenades.

0 dimensions. Punt.

01/02. Punt euclidià i riemannianà (espai de zero dimensions).

Única figura possible: punt.

Element: "punt del conjunt de l'espai euclidià "E⁰", i element: "x⁰" (0) del conjunt corresponent "R⁰".

1 dimensió. Línia

11. Línia euclidiana (espai unidimensional obert i recte o, simplement, recta).

Figures possibles: punt, semirecta, segment.

Element: "punt d'una recta" del conjunt de l'espai euclidià "E¹ (E)" i element corresponent: "xⁿ" del conjunt corresponent "L¹".

12.- Línia riemanniana (espai unidimensional tancat i circular o, simplement, circumferència).

Figures possibles: punt, arc.

Element: "punt d'una circumferència" del conjunt de l'espai riemannianà "R¹" (R¹/E²) i element corresponent: doblot "c^a, p^b" del conjunt corresponent "A" (segons $c^2 + p^2 - \text{radi}^2 = 0$).

2 dimensions. Superfície

21.- Superfície euclidiana (espai bidimensional obert i pla o, simplement, pla)

Figures possibles: punt, línia (recta [perpendicular, paral·lela, obliqua], semirecta, segment, corba [ondulada, espiral, circular (circumferència i àrea), el·líptica, ovoide, hiperbòlica, parabòlica], mixta, trencada), polígon (perímetre i àrea), angle, etc.

Element: “punt d’un pla” del conjunt de l’espai euclidià “ E^2 ” ($E * E$) i element corresponent: doblet “ x^n, y^m ” del conjunt corresponent “ L^2 ” ($L * L$).

22.- Superfície riemanniana (espai bidimensional tancat i esfèric o, simplement, esfera).

Figures possibles: punt, línia (geodèsica, perpendicular, paral·lela, obliqua), segment esfèric, corba (circumferència i àrea esfèrica, ondulada, etc.), mixta, trencada, polígon esfèric (perímetre i àrea), angle esfèric, etc.

Element: “punt d’una esfera” del conjunt de l’espai riemannianà “ R^2 ” (R^2/E^3) i element corresponent: triplet “ c^a, p^b, t^c ” del conjunt corresponent “ A^2 ” ($A * A$) (segons $c^2 + p^2 + t^2 - r^2 = 0$) (v. 133, 134.5).

3 dimensions. Volum:

31.- Volum euclidià (espai tridimensional obert i “recte” o, simplement, espai).

Figures possibles: punt, línia (recta...), semirecta, segment, corba (circumferència, cercle, ondulada...), mixta, trencada, polígon (perímetre i àrea), angle, cilindre, con, còniques (superfície i volum): esfera, el·lipsoide, ovoide, hiperboloide, paraboloid; políedre (superfície i volum), angle sòlid, etc.

Element: “punt” del conjunt de l’espai euclidià “ E^3 ” ($E * E * E$) i element corresponent: triplet “ x^n, y^m, z^p ” del conjunt corresponent “ L^3 ” ($L * L * L$).

32. Volum riemannianà (espai tridimensional tancat i hiperesfèric o, simplement, hiperesfera).

Figures possibles: totes les de 22 més les figures tridimensionals hiperesfèriques, amb llurs corresponents volums si són tancades.

Element: “punt” del conjunt de l’espai riemannianà “ R^3 ” (R^3/E^4) i element corresponent: quadruplet “ c^a, p^b, t^c, v^d ” del conjunt corresponent “ A^3 ” ($A * A * A$) (segons $c^2 + p^2 + t^2 + v^2 - r^2 = 0$).

134.4. FRACCIONALITAT (FIG. 1.24/25/26)

Una cosa és el nombre de dimensions que juguen en cada nivell (134.3) i una altra els subnivells o fraccions de cada nivell. Cada subnivell és com una figura sempre igual de forma però cada cop més petita de mida i més nombrosa de quantitat, pel fet de reduir l'escala del mapa que la conté. Considerem (A) un quadrat. Té quatre costats i posem que la longitud de cada costat és d'un metre. La seva àrea serà d' 1 m^2 . Si (B) dividim els costats per la meitat i unim els punts oposats, apareixeran quatre quadrats iguals, de $0'5 \text{ m}$ de costat i $0'25 \text{ m}^2$ d'àrea. Si (C) tornem a dividir els costats per la meitat i tornem a unir els punts oposats obtinguts, apareixeran 16 quadrats iguals, de $0'25 \text{ m}$ de costat i $0'0625 \text{ m}^2$ d'àrea. I així successivament. Ací tenim una sèrie fraccional. Té una figura inicial: el quadrat d'un metre de costat. Si el multipliquem per quatre, a partir de la primera, successivament, obtindrem el nombre de figures iguals en els successius nivells. Si el dividim per dos, a partir del primer costat, successivament, obtindrem la longitud dels costats dels triangles en els successius nivells. Això evita que la multiplicació de categories esdevingui caòtica i ingovernable. La mateixa cosa es pot dir de l'àrea dels quadrats dels diferents nivells si la dividim per quatre a partir de la primera àrea. Trobem, doncs, una figura primera (F_0), unes raons (*rationes*) constants multiplicadores o divisores ($r_p = f(n)$, $n \in \mathbf{R}$) i una sèrie ($F_0, F_1, F_2... F_n$) de resultats del mateix tot, cada vegada més fraccionats. La utilitat de la fraccionalitat radica en el fet que hi podrem multiplicar el nombre de categories, segons la nostra conveniència, sense perdre de vista el conjunt ni el control de les subdivisions. Representarem la circularitat de l'espai riemannianà del nostre model per " \mathbf{R} "; representarem les dues dimensions de la superfície esfèrica del model per " \mathbf{R}^2 ", i representarem la fraccionalitat de l'espai del nostre model per " \mathbf{R}_n^2 ".

Ara, doncs, apliquem la fraccionalitat al nostre model esfèric (\mathbf{R}^2), tot i que per causa de l'esfericitat la subdivisió farà quadrilàters no regulars del tot. Ho farem de la següent manera, segons les figures 1-24, 1-25, 1-26:

Fraccionalitat de l'esfera (\mathbf{R}^2)

Fraccional 0 de l'espai \mathbf{R}_0^2 : És el punt de partida de la sèrie fraccional. La superfície sencera del model esdevé un cub esfèric màxim, amb 8 vèrtexs o categories (els 8 punts o categories vermells), 6 cares quadrades iguals (les dels 6 punts o categories verds) d'àrea $1/6$ del total i 12 costats

iguals. Cada costat, que funciona d'escala de mapa, és de $70'5''$, i per raons de conveniència hi assignarem un valor de 16 (8 negatiu, el zero i 8 positiu) (v. 134.5[A]). Cada costat, en aquest nivell inicial de fraccionalitat, només té dos graons, els dos extrems, que assenyalen amb els valors de les seves coordenades: +8 (8) i -8 (8) respectivament. Cada vèrtex té el seu número assignat i el conservarà per molt que se subdivideixi el model. Cada número té tres xifres corresponent a les tres coordenades c , p , t , per aquest ordre. Per exemple: **EST** té el 888, perquè la seva coordenada c és teòrica (+8), la seva p és fenomènica (+8) i la seva t és subjectiva (-8), escrites per aquest ordre. L'oposat, **ETI** té el 888, perquè la seva c és "Pràctica" (-8), la seva p és noümenica (-8) i la seva t és objectiva (+8).

Fraccional 1 de l'espai R^2_1 : Cada fracció anterior s'ha dividit en dues parts iguals i se n'han unit els punts resultants oposats. La superfície sencera del model esdevé un políedre esfèric màxim, de 24 cares, que són quadrilàters no del tot regulars, amb 26 vèrtexs o categories (les 26 categories del model menor), 24 cares quadrangulars iguals d'àrea $1/24$ del total i 48 costats tampoc no iguals del tot. El costat inicial (de la fracció 0), que funciona d'escala de mapa, té un valor convencional de 16 unitats. Cada costat té tres graons +8 (8), 0 i -8 (8), els dos extrems i el punt mig que divideixen el costat inicial en dues parts iguals. El número assignat a cada vèrtex es conservarà en les successives subdivisions. Exemples: **STT** 808, **PRA** 800. Els respectius oposats són **SGE** 808 i **TEO** 800 respectivament.

Fraccional 2 de l'espai R^2_2 : Cada fracció anterior s'ha dividit en dues parts iguals i se n'han unit els punts oposats resultants. La superfície sencera del model esdevé un políedre esfèric màxim de 96 cares, quadrilàters no del tot regulars, amb 98 vèrtexs o categories, 98 cares quadrangulars no iguals del tot, d'una àrea aproximada a $1/96$ del total i 192 costats tampoc no iguals del tot. Cada costat inicial té cinc graons +8 (8), +4 (4), 0, -4 (4), -8 (8), que divideixen el costat inicial en quatre parts iguals. Exemples de numeració: Entre **SUB** 008 i **EST** 888 hi ha el 448 amb la categoria provisional de "Virtuositat".

Fraccional 3 de l'espai R^2_3 : Cada fracció anterior s'ha dividit en dues parts iguals i se n'han unit els punts oposats resultants. La superfície sencera del model esdevé un políedre esfèric màxim de 384 cares quadrangulars no del tot iguals d'una àrea aproximada a $1/384$ del total i 768 costats tampoc no iguals del tot. Cada costat inicial té set graons +8 (8), +6 (6), +4 (4), +2(2), 0, -2 (2), -4 (4), -6 (6), -8 (8) que divideixen el costat

inicial en vuit parts iguals. Exemples de numeració: des de **SUB** fins a **EST** hi trobem 008 – 228 – 448 – 668 – 888.

I així successivament.

134.5. COORDENADES (FIG. 1.27 i 1.28)

Com s'entenen més bé les coordenades és comparant-les amb el marc d'una pissarra. En una pissarra es poden dibuixar infinitat de línies rectes en totes les direccions del seu pla. Aquestes rectes són figures del pla (v. 134.3 [21]). Però en triem unes i les investim d'una funció que transcendeix les altres rectes. Constitueixen el límit rectangular de la pissarra, allà on s'acaba. En rigor, en la forma més coneguda de coordenades cartesianes rectangulars o ortogonals només en calen dues per a *situar* qualsevol punt o figura del pla en el seu conjunt. Es baixa des de cada punt que es vulgui situar, la perpendicular (y_n) a la recta horitzontal inferior i es traça la perpendicular (x_m) a la recta vertical de la dreta, i el doblet (x_m, y_n) resultant en defineix la situació precisa. Les aplicacions actuals són incomputables: des del funcionament d'una grua en la construcció fins al control de les pantalles de televisió, d'ordinador o d'una torre de comandament d'un aeroport. La història, precursora de la topologia posterior, començà a mitjan segle XVI, quan el bolonyès, matemàtic i enginyer, Raffaele Bombelli (1526 – 1572), establí la ja repetidament esmentada i explicada aplicació bijectiva entre punts d'una recta i números reals (v. 133.3, 134.2/3): nombres = longitud d'una recta, allò que equival a un regle numerat o calibrat, per exemple en cm. Així una distància abans quantificada amb adjectius aproximats (a prop, lluny) ara es precisaven (a 3 cm o a cinc km). Com la distància, amb un regle calibrat es podien precisar munió d'altres qualitats, ara esdevingudes magnituds: la velocitat, el temps, la temperatura, la pressió, el pes, etc. Una coordenada pot correspondre a una magnitud (qualitat mesurable) física. No cal dir que en parlar de rectes calibrades ens estem movent dins la geometria euclidiana. El filòsof i científic francès, R. Descartes (1596 – 1650), aplicà el mètode a un pla. Disposà dos regles calibrats, que representaven dues magnituds independents però relacionables (p. ex, y = “espai” i x = “temps”, que donen la magnitud dependent de (x, y) = “velocitat”) en perpendicular, i així, com hem dit, amb dos números (p. ex., un d'espai i un de temps) corresponents a les perpendiculars del punt a les dues coordenades tenia controlat el punt (de “velocitat”) en la pissarra. Aquesta és la causa que s'anomenin coordenades cartesianes o ortogonals (“perpendiculars” en grec). Pot haver-hi moltes altres formes de coordenades (obliqües, polars,

etc.), però és interessant de fixar-nos en la perpendicularitat de les nostres coordenades. Què significa la condició de perpendicular? Si, en comptes d'aprofitar el marc de la pissarra, pel mig d'aquesta hi tracem dues perpendiculars, una d'horitzontal, anomenada "abscissa" (x), i una de vertical, anomenada "ordenada" (y), les calibrem (0, 1, 2...) talment que fem coincidir el zero d'ambdues en el punt on s'encreuen les dues rectes i ordenem els números positius (+1, +2...) cap a la dreta (+ x) i cap amunt (+ y) i els negatius (-1, -2...) cap a l'esquerra (- x) i cap avall (- y), s'esdevé que en fer variar els valors d'una coordenada, no es belluguen necessàriament gens els valors de l'altra. Es poden contemplar punts distants (y_a o y_b) alhora, al mateix moment ($x = 0$): és la simultaneïtat; o podem contemplar un mateix punt d'espai ($y = 0$) en diferents moments del temps (x_c o x_d): és la permanència o la quietud d'un "Objecte". La perpendicularitat, aquesta qualitat relativa a dues o més coordenades, rep el nom d'independència de les magnituds, l'una respecte de les altres. Unes coordenades obliqües farien que, en variar els valors d'una, la projecció sobre l'altra la faria variar. Un exemple d'aquesta segona possibilitat seria el sistema de coordenades de l'espai – temps d'Einstein. Quan ens movem en l'espai, segons ell, també ens movem en el temps. Quan mirem lluny a través d'un telescopi, veiem estrelles més antigues que les actuals, perquè la llum que ens informa tarda un temps (p. ex., 1 segon) a recórrer la distància que ens separa de l'estrella (300.000 km.). El Sol és tan lluny, que quan el mirem veiem el Sol de 8 minuts abans. No cal dir que si Descartes treballà amb dues coordenades en un pla, també es pot treballar amb tres en un espai euclidià tridimensional (abscissa x , ordenada y , cota z), amb quatre, etc. Veiem també que les dimensions de l'espai considerat es corresponen amb el número de coordenades que el controlen. Arribats a aquest punt, ens complicarem la vida una mica més. Passem de la geometria euclidiana a la riemanniana. L'espai del nostre model és una esfera, no és un pla cartesià.

Com a figura euclidiana es pot controlar en una "pissarra" tridimensional, en un E^3 , amb tres coordenades (x, y, z) cartesianes. Cada punt serà determinat per un triplet de tres valors, un de corresponent a cada coordenada (x_a, y_b, z_c); o, en el nostre model, c_d, p_e, t_f . La condició algebraica per a no moure'ns de l'esfera en l'ample espai E^3 , és $x^2 + y^2 + z^2 - r^2 = 0$, i, en el nostre cas, $c^2 + p^2 + t^2 - r^2 = 0$ (v. 133, 134.3[22]), on cada una de les tres magnituds, convencionalment, pot tenir valors de -8 a $+8$ (v. 134.4 [Fr. 0/3]).

Com a espai riemannià R^2 de referència, que topològicament no admet altra referència "exterior", no té rectes. Recordem que en comptes de rectes fèiem servir les línies geodèsiques, que en el nostre cas eren els cercles

màxims (v. 133.1/2, 134.7). Doncs la funció de sistema de coordenades en un espai riemannianà o esfèric el formen dos cercles màxims perpendiculars, diguem-ne el meridià que passa per 0° i per 180° (Greenwich), i l'equador que li és perpendicular en la cruïlla, $x = 0^\circ$ de longitud i el $y = 0^\circ$ de "latitud" (v. 131.5). Així funcionava la geografia d'exploració i de navegació. Ja hem vist que a prop dels pols aquest sistema deixa de funcionar bé. Les dues baixades de perpendiculars a les coordenades-g cada cop són menys perpendiculars entre elles, i a 90° són dues rectes-g coincidents (134.7): no es tallen i el punt queda indeterminat en tot l'horitzó del quadrant. Per a evitar-ho, les "abscisses" o la "latitud" horitzontals no es traçaven amb una perpendicular a l'"ordenada" vertical, ans amb una paral·lela al pla equatorial; per això reben el nom de paral·lels. Però aquests no són rectes i creen problemes a l'hora d'estalviar longitud d'itineraris (v. 133.1). En la pràctica, nosaltres hem determinat en l'esfera sis punts cardinals ("anterior – posterior", "dret – esquerre" i "nord – sud") (v. 133), on s'encreuen perpendicularment els tres anells de la part 11 (6 punts verds). A mig camí entre dos punts verds veïns hi hem situat els 12 punts negres, i a mig camí entre tres punts verds veïns hi hem situat els 8 punts roigs. Fraccionalment es poden anar subdividint pel mig les distàncies entre els veïns dels 26 punts ja determinats i ens podem anar apropant progressivament i controlada a qualsevol altre punt de l'esfera (v. fig. 1.21 – 1.23). Els espais entre els paral·lels abans esmentats s'anomenen zones esfèriques (v. 121.5); en geografia, zones boreal i austral, zones tropicals i equatorials. Els espais entre cercles màxims s'anomenen fusos esfèrics (v. 121.2).

134.6. LA NOSTRA ESFERA

Cadascú té un model global al cap. Hem vist com era d'imprescindible alguna mena de model previ per a qualsevol actuació (v. 132.3). Sovint el tenim només de manera inconscient. El sistema dominant en la societat ens infiltra per tots els porus de la nostra pell el model que li interessa, i, directament, a les escoles no s'ensenya a descobrir els models imperants, a criticar-los, a corregir-los, millorar-los o a canviar-los. És bo, doncs, elevar el nostre model a la llum de l'anàlisi crítica. Abans de parlar amb un altre hauríem de saber des de quin model parla ell i des de quin parlem nosaltres. Potser una anàlisi crítica compartida dels dos models estalviaria moltes i inacabables incomprensions i baralles que en deriven. Fóra bo de saber els axiomes indiscutits en què es funden els respectius models individuals o col·lectius. L'aclariment d'aquests darrers resoldria els clàssics contenciosos entre nacions i entre civilitzacions. El nostre model esfèric,

des del punt de vista euclidià (v. 134.5) és una superfície esfèrica amb tres coordenades cartesianes no indefinides, ans finites, acabades en sis punts cardinals. Això apareix detalladament explicat en les fig. 1.25 i 1.26. Des del punt de vista riemannianà (v. 134.5), és un espai esfèric de dues dimensions circulars que, com acabem de dir, té sis punts cardinals (verds). Es governa per dos axiomes i un teorema bàsics:

1r axioma: La successió **TEO** – **ANA** – **FEN** – **EXP** – **PRA** – **AMO** – **NOU** – **SIN** – **TEO**, és una coordenada corba, tancada i circular (v. 111, primer anell).

2n axioma: La successió **FEN** – **CIE** – **OBJ** – **MTF** – **NOU** – **MTP** – **SUB** – **ART** – **FEN** també és una coordenada corba, tancada, circular amb el mateix radi i perpendicular a ella, on **FEN** i **NOU** coincideixen amb els homònims de l'axioma anterior (v. 112, segon anell).

Teorema bàsic: Segons les lleis de la geometria, els dos axiomes anteriors defineixen una esfera (el model). Aquesta, permet definir un tercer cercle d'igual radi i perpendicular als altres dos **TEO** – **SGT** – **OBJ** – **SGE** – **PRA** – **STM** – **SUB** – **STT** – **TEO** on **TEO**, **PRA**, **OBJ** i **SUB** coincideixen amb els homònims dels dos axiomes anteriors (v. 113, tercer anell). No cal dir que també defineix vuit espais entre cada tres punts cardinals veïns, que anomenarem **PSI** (v. 124.1), **TEC** (v. 123.1) **ETI** (v. 125.1) **MIS** (v. 126.1) **EST** (v. 124.2), **LOG** (v. 123.2), **IDE** (v. 125.2), **MIT** (v. 126.2).

Aquesta esfera forma una constel·lació de vint-i-sis categories ontològiques fonamentals, a partir de les quals es poden anar *situant* moltes altres categories estrictament relacionades amb aquestes. Val a dir que es poden discutir un a un els veïnatges i relacions de proximitat o d'allunyament establerts. També cal dir que abans de discutir les relacions caldrà parar compte en el “**Significat**” donat a cada paraula. El nom de cada categoria també és filològicament discutible: “Quin fóra el millor?” Però sempre es pot fer amb l'interlocutor un vocabulari de traducció per a entendre's: “A allò que jo en dic A tu en dius B i tan amics.” Allò realment important és la discrepància en els continguts, sigui quina sigui l'oportunitat del nom assignat. Nosaltres oferim aquesta constel·lació ontològica. N'esperem d'altres per comparar-les i, si és possible, assolir models de major acceptació. Hi ha disciplines de religions o de llengües comparades. Caldria una disciplina –la Globalística?- de models globals comparats i de saber si és possible de consensuar-ne un d'universal mínim, sempre provisional, per a satisfer el desig de J. Habermas en la seva “teoria de l'acció comunicativa”. Cabalment aquests dies han caigut en les nostres

mans un parell de textos d'autors catalans de gran interès sobre aquest tema. El primer és un pròleg de Jordi Rubió i Balaguer en el *Diccionari de sinònims i antònims* (Ed. Teide / Lavínia, Barcelona, 1970) del filòleg i dissenyador barceloní, Santiago Pey i Estrany. Heus-ne ací una citació: “De vegades –diu Rubió- m’explicava la seva il·lusió de fer una enciclopèdia ordenada lògicament. No pas en la forma coneguda avui que a França anomenaven *Encyclopédie Méthodique*, a la qual les ciències són agrupades en compartiments estancs. Volia fer la seva enciclopèdia partint de les idees i localitzant les idees semblants en un indret ordenat lògicament i no per la simple alfabetització còmoda però arbitrària [...] Les idees llargament raonades i païdes són fecundes. Així ho veiem en aquest diccionari [...] No constitueix un simple arrencament dels termes del vocabulari que poden semblar, al primer vingut, que ofereixen una sinonímia més o menys estricta. L’autor és fidel al desig, tan antic en ell, de donar un mitjà que permeti de trobar lògicament els mots en un diccionari.”

El segon text, més extens, és de Josep Ferrater Mora i és extret del seu *Diccionario de Filosofía* (Alianza Editorial, Madrid, 1990, tom 4, art. “Situat”, p. 3073): “L’autor de la present obra ha proposat la idea que una de les tasques fonamentals de l’ontologia, o potser la principal, és allò que ha anomenat *situat* realitats o, encara millor, tipus de realitats.” Ço vol dir investigar quina posició ocupen tals o tals tipus de realitats dins d’una espècie de “continu” (v. 135.3/4). Aquest continu és especificable de diverses maneres. En *El ser y la muerte* (1960), l’autor ho va explicitar mitjançant la propietat “deixar d’èsser” –que en el cas dels organismes biològics i de l’home apareix com la propietat d’“èsser mortal”-. Així, un tipus de realitat queda ontològicament situada per la manera com deixa d’èsser, és peridora, és mortal, etc. En *El ser y el sentido* (1967) ho especificà mitjançant les direccions ontològiques anomenades “ser” i “**Sentit**”: “Un tipus de realitat donada resta ontològicament situada per la manera com és i el sentit que té, talment que certes realitats tenen més ser que no pas sentit i altres tenen més sentit que no pas ésser. Aquestes dues maneres d’especificar realitats per a investigar llur situació ontològica no són les úniques possibles. Cadascuna, a més, és diferent de l’altra. En el primer cas s’introdueix una propietat real. En el segon s’introdueixen conceptes-límit. L’operació de situat té analogies amb la de classificar, posat que situat tipus de realitats és classificar-les -o classificar realitats en tipus- i alhora quan classifiquem les realitats en tipus les situem ontològicament. L’anàlisi ontològica és d’alguna manera contínua amb el coneixement científic [...] [però] és una forma d’enfocament diferent del de les ciències. L’anàlisi ontològica és una teoria sobre realitats i en aquest sentit diu quelcom a propòsit de la seva estructura. Per exemple, diu, o aspira a dir, en què consisteix tenir una propietat física o servir de norma.” Igualment són interessants, en aquest “**Sentit**”, altres articles seus del

mateix diccionari: “Bipolaritat”, “Co-referència”, “Compromís ontològic”, “Confluència”, “Empirisme”, “Espai”, “Externalisme”, “Internalisme”, “Ficció”, “Filosofia analítica”, “Grups ontològics”, “Havers”, “Individu”, “Integracionisme”, “Intenció lingüística”, “Intranscendència”, “Mort”, “Objectivació”, “Particular”, “Presència”, “Pressuposició”, “Referència”, “Regla”, “Sentit”, “Transferència”, “Universals”.

134.7. MENTALITAT CORBA (v. 111.9, 112.9, 113.9)

El model és esfèric i és esfèric topològicament (R^2). Què volem dir? Sempre que treballem amb una figura esfèrica podem referir-nos a un E^3 que l’embolcalla i en el qual neda, a tres dimensions rectes que des de fora la controlen, però la mentalitat corba ens demana un altre esforç fecund: que sapiguem moure’ns sobre una esfera, només en dues dimensions (corbes), sense referències a res d’exterior (o interior) a la superfície de l’esfera. Quan Joan Sebastià Elcano féu la volta al món en els seus vaixells, no percebia la curvatura terrestre. Li semblava navegar en pla. I tanmateix, després d’un quan temps d’anar cap endavant, arribà al punt de partida per darrere. Som davant una paradoxa: quan una cosa corba sembla corba, és que ens la mirem de fora de la seva curvatura; quan una cosa corba, molt gran, sembla plana, és que estem submergits en ella i identificats amb la seva superfície. Aquesta identificació constitueix la mentalitat topològica corba: veus pla i saps corb. Què significa “saps corb”? Significa que anant recte cap endavant, tard o d’hora, sense preocupar-se de girar cap volant, reapareixeràs en el punt de partida. No gires tu; et gira el mateix espai en el qual estàs submergit. Per a girar topològicament en una esfera riemanniana, cal mentalitzar-se, sense veure-ho, que tot desplaçament és corb i que fins i tot el desplaçament més curt entre dos punts és corb (v. 133.1/2, 134.5). Cal no oblidar-se de portar la brúixola a la butxaca i no perdre mai de vista (mental) els sis punts cardinals, que representen la visió (mental) orientada (cosmovisió) del conjunt del R^2 . Cal aprendre a mesurar en graus (en angles de cercle màxim), com explicàvem a 133.4. Cal convèncer-nos que no anem mai rectes, que no hi ha res rígid, que tot canvi quantitatiu d’una categoria (dimensió recta) comporta un canvi d’una altra cosa; un canvi qualitatiu d’una altra dimensió, que no dóna la “Lògica” inerta de la quantitat, ans la dialèctica (v. 137) vivent de la qualitat; que, anant enllà, no tenim més o menys de la mateixa cosa, ans arribem a tenir una altra cosa oposada a la primera. I aquest canvi que es pateix a cada passa és insensible. No sembla que canviem, però canviem. No és encreuar una dimensió recta amb una altra, també recta, perpendicularment o obliqua; és anar virant a poc a poc, contínuament, en la realitat o en el criteri conceptual. En un

món corb es produeix un inevitable lliscament qualitatiu mental infinitesimal. Si no acceptes la curvatura, et fugues per la tangent (recta o pla) que toca el punt on ets i salta del model cap a l'espai mental exterior, fora del R^2 , o bé punxa o talla el model des de fora cap a l'interior de l'esfera, d'on sortirà per la banda oposada. Aquests nivells rectes tangents són el “**Signe**” de la nostra rígida mental. Són llances de guerra: els angles que formen els uns amb els altres mesuren els graus de conflicte que esclata entre ells. En la superfície corba tot s'amoroseix; totes les posicions portades endavant, amb una mica de paciència i flexibilitat, arriben a agermanar-se amb les altres, fins amb les més oposades. Fins i tot, com hem vist (134.5 [B]), les coordenades, en angle recte, d'un punt, baixades als respectius eixos, quan aquest punt s'allunya del centre de coordenades, deixen de tallar-se en angle recte. L'angle es va tornant obtús, fins a arribar als 90° del centre, fins a esdevenir angle pla (de 180°). En aquest punt les dimensions, que es tallaven, esdevenen coincidents en tota la línia-g! La curvatura és pacificadora, agermanadora de tot allò que existeix, harmonitzadora del conjunt. Gandhi, l'home de la pau, deia: “Tot allò que existeix té alguna raó per a existir, i cal cercar-la.” Doncs cerquem-la i concedim-li un lloc en la sardana conjunta, obrint la rotllana a la nova realitat descoberta. Pel fet que es flexiona, que “es violenta” a cada pas que fa, la mentalitat corba acaba pacíficament el camí que duu al contrari. El caminant, insensiblement, es va transformant en el diferent i fins en el contrari... i després pot retornar tranquil·lament a la seva pròpia identitat o essència. En la vida física corrent ja s'observa aquest “**Fenomen**”. Per exemple, els astrònoms distingien estrelles de planetes i aquests, de meteorits. Avui se sap que les estrelles nanes marrons són entremig d'estrelles i planetes i que hi ha “planetes” que són meteorits grans, sense solució de continuïtat. Els astrònoms S. Mohanty i R. Jayawardhana en la revista “Información y ciencia” (març, 2006), p. 13, diuen: “Sembla que per instint ens estimem més fronteres ben definides i categories nítides per a la nostra percepció del Cosmos, però la natura en sap més i ens mostra un continu d'objectes amb encobriments de tot tipus”. Aquest nostre *Globàlium menor* representa ser una constel·lació globosa o global de categories, objectivada, que, després de molts anys de recerca, hem pactat una colla d'investigadors en el si de la Fundació Randa de Catalunya. Pactar ve *pactum* i aquest de *pacare*, “pacificar”, “fer les paus”. Hem fet les paus entre nosaltres. I oferim aquest esborrany al món per tal que, amb aquest o amb un altre de millor, puguem signar en règim de diàleg democràtic i racional un pacte federal universal de categories bàsiques. Les àrees rígides actuals hauran de blegar-se, si més no en els seus límits amb les altres, per casar-hi sense conflictes ni estridències. Una de les tasques més difícils però més urgents en aquesta línia serà la correcció necessària de la “**Ciència**” occidental perquè no col·lideixi amb les civilitzacions

sàvies i amb les exigències de la natura. La “**Ciència**” és tota muntada en la rectitud “**Lògica**” del principi d’identitat o de no-contradicció. Haurà d’esmenar, si més no en els límits, aquesta rigidesa, com Einstein corregí la rigidesa de les equacions del moviment de Galileu sense negar-les. Des dels inicis del segle XX se senten avisos en aquest sentit: Planck, Einstein, Bose, Heisenberg, Gödel, Aspect... El matemàtic rus A.D. Aleksandrov (loc. cit. p. 209) diu: “El concepte de curvatura d’un espai no està relacionat en absolut amb la idea que l’espai estigui submergit en un espai superior envoltant, on tingui, d’alguna manera, una certa curvatura. La curvatura es defineix dins de l’espai donat i expressa la seva diferència respecte a l’espai euclidià, en el sentit de les seves propietats geomètriques intrínseques. Això ha de quedar molt clar per a no relacionar el concepte d’espai corbat amb afers estranys. Quan es diu que l’espai real té curvatura, significa solament que les seves propietats geomètriques són diferents de les de l’espai euclidià. Però això no significa en absolut que el nostre espai estigui immers en un altre espai en el qual sigui, d’alguna manera, corb. Aital idea no té cap relació amb les aplicacions de la geometria riemanniana a l’espai real i pertany al camp de la fantasia especulativa”. Les mateixes paraules es poden aplicar al nostre espai ontològic.

135. DINÀMICA DEL MODEL

135.1. MOVIMENT I MODEL

La mecànica es divideix en estàtica (espai), cinemàtica (espai i temps) i dinàmica (espai, temps i força). Hem parlat de l'estàtica en tractar sobre geometria (133) i topologia (134); en aquest paràgraf (135.1) parlarem de la cinemàtica; en la resta del capítol 135, ens endinsarem pels camins de la dinàmica. El pre-socràtic Parmènides afirmava que allò que és, és el que és, i no pot deixar de ser-ho per a esdevenir una altra cosa. Heràclit el contradeia: tot flueix, tot es belluga; no hi ha quietud; les coses estan en perpètua transformació: les unes esdevenen les altres. El cas més senzill de moviment és el canvi de lloc d'una cosa qualsevol: "Era situada allà i ara és aquí. S'ha hagut de moure." "Estar-se en un lloc" requereix estabilitat i no pas moviment. Però ningú no pot negar que les coses canvien de lloc: "Adés era allà i ara és aquí" "Adés" i "ara": el temps! Quan les coses es mouen, canvien de lloc (espai) en un temps determinat. Com es fa el canvi

d'allà a ací? Ser allà no és ser ací; cal deixar de ser allà alhora que s'és allà per a venir cap ací? Ser i deixar de ser alhora va contra el principi de no-contradicció, erigit en principi rei de tot el pensament occidental des dels inicis pre-socràtics. Zenó d'Elea estudià el cas d'una manera enginyosa. La lenta tortuga enceta la carrera una hora abans que l'enceti Aquil·les, "el dels peus lleugers", que surt del mateix lloc (A) i en la mateixa direcció. Aquil·les va a deu quilòmetres (deu mil metres) per hora, cent vegades més de pressa que la tortuga, que va a cent metres per hora. En un centèsim (0'01) d'hora arriba a on (B) era la tortuga en sortir ell del punt de partida, tot i haver sortit una hora més tard; però, mentrestant (0'01 d'hora), la tortuga ha avançat un metre (C); de moment s'ha escapat d'Aquil·les. Aquest, tot seguit, recorre el metre en una deu mil·lèsima (0'000.1) d'hora; però, mentrestant, la tortuga ha avançat un centímetre (D); s'ha tornat a escapar d'Aquil·les. Aquest recorre el centímetre en una milionèsima d'hora (0'000.001); però, mentrestant, la tortuga ha avançat una dècima de mil·límetre (E). I així successivament. Si reflexionem sobre aquestes progressions (minvants), l'una espacial i l'altra temporal, veurem que cap de les dues no arribarà mai a valer zero. Així Aquil·les no arribaria mai a atrapar la tortuga. En la vida real l'atrapa, la qual cosa ens indica que el problema és mental. El principi d'identitat o el de no-contradicció són insuficients per a explicar la realitat; ens caldran el principi de sí-contradicció, o el d'alteritat, o d'"alteració de totes les coses" (v. 121.3). No podem explicar el moviment raonadament i, tanmateix, existeix; caldrà explicar-lo intel·ligentment. Aristòtil refina l'explicació. En primer lloc, el ser que és mourà ho farà perquè pot fer-ho (allò que no es pot moure no es mou); en segon lloc, el moviment duu a l'acte fet (l'actuació porta la potència a l'acte), i, en tercer lloc, Aristòtil ha de menester una causa exterior a la cosa que es mou però interioritzada en aquesta mateixa cosa que empenyi la potència a l'acte en l'actuació. Amb aquesta explicació no resol res; esmicola el problema en trossos de dificultat, que reparteix entre el ser-potència inicial, el ser-acte final, el "ser" moviment de la mateixa actuació i el ser-causa responsable estàtic del canvi. Galileu, en l'edat moderna, fuig de la filosofia i defineix, sense explicar-lo, el control matemàtic de l'efecte-moviment amb la seva senzilla equació del moviment: $e = vt$ (e: espai, v: velocitat, t: temps). En els darrers segles, els filòsofs han tendit a introduir la noció de moviment o devenir (alemany, *werden*) com a realitat primària (Hegel, Bergson). El ser "quiet" representaria el límit de l'alentiment del moviment (en física, el zero absolut), l'equilibri estable. El moviment "enrotllat" (òrbites, *spin*) en l'interior dels éssers, en aparença estables, fundaria un pseudoequilibri metaestable (Pryogine), que es trencaria per desintegració (p. ex., la radioactiva). Einstein introdueix dues novetats: la primera, expressada en la "Teoria" especial de la Relativitat (1905), és sobre el sorprenent lligam

entre el moviment i la velocitat (c) constant de la llum; la segona és sobre la sorprenent relació entre realitat fonamental i moviment. Einstein diu primerament que una longitud (espai d'una dimensió) relativista en moviment depèn de la velocitat: $e_r = e_0 \sqrt{1 - v^2/c^2}$ (on e_0 és la longitud en repòs respecte al centre de referència). Quan la velocitat s'acosta a la de la llum, la longitud tendeix a zero. La mateixa cosa diu del temps relativista: $t_r = t_0 / \sqrt{1 - v^2/c^2}$ (on també t_0 és el temps en repòs). Quan la velocitat s'acosta a la de la llum, el temps tendeix a aturar-se... l'eternitat! La segona novetat és expressada en la “**Teoria**” general de la relativitat (1916). En aquesta Einstein diu que una massa relativista en moviment també depèn de la velocitat: $m_r = m_0 / \sqrt{1 - v^2/c^2}$ (on m_0 és la massa en repòs respecte al centre de referència). Quan la velocitat s'acosta a la de la llum, la massa tendeix a valer infinit! També diu que la presència de massa corba l'espai que la conté i que tot l'espai és corb, perquè enlloc no és totalment buit de matèria, talment que l'espai no és independent de la matèria que el conté o que el constitueix. Retinguem en la memòria aquestes rareses per a més endavant. En resum, podem dir que el moviment és una realitat mentalitzable però irreductible a “**Lògica**” de no-contradició i que inicialment fou imaginat com a independent de l'espai on es mou, però que ara es veu lligat a l'espai a) per la inèrcia, b) pel moviment giroscòpic interior, c) per la velocitat de la llum i d) per la presència determinant de la matèria. Com a contingut del nostre model, el moviment regulable (**CIE**) es gronxa entre l'estricta quietud relativa de l' **OBJ** i la màxima indeterminació atzarosa de cada moment exacte (**FEN**). Però allò que ara ens interessa no és tant el lloc del moviment en el model, sinó la nostra mobilitat de cap a cap de la pissarra esfèrica que és aquest model. En principi, la pissarra del model, com diria J. Ferrater Mora, és un *continuum* real-mental o ontològic, com un violí sense tecles determinades, amb la canya llisa; no és com la canya de les guitarres, amb els seus trasts predeterminats. El violí té un *continuum* de sons indeterminats, però determinables: pot treballar amb diferències infinitesimals, matisos que obtenen els destres dits de la mà del violinista..., en el nostre cas, inclòs també en el mateix violí. Ens semblarà estrany, però pel fet que el model és global inclou el mestre que fa servir la pissarra i l'energia per a escriure-hi. El moviment modula el motor i aquest modula el moviment. El moviment, en el model, és l'ús, de les diferents combinacions “musicals”, simultani (“harmonia”) i successiu (“melodia”). Com en un instrument musical, s'hi poden fer tota mena de combinacions de les diferents categories (“les notes musicals”). Només al principi és bo, com fem en aquest manual, de passar-les i repassar-les totes, com un afinador passa i repassa totes les tecles per ajustar-les bé, o com un principiant fa escales cromàtiques amunt i avall per conèixer totes les notes. Però esperem l'aparició de grans mestres (Mozarts, Beethovens) que componguin peces genials (v. 131.6) amb aquest nou instrument. Hi ha,

tanmateix, una possibilitat més profunda de moviment que la del moviment merament local, i és la de les esmenes de situació i definició de les categories i, encara més enllà, de canvi parcial o total d'aquest model quan aparegui poc o gens bo com a adequació entre la nostra ment actual i la realitat actual. I es tracta sempre d'un moviment autogenerat.

Lingüísticament (132.7) el moviment de la realitat és en la línia que va de **FEN** a **OBJ** (espai * temps), tot passant per **CIE**; metalingüísticament, tots els punts del model són motors, moviment i cosa moguda. Però, com que hem advertit que la metalingüística és una il·lusió quan es refereix a un model global, hem de dir que aquest moviment general metalingüístic no és més que l'aplicació elàstica (135.3) del primer moviment a tot el model. És la visió cinemàtica del model, amb tots els seus avantatges i inconvenients.

135.2. FORÇA I MODEL

Ja hem dit (v. 135.1) que, en física (**TEC**), l'estudi de l'espai (**OBJ**) pren el nom d'estàtica. Si, a més, s'hi afegeix el temps (**FEN**), entrem en la cinemàtica que estudia el moviment. I allò que fa que entrem en la disciplina anomenada dinàmica és l'aparició de la força (**PRA**). En el nostre model l'espai-temps, $e*t$, és **CIE**, l'estudi del moviment regulable; impuls, força-temps, $f*t$, és **EXP**, l'estudi de l'empenta en el moviment, i energia o massa, força-espai, $f*e$, és **SGE**, l'estudi del treball acumulat en els objectes. I, com estudiarem més endavant, acció, força-espai-temps, $f*e*t$, és **TEC**, l'estudi de la magnitud més important de la física, la qual, des de 1901 (Max Planck), se sap que és misteriosament discontinua, quantitzada. Cada quantum d'acció val $6'626 * 10^{-27}$ din(f).cm(e).s(t). En el model, ni l'espai, ni el temps, ni la força no s'esgoten en el món físic. L'espai (**OBJ**, 112.4, 113.1) limita a més amb els mons lògic, ideic i ètic; el temps (**FEN**, 111.1, 112.1) limita a més amb els mons lògic, estètic i psíquic, i la força (**PRA**, 111.4, 113.4) limita a més amb els mons psíquic, ètic i místic. Deixem a la diligència del lector l'exercici d'estudiar totes aquestes relacions limítrofes entre l'orgullós món de la "**Ciència**" física i els altres mons que en la nostra civilització juguen un paper més modest. Ara ací ens interessa aprofundir en la força. Una de les dimensions més comprensives del que vol dir "**Pràctica**" és "força". "**Pràctica**" és quasi sinònim de "força" (*potentia* en llatí i *dýnamis*, δύναμις, en grec). "Resistència" en fora un altre nom afí. "**Pràctica**" és la totalitat de l'Univers concret, però replegada, condensada en ella mateixa; la ment encara no hi ha intervingut i no s'ha assabentat de les diferències: "**Pràctica**" poètica, "**Pràctica**" "**Tècnica**", energia (força per espai), impuls (força per temps). Són desplegaments de la "**Pràctica**" en el psiquisme, en l'economia, en el

temps, en l'espai. En aquestes dues darreres referències, allò que roman constant abans del desplegament és la força, que en aquest cas és la força física. Però també podríem parlar de la força “**Psíquica**”, “**Ètica**” o “**Mística**”. Què seria la força pura? Ésser misteriós, que, com l'esperit, mai no ha estat vist directament per ningú i que, en canvi, ho sosté tot i es manifesta per les pertorbacions que provoca on es fa present. Ho relaciona tot, ho influencia tot, ho empenya tot, ho canvia tot (**FEN**). Els físics també en diuen “interaccions”. Fins i tot si ens reduïm als aspectes del món físic on no es belluga res, on les coses romanen constants, en les estructures espacials (**OBJ**), hi trobem la força emmagatzemada en els nuclis dels àtoms i confinada a partícules encara més petites (força interna), i, també força manifesta que traspua a l'exterior: atraccions electromagnètica i gravitatòria, força “forta” i força “feble”. La “matèria primera” ja és, doncs, una primera distribució, aparentment fixa, de la força en l'espai. Tant els corpuscles elementals de la matèria com els cossos superiors són força entretinguda en remolins espaciotemporals. Aquesta força bàsica, que ho manté tot, ho fa tot i no pot manifestar-se directament en res, fou anomenada per Aristòtil “potència (*dýnamis*) pura”. L'oposava a “acte (*enérgeia*) pur”. Semblava, doncs, en una de les dues accepcions possibles, que la potència, sinònim de “capacitat”, no podia res (“la gla és, en potència, una alzina”), i, si podia fer quelcom, no ho feia encara (“la voluntat és una potència de l'ànima, malgrat que no vulgui res”). Aquesta accepció equival al “**Significat**” replegat de “**Pràctica**”. Però hi ha una altra accepció que porta la idea d'empenya: “potència militar”, “la primera potència del món”. Equival a poder i es correspon amb el “**Significat**” expandit de “**Pràctica**”. És interessant de saber que energia és *enérgeia* en grec i força és *dýnamis*. Sabem que dinàmic s'oposa a estàtic. Sabem que dinàmic ho és tot menys una cosa aturada, moviment pur visible, extern o amagat, intern, en el si de la matèria. No oblidem, tanmateix, que en el model ens interessa no solament la força lingüística (què és la força), ans també la metaforça o la “força metalingüística” (v. 132.7), ontològica, la que usem per a fer funcionar el model. En aquesta hi ha inclosos tot el model, l'obra sencera del model, el moviment de l'ús del model, les variacions i canvis, el “**Subjecte**” psíquic o místic impulsor, etc.

Suggereixo una “**Experiència**” (**EXP**) “**Psíquica**” (**PSI**) sobre la força, ja que potser m'he estès massa en l'explicació de la força física. Seieu tranquils o estireu-vos al llit o en un sofà. Tracteu d'oblidar-vos de les distraccions pròpies de la vida. I busqueu, entre les moltes sensacions quotidianes i més enllà de les imaginacions abstractes, la sensació pura de no res. Sentir la sensació. Això és pot practicar enmig de l'acció. Sentir l'acció pura que brolla en mi espontàniament mentre faig qualsevol cosa. És emocionant (**STM**). Però és difícil destriar l'acció de la intenció de

l'acció. Si sabeu prescindir del que sentiu o del que feu, accedireu a l'“**Experiència**” pura de la “vostra” (?) força; no com una cosa que teniu, ans com una cosa que sou. Això darrer és encara més difícil als adults per manca de costum; els nadons hi viuen submergits. Per a sentir que som força, cal oblidar que som nosaltres. Nosaltres (**SUB**) és un desplegament (**STM**) subjectiu de la força (**PRA**). Quan arribem a l'“**Experiència**” pura de la força sense esdeveniments, sense objectes, sense “**Subjecte**”, sense la fuga que és l'èxtasi transcendent, en aquell moment és fàcil que tot el nostre cos es posi a tremolar –a vibrar- de cap a peus. No temem: som força pura; no fa cap mal, ans, si no es força res des de fora, reforça . El rum-rum del nen adormit en braços de sa mare; la “**Pràctica**” pura és això. I en el model, les configuracions explicadores són força en l'espai ontològic (energia escampada, massa condensada); les categories triades i seriades són força en el temps ontològic (pulsacions, remolins, ones entretingudes, seqüències), la tria és força en la subjectivitat ontològica (observador, experimentador, actor) i l'encert savi és la força en la transcendència ontològica (desenvolupament harmònic i complet).

135.3. ELASTICITAT I MODEL

Una cosa tan senzilla com una goma que s'estira ens pot fer penetrar en pregones reflexions. Clàssicament ens ensenyaven els tres estats de la matèria: sòlid, líquid i gasós, talment com hi havia tres colors fonamentals: groc, roig i blau. En aquest darrer cas, el verd, per exemple, no era pensat com a color, ans com a barreja dels colors groc i blau. Però si observem l'arc de sant Martí, veurem una gamma contínua de colors. Segons la “**Ciència**” òptica, cada diferència és determinada objectivament per la diferent longitud d'ona de cada color, no per la barreja d'altres colors; és la ment teòrica la que redueix els “mil i un” colors a tres. Passa igualment amb els estats de la matèria damunt del nostre planeta: sòlid, líquid i gasós. Però, quan la humanitat s'ha acostat més a la realitat “**Pràctica**” dels bons artesans sense entrar en els descobriments científics més moderns sobre la constitució de la matèria, ha “vist” intel·ligentment altres estats intermedis. Per exemple: (1) sòlid rígid estructurat cristal·lí, (2) sòlid rígid compacte amorf, (3) sòlid elàstic flexible, (4) sòlid mal·leable (superfícies de mica, de pissarra), (5) sòlid dúctil (fil d'or), (6) sòlid (?) grumollós, gelatinós, mucilaginos, (7) sòlid/líquid (plàstic abans de solidificar-se) pastós, argilós, (8) pasta gomosa, resinosa, quitranosa, (9) líquid semifluid, viscos, cremós, (10) líquid filós (caramel, moc), (11) no humitejador del vas (argent viu), (12) líquid oliós, untuós, (13) líquid col·loidal, humoral (sèrum), (14) líquid humitejador, escorredís (aigua), etc. Entre un cristall de roca (1) i un

llac d'aigua (14) hi hem posat 12 estats intermedis de la matèria. En l'aigua, les molècules pesen, no volen com les del gas, però flueixen lliures; en el cristall, les molècules no solament són rígidament empresonades, sinó també inexorablement formades segons una estructura militar. No oblidem aquest quasi *continuum* entre la idea de sòlid i la de líquid. En la llista anterior ha sorgit un estat especialment interessant de la matèria: l'estat de la matèria elàstica (3). El concepte modern d'elasticitat demana: (a) un cos d'una longitud i d'una secció determinada; (b) una força exterior actuant sobre ell; (c) amb una intensitat que no passi d'un límit per evitar el trencament; (d) que produeixi un canvi de forma o de volum; (e) la retirada de la força i (f) la recuperació de la seva forma primitiva, per part del cos. Elàstic ve del grec homèric *elastós*, “que pot ser empès”, “dúctil” (5) o “mal·leable” (4), del verb *elaúno*, “empenyo”, “dirigeixo” i, en sentit tècnic, “forjar”, “treballar el metall”. Tenia, en origen un “**Significat**” de “pressionar”, tant en l'aspecte primitiu físic, com en el posterior, psicològic o social; encara no tenia el “**Significat**” precís actual. El baix-llatí el féu circular per l'alta edat mitjana. Sembla que a Mallorca, cap a 1350, s'usava llàstiga per a roba de cobertura o per a matalàs més o menys flonjo o elàstic. En 1660, l'anglès Robert Hooke enuncia per primera vegada la seva llei de l'elasticitat moderna, amb la frase llatina: *ut tensio sic vis* (“com la deformació, així la força”). La deformació és proporcional a la força aplicada segons un factor de proporcionalitat que determinà Thomas Young a principis del segle XIX (mòdul de Young). Amb això Hooke posa els fonaments de la “**Teoria**” ondulatoria de la llum com a vibració d'un substrat elàstic. El mateix any, el francès Robert Boyle afirma que l'aire té poder elàstic, la vibració sonora. Fins a 1839 no entra, en aquesta accepció moderna científica, a formar part de la llengua catalana. A part de la seva aplicació a la “**Teoria**” ondulatoria (moviment pendular, acústica i òptica) té importants aplicacions en el camp de l'arquitectura, de l'enginyeria, sobretot en l'aspecte de càlcul de tensions en una biga, o de la geologia, per a controlar les vibracions elàstiques de la Terra i dels edificis davant d'un terratrèmol. Quan un cos vibra elàsticament, no és que surti de si mateix i se'n vagi més enllà; és ell mateix el que surt de la seva forma però no de la seva matèria. En la constel·lació de molècules que és, les unes se separen de les altres una mica, guanyant longitud conjunta a base d'augmentar la tensió dels seus enllaços, fins que es trenca si es passa un límit o es recupera la forma primitiva “relaxada” amb els enllaços sense tensió. Si es mira el conjunt molècules + els seus enllaços, el cos apareix com un *contínuum* sòlid però que s'estira i arronsa, que creix i decreix de forma però que no per això varia de massa. D'ací la definició de la “**Teoria**” de l'elasticitat en física: “Branca de la física que estudia la mecànica dels cossos sòlids considerats com a medis continus, és a dir, que estudia la relació entre les forces que actuen sobre un cos i la deformació que li

produeixen.” La qualitat de sòlid és la rigidesa i, en conseqüència, la immobilitat d’unes parts respecte de les altres: solidesa vol dir solidaritat entre les parts; els fluids, el líquid i el gas, en canvi, són compostos de parts insolidàries entre elles i, en conseqüència, els fluids es belluguen. Però els sòlids elàstics es belluguen i no es mouen! Els seus elements massius constitutius només oscil·len (v. 135.4/6) al voltant d’un centre d’equilibri. Marxen de llur pròpia forma però retornen i marxen en sentit contrari per tornar de bell nou a l’equilibri. Els cossos elàstics tenen propietats sorprenents. Tanmateix, en filosofia, la nostra tradició fixista, fundada per Parmènides, sempre que pensa en un “**Objecte**”, pensa en un sòlid no elàstic, rígid.

El nostre model vol ser uns cos rígid però elàstic. Qualsevol dels punts que el constitueixen pot bellugar-se fins al límit del punt oposat en el model. Dit d’una altra manera, tots els punts poden desplaçar-se a un altre punt del model (p. ex., 135.1). Més enllà, el model es trenca. I cal advertir que aquestes translacions no ho són a qualsevol preu. D’una banda, el punt desplaçat és més violentat com més desplaçat està del seu punt natural d’equilibri. I d’una altra, la resta del model pateix una violència equivalent, oposada i compensatòria. Els moviments elàstics d’un punt en el model es paguen cars. Es tracta de deformacions que han de ser compensades per deformacions iguals i contràries perquè el tot sigui adequadament honorat. La força aplicada en un punt d’un cos elàstic extens provoca un “**Fenomen**” estrany: l’ondulació. Potser pocs saben que tot l’Univers físic és fet només d’ones. Quan no es veuen, ocorre que també hi són, però amagades, com presoneres en una mena de remolí (*spin*, magnetisme) o compensades les unes amb les altres (figures d’interferència, ones entretingudes). Aquestes realitats que no semblen ones són percebudes per nosaltres com a cossos o, sí són petits, com a corpuscles. En la dualitat ona/corpuscle, el corpuscle és una ona presonera, però tan real com l’ona lliure. I, si una bola de billar (un cos) pot rodar en qualsevol direcció en el billar sense que l’afecti, una ona lliure no disposa d’aquesta facilitat; és presonera del seu billar, del seu medi vibrant. Les ones lliures no són lliures del medi que els dona l’existència. Llur velocitat depèn del medi. Les ones presoneres són internament lliures del medi on són els cossos que formen: poden restar quiets o desplaçar-se a qualsevol velocitat. Només escapa a aquesta llei de llibertat el subtil lligam de la inèrcia, que lliga dolçament l’espai amb els cossos que s’hi desplacen. L’espai només els reclama el seu dret quan varien de velocitat. En arrencar el cotxe, anem cap endarrere, i, en parar, anem cap endavant. Aquesta inèrcia ens avisa del nostre lligam vibratori amb l’espai vibrant. Altrament, sembla que no hi ha cap substrat de les seves ones presoneres amb les quals mantingui una relació, i podria semblar que els cossos no són ones. La pissarra no lliga les figures que s’hi

pintin; les figures són independents. On més clarament es palesa la relació entre la pissarra bàsica i les figures que s'hi veuen és en el cas de les ones lliures. Heu parat esment que, per molta fúria amb què llanceu una pedra a un llac, les ones que s'hi formen viatgen sempre a la mateixa velocitat? Toqueu delicadament amb la punta del dit l'aigua de la vora i les ones que es formaran aniran exactament a la mateixa velocitat amb què anaven les ones que provenien de la pedra rabiosa. L'aigua del llac, substrat de les ones, és prou senyora per a no deixar-se pertorbar per l'estat d'ànim del pertorbador del seu somni. Acusa rebut, però sempre amb absoluta equanimitat. Allò que vibra determina la velocitat de la vibració. L'ona depèn essencialment del medi elàstic vibrant. Per això els rellotges van controlats per diferents estris elàstics (pèndul, molla, cristall de quars, etc.) que marquen la velocitat de l'oscil·lació del ritme del temps amb una regularitat admirable. A temperatura constant, el so viatja sempre a 331'45 m/s per l'aire sec; a 1.531 per l'aigua de mar; a 5.950 per les vies de ferro, que eren escoltades pels indis americans per a esbrinar l'acostament de l'enemic. La llum, en el "buit", va a 300.000 km/s. Si la força amb què s'"ataca" el medi elàstic vibrant és major, varia l'amplitud de l'ona (l'alçada i el cop que donarà quan bati la costa), però no fa variar gens la seva velocitat: onades de dos metres fan més mal a la ratlla de la costa que no pas onades d'un metre, però totes dues arriben al mateix ritme. Per al nostre model només cal retenir que les diferents categories no són figures independents d'una pissarra independent d'aquestes, ans unes corporalitzacions d'ones vibrants d'una pissarra que és un *contínuum* elàstic amo, senyor i director de totes les figures que s'hi observen. Quan es determina una categoria, es fa una condensació que afecta tota la pissarra, la qual resta diluïda en l'àrea oposada a la de la categoria. Si una categoria és més plena, la seva oposada és més buida i exigeix una compensació. El conjunt suma el mateix. Com diuen els xinesos, "en el món, tot plegat suma zero", encara que no sembla la mateixa cosa "zero" que "(+1) + (-1)". Si ningú no toca el piano del nostre model, l'instrument està en zero. Si es toca, apareixen muntanyes i depressions de mil formes variades (les figures), les quals, tanmateix, sumades, donen zero.

135.4. GRAVETAT I MODEL

En aquesta tercera part del primer llibre ens toca d'anar esbrinant la naturalesa d'aquest model, i ho anem fent tot comparant-lo amb el model espacial que ens subministra la "Ciència" física. El model té estructura, moviment, força i elasticitat ontològics. Ara veurem que té també gravetat. Tot seguint una idea de Josep Ferrater Mora (v. 134.6), hem suposat que

tots els punts de la superfície esfèrica del model formaven un espai (ontològic) continu. Acabem de veure que la física de l'elasticitat també treballa sobre la matèria considerada com a medi continu (mecànica dels medis continus): superfície líquida ondulable, corda vibrant, etc., on cada acció en un punt es transmet elàsticament als punts veïns de tot l'entorn. D'altra banda, s'observava la misteriosa acció a distància entre cossos materials: elèctrica, magnètica, gravitacional, etc. Calien, doncs, un substrat per a les ones i unes ones intermediàries per explicar l'acció a distància. Per aquest camí els físics clàssics accediren a un altre concepte sorprenent de la mecànica: el camp, un "espai valent" sempre disposat, en qualsevol dels seus punts, a actuar. Deixes anar des de qualsevol indret i en qualsevol moment una pedra, i immediatament es posa en moviment pel camí més curt cap al centre de la Terra. Poses una brúixola en qualsevol indret i en qualsevol moment, i l'agulla es posa en moviment, apuntant cap al nord de la Terra. Un camp esdevé una mena d'espai despert i amatent, que ho omple tot i influeix pertot, normalment segons una llei general que diu: "La força d'atracció en un punt del camp és directament proporcional a la massa, càrrega, etc. de la causa del camp i inversament proporcional a una potència de la distància al seu centre". No explicarem ací les vicissituds del concepte camp; resumirem l'estat actual de la seva interpretació filosòfica, després que la física quàntica ha superat la dualitat ona/partícula. Si parem esment en allò que hem dit en el paràgraf anterior, l'ona macroscòpica (onades, sons, etc.) seria una pertorbació d'un camp material continu (superfície del llac, corda d'instrument, etc.), causada per l'aplicació d'una força en un punt del camp. L'ona i, per tant, la seva velocitat de translació, seria lligada al seu camp. La partícula macroscòpica seria una ona enrotllada, aparentment independitzada del seu medi i, per tant, discontinua respecte de les partícules veïnes? Com podria vibrar l'interior de l'ona enrotllada sense un medi vibrant? Hem explicat que la partícula no està deslligada del tot del medi; resta algun testimoni de la seva radical dependència del medi: la inèrcia, la força gravitatòria, la càrrega elèctrica, la inducció magnètica, etc., que la lliguen a les altres partícules, talment que, tot i ser corpuscles discontinus, a efectes d'elasticitat, d'acústica, d'electricitat, es consideren continus i transmeten ones on allò que oscil·la són els corpuscles lligats per les seves atraccions. Per a ajudar l'explicació amb una representació, imaginem que la llum és una ona que vibra en un camp electromagnètic i que una força enrotlla la seva trajectòria, com s'esdevé amb un flux d'aigua en un remolí de riu o de mar, o amb una baldufa quan es llança adequadament, o quan som davant de l'*spin* o moment angular intrínsec d'una partícula elemental o d'un nucli atòmic. D'una banda, el remolí no solament s'enduu cap al seu dedins la força que el fa girar, ans també s'hi enduu el camp que fa vibrar la llum "enrotllada" (energia, $f \cdot e$, interna). Però, atès que el camp, tot i ser molt

elàstic en el cas de la llum, és continu, conserva la seva continuïtat, tensada, amb la resta exterior del camp. Vulgarment diem: “el remolí xucla devorador tot allò que s’hi acosta”. Quan pessigues i torces un punt d’un llençol, l’operació pertorba tot el llençol i tendeix a arrossegar-lo. Això explicaria els fenòmens d’inèrcia i d’altres extraordinàriament sorprenents d’acció a distància, com l’anomenat Einstein – Podolski – Rosen, que ara no explicarem. Si prens la baldufa, que gira, amb un cartó, acuradament per sota de la punta inferior, la pots portar on vulguis; però si l’empenys lateralment t’esquiva, fa l’orni; sembla que t’obeeixi amb recança. És la inèrcia. Quan el tren arrenca, també els nostres cossos tenen enyorança del lloc que ocupaven i sembla que s’hi vulguin quedar. Aquesta operació d’arremolinament constituiria la conversió d’ona dependent del camp en partícula quasi independent del camp. La partícula pot estar aparentment quieta, mirada des de fora, o pot moure’s a la velocitat que sigui, mentre que el seu interior és llum que, impertorbablement, continua girant circularment a la seva pròpia velocitat. La matèria de l’Univers seria tota ella llum enrotllada, remolins de llum, aparentment estàtics en el camp general i realment dinàmics en el seu interior. La frenètica energia interior fóra l’explicació de l’equivalència amb la massa exterior, expressada en la famosa equació d’Einstein: $e = m * c^2$. Parem esment que el factor constant que transforma la massa del cos en energia lluminosa fa referència a la velocitat de la llum. Fem un pas més. L’estirada i el retorçament de tot el camp, a fi d’emmagatzemar-lo dins de la partícula, perquè la llum pugui continuar vibrant circularment a la seva pròpia velocitat en el seu interior, és una força atractiva que anomenem gravetat. El camp exterior transmet a tot el voltant de la partícula l’atracció causada per l’arremolinament. Heu provat, dues persones, d’estendre un llençol damunt la taula i cadascuna retorçar-lo des d’un punt diferent? No s’atrauen tots dos remolins? No es tiba el llençol entre tots dos pessics? Així s’explica que Einstein equipari inèrcia i gravetat. I s’unifiquen les dues vies d’arribar a la noció de camp inercial/gravitatori: la de les ones que vibren en medi elàstic i la dels cossos que exerceixen llur atracció d’altres cossos a distància. I, com que la llum, segons Einstein, és també matèria, resulta que també segons el mateix físic una ona, un raig de llum, perd el seu clàssic camí rectilini i és torçat... i enrotllable, en un camp gravitatori poderós, com pot ser el del Sol. Les partícules són fetes d’ones i les ones graviten com les partícules. Cal afegir, per a fer-se una idea precisa de les coses, que bàsicament no hi ha ni espai ni camp fonamentals; les ones transportadores de força fan o són el camp en cada acció. Un camp és una abstracció mental homogeneïtzadora de les interaccions entre les partícules; no hi ha una possibilitat real d’actuació en qualsevol punt del camp. La possibilitat és abstracta i, en el fons, falsa, perquè la pensem com a simultània en tots els punts del camp, com una teranyina permanent i, en canvi, en la realitat, es construeix en cada punt i

en cada moment, i, per a passar d'un punt del camp a un altre, diu Einstein, si la fantasia mental ho fa instantàniament, la realitat triga allò que triga a desplaçar-s'hi la llum a la seva velocitat característica. El camp s'està construint i desconstruint a cada instant, perquè és l'actuació puntual mateixa.

Si, per simplificar, ens limitem a la gravetat, cada “**Objecte**” material és ell i el seu camp gravitatori. Arriba, doncs, a l'extrem de l'Univers. Si no, per què la Lluna, que sembla neutralitzada a una certa distància de la Terra (punt d'ingravedesa dels astronautes, límit local), travessa aquest límit i arriba a la superfície de la Terra i alça el mar en el “**Fenomen**” de les marees? És una il·lusió, el fet d'alçar tones i tones d'aigua com un gegant mitològic? La gravetat de la Lluna arriba potencialment fins a l'altra banda de l'Univers (límit holístic o absència de límit), però se suma a la gravetat dels altres astres que les seves ones gravitatòries troben pel camí. Se suma vol dir que, malgrat que sembla desaparèixer en el con d'ombra gravitatòria que fa l'astre interceptor darrere seu, continua tan operativa com si l'altre astre no hi fos. Aquestes sumes, d'una magnitud que elementalment és la més feble de l'Univers, expliquen l'equilibri general d'estrelles, galàxies i cúmuls galàctics! Doncs si ho apliquem al nostre model, cada categoria és com un corpuscle-remolí. La influència “gravitatòria” real de cada categoria arriba, en forma decreixent inversament a la distància, a l'altre extrem del model (180°), malgrat que trobi altres categories pel camí. Com que *Globalium* és rodó, riemannia, en el pol oposat s'hi forma un antiremolí, l'antiterme, tens, superplanxat i “estripat” en comptes d'arrugat. La categoria original, que en la pròpia localització val +90°, en el pol oposat val -90°, i viceversa. Es dibuixa un 0° a mig camí. És el lloc d'ingravedesa on es neutralitzen l'acció i la reacció del model davant la convocatòria o pulsació d'una determinada categoria o “tecla”, respecte a la seva oposada. Però també podem trobar el punt de neutralitat amb categories més properes a la polsada. La línia de neutralitat amb les categories més properes dibuixa l'àrea d'influència immediata d'una categoria (v. fig. 6), però no nega la seva influència subjacent, sobre totes les altres categories a través de la resta del model (metaholicitat).

135.5. OSCIL·LACIÓ I MODEL (FIG. 1.29A,B/30/31/32/33/34)

Arribem al concepte d'oscil·lació. Ajuda molt a entendre la definició d'oscil·lació que donarem mantenint en la imaginació la figura d'un oscil·lador, per exemple, d'un pèndul o d'un gronxador d'un parc infantil. També un diapasó és un oscil·lador o simplement una copa de cristall.

L'oscil·lació és:

la variació periòdica i, per tant, en el temps i de manera regular (freqüència (ν): oscil·lacions per unitat de temps, període ($\pi = 1 / \nu$): temps d'una oscil·lació, longitud d'ona ($\lambda = \pi * \nu = \nu / \nu$): distància entre dos punts homòlegs de dues ones contigües)

d'una magnitud d'un sistema físic elàstic (en el gronxador o en el pèndul: energia gravitatòria potencial o de posició extrema / energia gravitatòria cinètica o de translació entre posicions)

iniciada a provocar mitjançant un agent exterior (la força de qui empeny)

una desviació d'una certa amplitud (proporcional a l'empenta) d'aquesta magnitud

respecte al seu valor estable o d'equilibri en el sistema en què es troba.

Aquesta oscil·lació del sistema provoca en tot el seu entorn emissió d'ones vibratòries de classes molt variades, a velocitat constant (ν) segons la naturalesa del substrat (v. 135.3), a través del medi que l'envolta i, en el cas bàsic de la llum ($\nu = c$), a través d'un medi "buit" no buit del tot ("pasta subquàntica") que el penetra i fins el constitueix. Aquestes ones es traslladen per l'espai de n dimensions en totes direccions. Quan en llur camí ensopeguen amb un oscil·lador de la mateixa freqüència o longitud d'ona, el fan "cantar": comença a vibrar exactament en el mateix to de l'oscil·lador-font. Qui no ha sentit vibrar el vidre d'una finestra o una copa de cristall de taula quan sonava una determinada nota d'una música? D'aquest efecte se'n diu ressonància. Segons Max Planck, la matèria més elemental és formada de supermicroscòpics oscil·ladors de totes les freqüències. En el seu moment hem dit que en l'Univers tot són ones, unes d'elementals lliures (les ones electromagnètiques), d'altres enrotllades, que constitueixen la matèria (partícules, àtoms) i altres fetes de la mateixa matèria quan és elàstica i quasi contínua (ones sonores, ones d'aigua, etc.). Totes es traslladen a una velocitat constant pròpia, que és directament proporcional a l'elasticitat del medi vibrant. El medi no es trasllada amb l'ona; cada punt fa només un petit cercle d'oscil·lació i torna a la seva posició d'origen, però transmet l'empenta exterior, que motivà l'aparició de l'ona, al punt veí, i així successivament. Es transporta l'empenta, i a gran velocitat, però no la matèria del medi. Un cas particular però molt comú, prou interessant, és el de les ones en un medi limitat. El cas més senzill és

la vibració d'una corda, per exemple, la corresponent al *la* normal ($v = 435$ cicles / s) d'un violí (E^1), que té una longitud de 38'5 cm, equivalent a la meitat de la longitud d'ona del *la* normal: 77 cm. ($\lambda = \text{velocitat} / \text{freqüència} = 33.500 \text{ cm/s} / 435 \text{ cicles/s} = 77 \text{ cm/cicle}$) (135.5). Amb el dit polses una vegada la corda cap enfora: és elàstica. L'oscil·lació consisteix en el fet que en un primer moment la corda s'allarga i es corba diguem-ne positivament (fig. 1.29a); en un segon moment recupera la seva longitud original, s'aplanava; en un tercer moment es corba en sentit contrari per reacció elàstica, i, finalment, retorna a la seva posició i longitud originals. Prescindim del fet que la recuperació es fa en diverses oscil·lacions cada cop més esmorteïdes. En realitat, l'ona provocada pel pessic del dit s'ha propagat en dues ones, una en cadascun dels dos sentits; aquestes dues ones han xocat contra els extrems fixos, han reulat i s'han trobat una amb l'altra. La composició o suma, en cada punt, de les dues ones, les quals es troben en sentit contrari, produeix una ona sorprenent, que s'anomena estacionària (fig. 1.30a) perquè aparenta restar quieta. A cada mitja longitud d'ona ($1/2 \lambda$) hi ha uns punts que no es belluguen i que es diuen nodes (n_0), i, alternadament, uns punts que vibren màximament, que es diuen ventres (v) i que no es desplacen. Si es polsa amb més força, van sortint notes de freqüència múltiple exacta o de longitud d'ona submúltiple exacta. La sèrie d'ones de : $v1<, 2<, 3<, 4<...$ de λ : $1/2, 1/4, 1/8, 1/16...$ i de nombres d'ones (n) corresponent: (1, 2, 3, 4...) s'anomenen harmònics (fig. 1.31). El nombre d'ones (n) sempre ha de ser un número del conjunt dels nombres naturals ($n \in \mathbb{N}$); per exemple, no hi pot haver $1'3$ d'ona vibrant estacionàriament. Cada corda de violí o cada tub d'orgue d'una longitud determinada és mare d'una sèrie d'harmònics múltiples d'aquesta. A partir d'ací hi ha dos camins: a) l'euclidià, obert, i b) el riemannià, tancat. El camí euclidià consisteix a passar d' E^1 a E^2 , etc. En comptes de cordes vibrants, podem considerar les plaques vibrants (fig. 1.30b i 1.32). A més de punts nodals, apareixen línies nodals, estàtiques, i a més de línies ventrals, apareixen àrees ventrals vibratòries però també estàtiques. El "Fenomen" de les ones estacionàries superficials apareix en la superfície d'un llac pertorbat per una sola pedra caiguda en aquest. Les ones que aixeca avancen fins a la vora del llac, que és el límit de la superfície d'oscil·lació, i s'hi reflecteixen. Les noves ones d'anada es componen amb les ones reflectides, fent el miracle d'un llac quiet però vibrant. Les figures que formen les ones estacionàries són d'una gran bellesa. Podem passar a E^3 . El xiulet de les balenes o el soroll dels motors d'un submarí s'escampen en un espai euclidià de tres dimensions. Si limitàvem l'aigua a la d'un aquari, els crits de la balena podrien formar ones estacionàries tridimensionals amb superfícies nodals i volums ventrals estàtics. *Et sic de caeteris*: $E^4, E^5...$ El camí riemannià tancat ens acosta finalment al nostre model. En comptes d'un segment vibrant, podem considerar un cercle (R^1)

vibrant. L'exemple més fàcil és la boca d'una campana. Quan el batall la copeja per dintre en un punt, aquest es dilata, es fa més còncav, i, per reacció, el punt oposat pel diàmetre es contrau, es fa més convex. La vibració composta, de les anades i tornades per les dues bandes de les ones generades provoca també ací el fenomen de les ones estacionàries, fa dels punts de vibració dos ventres i dels punts perpendiculars, dos nodes (fig. 1.29b i 1.33). Si el batall pica més fort, s'obtenen els harmònics de freqüències múltiples enteres del so fonamental, del to, de la campana. Si passem a R^2 , la nostra esfera, obtindrem figures d'ones entretingudes semblants a la distribució de les categories en el nostre model ontològic. Podríem considerar l'escorça cerebral com un R^2 , arrugat, però esferoïdal, un *continuum* neuronal, on arriben les excitacions perifèriques (v. nota de la fig. 1.30b). S'hi formen les figures clàssiques de les ones estacionàries. En el cervell o en el model, els nodes representen la constel·lació dels conceptes o categories constants; els ventres, la meravellosa relació entre conceptes o categories, el salt "quàntic" (enter) entre paraula i paraula, aquella zona miraculosa que vola per damunt de la contradicció que representen dos conceptes diferents, per veïns que siguin (l'un no és mai l'altre), que anomenem dialèctica i que en el nostre cas representa el moviment ontològic de cervell i model. Caldrà pensar també en les figures ondulatòries estacionàries en un R^3 , que en el nostre model major serà l'espai hiperesfèric, en un R^4 , etc. En microfísica, les realitats elementals són alhora corpuscles i ones. Podríem dir que llur naturalesa íntima és idèntica: condensació o dilatació de la "pasta subquàntica" elàstica, però que les ones són corpuscles desenrotllats i els corpuscles són ones enrotllades; també, *mutatis mutandis*, que la realitat ontològica del nostre cervell-model és corpuscle, concepte o categoria constants, amb "massa" i per tant, amb gravetat pròpies, i és ona, "salt quàntic", moviment vibracional variable entre concepte i concepte. Saber que les categories són ontologia condensada, enrotllada –corbada, diria Einstein-, i que llurs relacions dinàmiques són ontologia ondulatòria, vibrant d'un mateix camp o pissarra que les lliga entre elles i amb ella mateixa, és el mínim de coneixement que cal per a interpretar el funcionament del cervell-model. Les categories tenen un camp d'influència de llur identitat, com el camp gravitatori dels cossos. L'atracció pot afectar la resta del model. És el cas de l'efecte "autisme": explicar el tot des d'una part. La categoria tractada en mode autisme aliena les altres. Les categories també poden moure's, deslocalitzar-se, amb una "certa" independència del medi; però la llei de l'elasticitat tensa el tot quan una part s'allunya del seu centre. És el cas de l'efecte "alienació": identificar-se amb altres categories. La categoria tractada en mode alienació és alienada per d'altres. Les ones subjacents, lliures, estacionàries o enrotllades fan vibrar el camp. Les lliures, expliquen el dinamisme bàsic; les estacionàries, la vibració estàtica i la disposició

estable del conjunt de la constel·lació; les enrotllades, l'existència dels cossos categòrics constants i llur moviment i influències macro. El concepte idèntic a ell mateix (remolí) però lligat essencialment al conjunt (node) és el “concepte viu”. El concepte, com a fitxa inert de col·lecció, és un “concepte mort”. La parataxi o la relació equipotent entre conceptes però sempre vibrant (ventre) i reverberant és la “constel·lació viva”; com a estructura geomètrica estàtica, és una “constel·lació morta”. La sintaxi o salt dialèctic d'un concepte (“**Subjecte**”) a un altre (predicat) és el “judici viu”; la isotaxi o pas d'un concepte a un altre d'equivalent ($2 + 2 = 4$) és un “judici mort”. El nostre model és un complex oscil·lador riemannianà, corb i tancat. N'és, de corb i tancat, el cervell? N'és, la realitat? El cervell en dóna mostres. Per exemple, la gamma de les ones electromagnètiques sembla lineal (fig. 1.34). Els raigs visibles apareixen com un petit segment recte en l'esquema general. En la part inferior del segment visible (llum) hi ha el roig i en la part superior el violeta; entremig, la freqüència de les seves ones és creixent rectilíneament. Els extrems representen les posicions més allunyades dels colors. Tanmateix, tots hem vist el cercle dels colors, on, en tres posicions equidistants, es troben el roig, el groc i el blau, alternats respectivament pel taronja (roig + groc), el verd (groc + blau) i violeta (blau + roig). Formen una circumferència de colors, perfecta. Els dos més distants (roig i violeta) són a tocar! La consciència òptica humana (**PSI**) els veu com a veïns, mentre que la física objectiva (**TEC**) els veu allunyats. A més, els tres parells de colors oposats pel diàmetre són complementaris: sumats donen blanc. Si mires un llum groc, quan tanquis els ulls veuràs una taca de color violeta i viceversa. La mateixa cosa es pot dir dels altres parells oposats de colors. Allò que en el món físic sembla recte en el psíquic es presenta com a circular. I diem sembla, perquè segons la nostra opinió la “**Ciència**” física objectiva hauria de reconèixer que totes les seves magnituds són corbes i tancades, malgrat que vagin molt lluny a banda i banda per tancar-se. Només sabem allò que tenim en el cervell, i aquest és corb i tancat. No diem que la realitat “en ella mateixa” és corba i tancada perquè no sabem res de la realitat “en ella mateixa”, de l'*ontos*. Diem que la realitat “en nosaltres”, l'única que sabem (*logos*), la realitat ontològica, és corba i tancada. Per on passa la curvatura per arribar a tancar? Ja ho anirem veient més endavant. Però aquesta exigència és la que ens obliga a globalitzar, a integrar oposats, a complementar contradictoris i a emprar el mètode sintètic, que va del tot a les parts i que era pràcticament oblidat per la nostra civilització.

135.6. EL MOVIMENT EN EL MODEL

Una cosa és construir un instrument i una altra compondre música per a l'instrument i interpretar-la. Ja tenim el model-piano, oscil·lador “viu” o vibrant a punt. Podria ser violí. Aleshores en podríem obtenir moltes altres notes intercalades. Però de moment, per no confondre els alumnes, hem fixat el lloc invariable de cadascuna de les tecles segons la figura d'una superfície d'ones estacionàries de vint-i-sis nodes fixos, setanta-dues línies nodals fixes i quaranta-vuit àrees ventriculars vibrants. El teclat no és unidimensional i recte, com el de l'instrument musical; és un estrany teclat esfèric, circular, bidimensional. Una altra peculiaritat d'aquest instrument és que és “autopoietic”. Aquesta rara paraula indica que es posa a si mateix.. Dintre del mateix model hi ha el “**Subjecte**” que activa el model, el pianista que toca les tecles de les coses (-*poiesis*) i toca la tecla d'ell mateix (*auto*-). De la mateixa manera que hem distingit, en el model (ontològic), la realitat (*onto*-, **PRA**) de la ment (-*logos*, **TEO**), també hi hem de distingir el moviment causal i lliure del “**Subjecte**” (-*genetic*, **SUB**), del moviment reactiu i obligat de l'“**Objecte**” (*morfo*-, **OBJ**) que el converteix en un model morfogenètic. Hi ha quantitat d'energia presonera objectiva i qualitat de llibertat subjectiva. Les coses són mogudes en el model per motors que són dins del model. No hi ha un pianista fora del piano que polsi les tecles; cada pulsació en la xarxa estacionària del piano és una categoria activada. Activada vol dir que forma un remolí, amb l'energia interna que hi vulgui donar el pianista, amb el qual es pot fer el que es vulgui, i que és sentit com a independent del piano (*hardware*), com qui entra a formar part de la peça musical (*software*), que té vida pròpia, “independent” de l'instrument. En ser el teclat rodó i tancat, en tenir cada nota tensada amb la seva oposada, s'esdevé un efecte sorprenent. L'afirmació d'una nota nega l'oposada, però alhora l'exigeix. Quan desequilibres un pèndul amb una desviació del seu centre d'equilibri cap a la dreta:

pots desequilibrar-lo tant com vulguis (sense trencar-lo),

pots mantenir desequilibrat el pèndul tant temps com vulguis, però

no pots tenir alhora el pèndul desviat a dreta i desviat a esquerra;

has emmagatzemat suficient energia reactiva en el pèndul perquè vagi

simètricament a l'altra banda, i si el deixes hi anirà inexorablement, i

si el separen massa del punt d'equilibri tornarà obligadament a aquell

punt per l'altra banda.

Del conjunt d'aquestes llibertats i condicionaments o necessitats del nostre instrument en diem poèticament “la dansa de Xiva”, aquell déu ancestral hindú, símbol de l'alegria i la tristesa, l'estiu i l'hivern, la gràcia i la desgràcia, la vida i la mort, que sempre està dansant entre contraris: “fes allò que vulguis, però assumeix-ne les conseqüències”, “si ets responsable, fes allò que vulguis”. És la diferència que hi ha entre el moviment de la llibertat liberal (capitalista) i el de la llibertat llibertària (anarquista). El primer té aquest imperatiu: fes allò que vulguis i respecta la voluntat dels altres; el segon en té aquest altre: fes allò que vulguis, però integrant la voluntat dels altres. El primer és individualista, competitiu; el segon, comunitari, globalitzador. En el primer la llibertat dels altres és presó per a mi; en el segon és complement per a assolir cotes superiors conjuntes. El nostre model és un piano quiet, afinat segons un dibuix d'ones estacionàries determinat, que permet tots els moviments i composicions creatius i repetitius que compleixin les condicions esmentades, per a representar la realitat, per a obeir-la i per a transformar-la. Però, no ho oblidis, és piano i pianista ensems, i el pianista ets tu!

135.7. CONCEPTES I JUDICIS VIUS

Hem vist que hi ha vint-i-sis categories en potència, que constitueixen l'estructura del model, triades en un camp segons ones estacionàries. També hem vist (135.6) com es pot polsar qualsevol categoria, que aleshores pren forma de cos “independent” de la xarxa i que ens permet de jugar amb ell. Hem vist (135.6) que podem mantenir la posició i tractar de referir a ella les altres posicions (“autisme”). Hem vist (135.6) que podem deixar que penduli cap a l'altre extrem. Podem mantenir-lo superposat en qualsevol altra posició (“alienació”). Podem fer-li fer la volta al cercle màxim, etc. Però, a part d'aquesta macrofísica dels desplaçaments de les categories, hi ha una qüestió essencial per entendre els conceptes i els judicis com vius. Els conceptes i els judicis, a més a més d'estructura (“mort”, **OBJ**), tenen “vida”, que implica voluntat (**SUB**), consciència (**TEO**), força (**PRA**), presència (**FEN**) i misteri (**NOU**). Com estructura, poden ser puntuals, lineals, superficials o de volum; sintàctics, hipotàctics, isotàctics, paratàctics, metatàctics; unilineals, bifurcats, anastomosats, arborescents, en bucle; poden formar mil combinacions: sil·logismes perfectes i imperfectes, categòrics i hipotètics, condicionals, disjuntius i conjuntius, complets i incomplets, etc. La “**Lògica**” i la matemàtica

clàssiques s'hi han entretingut molt; el mecanicisme informàtic modern, encara més. Els ordinadors permeten ja de connectar totes les parts d'un text amb totes les altres parts del mateix text, clicant només sobre la paraula que vulguis. Són l'arborescència, les anastomosis i els bucles portats a l'extrem. D'aquesta manera de compondre un discurs se'n diu "hipertext", que permet una gran varietat de lectures d'un mateix text. Les figures vives, a més, com també hem vist, han de ser motors actius lliures, consciència teòrica i força "Pràctica"; però, la "vivor" dels elements del nostre model demana encara dues coses: que ens siguin presents fenomènicament -útils en la vida exterior i emocionants en la interior- i que duguin misteri transcendent noümic, ànima i "Ètica". Aquestes condicions fan sortir els conceptes i judicis dels estrets límits de llur pura localització, direcció o vectorialització geomètrica i els omple de vida. T. Adorno deia que "el pensament només podia esdevenir filosofia interpretativa; el pensament podia intentar crear constel·lacions de conceptes per interpretar una realitat feta de fragments d'ombres; si la filosofia era un text incomplet, la tasca del pensador només podia ser la de llegir entre línies per solucionar els seus enigmes, allò que romanía ocult en una primera mirada" (Bernat Dedéu, "Apologia de les ruïnes", Avui, 2.10.2003, p. 5). Entre les nostres categories, siguin com siguin, hi ha força espais buits intersticials, silencis en el cor de les frases, bocins indeterminats entre base i base de cada trajectòria. Certament per la via de la fraccionalització (134.4), sempre podem intercalar –si la quantització elemental no ens ho impedeix- harmònics de longitud d'ona més fina que siguin explicatius del salt en el buit. Però per aquest camí Aquil·les no atraparà mai la tortuga: en interposar una pedra entre les dues que hi havia, hem multiplicat per dos el nombre de buits. El moviment es demostra caminant; el salt es demostra saltant en el buit, en el silenci, en la foscor, en la incertesa, en la ignorància: amb força, amb presència, amb consciència, amb capacitat endevinatòria i de risc, i amb capacitat de percebre i obeir el misteri de la totalitat transcendent en cada salt que fem damunt de l'abisme.

136. MÈTRICA DE CONCEPTES

136.1. EL PROBLEMA DE LA DISTÀNCIA ENTRE CONCEPTES (FIG. 1.35)

Les qualitats (bo, dolç, petit) són difícils de mesurar, de quantificar (136.4). Quant “bo” és “molt bo” o “poc bo”? ”Molt” o “poc” respecte de què? La quantificació o mètrica necessita la qualitat, la converteix en magnitud, qualitat mesurable. Hi ha magnituds independents o coordenades i magnituds dependents o funcions de les anteriors. Per a obtenir una magnitud a partir d’una qualitat, cal determinar el zero i l’u, el punt de partida del còmput i el valor de la unitat; la resta surt sola. Si sé que el zero és el gel que es desglança i l’u és la centèsima part de la temperatura entre el desglaç i l’evaporació de l’aigua, ja tinc tota l’escala de les temperatures. Aquesta qualitat ha esdevingut magnitud. Les diferències de valor en l’escala de temperatura no mou ni un mil·límetre la qualitat “temperatura”; només en mou la quantitat. En el nostre model el canvi merament quantitatiu és euclidià i, per tant, no està contingut en el model, ans és una magnitud recta, perpendicular al model en el corresponent punt, línia, etc. seu.

Encara sembla més difícil mesurar la “distància ontològica” o qualitativa entre dos conceptes, com també poder afirmar en quina mesura un concepte és més a prop d’un altre que aquell altre i en quina direcció.

Aquesta segona problemàtica, tema d’aquest apartat, constituí una muntanya insuperable per al físic teòric del CNRS de París, Basarab Nicolescu, que formava part del tribunal que jutjà la tesi doctoral “Un model global de la realitat”, com he dit abans, l’any 1997. Sembla que, abans de començar la defensa, celebrà una reunió a porta tancada amb els altres membres per deixar clares les seves reserves davant la “matematització de la qualitat” que s’intentava en la tesi. Ja abans de la presentació de la tesi, Nicolescu ens instava a treure’n tot el referent a les distàncies geomètriques i trigonomètriques. Enric Aguilar, molt abans (1981), també dubtà del significat de marcar distàncies entre qualitats. Ell deia: “Aquest model no és més que una immensa metàfora”. Però, si hi traiem aquesta controvertida “quantitat”, el model perd tota la seva utilitat, tota la seva gràcia. Primerament vegem què passa en les matemàtiques clàssiques, després relacionarem matemàtiques i filosofia (136.2), i a continuació explicarem les mesures entre les qualitats en el model (136.3). Si considerem una abscissa –magnitud independent o coordenada, horitzontal- x i una ordenada –magnitud independent o coordenada, vertical- y , obtenim una funció –magnitud dependent de les altres dues- en forma de circumferència amb centre en el centre de coordenades, que s’expressa per la següent fórmula: $x^2 + y^2 - r^2 = 0$. X és una magnitud o qualitat mesurable, imagineu-vos l’ample d’un quadrat, la “ y ” és una altra magnitud o qualitat mesurable, imagineu-vos l’alt del mateix quadrat. La funció descrita, la circumferència inscrita en el quadrat, serà també una magnitud, una qualitat perfectament mesurable, la circularitat, dependent de les altres dues. Aquesta mateixa relació es pot establir amb altres parells de coordenades o magnituds independents. Només cal que cada una de les coordenades estiguin ben calibrades: tinguin ben determinat el zero i l’ u . En l’exemple citat, atès que tant l’ample (E^1) com l’alt (E^1) són longituds, el calibratge mètric ja existeix: el zero és el centre del quadrat i l’ u , el radi. El resultat, en la funció circumferència, donarà duets en decimals del radi, en el pla (E^2). Mirada la nova funció en E^2 des d’una òptica riemanniana (R^1), pot esdevenir magnitud independent, o coordenada, circular, si fixem el zero-graus en un punt qualsevol i un grau com la tres-cents seixantena part ($1 / 360$) de la circumferència. Tenim ja una qualitat –la circularitat o posició en una circumferència- mesurable. Els matemàtics saben que les relacions entre els seus punts i els punts de les dues coordenades euclidianes que la generen són respectivament $\sin \alpha$ i $\cos \alpha$ (fig. 1.35) segons la trigonometria. Per exemple, $\sin 36^\circ = 0'588$ i $\sin 36'87^\circ = 0'6$. En

aquesta qualitat lineal mesurable s'hi poden fixar punts privilegiats, per exemple, els punts cardinals que en són subqualitats puntuals: nord, sud, est i oest. I es pot dir, sense generar cap problema, que la distància riemanniana entre les qualitats nord i est és de 90° exactes. La qüestió és, doncs, de determinar el zero i l'u de les dues coordenades originals. Tanmateix cal també que, al llarg de tota l'escala, les variacions entre graó i graó siguin sempre iguals (principi de proporcionalitat). Ho són, per exemple, la velocitat, la massa; però no la viscositat ni el pH. Aquestes magnituds varien desigualment –no proporcionalment– en diferents trams de llur escala.

136.2. CORRESPONDÈNCIA BIUNÍVOCA ENTRE MENT I REALITAT

Tot el que acabem de dir es refereix a la matemàtica i, a través de l'establiment de patrons objectius per a la unitat de cada magnitud, també a la física. Però sembla que sempre s'aplica només a magnituds observables pels sentits: espai, temps, força, etc. Fa deu graus de temperatura. Quin sentit té parlar de x graus de bondat? Tanmateix, cal observar que, fora de l'espai (longitud, superfície, volum o capacitat), la resta de magnituds només es mesuren indirectament perquè no es veuen. Qui ha vist mai la temperatura, la força, el temps o el pes? Cal reduir-les a longitud: columna de mercuri del termòmetre, altura de la fletxa del dinamòmetre, arc de circumferència del rellotge o desplaçament de la fletxa de la balança. No ha d'estranyar, doncs, que a l'hora de mesurar les qualitats filosòfiques llurs quantitats les reduïm a longitud geomètrica: valors de les coordenades cartesianes o graus de circumferència o línies-g o geodèsiques riemannianes (133.2). Això van practicar els antics hindús amb els seus *mandales* o rodes de la vida, els maies, asteques i inques amb els seus calendaris, les teologies amb les seves trinitats i *trimurtis*, els jueus amb la seva *càbala* i Ramon Llull amb la seva *Ars*. R. Descartes, inicialment, tot cercant aquesta esquiva *mathesis universalis*, es féu fervent seguidor de Llull, com poc després faria G. Leibniz. Però Descartes, un cop hagué descobert la *nova scientia*, basada en la geometria analítica, abominà de Llull. En tot el seu famós "Discurs del Mètode", cita una sola vegada un filòsof i ho fa només per denigrar-lo. Es deia Ramon Llull.

Quan vaig fer la primera visita al qui seria el president del tribunal, Jordi Sales, internacionalment reconegut com a expert en Descartes, jo tremolava. Temia que no m'acceptés la tesi, per les seves similituds amb l'*Ars* lul·liana, vilipendiada per Descartes. Li vaig dir: "És una tesi rara".

“Com és de rara?”, em preguntà. “S’assembla a l’*Ars* de Llull. I ja sé que Descartes la considera una font d’errors”. M’havia avançat a allò que ell podia retreure’m. La meva sorpresa fou sentir-li dir: “Des de mitjan segle XX, els intents fallits per a racionalitzar del tot la “**Ciència**” a l’estil cartesià tornen a donar la raó a Llull” (123.2). G. Klier diu: “És probable que la “**Ciència**” de sistemes generals arribi a abastar diferents àrees específiques, com l’enginyeria de sistemes, els sistemes en l’“**Art**”, els sistemes en filosofia, la metodologia dels sistemes i els sistemes en l’educació. Sens dubte, és important concebre la complexitat de sistemes com a paràmetre. Probablement es buscaran formes noves i poc ortodoxes de representar sistemes. Per exemple, es considerarà prometedora el poder dels llenguatges naturals per a expressar relacions complexes en formes simples, en molts casos absolutament satisfactòries.” (Ludwig von Bertalanffy, “*Tendencias en la teoria general de sistemas*”, Alianza Editorial, 3a ed., Madrid 1984, p. 23). El segle XX, per a la filosofia, ha estat un segle de filosofia del llenguatge: expressió fenomènica observable de l’esperit ocult inobservable. D’antic la filosofia oscil·là entre el llenguatge usual, viu i àgil, però farcit d’indeterminacions, equivocs, enigmes i contradiccions –un exemple famós és el conjunt dels diàlegs de Plató, proper als diàlegs del teatre- i un llenguatge ideal, tècnic i precís, depurat de confusions, unívoc i per tant no contradictori –un exemple famós és el conjunt dels llibres de l’*Òrganon* d’Aristòtil-. De mitjan segle XIX a mitjan segle XX l’Occident nòrdic maldà per establir les bases definitives del llenguatge ideal lògic-matemàtic. Morgan, Frege, Russell, Hilbert, Wittgenstein, l’escola de Viena, etc., intentaren substituir en filosofia el llenguatge usual per l’ideal. Ja hem explicat (123.2) que aquesta hipòstasi del nou llenguatge no tingué èxit. I el món nord-occidental es dividí en dues tendències, la nord-americana, anomenada “filosofia analítica” o “positivisme lògic”, de la que en fou insigne cultivador Hilary Putnam (nat en 1926 als EUA), i l’europea, anomenada “filosofia hermenèutica o interpretativa”, de la que fou insigne cultivador Hans-Georg Gadamer (nat en 1900 a Alemanya). Anglaterra, entre aquestes dues tendències, és un punt i a part. Cambridge, amb excepcions, s’inclinà cap a la filosofia analítica, i Òxford cap a l’hermenèutica. L’acostament entre una tendència i l’altra s’està fent a poc a poc. El nostre model es vol situar exactament entremig de totes dues. D’una banda, presenta una esfera (hipersfera en el model major) perfectament controlada matemàticament (136.3): es tracta del llenguatge ideal nostre, la geometria analítica de l’esfera. De l’altra, disposa del diccionari complet d’un llenguatge determinat: es tracta del llenguatge usual nostre, segons la filologia catalana. El problema radica a triar els punts i les paraules més adients i homologar punt i paraula adequadament. Nosaltres hem seleccionat sis punts bàsics, $\pm c$, $\pm p$, $\pm t$, (vuit en la hipersfera del model major, $\pm c$, $\pm p$, $\pm t$,

±v), els sis punts cardinals, oposats pel diàmetre de dos en dos, i els hem associat sis categories, les més generals que hem trobat en el diccionari i les més independents, de dues en dues, les unes de les altres (perpendicularitat de les coordenades). Sempre existirà una tensió entre dues tendències: l'una, idealista, la de fer quadrar el model, la d'harmonitzar el conjunt de manera que el model funcioni, que sigui útil i creatiu; l'altra, realista, la de respectar el “**Significat**” objectiu, social de les paraules i forçar el model o reformar-lo perquè s'hi adigui. Hi haurà qui primer prendrà en consideració un text i tractarà d'anar-hi descobrint figures harmòniques subjacents fins a sintetitzar, si és possible, els models parcials en un de total, resultant dels altres, i hi haurà qui partirà d'un model global predeterminat i anirà encabint-hi més i més paraules situades segons les exigències del guió. Cada paraula sofrirà totes dues tensions: adaptar-se al lloc geomètric del llenguatge ideal propi del model, al sentit que s'hi vol donar dins d'aquest conjunt, o mantenir-se fidel al seu significat en el diccionari del llenguatge usual. Quan Aristòtil diu que la virtut de la prudència és a mig camí entre els dos extrems, el de la covardia i el de la temeritat, no diu que el sentit que ell hi dóna coincideix amb el que hi dóna el diccionari de la llengua grega; diu que, en el seu sistema de virtuts, la paraula prudència serà emprada sempre com la virtut equidistant de la covardia i de la temeritat. Amb això li quadrarà bé el seu sistema, però aquest sistema pot estar volant pels núvols sense arrelament a la realitat. Totes dues tensions son dialèctiques, s'han de menester i, tanmateix, s'exclouen: quan una s'enforteix l'altra s'afebleix. I tan interessant és de respectar el “**Significat**” de les paraules establert socialment (atenció al llenguatge usual), com formar-se una idea general i detallada de quin “**Sentit**” té per a un mateix cada punt del model, tingui o no tingui paraula assignada (atenció al propi llenguatge ideal). La possibilitat de subdividir moltes vegades les distàncies geomètriques forneix al seu usuari de nom algebraic de moltes idees encara sense correlat en el llenguatge usual. Si, per exemple, **PRA** és a 45° de **SGE**, què hi ha a 22'5° entre **PRA** i **SGE**? Potser encara no tenim la paraula catalana adequada, però ja tenim la “paraula” del llenguatge ideal: 22'5°. Si l'hem de menester, caldrà buscar-la o crear-la. I la creació de veritables noves paraules enriqueix extraordinàriament una cultura. Si trobem punts del model que no tenen paraula que els correspongui en la parla corrent, caldrà revolucionar el diccionari i, potser, la realitat que li és referència. Si trobem paraules del diccionari o de la parla usual que no tenen lloc que els correspongui en el model, caldrà revolucionar el model i, potser, la filosofia que li és implícita. Aquesta problemàtica no és en realitat res més que un cas particular del tema de la bona traducció. És traïdora tota traducció? En el nostre cas, és impossible casar amb un mínim rigor punts de l'esfera i paraules del diccionari general i de les enciclopèdies? La

majoria dels filòsofs que empren el llenguatge usual, presenten sistemes sense rigor relacional, ni analític ni de conjunt. Llurs categories tenen un entorn vaporós, indefinit. La mateixa cosa es pot dir de les definicions, accepcions i relacions amb altres conceptes dels diccionaris i enciclopèdies usuals. I, en oposició, la majoria de filòsofs que empren el llenguatge ideal, presenten sistemes sense contingut (el càlcul proposicional de la “**Lògica**” moderna) o amb un contingut allunyat del conjunt de la societat; contingut només sectorial o fins i tot sectari. Els seus tractats, si són rigorosos, només són aptes per a tractar de coses banals. Cal fer, doncs, l’esforç d’acostar ús i idea, i això no es pot obtenir des de la parcialitat. Cal estudiar en el punt i en la paraula ensems, llur posició en el conjunt de la figura geomètrica i en el conjunt de l’idioma usual. Només així és possible la traducció en els dos sentits que fem en el model entre “**Lògica**” i vida, com també serà possible la traducció d’un model global a un altre: es detectaran les semblances, les diferències i les borrositats. També serà possible una millor entesa entre idiomes, cultures, teologies, filosofies, tradicions religioses i civilitzacions. Podríem a més entendre’ns millor amb la natura immediata i amb el “**Cosmos**” llunyà. Fins i tot podríem, com ja hem dit, aspirar a anar construint un model global universal a través d’un pacte federal d’idees, evidentment sempre en revisió, segons canviï la vida general, sense renunciar cadascú a la seva visió particular de les coses generals i particulars.

136.3. LES MESURES EN EL MODEL

Ara, si volem afinar la precisió en la localització o situació dels conceptes en el llenguatge ideal, la qüestió és de controlar les figures (geometria) del model amb el màxim de rigor (analítica) i operativitat (algebraica), tant si el model és euclidià (E) com si és riemannianà (R). Cada figura és una “paraula” del nostre llenguatge ideal; cada punt, una categoria elemental.

En primer lloc (E) Descartes inicià la geometria analítica euclidiana mitjançant el seu sistema de coordenades, per això anomenades cartesianes, que també són conegudes sota els noms d’ortogonals o perpendiculars, la qual cosa vol dir independents entre elles. Ell treballava amb un E^2 o amb un E^3 . En el primer cas, un punt qualsevol venia determinat pel doblet (x_n, y_n) ; en el segon cas, pel triplet (x_n, y_n, z_n) ; dos (en E^2) o tres (en E^3) dígits per a cada punt, respectivament. La quantitat de cada dimensió es determinava per la longitud de la perpendicular traçada sobre la coordenada x , y , o z , corresponent. Tots els punts de l’espai matemàtic continu (el físic

està quantitzat) euclidià són així ben controlats. La distància entre dos punts (x_1, x_2) i (y_1, y_2) qualsevol és: $d = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2}$. Si volem treballar només amb una esfera de centre $(0, 0)$ i de radi “r” en l’ E^3 , només hem de tenir presents els punts que compleixin la condició d’esfericitat: $x^2 + y^2 + z^2 - r^2 = 0$. No detallem el perquè de les dues fórmules esmentades ni tampoc d’altres posteriors, també útils; les teniu en qualsevol manual de geometria analítica i de trigonometria esfèrica. Amb aquests condicionaments es poden trobar o confeccionar programaris matemàtics que calculen, dibuixen i animen en 2D o en 3D allò que es vulgui.

En segon lloc (E-R) es pot també assolir el control de l’esfera pel mitjà mixt de meridians riemannians (latitud) i paral·lels euclidiàns (longitud), tots dos graduats, com fan geògrafs, astrònoms i navegants. Tenen inconvenients: que a prop dels pols els meridians es confonen i que la ruta dels paral·lels no és la línia més curta entre dos punts de la mateixa latitud.

En tercer lloc (R), si passem a treballar des d’un espai riemannià R^2 , tal com ens interessa a nosaltres, podem controlar els punts de l’esfera de diverses maneres. Totes tenen inconvenients: les unes més que les altres. Cal preservar el pensament corb, cal construir una aritmètica corba i no referir-se als eixos rectes de les coordenades cartesianes. N’és un exemple clàssic la notació dels cristalls minerals com a vèrtexs de poliedres inscrits i projectats en una esfera. Nosaltres, aquí, a títol d’exemple, indiquem una de les maneres de procedir. Primerament recordem que considerem sis punts cardinals oposats de dos en dos, tres de positius (+c: **TEO**, +p: **FEN**, +t: **OBJ**) i tres de negatius (-c: **PRA**, -p: **NOU**, -t: **SUB**). Cada positiu serà considerat de valor de 90° ; cada negatiu, de valor de -90° , que escriurem 90° . Cada punt d’un E^3 és determinat per un triplet, que en el nostre cas és (c_n, p_n, t_n) , en aquest ordre. El primer lloc del triplet, “c”, representa la primera coordenada o radi o distància esfèriques en l’eix +c (**TEO**) – -c (**PRA**), de 90° a 90° tot passant per 0° . El segon lloc del triplet, “p”, és la segona coordenada o radi o distància esfèriques en l’eix +p (**FEN**) – -p (**NOU**), amb la mateixa gamma de graus angulars. El tercer lloc del triplet, “t”, és la tercera coordenada o radi o distància esfèriques en l’eix +t (**OBJ**) – -t (**SUB**), també amb la mateixa gamma de graus. Cada coordenada o radi o distància esfèrics dibuixa un cercle paral·lel centrat en l’origen (90°) considerat (fig. 36). Exemple: Considerem el punt corresponent al concepte **MIT**. El seu triplet serà $(35^\circ, 35^\circ, 35^\circ)$. **ART**: $(90^\circ, 45^\circ, 45^\circ)$. I, simplificant, si parem esment en el fet que: $90^\circ = 8$, $45^\circ = 4$, $35^\circ = 4$, $0^\circ = 0$, $35^\circ = 4$, $45^\circ = 4$ i $90^\circ = 8$, aleshores **MIT**: (444) i **ART**: (844), que és una terminologia senzilla que permet moltes subdivisions fraccionals (134.4). Fraccional 0 (8-0): 6 categories. Fraccional 1 (8-4-0): 26 categories. Fraccional 2 (8-6-4-2-0): 98 categories (fig. 1.37). I fraccional 3 (8-7-6-5-

4-3-2-1-0): 386 categories (fig. 1.37). Hi ha la manera de seguir augmentant la resolució del model menor. En aquesta figura es veu com es pot simplificar més la notació, sense equívocs, igualant aproximadament 4 negre amb 4 roig. El color de la categoria corresponent ja avisa de la petita diferència. Aleshores MIT és simbolitzat pel triplet (444), que no es confon amb cap altra categoria. En aquesta aritmètica circular els números deixen de ser ordenats en el “Sentit” de l’aritmètica clàssica; adquireixen unes qualitats sorprenents i muden les seves operacions (suma, resta... equacions), cosa que no desenvoluparem ací. Disposem d’un programa informàtic de trigonometria esfèrica i hiperesfèrica, endegat per Joel Garcia, per a calcular totes les distàncies entre categories, i d’un altre model informàtic GLOBUS (fig. 1.38), endegat per Manuel Barberà, amb visió esfèrica 3D, posició de qualsevol punt, càlcul automàtic de les coordenades cartesianes de posició i de la distància a la categoria més propera. No cal dir que l’ordinador treballa sempre reduint tots els càlculs a geometria analítica cartesiana, però nosaltres, com acabem de veure, estem en disposició d’interpretar les dades riemannianament.

136.4. LA DOMESTICACIÓ DEL “NO”

Aquesta és potser l’empresa més difícil d’aquest model. El lector estudiós comprovarà si s’ha assolit la pretensió expressada en aquest títol. M. Heidegger, en *Que és metafísica?* es pregunta: “Per què, en “**Metafísica**”, històricament els filòsofs sempre és pregunten per l’èsser i no es pregunten mai pel no-res?” Aristòtil, en una frase famosa, vol sistematitzar l’èsser i, en la seva *Metafísica*, diu “l’èsser es pot predicar de moltes maneres” i en fa el catàleg. I nosaltres preguntem: i el no-res? També creiem que el no de les coses es pot predicar de moltes maneres. Els diccionaris d’antònims són molt ambigus. És un tema que demana un estudi molt complet, que aquí només apuntem de manera provisional. Els exemples també són només aproximatius; afinar-los és tasca de filòlegs de terminologia.

1.- “A” i “no A”. “No A” és qualsevol dels altres elements de la globalitat, sigui proper, sigui allunyat de ”A”. Ho és tot excepte “A”. Per exemple, tot allò que no és “**Tècnica**”, respecte de “**Tècnica**”. No “**Tècnica**”. El principi de no-contradicció, ja esmentat en aquest llibre (121.3), controla aquesta oposició. Només cal dir que la contradictòrietat, “no A”, no és necessàriament una oposició molt forta a “A”. Es pot tractar d’un veí molt proper a “A”. Dinàmicament (135), considerar “no A” (condensació de “no

A”) produeix una aproximació al buit en “A” que tindrà a veure amb un altre apartat d’aquesta enumeració.

2.- “A” genèrica, “A⁺” positiva, “A⁰” neutra i “A⁻” contra. Si en el cas anterior (1) parlàvem de contradicció, ací parlem de contrarietat en el “Sentit” més rigorós del concepte. Cada categoria, simbolitzada per cada punt del model, per causa de la seva capacitat elàstica (135.3) pot tenir tres estats, l’estat neutre “A⁰”, l’estat exaltat, tensionat o condensat “A⁺” i l’estat deprimat, reactiu o distès “A⁻”. Una oscil·lació ondulatòria completa “A” té les següents: 1) posició d’equilibri “A⁰”; 2) acció (pulsació) “A⁺”; 3) reacció (oposició) “A⁻”; 4) retorn a l’equilibri “A⁰”. La “A” és una magnitud o direcció que inclou les posicions o els sentits contraris, com temperatura inclou calor i fred, o velocitat, lent i ràpid. Vet ací les tres posicions de cada categoria aproximativament:

“A” genèric	“A ⁺ ” tesi	“A ⁰ ” neutre	“A ⁻ ” antítesi
TEORIA	REFLEXIÓ	ABSTRACCIÓ	ESPECULACIÓ
PRÀCTICA	FORÇA	CONCRECIÓ	MATÈRIA
FENOMEN	MERAVELLA	ESDEVENIMENT	CONFLICTE
NOÛMEN	FUSIÓ	ETERNITAT	TRANSCENDÈNCIA
OBJECTE	CONSTRUCCIÓ	CONSERVACIÓ	DESTRUCCIÓ
SUBJECTE	PERSONALITAT	VULGARITAT	ENIGMA
CIÈNCIA	CERTESA	DUBTE	ERROR
ART	GUST	INDIFERÈNCIA	DISGUST
METAPSÍQUICA	LLIURAMENT	TEBIOR	PECAT, SUPÈRBIA
METAFÍSICA	ÉSSER	POSSIBILITAT	NO-RES, IMPOSSIBLE
ANÀLISI	ADDICIÓ	RELACIÓ	DISJUNCIÓ
SÍNTESI	SAVIESA	IGNORÀNCIA	NICIESA
AMOR	AMISTAT	APATIA	ODI
EXPERIÈNCIA	CAPACITAT	INEPTITUD	GROLLERIA
SIGNE	PRESENCIA	FANTASMA	ABSÈNCIA
SIGNIFICAT	DEFINICIÓ	EXPRESSIÓ	IGNORÀNCIA
SENTIT	GRÀCIA	ENGINY	BURLA, SARCASME
SENTIMENT	EXALTACIÓ	TRANQUIL·LITAT	DEPRESSIÓ
ESTÈTICA	CREACIÓ	INVENCIÓ	FICCIO
LÒGICA	VERITAT	NO-SENTIT	FALSEDAT
IDEICA	SISTEMA	ASISTEMÀTIC	ANTISISTEMA
MÍTICA	MITE, RITUS, MÀGIA	DESMITIFICACIÓ	MÀGIA NEGRA
PSÍQUICA	VIVACITAT	SERENITAT	TORBACIÓ
TÈCNICA	PROFESSIONALITAT	AFICIÓ	DESORI
ÈTICA	DISCIPLINA	AUTARQUIA	REVOLUCIÓ
MÍSTICA	UNIÓ	MISTERI	NIT

3. “A” base (inicial) (0°), “A_v” veïna (semblant) (0° < veïna < 90°), “A_c” complementària (90°), “A_{ll}” llunyana (diferent) (90° < llunyana < 180°) i “A_s” suplementària (180°). Es tracta de la mesura, aproximada o precisa, del grau de llunyania d’una categoria veïna, complementària, allunyada o suplementària. Es poden establir sèries de categories cada cop més distants. Es poden establir dualismes complementaris o suplementaris i alhora contradictoris a diferents distàncies, ben definides fins a la màxima oposició (180°) que permeti el model.

Un exemple-resum sobre **PRA**:

a. Contradicció (principi de contradicció): **PRA** – No-**PRA**.

b. Afirmació (tesi), neutralitat i contrarietat (antítesi) (principi d’oposició): **PRA**: (+) Força (acció) – (0) Concreció – (-) Matèria (resistència).

c. Base, veïns, complementaris, llunyans i suplementari (principi de suplementarietat contradictòria):

PRA (0°) – A_v) AMO (45°) – A_c) **NOU** (90°) – A_{ll}) SIN (135°) – A_s) **TEO** (180°)

- A_v) EXP (45°) – A_c) **FEN** (90°) – A_{ll}) ANA (135°) –

- A_v) **ETI** (55°) – A_c) MTF (90°) – A_{ll}) **IDE** (125°) –

- A_v) **PSI** (55°) – A_c) ART (90°) – A_{ll}) **EST** (125°) –

136.5. NUCLI I AURÈOLA (FIG. 1.39)

D’acord amb allò que acabem de dir, prenem en consideració un punt, concepte o categoria, que anomenarem nucli, per exemple **PRA**. Segons a, existeix en el model una ampla regió, constituïda per tot allò del model que no és **PRA** i que, per tant, és No-**PRA**, i que anomenarem “aurèola”, talment que el conjunt del model restarà dividit exhaustivament en dues parts ben desiguals, el nucli **PRA** i l’aurèola No-**PRA**, contradictòria. Segons b, el nucli pot ser (135.5) un node invariant o estable, simplement el **PRA** genèric, o un ventre variant o oscil·lant, amb tres posicions que definim i altres d’intermèdies, tesi (màxima amplitud positiva d’oscil·lació),

neutra (posició zero) i antítesi o contrària (màxima amplitud negativa). No oblidem que en el nostre cervell, pràcticament no tenim conceptes “quiets”, fixos; tots vibren a l’entorn d’un centre terme mitjà, que potser no ocupen mai. Així, el nucli no és ben bé puntual, ans és un “núvol” de probabilitat no ben definida a l’entorn del punt central hipotètic. O, si es vol, és un petit oscil·lador amb les seves corresponents posicions. Encara molt més complexa és l’aurèola. Segons c, l’aurèola és composta de conceptes veïns ($0^\circ < A_v < 90^\circ$), amb moltes possibles posicions intermèdies, de conceptes complementaris (90°), de conceptes llunyans ($90^\circ < A_{ll} < 180^\circ$), també amb moltes possibles posicions intermèdies, i d’un sol concepte suplementari (180°), màximament allunyat en el model.

Cada oscil·lador nuclear pertorba tota l’aurèola del model esfèric, fa ones estacionàries (135.5), com vam il·lustrar en la boca d’una campana (fig. 1.33), però d’una dimensió més. En comptes d’un cercle vibrant tenim una superfície esfèrica vibrant. Primerament el model té dos nodes, el nucli-base (0°) i, en l’extrem oposat (180°), el suplementari oposat. Entre el node base i el suplementari vibra una ona de longitud = 360° (anada i tornada). Però es poden afinar harmònics més aguts si és més forta la pulsació de l’esfera. A més dels dos nodes oposats (0° , 180°), apareixen un equador nodal (90°) i dues ones de longitud = 180° cadascuna (fig. 1.33.2). I així successivament. Per a poder moure’ns còmodament a través del model, hem dibuixat uns polígons aureolars (veïns a uns 45°), els vèrtexs i els punts mitjos dels costats dels quals són els conceptes més propers (fig. 1.39). El centre de cada polígon equival a una cruïlla de carreteres amb els indicadors de totes les direccions a les categories veïnes. Cal anar saltant de polígon en polígon en la direcció desitjada, com si fossin pàgines del mapa subdividit d’un mateix territori. Si és vol la línia “recta”, la més curta i dreturera entre dues categories, només cal deixar-se guiar per les direccions del dibuix. Una altra utilitat important és el fet que la corona de categories del polígon que envolta cada categoria central és la seva millor definició (de-finere, “posar els límits”, “marcar el perímetre”). Dintre d’aquesta utilització podem descobrir les nostres inclinacions o predileccions envers un aspecte o un altre del concepte central, com una agulla en un dial, fins a determinar el grau “precís” cap a algun dels quatre punts cardinals o cap als territoris d’entremig. No cal dir que aquesta pissarra esfèrica permet tota altra mena de polígons i de qualsevol altra figura. Per exemple, podem veure els polígons aureolars llunyans. Cada polígon veí de la fig. 1.39 és polígon simètric llunyà de la categoria suplementària. Així el polígon veí de **TEO** és el polígon llunyà de **PRA**.

137. DIALÈCTICA (FIG. 1.40)

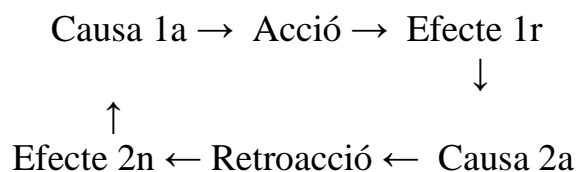
Després d’haver tractat del model estàtic ontològic en la seva pissarra (134) i en les seves figures (133) i del corresponent dinamisme (135) amb la seva mesura (136), en aquest apartat (137) volem tractar el tema del dinamisme mental del model en el seu conjunt, com es passa (*dia-*) d’un concepte a un altre (*-lèctica, -lògica*). D’ací surten els termes “dialèctica” i “diàleg”, tots dos ben difícils i ben fecunds. És més fàcil creure en una cosa sola (monisme), que no pas creure en coses oposades irreconciliables (dualisme) o en moltes coses, cadascuna autojustificada i incomunicades entre elles (pluralisme, atomisme). Ens hem d’acostumar a treure’ns la mandra de pensar, de moure el nostre enteniment, en comptes de mantenir-lo fixat en quatre dogmatismes o tòpics, que anem repetint com cacatues. Cal fer “esport” i exercicis “gimnàstics” mentals. Això vol dir “dialèctica” i “diàleg”.

137.1. EL PROBLEMA HISTÒRIC

Els homes primitius, davant de l’aparent bigarrament i real complexitat del món, anaven, a poc a poc, configurant en el seu univers mental espais més definits, regions de referència, però sempre sense solució de

continuitat respecte del conjunt. Lliscaven de l'una a l'altra mitjançant variacions infinitesimals. Sabien viatjar mentalment amb llibertat d'un pensament a l'altre amb suavitat perquè encara no tenien pensaments tancats ni puntuals. Semblantment a com s'anaven definint les nacions i els seus llenguatges: també entre aquests hi havia zones més determinades i zones de transició, sense cap mena de frontera. Observem l'arc de sant Martí. Si no "sabéssim" "els seus" set colors, no en veuríem set, ans un nombre indefinible de colors, una gamma de variació imperceptible i contínua. Els homes antics només hi veien tres o quatre colors diferents; els famosos tintorers Gobelins de París hi veuen milers de tonalitats. De les civilitzacions més antigues ens han arribat trimurtis, trinitats o tríades més o menys fonamentals. Osiris – Isis – Horus, a l'Egipte; Brahma – Vixnú – Xiva, a l'Índia; Bondat – Demiürg – Ànima de l'univers, de Plató; Primer motor immòbil – Demiürg – Ànima de l'univers, d'Aristòtil; l'U – l'Intel·ligible – l'Ànima del món, de Plotí; Pare – Fill (Verb) – Esperit, en el cristianisme, etc. Plató, Aristòtil i Plotí seriaven la tríade segons una recta euclidiana descendent. Les tríades egípcia, índia i cristiana, amb les seves variants catòlica i ortodoxa, són triangulars. En darrer terme són espais tancats, d'una dimensió, equivalents a una circumferència riemanniana. La teologia cristiana parla de la "circuminsessió" o d'asseure's totes tres Persones a la mateixa taula circular, i de la "circumincessió" o de comunicar-se totes tres Persones en rodó. El lliscament general de "**Significat**" al llarg dels respectius triangles és evident, tot i que en els vèrtexs hi trobem localment més aviat un trencament o canvi bruscat de direcció. Descartes, deixeble d'Euclides, fa la "**Ciència**", en tant que base segura de tot coneixement, ben plana i no gens dialèctica. El coneixement adquireix el *rigor mortis* i la "**Ciència**" esdevé una immensa col·lecció de tautologies – "2 + 2 = 4", "espai = velocitat * temps" -, on el dogma no dialèctic imperant és $A = A$. Ha desaparegut el gradient de "**Significat**"; l'enteniment resta immòbil. On això queda assegurat és en el llenguatge matemàtic clàssic, indefugible per a expressar les lleis científiques. I en els segles següents la tecnologia prendrà cura d'aplicar-lo a totes les realitats físiques que gemeguen i grinyolen contaminades i torturades per aquesta incultura nord-occidental. Hegel, filòsof precursor del romanticisme, seguit després per Feuerbach i pels filòsofs marxistes (Marx, Engels, Lenin, Lukács, Gramsci, Mao Zedong, etc.), intenta recuperar el lliscament qualitatiu de la dialèctica que transcendeix una realitat per passar a la seva contradictòria: afirmació-negació, i d'aquesta a la seva pròpia negació: negació-negació de la negació o superació (*haufhebung*) de l'antinòmia. Cadascun d'aquests passos o salts no pertanyen a l'ordre del ser que paralitza el moviment, ans a l'ordre del "devenir" (*werden*) o transformació, contínua o discontinua, del ser en no ser, nucli bàsic de la dialèctica. Devenir, com a traducció

catalana del *werden* alemany, és un neologisme necessari filosòficament, que cal no confondre amb esdevenir. Aquest darrer és un concepte particular de l'altre, més general, referit a qualsevol mena de moviment ontològic. En el nostre model aquest devenir entre categories ontològiques és simbolitzat per la inevitable curvatura del trajecte que les uneix i les separa. Hauríem de provocar una mutació radical de costums en el nostre cervell per a donar més importància al salt entre conceptes que no pas als conceptes mateixos. Els físics moderns ens ho diuen d'una manera ben curiosa: en microfísica són més importants les interaccions que les partícules que interactuen. Segons els famosos diagrames de Feynmann, quan dues partícules s'acosten l'una a l'altra, la influència o interacció mútua les pertorba totes dues. Per la nostra necessitat empedreïda nord-occidental de pensar com cossos tot allò que existeix físicament, a aquesta interacció mútua la considerem un corpuscle missatger que pren el nom de bosó intermediari. Però en realitat el bosó no passa només de l'una a l'altra; és una interacció mútua on el bosó circula misteriosament en tots dos sentits de la interacció alhora. Però ningú no explicava el misteri de com es fa la interacció. El marxista independent Theodor Adorno ja avisa que la dialèctica superadora no és una realitat estable nova, com semblava dir Hegel; la superació és la mateixa interacció dels dos corpuscles contradictoris. I estableix com a relació interactiva lingüística la figura de parataxi bidireccional (\leftrightarrow) en comptes de la clàssica sintaxi: “**Subjecte** (\rightarrow) (és) **Predicat**” unidireccional. Werner Wiener, en els temps de la Segona Guerra Mundial, fou qui obrí el camí de **com** se supera una contradicció. Primer es plantejà d'una fàsis rígida: a) 1a fase rectilínea: causa primera (\rightarrow) acció (\rightarrow) efecte primer; b) 2a fase rectilínea no coincident, en direcció paral·lela i en sentit contrari (no-reacció): efecte primer convertit en causa segona (\leftarrow) retroacció (cibernètica) o *feed-back* (\leftarrow) causa primera esdevinguda efecte segon (127.2, 132.6). El **com** de la “**Síntesi**” és la retroacció cibernètica. L'estructura:

Després es polí en figura corba i tancada; simplificant, en bucle circular, amb dos o més parells causa – efecte recurrents, encadenats entre ells al llarg de tot el cicle. Desapareix l'estricta rectilínealitat. Veiem, també, que, si el procés “causa (\rightarrow) efecte” és plantejat rectilínealment, segons una única dimensió, quan volem evitar el xoc cec de la reacció que anul·la els dos contradictoris, ens cal recórrer a una pissarra de dues dimensions, ens cal corbar el trajecte per poder realitzar l'anada i la tornada al punt de

partida sense col·lisió. La correcció, en vigilància permanent, que l'efecte primer, esdevingut causa 2a, fa sobre la causa 1a, converteix el cicle en un equilibri dinàmic enfront de les influències exteriors al cicle, mentre les influències exteriors no sobrepassin uns límits més enllà dels quals el dispositiu es trencarà. No costa d'entendre que els bucles cibernètics es poden complicar tant com es vulgui i es poden fer bucles de bucles. Posteriorment es descobrí que tota la naturalesa és un bucle de bucles: un àtom és un meravellós bucle; hi ha un bucle que aguanta l'equilibri interior de les estrelles; hi ha bucles, com el de la vida damunt de la Terra, en equilibri dinàmic amb la capa d'ozó; o el bucle de l'aigua: mar → núvols → pluja → rius → mar; o els intrincats bucles interiors de cada cèl·lula, o els del nostre sistema nerviós, amb pilots automàtics per a innumbrables funcions fisiològiques; com també hi ha preciosos bucles d'equilibri dinàmic entre la natura i les espècies vivents, entre els individus i les nacions o entre les mateixes nacions. No és d'estranyar que els descobridors d'aquesta meravella l'apliquessin de seguida a la indústria en forma d'automatismes de tota mena. Cada estructura cibernètica és un oscil·lador, i cada oscil·lació genera ones al seu entorn (135.5). Un punt que oscil·la viatja molt ràpidament en el trànsit del mig i s'atura del tot en els extrems. Aquest és el moviment intern dialèctic d'interacció, on sempre hi ha moviment però on els extrems, que no són més que un límit infinitesimal, semblen dues posicions fixes, com dos corpuscles que suporten la interacció. Els dos corpuscles són dues fal·làcies, i l'únic real en la dimensió del balanceig és el balanceig mateix, la interacció. Però cal afegir que, si considerem aquest balanceig des d'un cercle en un espai de dues dimensions, solament és la projecció unidimensional d'un moviment circular uniforme, tranquil, sense cap mena de sacsejades. En macrofísica, el recorregut de l'acció en tot un cicle ha de menester temps. Hi ha un decalatge, una "pèrdua de temps", en cada oscil·lació. L'acció és abans (passat) i la reacció és després (futur). La fletxa irreversible del temps hi és intrínsecament. En microfísica, els científics ens avisen que els electrons negatius van de passat a futur, però que els positrons naveguen de futur a passat! Cal que anem acostumant la nostra ment a aquest alliberament del temps en determinades circumstàncies. El nostre model és un equilibri de molts equilibris dinàmics cibernètics, simultanis o successius, que treballa amb elevats graus de dialèctica.

137.2. DIALÈCTICA METALINGÜÍSTICA (FIG. 1.22)

Ara estem en condicions de fer un recorregut intel·ligible pels diferents graus de dialèctica en altres models i en el nostre. En aquest apartat ens

referim als models considerats, cadascun, com un tot. És una mirada al model des de “fora” del model. Per això parlem de dialèctica metalingüística (fig. 1.40).

Dialèctica-zero (D^0) o dogmàtica. “Allò que és, és, i no pot deixar de ser”, com deia Parmènides (121.3). Una cosa blanca pot ennegrir-se, però el blanc sempre és blanc i el negre, negre. Tot i que avui dia els dogmatismes sonen malament, la dogmàtica és imprescindible. Si cada cosa no és allò que és (fins la mentida cal que sigui mentida), la confusió ho omple tot i impedeix de modelar o simular la realitat. El dogmatisme, en afirmar la identitat dels éssers, nega la seva relació amb la resta dels éssers; el dogmatisme màxim nega la pluralitat dels éssers. Només hi ha la veritat, o només hi ha el rei, o només hi ha Déu (Jahvèh o Al·làh), o l'Ésser metafísic, o la Idea o la Matèria; no hi ha altres coses o són insignificants, ni, encara menys, hi ha contradicció possible. D'ací neixen els monismes, els absolutismes, els integrismes, els fonamentalismes, els fanatismes (111.9). No és casual que els pobles primitius fossin pluralistes o que la Grècia clàssica recuperés el pluralisme democràtic primitiu, mitjançant successives reformes polítiques i demòtiques valentes, o que el qui primer teoritzés a fons i imposés el dogmatisme lògic fos Aristòtil, nomenat preceptor de l'imperialista Alexandre el Gran, pel seu pare, Felip de Macedònia, brutal destructor de la democràcia grega. En el nostre model, la dialèctica zero és simbolitzada per un punt, que és, per consegüent, de dimensió zero i espai zero (E^0). Qualsevol concepte, realitat o categoria és amo únic d'ell mateix, sigui elemental, genèric o global. L'anomenem “Mònada”; és el model global sencer, abans de desplegar-se, com a símbol de la realitat total radical, sense excepció, sense res extern a ell.

Dialèctica-u (D^1) o pendular. És la més coneguda. “Si A és veritat, no A també ho és”. Quan afirmes qualsevol cosa, conscientment o inconscient, afirmes la seva contradictòria: “pare – fill”, “ou – gallina”, “patró – obrer”, “bondat – maldat”, “govern – oposició”, “capitalisme – socialisme”. Hi ha dualismes que són falsos monismes, radicals o moderats, encoberts. Succeeix quan, davant de la dualitat, hom salva o prefereix un extrem i condemna o menysvalora l'altre. “Bé – mal”, “Veritat – falsedat”. També hi ha monisme encobert quan pensem en les dues cares d'una mateixa moneda o en les dues cares del déu Janus. Tanmateix, la “**Mística**” és monàdica unitiva i la física, diàdica competitiva. Tot allò que acabem de dir a propòsit del moviment pendular, ondulatori, de les oscil·lacions, val per a aquesta dialèctica de vaivé, de gronxament, que no és estàtica, com la monista, ans ben dinàmica i amb variacions en el moviment, però que, com hem dit, també presenta dues posicions-límit estàtiques. La dualitat és una dansa harmònica que suma; els dualismes, confrontacions bel·licistes que

resten o anul·len. El dualisme és un equilibri estàtic de reacció; la dualitat, equilibri dinàmic de retroacció o interacció. En l'àmbit social, els pobles han estat generalment dialogants amb els altres pobles diplomàticament i, en el seu propi si, assembleàriament; de vegades més reactivament en competitivitat, de vegades més retroactivament en consens. L'obtenció de fraccional o harmònics es fa amb el mateix procediment que el que fa cantar les cordes vibrants (135.5). En el nostre model simbolitzem la "díade" mitjançant un segment, àmbit d'oscil·lació, amb els dos extrems o nodes determinats i una zona intermèdia, o ventre, de vibració. Aquest segment s'està en una pissarra o espai (E^1) d'una dimensió. En el nostre model qualsevol distància entre dos punts, conceptes o categories és una díade, amb totes les seves propietats. Atès que el nostre *Globàlium* menor vol ser global, no pot reduir-se a una sola díade. De moment n'ha necessitades tres (134.5): cernent (c): discerniment – concreció, amb els extrems respectius de (+) **TEO** i (-) **PRA**; parença (p): aparença – desaparició, amb els extrems respectius de (+) **FEN** i (-) **NOU** i tensió (t): extensió i intensitat, amb els extrems respectius de (+) **OBJ** i (-) **SUB**. I cadascuna té un punt zero o mig de màxim dinamisme i mínima estabilitat. El model conjunt, doncs, té tres espais d'una dimensió ($3E^1$) o direccions perpendiculars o independents, i sis sentits o punts cardinals

Dialèctica-dos (D^2) o orbital. És menys coneguda. Sovint la seva qualitat de dialèctica passa desapercibuda, sobretot quan l'òrbita és circular. Si, a més a més de la separació del seu centre d'equilibri estàtic, donem una empenta al pèndul en sentit perpendicular a l'eix d'oscil·lació, en deixar-lo anar dibuixarà una el·lipse. Si l'empenta perpendicular és petita, l'el·lipse tendirà a confondre's amb el segment de l'oscil·lació; si l'empenta perpendicular és forta, l'el·lipse tendirà a confondre's amb una circumferència, un diàmetre de la qual és el segment d'oscil·lació. Quan l'el·lipse és més propera al segment, els moviments són més variats, més semblants als del pèndul; com més s'acosta al cercle, més es va uniformant el moviment. Ja hem dit abans que l'oscil·lació en un segment (E^1) és la projecció d'un moviment uniforme al voltant d'un cercle (R^1, E^2). En la dialèctica-dos circular desapareixen les acceleracions i desacceleracions del pèndul; el punt es mou sempre a velocitat constant... però corba. No és un moviment rectilini dogmàtic, ans un moviment curvilini dialèctic. El punt en moviment va passant d'un extrem estàtic a l'altre, sempre a la mateixa velocitat, tot fent volta pels extrems estàtics d'una altra dimensió perpendicular. No hi ha estrebades ni frenades i, tanmateix, es desenvolupa una subtil dialèctica de "devenir", quasi imperceptible. El cercle ha estat usat molt en la tradició sagrada i filosòfica. Recordem els *mandales* i les rodes de la vida i de la mort, els horòscops i les rodes de l'*Ars Magna*, els cercles viciosos i virtuosos de la filosofia medieval europea. Atès que amb

tres únics punts que no estiguin en línia recta (no: Plató, Aristòtil, Plotí (D^1); sí: hinduisme, Egipte, cristianisme (D^2)) es determina una circumferència, i només una, cada triangle té només una circumferència circumscribable. Històricament, en les diferents tradicions, més sàvies que les merament dualistes, com ja hem dit, han sovintejat els triangles arquetípics associats a cercles sagrats. Els nostres ancestres tractaren de simplificar al màxim els models globals ancestrals de la realitat amb el mínim de tres categories, segons la llei del mínim esforç mental, anomenada “Navalla d’Occam”: de dos models que expliquin la mateixa cosa, sempre tria el més senzill. Per exemple, tant el model ptolemaic com el copernicà explicaven i predeïen els eclipsis, però s’ha adoptat el copernicà perquè és molt més senzill. La forma més senzilla de categoritzar un model circular és determinar-ne només tres punts. Per això el nostre model de dialèctica-dos és la “tríade”, que determina un cercle. Això no treu que un cercle es pugui determinar per quatre o més punts (quadrilàters, pentàgons, hexàgons, etc.) inscrits en el cercle. Quan veïeu models quadrats com el nostre, hexagonals com l’estrella de David, eneagonals com les rodes de l’Art breu de Lull o l’eneagrama de Claudio Naranjo, no penseu que sou davant un model de dialèctica 4, 6 ó 9, respectivament; sempre som davant la dialèctica-dos. Per a obtenir fraccional o harmònics, vegi’s la fig. 1.30b. En el nostre model fem el quadrat, en comptes del triangle, perquè permet de considerar els extrems oposats de les dues dimensions perpendiculars del cercle. En el triangle, cada categoria té com a oposat un costat que és un segment i no una categoria puntual. En aquest cas el tractament matemàtic, segons coordenades obliqües, seria més complicat. Des del punt de vista filosòfic, els triangles tenen un encís especial: eviten l’oposició dura entre categories. S’imbriquen les unes amb les altres. Posem per cas el triangle “Atzar – Necessitat – Llibertat”, que suposem equilàter. La llibertat és espiritual i s’oposa per la seva creativitat a l’atzar i la necessitat, conjuntament materials. La necessitat és “**Metafísica**” i s’oposa per la seva previsibilitat a l’atzar i la llibertat, conjuntament imprevisibles. I l’atzar és fenomènic i s’oposa per la seva irresponsabilitat a la llibertat i la necessitat, conjuntament responsables. Així les tres coordenades triangulars no són perpendiculars, ans són obliqües i, per consegüent, dependents les unes de les altres. En el nostre model treballem amb els tres cercles, amb els quatre punts cardinals cadascun, que resulten de la combinació de les tres díades preses de dues en dues: 1) cernent * parença (c * p), amb els quatre punts cardinals: **TEO** (+,0), **FEN** (0, +), **PRA** (-, 0), **NOU** (0, -); 2) cernent * tensió (c * t), amb els quatre punts cardinals: **TEO** (+, 0), **OBJ** (0, +), **PRA** (-, 0), **SUB** (0, -); i 3) parença * tensió (p * t), amb els seus quatre punts cardinals **FEN** (+, 0), **OBJ** (0, +), **NOU** (-, 0), **SUB** (0, -). Té, doncs, tres espais de dues dimensions ($3E^2$).

Dialèctica-tres (D^3) o esfèrica. És un pas més. No es tracta d'augmentar les categories en la mateixa pissarra; es tracta de passar d'una pissarra unidimensional circular (R^1) en una pissarra bidimensional plana (E^2) a una pissarra bidimensional esfèrica (R^2) en una pissarra tridimensional plana (E^3). Per a determinar una esfera, només calen quatre punts que no estiguin en el mateix pla. Aquests quatre punts configuren un políedre anomenat tetràedre inscritible en l'esfera corresponent. Per això anomenem “tètrade” el nostre model de dialèctica-tres. Aquesta dialèctica de grau alt, on els “devenirs” varien en dues dimensions corbes, és poc coneguda i usada en les tradicions humanes, tot i que en la natura, en forma no dialèctica, les ones es propaguen en esferes, l'Univers sembla que es regionalitza en dodecàedres, els astres es tornen esferoïdals i els minerals cristal·litzen en bells i variats políedres. En el món de la vida també abunden les meravelles polièdriques en les càpsules dels foraminífers i en les espícules de l'esquelet de les diatomees, en la forma de les cel·les de les abelles, etc. El nostre model menor és una esfera que, com ja hem dit, no és explícitament determinada per un tetràedre, a causa de les dificultats del maneig de la triangularitat, i s'orienta per vuit vèrtexs (**EST**, **LOG**, **IDE**, **MIT**, **PSI**, **TEC**, **ETI**, **MIS**) que configuren un hexàedre o cub esfèric, o per sis punts cardinals: nord-**TEO** (+) i sud-**PRA** (-), anterior-**FEN** (+) i posterior-**NOU** (-), est-**OBJ** (+) i oest-**SUB** (-), segons les tres díades d'aquest model menor: cernent, parença i tensió. De moment no hem trobat en la història de les cultures humanes que es plantegés un model amb l'esfera qualitativa com a arquetip. Com les anteriors, aquesta dialèctica també permet de tenir molts nivells fraccionals (fig. 1.25, 1.26 i 1.37).

137.3. DIALÈCTICA LINGÜÍSTICA

EN EL NOSTRE MODEL MENOR: D0 DOGMÀTICA (**OBJ**),
D1 ETERNA (**NOU**), D2 SUCCESSIVA (**FEN**) i
D3 SIMULTÀNIA (**SUB**)

La dialèctica genèrica i metalingüística, com la ment en moviment, no és més que una classe de dialèctica específica i lingüística de les moltes possibles des de la qual ens mirem la resta de categories del model. La seva condició de general abasta totes les altres dialèctiques possibles, però en el nostre model la generalitat no ho domina tot des de fora, ans és una de les moltes perspectives possibles. El seu lloc és el de la “Teoria” pura (**TEO**). Els grecs també en deien *epistème* o suprema intel·ligència. Plató adorava la dialèctica; deia que calia besar les petges del dialèctic. Però també hi ha altres dialèctiques. A) Existeix la dialèctica significativa (**SGT**) o mental

objectiva (**TEO – OBJ**). Cada concepte té el seu “**Significat**” i no un altre, i la dialèctica passa de l’un a altre saltant en el buit, com els fotogrames d’una pel·lícula. És, doncs, una dialèctica buida. La pura quietud o el moviment uniforme en l’espai en són exemples. B) Existeix la dialèctica analítica (**ANA**) o mental fenomènica (**TEO – FEN**), que descriu el moviment mental com una fluència on no hi ha fotogrames o conceptes fixos. Encarna la noció de devenir, però no pas genèric, ans singular, diferent en cada cas. No hi ha dos “devenirs” iguals i, tanmateix, cap no té un nom que el signifiqui. Els conceptes o encara no s’han format o ja s’han dissolt. En català diem “anar fent”. Les formes ni se separen ni es confonen, són en tant que es transformen. Ací la contradicció es dulcifica. No es presenten els extrems contradictoris simultàniament, ans successivament. És, doncs, una dialèctica successiva. És la dialèctica que porta aquest nom amb la màxima propietat. Ja hem vist en el paràgraf anterior (137.2) les dificultats de descriure la dialèctica de forma no contradictòria. C) Existeix la dialèctica sintètica (**SIN**) o sàvia o mental noüimènica (**TEO – NOU**), que descriu el moviment mental, tot a la vegada i amb perfecció, dins de la unió universal de totes les coses. És la visió eterna de les coses, totes unides, totes simultànies, totes vivents i variades. És una dialèctica de circuit tancat i resolutiu com la dialèctica significativa, però obert i creatiu com la dialèctica del “**Sentit**”. Quan el savi diu “no hi ha res de nou sota el sol” o quan predica l’etern retorn, es col·loca més enllà de la successió dels esdeveniments i dels pensaments. És, doncs, una dialèctica eterna, on sempre tenen lloc les “processons divines”, com deien els escolàstics, amb la seva activitat *ad intra* i *ad extra*. Dialèctica sublim però inassolible. D) I existeix la dialèctica del “**Sentit**” (**STT**) o mental subjectiva (**TEO – SUB**), el moviment mental de la qual esclata quan vol perquè en aquell moment s’ha produït un curtcircuit entre dos contradictoris que s’han superposat en la més pura simultaneïtat de la contradicció. Xoc entre el foguer o llança i la pedra foguera o sílex: espurnes lluents, intel·ligència. És, doncs, una dialèctica simultània. A més d’aquestes quatre dialèctiques cardinals n’hi ha moltes de mestisses i també una “dialèctica” elemental, la intuïtiva (**PRA**), que és el mateix moviment de la ment sense cap forma ni contingut.

138. ALGUNES APLICACIONS

A títol indicatiu oferim ací unes quantes aplicacions de les moltes possibles que el lector, per ell mateix, anirà descobrint. A més, aquestes aplicacions només seran exposades de faísó introductòria i simplificada. Una explicació completa de cada aplicació potser requeriria uns llargs treballs especialitzats..., una biblioteca sencera! Cal també parar compte en el fet que aquest és el llibre del model *Globalium* menor, que no gaudeix de tots els recursos del model major.

138.1. **TEORIA DEL CONEIXEMENT** (FIG. 1.41)

La filosofia, des de la seva fundació, dedica els seus esforços a aclarir principalment dues àrees de la realitat: a) la realitat del món i b) el seu coneixement. La filosofia o coneixement de la realitat del món pren el nom de “**Metafísica**” o “ontologia general” i medita sobre les coses transcendents, sobre les coses subjectives, sobre les coses objectives, sobre

els comportaments ètics i els valors, sobre l'“**Art**”, la història i la “**Ciència**”, etc. La filosofia o coneixement del coneixement de les coses del món pren els noms, pràcticament equivalents, de “teoria del coneixement”, “crítica del coneixement”, “epistemologia” o “gnoseologia”. La qüestió central més antiga, i que encara és ben viva avui, es resumeix en la pregunta: “Podem conèixer la realitat del món i fins a quin grau?” Hi ha dues respostes tradicionals extremes: la realista, que té Aristòtil com a capdavanter, i la idealista, que té de capdavanter Plató. Hi ha hagut molts matisos i diferències i moltes posicions crítiques. L'escepticisme nega la possibilitat de qualsevol coneixement de les coses; el realisme ingenu defensa que la imatge exacta de les coses es pinta en el nostre cervell amb total correspondència. L'edat mitjana europea fou predominantment realista; l'edat moderna, a partir de Descartes, fou més crítica i idealista. Què aporta el nostre model al problema del coneixement? El model clàssic,

“**Subjecte**” coneixedor (-) ----- | ----- realitat a conèixer (+)

és rectilíneal, d'una sola dialèctica i dimensió (D^1), d'un espai d'una sola direcció (E^1) i de dos sentits (\pm). El xoc o conflicte ($\rightarrow\leftarrow, \leftarrow|\rightarrow$) donaran zero-coneixement i la rendició d'una banda amb victòria de l'altra ($\leftarrow\leftarrow, \rightarrow\rightarrow$) donarà idealisme o realisme radicals, respectivament. És un problema sense solució. Intentem afegir-hi una dimensió més, perpendicular (E^2):

TEO

criteri, model

|

SUB “**Subjecte**” coneixedor - - - FEN- - - “**Objecte**” conegut OBJ

|

realitat a conèixer

PRA

A qui sàpiga una mica de física, aquesta disposició li recordarà la de l'espectròmetre. A l'esquerra, l'observador; a sota, en angle recte, la flama amb indicis de sodi, a observar; al mig, un prisma òptic; a dalt, un col·limador amb un petit reixat amb els graus de freqüència d'ona, de Fraunhofer, i a la dreta, l'“**Objecte**” resultant, la ratlla groga del sodi en el grau just. Potser fou Kant qui estudià més a fons el complex procés de la formació de l'“**Objecte**” conegut. Cal un observador amb tots els seus

condicionaments, estudiat per Descartes. Cal disposar la matèria bruta a observar amb les dificultats treballades pels empiristes. Calen les elucubracions mentals i les classificacions de l'àmbit de la física teòrica. Cal la coincidència d'observador, de realitat empírica (formes a priori de la sensibilitat) i eines racionals (categories a priori de l'enteniment), en el punt del “**Fenomen**”. I de tot plegat surt l’“**Objecte**” científic estructurat i mesurat, criatura molt menys ingènua i simple d'allò que apareix a primera vista. Analògicament podem dir les mateixes coses del procés del coneixement en general. El resultat és més ric i permet de superar l'antagonisme, fins ara insoluble, de les velles escoles filosòfiques, integrant i fent col·laborar extrems fins ara oposats irreductiblement. La noció de “**Fenomen**” perd la seva simplicitat de dada primera sensible (*sense data*), més pròpia d'**EXP**, i és una realitat molt elaborada que té quatre cares: a) és imatge de la realitat bruta; b) és imatge del “**Subjecte**” observador; c) és imatge dels coneixements que interpreten la dada, i d) és imatge de l’“**Objecte**” constant que decanta. Segons el quadre dibuixat, el model, a més, ens permet de considerar innombrables posicions intermèdies, d'afinar el grau d'incidència de cada element segons la seva naturalesa. Podem precisar els condicionaments psicològics del coneixement (**PSI**), els condicionaments experimentals i instrumentals (**TEC**), la creativitat i fantasia del coneixedor (**EST**), i les exigències lògico-matemàtiques de la “**Ciència**” (**LOG**). El procés del coneixement és encara més complex en el model major. Tanmateix, per ara, només cal que ens fixem en el quadrat de la figura. També cal observar que l'esquema és corb, tot i la reducció rectilíneal del quadrat de la figura 1.41, dibuixat així amb afany simplificador. **SUB** – 90° - **FEN** – 90° - **OBJ**. Com també: **PRA** – 90° - **FEN** – 90° - **TEO** (v. fig. 1.38b). Aquestes curvatures palesen els canvis de naturalesa i la irreductibilitat mútua dels diferents factors del joc del coneixement.

138.2. PROCÉS GENERATIU DE LA CIÈNCIA MODERNA (FIG. 1.42)

L'inici de l'edat moderna, amb figures tan conspícues com les de Copèrnic, Galileu, Descartes, etc., s'enorgulleix del gran invent de la “nova ciència”, de la “**Ciència**” basada en l'experimentació i escrita en llenguatge lògico-matemàtic. Amb el nostre model hem fet una prova d'estudi del concepte “**Ciència**”. L'hem feta intentant situar en el model la definició de “**Ciència**” del diccionari ideològic castellà de Julio Casares, parant atenció en quatre accepcions diferents, veïnes les unes de les altres. Hem subdividit les dues coordenades per donar cabuda als matisos dels diferents significats.

El lector hi descobrirà els punts coneguts: **FEN** (10 / 40), **CIE** (30 / 40), **OBJ** (50 / 40), **MTF** (70 / 40), **ANA** (10 / 60), **LOG** (30 / 60), **SGT** (50 / 60), **IDE** (70 / 60), **SIN** (90 / 60) i **TEC** (30 / 20). La primera accepció sembla que descriu bé la seva posició bàsica; la segona, se situa més en territoris teòric i metafísic; la tercera és, declaradament “**Lògica**” i doctrinal, mentre que la quarta descendeix al “**Significat**” pràctic del concepte. Podríem fer moltes consideracions al voltant d’allò que palesa l’esquema. Fem-ne alguna. A) “**Ciència**” no és “**Metafísica**”; més aviat la “**Ciència**” moderna en fuig. La “**Ciència**” és mer control (mesurament i legislació) dels fenòmens. Però, en cercar regularitats –lleis científiques- en el devenir merament fenomènic, comença a obrir-se pas cap a la “**Metafísica**”. Un segon pas el fa quan defineix objectes científics. A aquests en l’ús escolar se’ls concedeix una certa entitat “**Metafísica**”. I un tercer pas cap a la “**Metafísica**” és la recerca de concepcions de l’Univers de conjunt, l’establiment de teories cosmològiques, cada cop més unificades. Kant deia que la visió conjunta del món pertanyia al territori de la creença “**Metafísica**”, i, tanmateix, avui la “**Ciència**” produeix vastíssimes concepcions conjuntes de l’Univers que constitueixen la cosmologia moderna. B) Una segona constatació és l’orgull infantil dels primers científics moderns i del cientisme en general: “Nosaltres sí que estudiem la realitat sense prejudicis, directament des de l’observació del “**Fenomen**” pur!” Ja hem vist la complexitat de la gestació del “**Fenomen**” en l’apartat anterior. Parem esment en la línia que puja des de la “**Pràctica**” cap a la “**Tècnica**” i cap a la “**Ciència**”. A partir del neolític a tot el món i sobretot durant l’edat mitjana a Europa, es produí un procés ascendent acumulatiu d’aprenentatges que possibilità l’eclosió de la “**Ciència**” en l’edat moderna. Per assaig i error, mitjançant una selecció desperta i vigilant, es van acumulant coneixements més detallats i es van esmolant les eines i els procediments necessaris per a manipular la realitat del món amb precisió creixent..., amb aquella informació i amb aquella precisió de què es vantaran els renaixentistes. Actualment la formació professional en arts i oficis és considerada amb un cert menyspreu social, com una via de consolació d’accés a la societat, destinada als qui no arriben a més. Sense manobres, sense artesans, sense professionals pràctics, no s’aguanta el pompós edifici de la tecnologia actual. L’edat mitjana elevava laboriosament l’aprenent a oficial i aquest a mestre, per un procés iniciàtic tècnic-humanístic, realitzat en el si dels gremis, força més equilibrat entre “**Teoria**” i “**Pràctica**”, cosa que no fan les carreres actuals, desequilibradament abstractes i desequilibradorament agressives de la natura. No parlem del descobriment de la navegació, de la ramaderia, de l’agricultura, de la roda, del torn de ceràmica, de la metal·lúrgia, de la balança de precisió, de les diferents mètriques de l’espai, del temps, de la força en els reculats temps del neolític. La brúixola, el pèndul, la

trigonometria, el poliment de lents, la metal·lúrgia, la impremta, el rellotge, etc., tots ells, assoliments medievals, d'una banda permeteren als moderns d'estudiar, a la nova manera, la realitat, i d'altra banda, anaven abstractant de les *sense data* brutes el “**Fenomen**” segregat d'adherències reals molestes a l'observador, aristocràticament, com a base i punt de partida de cada “**Ciència**” particular, talment que el punt de la “**Ciència**”, que es creu inicial, ja és ben lluny de la realitat pura, sense condicionaments ni prejudicis, de la qual es glorieja el vanitós científic modern. C) També l'esquema palesa per dalt el procés científic posterior (s. XIX) d'unificació dels llenguatges matemàtics. Els “artesans” de les matemàtiques que venien dels egipcis, dels indis, dels grecs antics, dels àrabs medievals, etc., duraren fins a mitjan segle dinou. Només aleshores es tanca per dalt l'immens edifici de les diferents branques de les matemàtiques i s'estableix a poc a poc una axiomàtica com a suprema teulada sota la qual s'aixoplugui tothom. Aquest apartat 138.2, com es pot veure, només tracta d'un aspecte de l'esquema de l'apartat 138.1. Fins i tot en la fig. 1.42 es pot veure la influència de l'apartat “**Lògica**” sobre els apartats veïns. Així podem copsar la multiplicitat de fronteres que defineixen, però que també limiten, una “**Ciència**” que, sobretot en el segle XIX hom creia com el coneixement del món per antonomàsia. És il·lustratiu de comprovar que les categories més pròpies de la “**Ciència**” occidental es corresponen, per oposició de 180°, amb les categories més pròpies del pensament oriental: **TEC**, **CIE**, **LOG**, **EXP**, **FEN**, **ANA**, d'una banda, i **MIT**, **MTP**, **MIS**, **SIN**, **NOU**, **AMO**, de l'altra.

138.3. INICIACIONS SAGRADES (FIG. 1.43/44)

Del nucli del territori sagrat en diem “**Metapsíquica**” (**MTP**) (112.7), en oposició de 180° de “**Ciència**” (**CIE**) (112.2). Netejada la “**Ciència**” de les adherències mítiques i la “**Metapsíquica**” dels imperialismes religiosos, poden complementar-se perfectament en el model. És, a més, simètrica amb “**Metafísica**” (**MTF**) (112.6), la seva versió objectiva, en oposició de 90°. També podríem anomenar-la “la regió de l'ànima” per distingir-la del Jo (**SUB**) (112.5, 113.8) en la menor oposició de 45°; o bé, “Esperit”, en oposició de 135° amb Estructura, Matèria (**OBJ**) (112.4 i 113.1); o bé “Consciència”, en màxima oposició de 180° amb “**Ciència**” (**CIE**). Permet, com totes les categories, molta riquesa d'aurèola, incomptables direccions en les dues dimensions corbes que la travessen. La direcció seguida per la majoria de les grans tradicions sagrades, totemitzacions primitives, misteris iniciàtics de la Mediterrània oriental (*ioga-sutres* i *sádhane*s a l'Índia, càbala jueva, catecumenats, ascètica i “**Mística**” cristianes, etc.) estableix

un camí de perfecció o una muntanya santa a pujar que, partint d'”aquest món” (**FEN**), a través de l'”ascètica” (**ART**), del deseiximent de les coses, dels sentits, dels desigs, a través de l'autodisciplina, de la negació o de la “mort” a si mateix (**SUB**) i de la “**Mística**” (**MTP**), de l'abandó, de la nit i dels dons de l'esperit, de la concentració, meditació i contemplació, a través de l'adoració, del lliurament total a la “transcendència”, a l'”altre món”, a *brahman* (**NOU**), arriba a la unió o fusió amb l'Esperit suprem o absolut (fig. 1.43). En moltes tradicions aquest Absolut transcendental és triple: a) la matriu bàsica, “Pare / Mare”, *Tiàmat*, Osiris, *Brahma*, *sat* (**AMO**); b) la vitalitat transcendent, l'Esperit, Isis, *Xiva*, *ananda* (**NOU**), i c) el model exemplar: el Fill, el Verb, el *logos*, Horus, *Vixnú*, *cit* (**SIN**), que se sol encarnar en el món (**FEN**), i és més (**MTP**) o menys (**MTF**) personalitzat: *Deus sive Natura* (Spinoza), ontoteologia de molts filòsofs i fins teòlegs occidentals o, com diuen a l'Índia, *Brahma* personal o *brahman* neutre impersonal. Si el procés iniciàtic va del profà (**FEN**) al sagrat (**NOU**), hi ha un procés invers de retorn “per l'altra banda” del sagrat al profà, sovint oblidat o en molts casos obstaculitzat per les tradicions esdevingudes centres de poder. Ens referim al profetisme (**MTF**), encara testimoni proper a la sacralitat, que funda la transcendentalitat de la “**Metafísica**” i al compromís temporal o encarnació en el món (**CIE**), més proper a la profanitat. “Jerusalem que mates als profetes”, “els sants van a l'infern” (fig. 1.44).

138.4. LA NACIÓ I LA CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT (FIG. 1.45)

Per damunt de l'individu, la història humana ha intentat de mil maneres constituir la societat d'individus (llar) i la societat de societats (barris, etc.). D'antuvi, enfront d'un gran confusionisme actual i històric, cal distingir amb rigor entre l'àmbit popular, nacional, públic, demòtic (hemisferi sud) i l'àmbit ciutadà, estatal, oficial, polític (hemisferi nord). A part, deixem la massa, la plebs, greu malaltia de la societat. 1) Si comencem, en la nostra descripció, pel pol sud del nostre model, la societat humana globalista ha de ser del territori que sigui, ha d'arrençar de la vitalitat espontània del poble, *praxi*. 2) Tròpic de Capricorn: La societat radical popular s'agleva en ànima comuna, en fraternitat amb les altres de la Terra (**MIS**), s'expressa comunitàriament, en assemblea (*ekklesia* d'Atenes) oberta, igualitària, sobirana, on es disposa d'informació adequada, on es forma opinió pública, que els mitjans de comunicació tindran cura de recollir, on es consensua la voluntat pública o popular, que els representants polítics tindran cura de servir (**PSI**), que se sosté mitjançant una economia exigent, controlada per una moneda exigent, un mercat clar i una societat

transparent (**TEC**), i s'organitza en institucions jurídiques, polítiques, socials, etc., respectades per tots (**ETI**). 3) Equador: La societat juvenívola, comunitària, dinàmica i creativa expandeix la seva cultura en tota mena de col·lectius, partits i associacions (**ART**), empreses, sindicats, cambres, col·legis professionals (**CIE**), ONG, fundacions benèfiques (**MTF**) i comunitats testimonials (**MTP**). 4) Tròpic de Càncer: La complexa societat moderna es dota d'Estat oficial, servidor del poble format per legisladors elegits pel poble i obedients a la voluntat pública (**EST**), per governants i administració competents i obedients a les lleis (**LOG**), per jutges independents, imparcials i servidors del dret igual per a tothom i gratuït (**IDE**) i per homes exemplars, animadors i referents socials, veu de l'ànima col·lectiva (**MIT**). 5) Pol nord: Una persona humana individual –monarquia no hereditària, ans representativa- serà el president d'aquesta república, elegit per sufragi directe. Tractarà d'harmonitzar totes les funcions dialècticament sense exercir-ne cap en concret. Caldrà que sigui filòsof (globalista) com volia Plató? Cedirà el seu lloc a un altre cada quatre anys, i, com tots els altres representants oficials, en acabar el mandat, serà jutjat segons les seves obres. Les societats bàsiques o troncal cauen perquè no compleixen aquests requisits. El conjunt esdevé inestable.

138.5. EL PROCÉS EDUCATIU

En els primers temps de la vida individual (pol sud de pujada) disposem, d'una banda, d'una herència física i d'unes estructures i funcions nervioses (instints, predisposicions) determinades; d'una altra banda, disposem d'una gran capacitat “buida” per a adquirir de manera congènita, des del ventre de la mare, o per via educacional tota mena de coneixements, sentiments, hàbits i béns de cultura. No naixem ni catalans, ni sabaters o pianistes; hi ha un tercer element en l'humà, sovint oblidat -la llibertat, la responsabilitat, l'“**Amor**” o l'egocentrisme-, que fa que tot no es redueixi a herència i aprenentatge. Una visió global de l'educació ha de partir d'aquests tres punts inicials. El procés educatiu sencer abraça tota la vida. A) Tròpic de Capricorn de pujada: La infància, més “**Pràctica**”. B) Equador de pujada: L'adolescència, descobridora del propi “**Subjecte**” i del món objectiu. C) Tròpic de Càncer de pujada: La joventut, que descobreix el gran procés d'abstracció cultural de la societat civilitzada en forma d'estudis de grau superior. D) Pol nord de pujada i baixada: La maduresa en la plenitud de llibertat i de responsabilitat. Nivell executiu. E) Tròpic de Càncer de baixada: Nivell deliberatiu, definidor de les grans línies d'actuació en la vida. F) Equador: El mestratge de l'“**Experiència**” de la vida. Nivell consultiu i assessor. G) Tròpic de Capricorn: L'ancianitat, “segona

innocència”, retorn a la infància, recés de la vida. H) Pol sud de baixada: La mort, el retorn a l’origen en la pau. De totes aquestes etapes potser la A és la de més transcendència. Els neuròlegs ens avisen que en aquesta edat les xarxes neuronals són encara molt flexibles i molt superabundants. Després vénen un encarcament i una reducció que fixen en bona part l’esdevenidor. Així, la transcendència educativa d’aquest nivell és evident. A 122 i figura 1.10 hem parlat llargament de la necessitat de fer créixer els infants en aprenentatges de tota mena (**TEC**) (122.2), en la llibertat del joc pur sense finalitat (**PSI**) (122.3), en la responsabilitat davant els valors (**ETI**) (122.4) i en la contemplació de la profunditat de l’èsser (**MIS**) (122.5). No cal dir que l’educació equilibrada no oblida cap dels quatre sentits de desenvolupament esmentats. Però l’educació equilibrada no necessàriament l’ha de tenir sencera cada individu; uns excel·liran més en un aspecte i d’altres en un altre, talment que el conjunt esdevingui harmònic. I, en rigor, ni el conjunt d’un lloc no pot tenir tot el cercle de desenvolupament equilibrat. Les diferents nacions, cultures, civilitzacions accentuen més uns aspectes i n’obliden més uns altres. És bo que cada lloc tingui les seves peculiaritats, però en un món tan densament intercomunicat cal que cadascú tingui cura de la seva diversitat i compregui que les altres dels altres llocs són també necessàries per a l’equilibri; en canvi, fóra una greu equivocació interpretar el respecte a la diversitat com si es tractés de fer una barreja de tot plegat. Tot és necessari, però cada cosa al seu lloc, sense envair el lloc dels altres.

138.6. CARACTERITZACIÓ PSICOLÒGICA (FIG. 1.46/47)

Disposem de dos jocs de vint-i-sis cartes, corresponents a les vint-i-sis categories, un joc per a adults (fig. 1.46.1) i un altre per a infants (fig. 1.47.1 a 1.47.5). A més, tenim un llibre de vint-i-sis contes també en correspondència: *Contes de la baralla roja* (J. B. Salvadó, Barcelona, 2002) i un llibre dedicat a la categoria “Pràctica”: *PRÀCTICA, poesia de la realitat prosaica* (Josep Colet i Giralt, Barcelona, 2004) amb vint-i-una accepcions amb la seva corresponent poesia. Amb les vint-i-sis cartes es poden fer jocs molt variats, no jocs de sort. Poden servir en solitari i en grup, però la millor utilització d’aquestes cartes és a tall de test psicològic sobre persones individuals o col·lectives, segons aquest procediment o un de semblant:

1. Autodefinició: “Què creus, tu, que ets? Defineix-ho amb les mínimes paraules. Obtindrem allò que ell es creu que és. També es pot preguntar què voldria ser, o altres preguntes.

2. Establiment del nucli central de la personalitat.

21. Primera aproximació amb les sis categories, de dues en dues, de les tres coordenades verdes (c, p, t), cadascuna amb dues possibilitats. Cal triar-ne una i refusar l'altra (+/-) o no triar-ne cap (0).

211. Cernent:

211.1. **TEORIA** (+c), discerniment, reflexió abstracta, imaginació, raciocini, fantasia, idees, mites, filosofia, actitud mental, idealisme.

211.2. **PRÀCTICA** (-c), concerniment, intuïció concreta, evidència, afectes, experiències, habilitats, emocions, realisme, sentit pràctic.

212. Parènça:

212.1. **FENOMEN** (+p), aparença, esdeveniments quotidians, el present, ara i aquí, allò que és palès, expressivitat, informació, estar *a la page*.

212.2. **NOÛMEN** (-p), desapareença, esperit universal, fonament, causa última de les coses, contemplació, amor, valors importants, saviesa, profunditat.

213.- Tensió:

213.1. **OBJECTE** (+t), extensió, cosa, cos, estructura, l'altre, sistema, definició, professionalitat, imparcialitat, objectivitat.

213.2 **SUBJECTE** (-t), intensió, jo, persona, intimitat, lliure albir, responsabilitat, independència, amiat, comunitat.

Si només s'ha triat una carta de categoria verda, aquella és el nucli buscat. Si se n'han triades dues de categoria verda, el nucli buscat és la

carta de categoria negra que es troba a mig camí entre les dues verdes.
Exemple: Si **FEN** i **SUB**: **ART**. Si se n'han triades tres, el nucli buscat és la carta de categoria roja que es troba en el centre del triangle format per les tres cartes de categoria verda. Ex.: Si **FEN**, **SUB** i **TEO**: **EST**.

22. Segona aproximació segons les direccions que assenyalen els respectius polígons envoltants (aurèola) (fig. 1.39). Es miraran, en les cartes del polígon envolvent, les categories de l'aurèola i cal assenyalar, si n'hi ha, la categoria que atrau més. Si totes atrauen igual, és senyal que val el nucli central; si n'hi ha alguna que atrau, aquest fet matisa la centralitat i inclina la personalitat en la direcció de la carta atractiva.

221. Les categories verdes tenen a llur entorn 4 categories negres i 4 de roges.

222. Les categories negres tenen a llur entorn 2 categories verdes, 4 de negres i 2 de roges.

223. Les categories roges tenen a llur entorn 3 categories verdes i 3 de negres.

3. Relacions entre el nucli i la resta de categories del model.

31. Categories properes o veïnes ($< 90^\circ$).

32. Categories neutres ($=90^\circ$).

33. Categories llunyanes ($>90^\circ, <180^\circ$).

34. Categoria oposada ($=180^\circ$).

Amb aquest procediment es pot veure allò que es té a prop, allò que és indiferent i allò que no es vol o es vol ignorar en la pròpia vida. Apareix una gradació d'àrees il·lustrativa a l'entorn del nucli.

4. Figures multinucli.

41. Constel·lacions més o menys complexes. Són figures de més d'un nucli:

411. alineats

412. no alineats.

42. Circuïts. Trajectes, especialment els cercles màxims (el trajecte més curt), i per consegüent de 180°, que van del nucli a l'oposat, amb tornada cap al nucli per l'altra banda. Exemple:
FEN – **LOG** – **SGT** – **IDE** – **NOU** – **MIS** – **STM** – **PSI** – **FEN**.

138.7. “LES CONSTRUCCIONS DEL **SUBJECTE**”?

He posat aquest títol en record del tema del curs de doctorat en filosofia que vaig fer a la Universitat de Barcelona. M’hi vaig inscriure perquè el concepte de “**Subjecte**” sempre m’ha interessat molt; però sembla que en la Universitat de Barcelona sencera no s’hi creia pas gaire. En el criticisme científic del segle XX fou moda de renegar del “**Subjecte**”: primerament es renegà de l’esperit i a continuació es renegà del “**Subjecte**”. Aquell “feix de sensacions” que fou el “**Subjecte**” en el segle XVIII per als empiristes anglesos esdevenia aleshores un constructe. Calia construir el “**Subjecte**”! Els diferents professors ho feren de diferents maneres, però cap no donava una entitat pròpia al “**Subjecte**” i, en canvi, tots feien professió de fe sobre l’entitat dels objectes. Recordo també que el professor de física teòrica del CNRS de París, Basarab Nicolescu, un dia em va dir: “En l’àmbit de la física en el qual em moc, el “**Subjecte**” és imprescindible, però escapa a les lleis de la física, és un punt singular (131.5, 132.4, 133.1)”. El físic, com a tal, no forma part de la física; aquesta és creació seva. Fóra adorar com a Déu una imatge feta per l’home (idolatria). Nicolescu s’apropava més a la realitat ontològica de “**Subjecte**” que els “constructors”. Només el materialisme més vil pot plantejar el tema del “**Subjecte**” en termes de construir o destruir. El món físic clàssic és mecanicista; el “**Subjecte**” no és cap mecanisme. La realitat subjectiva és una altra realitat, que en el model no és cap punt singular perquè inclou el més enllà. Qui només sàpiga comprendre la realitat en termes mecànics no pot captar, con-captar, conceptuar el “**Subjecte**”. En el nostre model és exactament oposat a “**Objecte**”, irreductible, doncs, de totes maneres. El “**Subjecte**” té un rigorós 0% d’“**Objecte**” i viceversa. Cal afegir una realitat totalment nova a la realitat de les estructures. Si de les estructures nosaltres en dèiem extensió, de les vivències (la pura substància del “**Subjecte**”) en direm intensió. Es tracta de distingir entre veure les coses des de fora o veure-les des de dintre. Ja hem descrit cada un dels dos termes: “**Objecte**” (**OBJ**) (112.4, 113.1) i “**Subjecte**” (**SUB**) (112.5, 113.8). Si la “**Metafísica**” (112.6) és la “**Ciència**” (**CIE**) general dels objectes, la “**Metapsíquica**” (112.7) és l’“**Art**” (**ART**) general dels subjectes. I a unes realitats tan diferents els

calen uns llenguatges diferents i fins i tot contradictoris. A l' "Objecte" li cal el principi de no-contradicció, que genera proposicions lògiques, el límit màxim de les quals és la tautologia "A = A". Com més igual sigui l'enunciat del "Subjecte" (gramatical) de la proposició "Lògica" (LOG) de l'enunciat del predicat, més objectiva serà la proposició. Al "Subjecte" li cal el principi de sí-contradicció, que genera proposicions estètiques, el límit màxim de les quals és la metàfora "A = no A". Com més diferent sigui l'enunciat del "Subjecte" (gramatical) de la proposició "Estètica" (EST) de l'enunciat del predicat, més subjectiva serà la proposició. Aquí apareix la radical diferència i la bella simetria entre "Ciència" i "Art". Aquella tracta amb bastides i aquest amb sentiments. També això resol la tradicional dificultat de la definició (SGT: estructura abstracta) de l'"Art". Com es pot reduir l'"Art" a estructura? En participa aproximadament en un 25% i prou. Més que no pas una definició, li escaurà el gènere paradoxal o metafòric, que té aproximadament un 75% de vivencialitat; "poesia sóc jo" (Juan Ramon Jiménez). Evidentment, hi ha molts ponts entre "Art" i "Ciència". D'una banda, tot científic creatiu, inventor, investigador, és també un artista, i tot artista disciplinat, treballador, amb tècniques depurades, és un científic. Però d'aquesta correspondència en parlarem més extensament en el paràgraf següent.

138.8. L'INACABABLE CONTENCIÓS TRADICIONAL: LA RELACIÓ MENT-COS (FIG. 1.2)

Des dels temps de Descartes, amb pròleg platònic, és oberta una ferida inguarible entre allò que ell anomenava "substància pensant" i allò que anomenava "substància extensa". El problema és la relació entre cos i ànima, entre matèria i esperit, entre cos i ment, entre física i "Psíquica", entre fisiologia i psicologia. Clars els dos extrems, fins als nostres temps no hi ha hagut manera d'establir una relació satisfactòria entre l'un i l'altre.

- 1) Per a Plató i Descartes, els dos termes oposats són dues substàncies ontològicament independents. No expliquen, en canvi, les correspondències entre l'una i l'altra.
- 2) Ja Descartes, en contradicció amb ell mateix, insinua que ha d'existir una substància comuna a tots dos extrems.
- 3) Per a Espinosa, ment i cos són dos atributs de l'única substància: Déu.

- 4) Per a Leibniz, Déu ha preestablert una harmonia entre una substància i l'altra.
- 5) Per a Malebranche, en cada ocasió en què actua l'ànima, Déu fa actuar el cos, i viceversa.

Hi ha dos camps diferents, un de subjectiu (**SUB - ART**) i un altre d'objectiu (**CIE - OBJ**), en el límit, independents, autònoms (tangents paral·leles, angle 180°), que, tanmateix, poden interactuar eficaçment, causalment. La iniciativa de l'un pot pertorbar l'altre, i de vegades actuen plegats. Però com? Vegem algunes aproximacions més actuals.

- 6) Karl Popper (filòsof) postula l'equilibri simpàtic aristotèlic amb la supremacia del cos: res no pot ocórrer contra les lleis físiques. Hi ha emergències imprevisibles al llarg de l'evolució perquè el sistema de lleis no és acabat. La ment és una emergència de la matèria: no dubta que la matèria i el cos produeixen efectes en la ment. Però també admet que la ment produeix causacions en el cos. Aristòtil parla de reacció per "simpatia".
- 7) John C. Eccles (neuròleg) postula la supremacia de l'ànima. L'atenció produïda per la ment autoconscient afecta els esdeveniments cerebrals mitjançant mòduls neuronals oberts. L'ànima és no local, no espacial. Els sentiments, doncs, no estan localitzats. També l'ànima és no temporal: estira, encongeix, avança i retarda el temps físic dels rellotges del nostre cervell. Però tan l'espai com el temps psíquics i físics estan íntimament connectats a efectes pràctics.

Nosaltres proposem una hipòtesi polivalent, un *continuum* entre "Subjecte" i "Objecte", amb una clara posició intermèdia, "Fenomen" (**FEN**). Hipòtesi, doncs, alhora dualista i polivalent. Vegem filòsofs i científics que s'hi acosten:

- 8) Henry Bergson observa la funció peculiar del cos humà, diferenciat dels cossos materials i de les vivències espirituals. L'esperit capta i muda el món només a través dels propis sentits i dels propis moviments. És, doncs, quelcom únic i singular, estricte pont que uneix les dues ribes.
- 9) Edmund Husserl (fenomenòleg): El cos sentidor i el cos volitiu ni són l'ànima, ni són el cos material.

- 10) Gabriel Marcel: El meu cos (**FEN**), radicalment meu (**SUB**), és la fita de totes les altres existències (**OBJ**). La relació entre el meu cos i jo és de naturalesa absolutament singular. No és un problema; és un misteri (“allò amb què em trobo compromès”).
- 11) Jean-Paul Sartre (existencialista) distingeix el cos per a mi (**ART- SUB**), el cos per a l’altre (**CIE – FEN – ART**) i el cos de ningú (**CIE – OBJ**).
- 12) M. Merleau-Ponty sembla tancar el cicle obert per Descartes. La unitat d’ànima i cos no es fa arbitràriament, com entre dos termes exteriors l’un a l’altre, “**Objecte**” i “**Subjecte**”; es realitza a cada instant en el moviment de l’“**Experiència**” (**EXP – FEN**).
- 13) Jean-Didier Vincent (neurofisiòleg i endocrinòleg) El món apassionat és una projecció de l’esperit sobre l’extensió. Aquest estat central fluctuant, en estat de no equilibri fins a la mort, depèn de tres dimensions: la mental, la corporal interna i la corporal externa.

Suposo que es veu que, amb el nostre model, tenen cabuda totes aquestes aproximacions i moltes més d’intermèdies: **SUB** (ment, ànima, esperit) – 45° - **ART** (món subjectiu, sensibilitat, vivències) – 45° - **FEN** (sensacions, moviments del propi cos) – 45° - **CIE** (món objectiu o físic, dinàmica, fisiologia) – 45° - **OBJ** (cos, matèria, estructures). Per no complicar l’exposició, he prescindit de la gran riquesa que aportaria a la polèmica la consideració de l’altra coordenada corba, perpendicular a la considerada (**PRA** [matèria concreta] – 45° – **EXP** – 45° - **FEN** – 45° - **ANA** – 45° - **TEO** [ment abstracta]) i tots els estats intermedis entre una dimensió i l’altra (fig. 1.1).

138.9. ESPAIS POLÍTICS

(FIG. 1.48/49 I CERCLE CENTRAL DE LA FIG. 1.45)

En els darrers segles, el model que ha regit la tasca política ha estat d’una extrema simplicitat i ingenuïtat. Les monarquies absolutes de l’edat moderna, l’*Ancien Régime*, han acabat configurant la categoria de la “dreta”. Els feixismes les imitaran. I les lluites obreres de l’edat contemporània, el proletariat, han acabat configurant la categoria de l’“esquerra”. Entre dreta i esquerra s’ha acabat configurant una categoria anomenada de “centre”, a estones ocupada pels liberals i a estones per

eclèctics de la política. Més enllà de la dreta, l'extrema dreta era representada pel terror feixista, i més enllà de l'esquerra, pel terror comunista. Aquest era un model internacionalitzat per la manera de fer nord-occidental. Molts altres vectors influïen en la política, però restaven arraconats a insignificants partits extraparlamentaris. És interessant d'observar que a la Catalunya dels segles XIX i XX l'eix principal d'oposicions era cabalment perpendicular al que s'ha explicat. Les pel·lícules d'Antoni Ribas, sobre la guerra de Cuba, sobre la Setmana Tràgica i sobre la República ens mostren un gran moviment anarquista -ni capitalista, ni feixista, ni comunista- enfrontat a una sòlida burgesia liberal centrista, ni de dretes, ni d'esquerres. El provincianisme polític identifica la burgesia catalana amb la dreta i l'anarquisme amb l'esquerra. Avui dia s'està consumant aquesta orba reducció.

Nosaltres proposem, segons la figura, un model circular: els extrems es toquen! De la mateixa manera que parlàvem de la mentalitat corba (134.7) i tancada (132.4), ara corbem i tanquem l'espai socio-polític segons una dimensió riemanniana (R1) o dues d'euclidianes (E2). El centre ja no es cap partit polític privilegiat; els partits no són l'única forma de tractar la societat: al costat de la política es té en compte la demòtica, l'arrel de tota sobirania, el poble com a persona col·lectiva. En el món demòtic hi ha tota (totalitat: **PRA**) la població; en el món polític, només una abstracció d'aquesta (globalitat: **TEO**): uns quants representants electes. L'anarquia, lloc font i fi de les lleis, tanca el cercle, sigui orgànica (ètnica o nacional d'esquerres i sindical o associacional de dretes), sigui inorgànica, massificada, plebea, degenerativa. Trotskij volia un comunisme internacional, Stalin i Mao el volien nacional. L'extrema dreta falangista, feixista i nazi evolucionaren cap a un sindicalisme socialista "cap a l'esquerra". La CNT anarquista, amb la victòria de Franco, es refugià en gran part en la CNS falangista. I la CNS, quan s'esdevingué la Transició espanyola, es refugià en bona part en la CNT. Són doncs, veïnes sociològicament. Els polítics han de menester els vots del *demos* popular. Busquen, doncs, esdevenir corretja de transmissió dels moviments massius populars. Cada tendència cerca el moviment oposat pel diàmetre que li correspon en l'afany d'abraçar tot el cercle. Els liberals cerquen els llibertaris; els enganyen amb els seus mitjans de comunicació i opinió: "llibertari és el qui fa el que vol". Aquest principi és fals. El qui fa el que vol és un individualista liberal; el llibertari només fa el que vol tot sol, quan allò que fa no afecta els altres; quan els afecta, pacta per consens, perquè propugna la concòrdia i no la competitivitat entre els homes i els col·lectius. Els socialdemòcrates cerquen els sindicats autèntics. Aquí també hi ha una fal·làcia. La socialdemocràcia política hauria de ser corretja de transmissió de la voluntat sindical i no pas a la inversa, com és ara, quan els sindicats

estan més domesticats que mai. Finalment els conservadors cerquen els nacionalistes, afalaguen llurs sentiments, talment que també equivocadament s'acaba prenent el nacionalisme com a "Fenomen" de dretes, quan és un "Fenomen" d'esquerres. Són oprimits pel capitalisme tant els individus (obrers, dona, tercer món, etc.), com els col·lectius, especialment les nacions. Aquestes són oprimides com a nacions enfront de l'Estat, tant per la dreta com per l'esquerra oficials. No integrem aquí la dimensió ecològica tan viva en la política i en la demòtica actuals. Cal una nova dimensió, que explicarem en la segona part d'aquest treball. Tampoc no hem parat esment en la part posterior o noümenica de la societat, on els partits, les entitats i les assemblees no hi tenen res a dir (v.138.4).

Es podrien indicar moltes més aplicacions d'aquest esquema i de molts altres. Espero que la fertilitat mental del lector supleixi una major extensió d'un escrit que ja està esdevenint massa llarg, perquè les relacions entre vint-i-sis categories permeten un joc molt més prolix. Us animo a fer proves individuals i col·lectives. Intentem de caminar per l'ample món duent a la butxaca i consultant de tant en tant aquest senzill mapamundi, una petita esfera amb vint-i-sis punts de referència per a no perdre'ns del tot en la complexitat de la vida.

I, a més a més, cal tancar en algun moment aquesta primera part per a donar pas a una segona part, que jugarà amb una dimensió més (R3, E4) i ampliarà a vuitanta les categories!

Lluís M. Xirinacs

Barcelona, diumenge, 27 de juny del 2004

Lluís Maria Xirinacs Damians (Barcelona, 1932 – Ogassa, Ripollès, 2007)

Va néixer a Barcelona el 6 d'agost de 1932. Cursà diverses carreres: Magisteri a l'Escola Normal del Magisteri d'Iratxe (Nafarroa) i Saragossa; Sacerdotal a les cases d'estudis d'Iratxe i Albelda d'Iregua (Rioja) de l'Orde de les Escoles Pies; Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. Estudis de Biologia, Economia, Física, Sociologia... Intensa vida pedagògica, pastoral i social. Seguidor i impulsor de les doctrines de Gandhi sobre la no-violència. Senador per Barcelona en la primera Legislatura espanyola, fou proposat tres vegades per a Premi Nobel de la Pau. Deixà el sacerdoci el 1990. Fou autor de nombrosos articles, columnes a diaris, pròlegs, conferències i cursos, des de 1955. De la seva extensa bibliografia – “La traïció dels líders”, “Plantem-nos”, “El Terror, la Pau i el Sagrat”, per citar-ne uns quants – en resta molta encara per publicar. Des de 1987 impulsà la Fundació RANDA, on impartí cursos, entre d'altres, sobre el seu model filosòfic *Un model global de la realitat*. Aquesta tesi filosòfica li va valer el *cum laude* a la Universitat de Barcelona. L'abril de 2007, es publicà la primera part del model (Abadia Editors). L'agost de 2007, Lluís Maria Xirinacs lliurà la vida en una zona boscosa prop del Taga. La FUNDACIÓ RANDA torna a posar a la vostra disposició, en format electrònic, la primera part del model. L'Equip d'Investigació Globàlium, iniciat pel mateix Xirinacs, continua treballant per poder publicar i difondre la segona part, el model major, al més aviat possible.

Fundació Randa – Lluís M. Xirinacs